

วารสาร

ศรีวนาลัยวิจัย

JOURNAL OF SRIVANALAI VIJAI

สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Humanities & Social Sciences

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2565

Vol. 12 No. 1 January - June 2022

ISSN 2229-2268

สถาบันวิจัยและพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

วารสารศรีวนาลัยวิจัย

Journal of Srivanalai Vijai

สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : Humanities and Social Sciences

ISSN : 2229-2268 ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – มิถุนายน 2565

เจ้าของ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความวิชาการของคณาจารย์ นักศึกษาและผู้ทรงภูมิปัญญาระดับท้องถิ่นและสากล ในสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. เพื่อเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์การวิจัยที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์สังคมไทย และสังคมโลก
3. เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดผลงานทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติได้จริง อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ธรรมรักษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สพ.ญ.ดร.สุริรัตน์	ละอองนวล บุตพรพรม	อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและพัฒนานวัตกรรม
-----------	---	----------------------	--

บรรณาธิการเกียรติคุณ

ศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์	พวงงาม	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวกิจ	ศรีปัดดา	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์
รองศาสตราจารย์ ดร.บุญชม	ศรีสะอาด	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ	งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์ ดร.ธีระ	รุญเจริญ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ศาสตราจารย์ ดร.สมาน	อัศวภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.บุญทวารณ	วิงวอน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ ดร.สุพรรณิ	เหลือบุญชู	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ชวนชัย	เชื้อสาธุน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.มาลี	ไชยเสนา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.ภักดี	โพธิ์สิงห์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ	เมย์ไทสง	มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
รองศาสตราจารย์ ดร.นัยนา	อรรจนาท	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา	เจริญศิริ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญชา	แก้วส่อง	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ว่าที่ พ.ต.ดร.นพดล	เจนอักษร	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มารศรี	สอทิพย์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย	หาญหิรัญ	สถาบันมาตรวิทยาแห่งชาติ

บรรณาธิการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญา	มูลสิน
คณะทำงาน	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมุกต์	สมชอบ
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสรี	สมชอบ
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาลินี	ศรีไมตรี
	อาจารย์ ดร.กิตติ	วิรุณพันธุ์
	อาจารย์ไมตรี	ริมทอง
	นางวารุณี	สุกใส
	นางสาวสุภารัตน์	ผัดโพธิ์
	นางสาวมาลัย	สุวรรณผา
	นางสาวเกศรา	แก้วดี
	นายภูวนัย	ใจหาญ
	นายจักร	ชมภรณ์
	นายอภิรักษ์	กลิ่นแก้วณรงค์

กำหนดการพิมพ์	ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน) ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม)
พิมพ์ที่	ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิทยาการพิมพ์ 1973 ถ.ผาแดง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี 34000 โทร. 045-240692 Email : vetaya336@gmail.com
สำนักงาน	สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เลขที่ 2 ถนนราชธานี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000 โทรศัพท์ 0 4535 2000 ต่อ 5142 โทรสาร 0 4535 2049
ลิขสิทธิ์	สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ข้อความและบทความในวารสารนี้ เป็นความคิดเห็นของผู้นิพนธ์โดยเฉพาะ กองบรรณาธิการไม่มีส่วนรับผิดชอบในเนื้อหาและข้อคิดเห็นนั้น ๆ แต่อย่างใด

บทบรรณาธิการ

วารสารศรีวนาลัยวิจัย ได้จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ผลงานของคณาจารย์ นักวิจัยและบุคลากรทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ผู้เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ประโยชน์ โดยเปิดรับบทความทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีกำหนดออกปีละ 2 ครั้ง คือ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – มิถุนายน และฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม ของทุกปี โดยวารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 1 ของปีที่ 12 ซึ่งการดำเนินงานของวารสารยังคงตระหนักถึงคุณภาพตามที่ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กำหนดไว้โดยยังคงนโยบายในการเผยแพร่ผลงานวิชาการทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

กองบรรณาธิการวารสารศรีวนาลัยวิจัย ได้รวบรวมและคัดกรองบทความวิจัย บทความทางวิชาการ บทความปริทัศน์และบทวิจารณ์หนังสือจากนักเขียนและนักวิจัยจากทั่วประเทศเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารศรีวนาลัยวิจัย จำนวนทั้งสิ้น 10 บทความ

กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียนทุกท่านที่ส่งบทความมาเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขบทความให้มีความถูกต้อง (Peer review) ขอขอบคุณผู้บริหารของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ที่ให้การสนับสนุนการจัดทำวารสารศรีวนาลัยวิจัยฉบับนี้ให้เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า องค์ความรู้จากบทความวิจัยและบทความวิชาการในวารสารศรีวนาลัยวิจัย ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – มิถุนายน 2565 จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อ่านและผู้สนใจสำหรับท่านผู้สนใจต้องการส่งบทความเผยแพร่ในวารสารศรีวนาลัยวิจัย สามารถส่งมายังกองบรรณาธิการวารสารศรีวนาลัยวิจัย หรือดูรายละเอียดการส่งบทความได้ที่เว็บไซต์ของวารสาร <http://www.journalrdi.ubru.ac.th>

กองบรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัยสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	หน้า
นกไชบินข้ามทุ่ง : บทประพันธ์เพลงพื้นบ้านอีสานร่วมสมัยสำหรับวงป๊อปปี้แบนด์ ประณต พลอาษา	1
การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ในช่วงการระบาดของโควิด-19 สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ ภาณุพงศ์ บุญรัมย์	13
ความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมบนสื่อสังคมออนไลน์ต่อการซื้อสินค้าในร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมือง พัทยา ทัชชกร สัมมะสุต	27
หุ่นหลวง สุรัตน์ จงดา	41
การตลาดเพื่อการแข่งขันสำหรับธุรกิจขนาดไทยในยุค “New Normal” ภูขงค์ เมนะสินธุ์	57
การเรียบเรียงบทเพลงประเภทเพลงนางหงส์ของครูภัทรระ คมขำ ณัฐฎิภาพร เขียวมณี	69
การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ถั่วทอดสมุนไพรภายใต้ตราสินค้าถั่วแช่บ้านชีทวน อนันต์ สุนทรามาธากุล	81
สภาพปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครดา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร เพื่อเพิ่มขีดความสามารถ ทางเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ โชคกามาศ พลศรี	97
ประสิทธิผลของการประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาระบบการเฝ้า ระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล สุพัตรา บุญยี่น	111
ปัจจัยเสี่ยงที่มีความเกี่ยวข้องกับการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่มีภาวะเสี่ยง สูงในพื้นที่จังหวัดยโสธร มงคล อาตวงศ์	125

นกไซบินข้ามทุ่ง : บทประพันธ์เพลงพื้นบ้านอีสานร่วมสมัยสำหรับวงบิ๊กแบนด์
 Noksaibinkhamthung: a composition of contemporary Isan folk song
 for big band.

ประณต พลอาษา¹ ณณฐ วิโย² และธนิษฐ์ คำมาธีรวิทย์³

Pranote Polasa¹, Nanot Wiyoo² and Thaninrut Kammateerawit³

^{1 2 3}สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

^{1 2 3}Department of Music, Faculty of Humanities and Social Sciences,
 Ubon Ratchathani Rajabhat University.

*Corresponding author, E-mail: pranot.p@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

นกไซบินข้ามทุ่ง บทประพันธ์เพลงพื้นบ้านอีสานร่วมสมัยสำหรับวงบิ๊กแบนด์ เป็นการประพันธ์เพลงร่วมสมัยในรูปแบบดนตรีตะวันตกผสมกับการบรรเลงเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน ได้แก่ พิณอีสาน โดยนำเอาทำนองเพลงพื้นบ้านอีสาน เพลงนกไซบินข้ามทุ่ง ซึ่งเป็นบทเพลงที่แสดงถึงอากาศปฏิกิริยาของสัตว์ในฤดูกาลอพยพย้ายถิ่นฐานตลอดจนจินตนาการเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ วิถีชีวิตของชาวอีสาน เป็นบทประพันธ์สำหรับวงบิ๊กแบนด์ ขนาด 5x10 ในรูปแบบลีลาจังหวะ Funk และ Swing ในอัตราจังหวะ 2/2 ความเร็ว 90 ใช้บันไดเสียง Dm ผู้ประพันธ์ได้พิจารณาจากช่วงเสียงที่เหมาะสมของกลุ่มเครื่องเป่า และให้เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานสามารถบรรเลงได้ง่าย นำเสนอบทประพันธ์เพลงโดยวิธีการจัดแสดงต่อหน้าสาธารณชน พร้อมทั้งเขียนบทวิเคราะห์ อรรถาธิบายรูปแบบและเทคนิคการประพันธ์เพลง โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: นกไซบินข้ามทุ่ง, ประพันธ์เพลง, ร่วมสมัย, บิ๊กแบนด์, ดนตรีพื้นบ้านอีสาน

ABSTRACT

The Noksaibinkhamthung is a contemporary Isan folk song written for a big band jazz. This contemporary musical composition is a mixture of western style playing with an Isan folk instrument—"Pin" Isan guitar. The song was based on an imagination of natural environment, way of life of Isan people, and animal behavior in the migration season. It was composited for a big band of 5x10 in funk and swing rhythmic style at tempo 2/2 with speed 90 using the Dm scale, which was determined by the appropriate pitch range of wind instruments allowing Isan folk instruments to be easily played with. The song was presented by playing in public. The analysis and explanation of styles and techniques of this song composition were reported based on related concepts and theories.

Keywords: Noksaibinkhamthung, Composition, Contemporary, Big Band, E-sarn Folk Music

บทนำ

การประพันธ์เพลงร่วมสมัยมีความสำคัญกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นการประพันธ์เพลงที่เปิดโอกาสให้นักประพันธ์เพลงมีอิสระทางความคิดเพื่อจรรโลงศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างเสรี ทำให้เกิดการสร้างสรรค์บทประพันธ์หลากหลายรูปแบบเพื่อรับใช้สังคมและวัฒนธรรมของชาติ ทั้งเป็นการนำเอาองค์ความรู้ทางดนตรีในอดีตมาผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่ ผนวกกับการคิดค้นเทคนิคทางการประพันธ์และการบรรเลงเครื่องดนตรีใหม่ ๆ ตลอดจนการสร้างสรรค์การเรียบเรียงเสียงวงดนตรีการประสมเครื่องดนตรีและวงดนตรีทั้งในวัฒนธรรมเดียวกันและต่างวัฒนธรรม ก่อเกิดมิติความงาม และคุณค่าที่ลึกซึ้ง ด้วยความเป็นอิสระทางคิดทางการประพันธ์นี้เอง ทำให้การประพันธ์เพลงร่วมสมัย สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีงาม คุณค่าทางจิต วิญญาณและนำมาซึ่งความสงบสุขสามัคคีปรองดองในสังคม (ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร และคณะ, 2561 : 7)

ดนตรีพื้นบ้านอีสาน เป็นศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนานในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทเพลงพื้นบ้านอีสานที่นิยมเล่นจะมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวโดดเด่น ซึ่งแตกต่างจากภาคอื่น ๆ โดยในลักษณะเด่นของดนตรีพื้นบ้านอีสานจะเป็นการ สืบทอดเชื่อมโยงจากอดีตสู่ปัจจุบัน และส่วนมากจะเน้นการเล่นประกอบดนตรีที่มีลีลากระชับ สนุกสนาน และมีท่วงทำนองที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นในทางดนตรี คือ การใช้ท่วงทำนองหรือลักษณะบันไดเสียงแบบ Minor Mode หรือบันไดเสียงแบบเพนทาโทนิค (Pentatonic Scale) ที่ประกอบด้วยโน้ตเพียง 5 ตัว แต่สามารถสร้างสรรค์เป็นบทเพลงที่ไพเราะให้แก่ผู้เล่นและผู้ฟังได้ รวมถึงการใช้จังหวะ (Tempo) ที่มีความเร็วคึกครื้น และสนุกสนาน กลุ่มดนตรีพื้นบ้านอีสานแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มวัฒนธรรมดนตรีอีสานเหนือ และกลุ่มวัฒนธรรมดนตรีอีสานใต้ ซึ่งในแต่ละกลุ่มต่างมีเอกลักษณ์ทางดนตรีที่แตกต่างกันตามวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์หรือชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ (วิชัย บุญรอด, 2564 : 365)

หลายครั้งที่คนอีสานมีวิธีการสร้างสรรค์งานดนตรีพื้นบ้านโดยการสังเกตบริบทความเป็นไปของธรรมชาติรอบตัว โดยใช้เวลาพักผ่อนจากการทำเกษตรกรรมสร้างแนวทำนองขึ้นมา จะเห็นจากหลายๆ เพลง หรือ “ลาย” ต่างเกี่ยวกับบริบท วิถีชีวิต หรือลีลาของสิ่งแวดล้อมรอบตัวไม่ว่าจะเป็นคนสัตว์สิ่งของหรือต้นไม้ใบหญ้า เช่น “ลมพัดพร้าว” “แม่ฮ้างกล่อมลูก” “กาเต้นก้อน” เป็นต้น

ลายนกไขบินข้ามทุ่ง เป็นการบรรเลงเพื่อบรรยายหรือให้เกิดจินตนาการเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่เกี่ยวข้องกับผูกพันกับการทำมาหากินของผู้คนในสังคมเกษตรกรรม ในยุคสมัยนั้น โดยเฉพาะการทำไร่ทำนาที่ต้องพึ่งพาความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งบางปีก็แห้งแล้ง น้ำในแหล่งน้ำตามธรรมชาติก็เหือดแห้งทำให้สัตว์หลายชนิดต้องอพยพลี้ภัยไปทีอื่น จึงทำให้ศิลปินพื้นบ้านผู้มีอารมณ์ศิลป์ทั้งหลาย ได้นำเอากริยาอาการของสัตว์ต่าง ๆ เหล่านั้นมาเรียบเรียงแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นทำนองของเสียงดนตรีที่พวกเขาได้อยู่จึงทำให้เกิดลายทำนองของดนตรีต่าง ๆ ขึ้น ลายแคนที่ชื่อว่า “ลายนกไขบินข้ามทุ่ง” ก็มีความเป็นมาดังนี้เช่นกัน คือ ผู้ประพันธ์ต้องการที่จะถ่ายทอดจินตนาถึงอากัปกริยาของนกไขหรือนกใส่ (ตามสำเนียงของคนอีสานหมายถึงนกหัวขวานที่กำลังกระพือปีกบินข้ามทุ่งนา) ผู้ประพันธ์ทำนองนี้ คือ ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง

อีกทั้ง ลายนกดุขขำข่มขู่ เป็นลายพื้นฐานของดนตรีพื้นบ้านอีสานที่สามารถบรรเลงได้ไม่ยากนัก เป็นลายที่มีจังหวะค่อนข้างเร็ว มีท่วงทำนองที่เรียบง่ายไม่สลับซับซ้อน จึงเหมาะสำหรับการนำมาเป็นทำนองหลักในการสร้างสรรค์ผลงานทางดนตรีผสมผสานระหว่างทำนองเพลงพื้นบ้านอีสานกับวงดนตรีตะวันตก

ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ดนตรีพื้นบ้านอีสาน เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน มีลักษณะเฉพาะตัวที่โดดเด่น สามารถบอกเล่าเรื่องราวความงดงามของธรรมชาติและความเป็นอยู่ของคนอีสานได้ดี หากสามารถถ่ายทอดผ่านรูปแบบการประพันธ์เพลงร่วมสมัยแล้วจะทำให้สามารถถ่ายทอดความไพเราะของดนตรีสองวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้งและคนรุ่นใหม่ก็สามารถเข้าถึงทำนองเพลงพื้นบ้านอีสานได้ คณะผู้เขียนจึงได้ศึกษาค้นคว้า และสร้างสรรค์งานดนตรีในรูปแบบใหม่ที่ได้นำเอาทำนองเพลงพื้นบ้านมาเรียบเรียงเสียงประสานในรูปแบบของดนตรีตะวันตก ผสมผสาน กับเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน อันจะเป็นการช่วยสืบสาน อนุรักษ์ และเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดอุบลราชธานี ให้คงอยู่สืบไป

วิธีการดำเนินงาน

นักโซบินขำข่มขู่ : บทประพันธ์เพลงพื้นบ้านอีสานร่วมสมัยสำหรับวงปิ๊กแบนด์ ได้แบ่งประเด็นขั้นตอน และวิธีการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาอัตลักษณ์ทางดนตรีพื้นบ้านอีสาน
 - 1.1 ทำนองเพลง
 - 1.2 ผู้ประพันธ์เพลง
 - 1.3 นักร้องและนักดนตรี
 - 1.4 เครื่องดนตรี
2. การเรียบเรียงเสียงประสาน
 - 2.1 ศึกษาแนวคิด วิธีการ เรียบเรียงเสียงประสานจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
 - 2.2 คัดเลือกทำนองเพลงพื้นบ้านอีสาน เพื่อนำมาเป็นวัตถุดิบสำคัญในการเรียบเรียงเสียงประสาน
 - 2.3 เรียบเรียงเสียงประสานบทเพลงตามแนวคิด ทฤษฎี ระเบียบวิธีการเรียบเรียงดนตรีแบบตะวันตก
 - 2.4 เมื่อเรียบเรียงเพลงเสร็จแล้ว นำโน้ตเพลงส่งให้นักดนตรีบรรเลงเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และความไพเราะของบทเพลง
 - 2.5 แก้ไขข้อบกพร่องของบทเพลง แล้วนำไปให้นักดนตรีบรรเลง
3. การวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย
 - 3.1 เขียนบทวิเคราะห์ อรรถาธิบาย เกี่ยวกับบทเพลงที่เรียบเรียงเสียงประสาน
 - 3.2 เขียนรายงานการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ฉบับสมบูรณ์
 - 3.3 นำบทเพลงออกบรรเลงเผยแพร่ต่อสาธารณชน

ขึ้นใหม่

บทวิเคราะห์

1. แนวคิดการประพันธ์เพลง

แนวคิดในการประพันธ์เพลง ผู้ประพันธ์ต้องการที่จะถ่ายทอดจินตนาการถึงอากัปกริยาของนกไซหรือนกใส่ (ตามสำเนียงของคนอีสานหมายถึงนกหัวขวานที่กำลังกระพือปีกบินข้ามทุ่งนา) ผู้ประพันธ์ทำนองนี้ คือ ครูเปิ้ล่อง ฉายรัศมี ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง อีกทั้ง ลายนกไซบินข้ามทุ่ง เป็นลายพื้นฐานของดนตรีพื้นบ้านอีสานที่สามารถบรรเลงได้ไม่ยากนัก เป็นเพลงที่มีท่วงทำนองสนุกสนาน มีจังหวะรวดเร็ว มีท่วงทำนองที่เรียบง่ายไม่สลับซับซ้อน ซึ่งได้แรงบันดาลใจจาก "นกไซ" นกพื้นถิ่นอีสาน ที่บินข้ามทุ่งนาไปอย่างรวดเร็ว จึงเหมาะสำหรับการนำมาเป็นทำนองหลักในการสร้างสรรค์ผลงานทางดนตรีผสมผสานระหว่างทำนองเพลงพื้นบ้านอีสานกับวงดนตรีตะวันตก ในรูปแบบจังหวะ Funk และ รูปแบบจังหวะ Swing

2. อรรถาธิบาย

การประพันธ์เพลงนกไซบินข้ามทุ่ง เป็นการเรียบเรียงเสียงประสานสำหรับวงป๊อปปูล่าเรอ 5x10 ผสมการบรรเลงเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ ได้ดังนี้

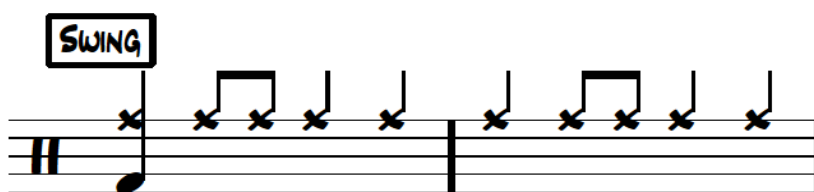
1. จังหวะ/อัตราจังหวะ

1.1 อัตราจังหวะ เป็นอัตราจังหวะ 2/2 ความเร็ว 90

1.2 ลีลาจังหวะ แบ่งได้เป็นแบบ ลีลาจังหวะแบบที่ 1 คือรูปแบบจังหวะ Funk และลีลาจังหวะแบบที่ 2 คือรูปแบบจังหวะ Swing ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แสดงลีลาจังหวะในช่วงจังหวะ Funk

ภาพที่ 2 แสดงลีลาจังหวะในช่วงจังหวะ Swing

2. บันไดเสียง

บทเพลงนี้ใช้บันไดเสียง Dm โดยพิจารณาจากช่วงเสียงที่เหมาะสมของเครื่องเป่าทั้งหมด และเครื่องดนตรีพื้นบ้านสามารถบรรเลงได้ง่าย

3. ท่อนเพลง

แบ่งได้ดังนี้

3.1 Introduction แบ่งออกเป็น 3 ส่วน

3.1.1 เกริ่นนำ ใช้เปียโนเล่นในจังหวะซัด (Syncopation) เพื่อสร้างความรู้สึกให้ผู้ฟังเข้าใจถึงธรรมชาติของจังหวะ Funk ได้ โดยใช้ทางเดินคอร์ด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

Chords: Dm^9 , Dm^9/C , Dm^9/Bb , $Em7(b^9)$ $A7(b^{13})$, Dm^{11}

ภาพที่ 3 การเกริ่นนำโดยใช้เปียโน

3.1.2 เครื่องเป่าเล่นทำนองสอดประสาน โดยใช้ Saxophone Section และ Trumpet Section เล่นสอดประสานทำนองกัน โดยมี Trombone Section คอยเล่นสนับสนุน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ALTO 1, ALTO 2, TENOR 1, TENOR 2, BAR., TPT. 1, TPT. 2, TPT. 3, TPT. 4, TBN. 1, TBN. 2, TBN. 3, S. TBN.

ภาพที่ 4 เครื่องเป่าเล่นทำนองสอดประสานทำนอง

นอกจากนี้ผู้เรียบเรียงยังใช้เทคนิค Chromatic Approach คือการทำประสานเสียงแบบเคลื่อนไปที่ละครึ่งเสียง เพื่อสร้างความประหลาดใจให้กับผู้ฟัง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพที่ 5 การทำประสานเสียงแบบ Chromatic Approach

3.1.2 ส่วนที่ 3 Rhythm Section Unison เพื่อส่งเข้าทำนองหลัก ผู้เรียบเรียงประพันธ์ทำนองสั้นๆ และใช้เฉพาะส่วนของ Rhythm Section บรรเลงพร้อมกัน เพื่อตัดอารมณ์จากท่อนที่ผ่านมา แล้วส่งเข้าทำนองหลัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพที่ 6 ทำนองที่ใช้ในการบรรเลงร่วมกันของ Rhythm Section

3.2 ท่อนทำนองหลักที่ 1 ใช้พิณบรรเลงลายนกไซบินข้ามทุ่ง และ Rhythm Section บรรเลงประกอบในลีลาจังหวะ Funk ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพที่ 7 ลายนกไซบินข้ามทุ่ง

3.3 ท่อนทำนองหลักที่ 2 ใช้เครื่องเป่า (Horn Section) บรรเลงทำนองเพลงนกไซบินข้ามทุ่ง โดยใช้เทคนิคการประสานเสียงแบบ 4 Way Voicing ในส่วนของ Brass Section และใช้เทคนิคการประสานเสียงแบบ 5 Way Voicing Double Lead และการ Unison ในบางจุด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

The image shows a musical score for a Horn Section and Brass Section. It consists of two systems of staves. The first system includes parts for Alto 1, Alto 2, Tenor 1, Tenor 2, and Bass. The second system includes parts for Trumpet 1, Trumpet 2, Trumpet 3, Trumpet 4, Trombone 1, Trombone 2, Trombone 3, and Tuba. The music is written in a key with one flat (B-flat major or D minor) and a 4/4 time signature. The score shows various voicing techniques, including 4-way voicing, 5-way voicing double lead, and unison.

ภาพที่ 8 การทำประสานเสียงเครื่องเป่าในการบรรเลงทำนองหลัก

3.4 บทเชื่อม (Interlude) ผู้ประพันธ์ใช้การันสด (Improvisation) ของเครื่องดนตรีพื้นบ้านสลับกับเครื่องดนตรีตะวันตกคือ พิณ และ กีตาร์ เพื่อให้ผู้ฟังได้เห็นถึงวิถีธรรมชาติ เทคนิค เสน่ห์ของเครื่องดนตรีจากต่างพื้นที่ ต่างวัฒนธรรม แต่สามารถบรรเลงสู้กันได้ โดยจัดทางเดินคอร์ดให้ในบันไดเสียง D minor ดังตัวอย่างต่อไปนี้

The image shows a musical score for improvisation, consisting of three staves. The top staff is a grand staff with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). It contains four measures of music. Above the staff, the chords are labeled: Dm⁹, Dm⁹/C, Dm⁹/Bb, and Em⁷(b9) A7(b9). The middle staff is a single staff with a treble clef, containing four measures of music. The bottom staff is a single staff with a bass clef, containing four measures of music. The music is written in a 4/4 time signature and features a mix of chords and rhythmic patterns.

ภาพที่ 9 ทางเดินคอร์ดในการต้นสด (Improvisation)

3.5 บทจบ (Ending) ผู้ประพันธ์ใช้ทำนองสั้นที่ใช้ในท่อน Rhythm Section Unison ในตอนแรก แต่เปลี่ยนเป็นการทำประสานเสียงให้กับเครื่องเป่า และให้เครื่องดนตรีทั้งวงเล่นพร้อมกัน เพื่อเพิ่มความตื่นเต้นในตอนจบของบทเพลง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

Em Cm7 B7 Em9 F#m7(b9) B7 Em9

ภาพที่ 10 บทจบ (Ending)

สรุป

การประพันธ์เพลงพื้นบ้านอีสานร่วมสมัย บทเพลงนกไซบินข้ามทุ่ง เป็นงานสร้างสรรค์ดนตรีโดยใช้รูปแบบทางดนตรีตะวันตกผสมผสานกับทำนองเพลงพื้นบ้านอีสาน บรรเลงโดยวงบิ๊กแบนด์แจ๊สผสมเครื่องดนตรีพิณอีสาน ในบันไดเสียง Dm บนรูปแบบจังหวะ Funk และรูปแบบจังหวะ Swing ในท่อนที่ต้อง Improvisation มีการใช้เทคนิควิธีการในการประพันธ์และการเรียบเรียงเสียงประสานที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงคุณลักษณะเฉพาะของเครื่องดนตรีแต่ละกลุ่มให้สามารถบรรเลงร่วมกันได้อย่างกลมกลืนและเกิดความไพเราะ มีการนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับความงามและความโดดเด่นทางธรรมชาติในวิเคราะห์และนำเสนอโดยกลุ่มเครื่องดนตรีให้สามารถถ่ายทอดความงามทางธรรมชาติในรูปแบบของเสียงที่เกิดขึ้นจากการบรรเลงเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ บทเพลงเพลงนกไซบินข้ามทุ่ง จึงเป็นบทเพลงที่รวบรวมเอาเทคนิควิธีการประพันธ์เพลงในรูปแบบตะวันตก นำมาเรียบเรียงผสมผสานกับการบรรเลงเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานได้อย่างลงตัว

การเรียบเรียงดนตรีในบทเพลงนกกไซบินข้ามทุ่งนี้ มีความโดดเด่นในด้านรูปแบบการประพันธ์ที่ผสมผสานเครื่องดนตรีพื้นบ้านกับเครื่องดนตรีตะวันตก โดยสามารถนำเอาเทคนิควิธีการที่หลากหลายของการบรรเลงเครื่องดนตรีแต่ละชนิดให้สามารถบรรเลงได้อย่างโดดเด่นในแต่ละท่อนเพลง ในบทเชื่อม (Interlude) ผู้ประพันธ์ใช้การด้นสด (Improvisation) ของเครื่องดนตรีพื้นบ้านสลับกับเครื่องดนตรีตะวันตกคือ พิณ และ กีตาร์ แสดงให้เห็นถึงเสน่ห์ของเครื่องดนตรีจากต่างพื้นที่ต่างวัฒนธรรม แต่สามารถบรรเลงร่วมกันได้อย่างลงตัว อีกทั้ง ยังมีเทคนิคเครื่องเป่าเล่นทำนองสอดประสาน โดยใช้ Saxophone Section และ Trumpet Section เล่นสอดประสานทำนองกัน โดยมี Trombone Section คอยเล่นสนับสนุน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าที่สามารถบรรเลงสอดประสานกันได้อย่างไพเราะ และยังใช้เทคนิค Chromatic Approach คือการทำประสานเสียงแบบเคลื่อนไปที่ละครึ่งเสียง เพื่อสร้างความประหลาดใจให้กับผู้ฟัง เพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับบทเพลงมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

นกกไซบินข้ามทุ่ง : บทประพันธ์เพลงพื้นบ้านอีสานร่วมสมัยสำหรับวงบิ๊กแบนด์ นี้ สามารถเชื่อมโยงกับงานการประพันธ์เพลงของท่านอื่น อาทิเช่น ศุภพร สุวรรณภักดี และวีรชาติ เปรมานนท์ (2562 : 118-133) ได้สร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์ที่ได้รับอิทธิพลและแรงบันดาลใจจากสำเนียงดนตรีพื้นบ้าน ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ล่าหู่ดำ และล่าหู่แดง ในบริเวณพื้นที่อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยผลงานการประพันธ์เป็นรูปแบบดนตรีแจ๊สเบอร์รอดงคอมเบลอ โดยมีวิธีการประพันธ์ที่หลากหลายลักษณะ ได้แก่ 1) บทประพันธ์ลม สำหรับเดี่ยวไวโอลา ผลงานการประพันธ์ในดนตรีอินดีเทอร์มินาซีผสมผสานกับการใช้คีตปฏิบัติญาณ 2) บทประพันธ์กระซิบ สำหรับ ไวโอลา คลาริเน็ต และเปียโน และ 3) บทประพันธ์พราย สำหรับวงสตริงควอร์เต็ต โดยบทประพันธ์ที่ 2) และ 3) ผู้วิจัยนำเสนอแนวคิดในการประพันธ์ในรูปแบบการแปรทำนอง และการพัฒนาจากผลงานการสร้างสรรคพบว่า บทประพันธ์แสดงให้เห็นมิติของการเชื่อมโยงการประพันธ์ในรูปแบบตะวันตก และสำเนียงดนตรีพื้นบ้านโดยมีสูญเสียสาระสำคัญของสำเนียงดนตรีพื้นบ้าน และ ศรีณย์ นักรบ และคณะ (2562: 402-429) ได้สร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์บทเพลงชุด ASEAN Rhapsody เริ่มจากการนำเอาทำนองที่โดดเด่นบางส่วนของบทเพลงรักที่ได้รับคามนิยมของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอาเซียน มาเป็นวัตถุดิบและแนวคิดในการประพันธ์ โดยกำหนดให้รูปแบบของเพลงเป็นลักษณะ Rhapsody หมายถึง บทเพลงที่มีรูปแบบค่อนข้างอิสระ ซึ่งเปิดโอกาสให้แสดงลีลาอารมณ์ได้อย่างเต็มที่ การประพันธ์ได้เรียบเรียงทำนองขึ้นใหม่โดยใช้เทคนิคการประพันธ์ในหลายลักษณะ ได้แก่ การซ้ำทำนอง (Repetition) เป็นเทคนิคที่เรียบง่ายที่สุดในการ ประพันธ์เพลงการยืดและขยายทำนอง (Extension and Expansion) การซ้ำทำนองอย่างต่อเนื่อง (Sequence) การเปลี่ยนรูปแบบจังหวะ (Rhythm Change) การกระจายส่วนย่อย (Fragmentation) การเปลี่ยนขั้นคู่ (Interval change) การย่อส่วนทำนอง (Compression) การเปลี่ยนขั้นคู่ (Interval change) การพลิกกลับทำนอง (Inversion) การพลิกกลับแบบเชื่อมต่อ (Interversion) การประดับตกแต่งทำนอง (Ornamentation) รวมถึงการลดทอนทำนอง (Thinning)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์
 - 1.1 สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ในการจัดการเรียนการสอนการปฏิบัติรวมวงดนตรี
 - 1.2 เนื้อหาในการเรียบเรียงเพลง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียบเรียงเพลงหรือการเรียนการสอนการเรียบเรียงเสียงประสานและทฤษฎีดนตรีแจ๊ส
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
 - 2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไปสามารถนำทำนองเพลงพื้นบ้านอีสานอื่น ๆ มาเรียบเรียงเพลงได้
 - 2.2 สามารถนำเทคนิควิธีการที่ใช้ในการเรียบเรียงเพลงนกอโศกบินข้ามทุ่ง ไปใช้ในการเรียบเรียงเพลงอื่น ๆ ได้

เอกสารอ้างอิง

- ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร และคณะ. (2561). *ดนตรีอีสานเพื่อการประพันธ์เพลงร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัญญ์ บุญรอด. (2564). “ดนตรีพื้นบ้านอีสาน: อิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงมนุษย์,” ใน *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*, 11(1), (มกราคม-เมษายน 2564), หน้า 365.
- ศรัณย์ นักรบ และคณะ (2562). “บทเพลงรักอีสาน,” *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. 26, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2562): 402-429)
- ศุภพร สุวรรณภักดี และวีรชาติ เปรมานนท์. (2562). “ดุซงึนนิพนธ์งานประพันธ์เพลง: “ลม-กระซิบ-พราย” สำหรับวงแชมเบอร์ออร์แกนเบลลอ,” *วารสารดนตรีรังสิต มหาวิทยาลัยรังสิต*. 14, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2562): 118-133.

การพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน**ในสถานการณ์ New Normal Covid-19****The Development of computer lessons Using by Cloud-based Learning****in the New Normal Covid-19****ภาณุพงศ์ บุญรัมย์^{1*} อุดมเดช ทาระหอม² จิรพงศ์ โกศลวิตร³ พิทักษ์ สุรินทร์วัฒนกุล⁴****และปิยนุช วรบุตร⁵****Panupong Boonrom^{1*} UdomdetTarahom² Jirapong Gosalavit³****Pitak Surinwattanukul⁴ and Piyanoot Vorraboot⁵**^{1,2,3,4}สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี⁵สาขาวิชาการจัดการธุรกิจดิจิทัล คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Department Computer Education, Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University

Department Digital Business Management, Faculty of Business Administration and

Management, Ubon Ratchathani Rajabhat University

*Corresponding Author; E-mail: Panupong.b@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียนของผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ และ 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักศึกษา ระดับปริญญาตรี สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ชั้นปีที่ 2 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา 1172406 การเขียนโปรแกรมบนเว็บ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 27 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย บทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที

ผลการวิจัยพบว่า 1) บทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์เมกนุยแกนส์ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ความพึงพอใจของผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: บทเรียนคอมพิวเตอร์, คลาวด์เป็นฐาน, โควิด-19

ABSTRACT

This research aimed to 1) develop the computer lessons Using by Cloud-based Learning in the New Normal Covid-19, 2) compare the students' achievement before and after using computer lessons, and 3) assess satisfaction of students who learned with the computer lessons. The samples used in this study were 27 students studying the course 1172406 Web Programming in the second semester of academic year 2020, Computer Education Department at Ubon Ratchathani Rajabhat University, selected by cluster sampling. The research tools were computer lessons Using by Cloud-based Learning in the New Normal Covid-19, the achievement test constructed by the researchers, and the student satisfaction questionnaire. The data was analyzed using percentages, means, standard deviations, efficiency values, and the t-test.

The results showed that 1) computer lessons Using by Cloud-based Learning in the New Normal Covid-19, which had been developed, efficiently followed the Mcguigan's criterion, 2) the students' achievement after using computer lessons was statistically higher than that before using them at the .05 level of statistical significance, and 3) the satisfaction of the students who learned with computer lessons was at a high level.

Keywords: Computer Lessons, Cloud Based, New Normal Covid-19

บทนำ

ประเทศไทยอยู่ในช่วงเวลาที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบทโดยเฉพาะความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัดในการพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นต้องเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับโลกและภูมิภาค นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในปัจจุบันอย่างหนึ่งเป็นการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในเมืองอู่ฮั่น สาธารณรัฐประชาชนจีน ทำให้หลายประเทศทั่วโลกมีการตื่นตัวและกำหนดแนวทางในการป้องกัน สำหรับในประเทศไทยเองก็ได้ออกมาตรการป้องกันและกำหนดแนวปฏิบัติเพื่อลดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 (กรมควบคุมโรค, 2563) เช่น การรณรงค์ให้กินร้อน ช้อนกลาง ล้างมือ หรือ อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ หรือ การให้ทำงานที่บ้าน (work from home) เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามมาตรการดังกล่าวยังไม่สามารถป้องกันและลดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ให้บรรลุผลในทางปฏิบัติได้ ในเวลาต่อมารัฐบาลจึงได้ออกประกาศพระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉินป้องกันโควิด-19 ส่งผลให้สถานประกอบการและหน่วยงานราชการหลายแห่งถูกสั่งปิด เพื่อป้องกันและลดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อจากการระบาดของไวรัสโควิด-19 (ราชกิจจานุเบกษา, 2563)

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานที่ได้รับผลกระทบ และต้องปิดหน่วยงานตามประกาศของมหาวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2563) และ ตามประกาศพระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉินป้องกันโควิด-19 อีกทั้งยังไม่มีแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจนเพื่อรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 จึงทำให้นักศึกษาและบุคลากรในสถานศึกษาปรับตัวไม่ทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และในท่ามกลางสถานการณ์ไวรัสโควิด-19 ยังมีการระบาดอย่างไม่หยุดยั้ง ทำให้มาตรการสั่งปิดสถานที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ขยายออกไปจนกว่าสถานการณ์จะคลี่คลายลง แต่ในขณะเดียวกันสถาบันอุดมศึกษายังดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามปกติ ซึ่งขัดแย้งกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้ง่าย เนื่องจากสถาบันอุดมศึกษามีนักศึกษาและบุคลากรจำนวนมาก ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิด

ผลกระทบต่อการจัดการศึกษาและเกิดความต่อเนื่องในการจัดการเรียนการสอน จึงจำเป็นต้องกำหนดรูปแบบการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ (online learning) ในช่วงการระบาดของโควิด-19 สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ (คณะครุศาสตร์, 2563) ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ของนักศึกษาในสถานการณ์ปัจจุบัน

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ออนไลน์เป็นอีกหนึ่งรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมในช่วงการระบาดของโควิด-19 เนื่องจากเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลาและทุกอุปกรณ์ (ภาณุพงศ์ บุณยมย์, 2560) ภายใต้สภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้แบบเปิดที่มีการนำเสนอสื่อการเรียน กิจกรรมการเรียนในรูปแบบของมัลติมีเดียและมีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้เรียนและผู้สอนหรือผู้เรียนกับผู้เรียน โดยสามารถติดต่อสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้ออนไลน์ยังสอดคล้องกับประกาศของมหาวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2563) และประกาศพระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉินป้องกันโควิด-19 (ราชกิจจานุเบกษา, 2563) ที่สั่งห้ามไม่ให้ชุมนุมกันของกลุ่มคนจำนวนมากเพราะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อและแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

สื่อที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้และเกิดประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้อย่างมาก คือ บทเรียนคอมพิวเตอร์ที่เสนอผ่านรูปแบบการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ในช่วงการระบาดของโควิด-19 โดยบทเรียนคอมพิวเตอร์เป็นสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ความสามารถทางคอมพิวเตอร์ถ่ายทอดเนื้อหาหรือองค์ความรู้ในลักษณะที่ใกล้เคียงกับการเรียนการสอนจริงในห้องเรียนมากที่สุด ช่วยดึงดูดความสนใจของผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้และมีความสุขสานในการเรียน (ถนอมพร เลหาจรัสแสง, 2541)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นเมื่อคณะผู้วิจัยได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อสร้างรูปแบบการเรียนรู้ออนไลน์ นำเสนอสื่อ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ และเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ออนไลน์ให้เหมาะสมกับบริบทการเรียนรู้ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี คณะผู้วิจัยจึงได้พัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ในช่วงการระบาดของโควิด-19 สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์เพื่อหาประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียนของผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ เพื่อนำผลจากการศึกษาดังกล่าวข้างต้นมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมกับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ในช่วงการระบาดของโควิด-19 เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ของนักศึกษาในสถานการณ์ปัจจุบัน คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษาในช่วงการระบาดของโควิด-19 ได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียนของผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19

สมมุติฐานงานวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางเรียนของผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 ก่อนเรียนและหลังเรียนมีความแตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ .05
2. ผู้เรียนมีความพึงพอใจในการเรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 อยู่ในระดับดี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. แบบแผนในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นเป็นการวิจัยในชั้นเรียน คณะผู้วิจัยเลือกใช้แบบแผนการทดลองแบบ One Group Pretest Posttest Design

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ชั้นปีที่ 2 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา 1172406 การเขียนโปรแกรมบนเว็บในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 2 หมู่เรียน รวมทั้งสิ้น 54 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีสุ่มแบบกลุ่ม ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 1 หมู่เรียน รวมทั้งสิ้น 27 คน

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ บทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19

ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางเรียนของผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 และความพึงพอใจในการเรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในช่วงการระบาดของโควิด-19 สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. บทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19
2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
3. แบบสอบถามความพึงพอใจ

5. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1. บทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 การสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 คณะผู้วิจัยนำหลักการพัฒนารูปแบบการสอน ADDIE ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ (Analysis)

1. วิเคราะห์เนื้อหาวิชา กำหนดเนื้อหาวิชาที่ต้องการนำไปทดลองใช้กับรูปแบบ คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกเนื้อหาวิชา 1172406 การเขียนโปรแกรมบนเว็บ จำนวน 3(2-2-5) หน่วยกิต ตามหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี พุทธศักราช 2562 โดยประกอบด้วยเนื้อหาวิชา จำนวน 2 หน่วยดังนี้

หน่วยที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการเขียนโปรแกรมบนเว็บ

หน่วยที่ 2 องค์ประกอบและเครื่องมือในการเขียนโปรแกรมบนเว็บ

2. วิเคราะห์กลุ่มผู้เรียน เป็นการกำหนดคุณสมบัติผู้เรียนที่จะนำไปทดลองเรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ตามรูปแบบ ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา สังกัดคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ชั้นปีที่ 2 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา 1172406 การเขียนโปรแกรมบนเว็บ จำนวน 3(2-2-5) หน่วยกิต ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 27 คน

3. วิเคราะห์เครื่องมือ เป็นการศึกษ เครื่องมือที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ การวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยเลือกใช้โปรแกรม Google Classroom สำหรับใช้ในการออกแบบและบทเรียนคอมพิวเตอร์ โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 เนื่องจากเป็นโปรแกรมที่รองรับการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ได้เป็นอย่างดีใช้งานง่ายและมีความยืดหยุ่นสูง

4. วิเคราะห์วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เป็นการกำหนดแนวทางจัดการบทเรียนคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการกำหนดเนื้อหาและข้อสอบ

5. วิเคราะห์เนื้อหาเป็นการกำหนดความสอดคล้องของเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม คณะผู้วิจัยเลือกผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา นำไปหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน พิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาที่มีต่อข้อคำถามรายข้อ พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามแต่ละข้ออยู่ในระดับ 0.84

ขั้นที่ 2 การออกแบบ (Design)

คณะผู้วิจัยนำบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 ที่สังเคราะห์ขึ้นและผ่านการประเมินความเหมาะสมรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ มาออกแบบบทเรียนคอมพิวเตอร์ มีขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ของบทเรียน เป็นการกำหนดความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน จากการจัดการเรียนรู้ด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ตามรูปแบบในแต่ละหน่วยการเรียนรู้

2. การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการนำเนื้อหาบทเรียนที่ผ่านการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์มาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และการจัดลำดับความสำคัญของเนื้อหา ทั้งส่วนเนื้อหาหลักและเนื้อหาย่อย เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบบทเรียนคอมพิวเตอร์ตามรูปแบบ

3. กระบวนการเรียนรู้ เป็นการออกแบบส่วนแผนการเรียนรู้ การจัดเตรียมเนื้อหา กิจกรรม สื่อ แหล่งเรียนรู้และเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ออนไลน์ ทั้งในส่วนของผู้เรียนและผู้สอน

ขั้นที่ 3 การพัฒนา (Development)

คณะผู้วิจัยนำผลจากการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ เนื้อหา สื่อ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ เครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ออนไลน์ พร้อมทั้งหลักเกณฑ์ในการวัดและประเมินผลและผลลัพธ์ที่ได้จากการออกแบบบทเรียนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้มาสร้างเป็นบทเรียนคอมพิวเตอร์ มีขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมการ เป็นขั้นตอนการเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรในการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์ มีขั้นตอน ดังนี้

1.1 จัดเตรียมวัสดุประกอบบทเรียนคอมพิวเตอร์ ได้แก่ ภาพ ข้อความ เสียงและเนื้อหาในแต่ละหน่วยการเรียนรู้

1.2 ศึกษาโปรแกรม Google Classroom เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบและพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์

2. การสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ เป็นการนำเนื้อหาวิชาตามที่กำหนดไว้ไปสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ตามที่ได้ออกแบบไว้ในขั้นที่ 2

3. เอกสารประกอบบทเรียน เป็นคู่มือประกอบการใช้งานบทเรียนคอมพิวเตอร์ แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

3.1 คู่มือการจัดการเรียนรู้ เป็นคู่มือประกอบจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในช่วงการระบาดของโควิด-19สำหรับผู้สอน เช่น การสร้างเนื้อหา การตรวจงาน การให้คำปรึกษา หรือการติดตามความก้าวหน้าทางการเรียนของผู้เรียน

3.2 คู่มือขั้นตอนการเรียนรู้เป็นคู่มือประกอบการเรียนรู้ออนไลน์สำหรับผู้เรียน เช่น การทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน การศึกษาบทเรียน การส่งงาน เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การนำไปใช้ (Implementation)

คณะผู้วิจัยนำบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 ไปทดลองใช้เพื่อทดสอบหาประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์ มีขั้นตอน ดังนี้

1. การทดลองแบบหนึ่งต่อหนึ่ง นำบทเรียนคอมพิวเตอร์ไปทดลองใช้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีที่ไม่เคยเรียนเนื้อหา จำนวน 3 คน ที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลางและต่ำ โดยยึดตามคะแนนเฉลี่ยในภาคเรียนที่ผ่านมา ครั้งละ 1 คน ผลการทดสอบ พบว่า ผู้เรียนใช้เวลามากกว่ากำหนด เพราะไม่เข้าใจขั้นตอนการทำงานคำอธิบายและสัญลักษณ์ในบทเรียนไม่ชัดเจน

2. การทดลองแบบกลุ่มย่อย หลังจากที่ได้ปรับปรุงแก้ไขบทเรียนคอมพิวเตอร์จากการทดลองแบบหนึ่งต่อหนึ่งแล้ว นำบทเรียนคอมพิวเตอร์ไปทดลองใช้กับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีที่ไม่เคยเรียนเนื้อหา จำนวน 10 คน ที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง จำนวน 3 คน ปานกลาง จำนวน 4 คน และต่ำ จำนวน 3 คน โดยยึดตามคะแนนเฉลี่ยในภาคเรียนที่ผ่านมา เพื่อทดลองเรียนตามแผนการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ พบว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้บทเรียนคอมพิวเตอร์ได้ตามแผนการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

3. การทดลองแบบภาคสนาม เป็นการทดสอบหาข้อบกพร่องของบทเรียนคอมพิวเตอร์หลังจากที่ได้ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของบทเรียนจากการทดสอบแบบกลุ่มย่อยแล้ว โดยนำบทเรียนคอมพิวเตอร์ไปทดลองไปใช้กับผู้เรียนเพื่อทดสอบหาประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์ ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ชั้นปีที่ 2 เฉพาะที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา 1172406 การเขียนโปรแกรมบนเว็บ จำนวน 3(2-2-5) หน่วยกิต ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 27 คน ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์ มีค่าเท่ากับ 1.02 สรุปได้ว่า บทเรียนคอมพิวเตอร์มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ของเมกยูแกนส์

ขั้นที่ 5 การประเมินผล (Evaluation)

คณะผู้วิจัยนำบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 ที่ผ่านการทดสอบหาประสิทธิภาพแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินผลการใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. การคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิควิธีการและผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน 6 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิควิธีการ จำนวน 3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน 3 คน

2. การประเมินความเหมาะสมของบทเรียนคอมพิวเตอร์ เป็นการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ในช่วงการ

ระบาดของโควิด-19 สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ คณะผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นแบบมาตราส่วนแบบประมาณค่า 5 ระดับ แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมของบทเรียนคอมพิวเตอร์

3. การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการประเมินโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นเครื่องมือที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 ทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน เพื่อวัดผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยมีขั้นตอนดังนี้

2.1 ศึกษาข้อมูลการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างข้อสอบให้ครอบคลุมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้

2.2 ร่างข้อสอบแบบปรนัยแบบ 4 ตัวเลือก ให้ครอบคลุมเนื้อหาและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมและเป็นไปตามสัดส่วนของจำนวนข้อสอบของแต่ละหัวข้อในแต่ละหน่วยการเรียนรู้รวมทั้งหมด 30 ข้อ

2.3 นำแบบทดสอบไปหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน โดยผลจากการนำแบบทดสอบไปหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พิจารณาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ในระดับ 0.82

2.4 คัดเลือกข้อสอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมและปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ได้ข้อสอบ จำนวน 30 ข้อ

2.5 นำแบบทดสอบที่ผ่านความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้กับผู้เรียนที่คล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จำนวน 30 คน ที่เคยมีประสบการณ์ในการลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการเขียนโปรแกรมบนเว็บ จำนวน 3(2-2-5) มาแล้วเพื่อนำไปวิเคราะห์หาค่าความยากง่าย (Difficulty) ค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบ ได้ค่าความยากง่าย (P) อยู่ระหว่าง 0.41-0.74 ค่าอำนาจจำแนก (D) อยู่ระหว่าง 0.29-0.86 และค่าความเชื่อมั่นแบบทดสอบทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.80

3. แบบสอบถามความพึงพอใจผู้เรียน

แบบสอบถามความพึงพอใจผู้เรียนเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนผ่านบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับแล้วนำไปสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียน มีขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้

3.1 ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถาม กำหนดประเด็นคำถามให้ครอบคลุมทุกด้าน วิเคราะห์ข้อมูล การแปลความหมายข้อมูลและการนำเสนอข้อค้นพบ

3.2 ร่างแบบสอบถามตามประเด็นที่กำหนดไว้โดยสร้างเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเตรียมความพร้อมก่อนเรียน 2) ด้านการออกแบบเนื้อหาบทเรียน 3) ด้านเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ 4) ด้านเนื้อหาและทรัพยากรการเรียนรู้ 5) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ 6) ด้านการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน และ 7) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผล ด้านละ 5 ข้อ รวมจำนวน 35 ข้อ

3.3 ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยตรวจสอบข้อคำถามให้ครอบคลุมทุกประเด็นต้องการศึกษา ความพึงพอใจ ตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมของภาษาและถ้อยคำที่ใช้ในแบบสอบถาม

3.4 นำแบบสอบถามไปหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาที่มีต่อข้อคำถามแต่ละข้อ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ในระดับ 0.84

3.5 ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และจัดพิมพ์ต้นฉบับนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การจัดปฐมนิเทศให้กับกลุ่มตัวอย่าง
2. การทดสอบก่อนเรียน นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไปการทดสอบก่อนเรียนเพื่อเก็บคะแนนก่อนเรียนกับนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง ใช้เวลาทดสอบ 60 นาที
3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแบบแผนการทดลอง จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแบบแผนการทดลอง และทดสอบหลังเรียนทุกหน่วยกับกลุ่มตัวอย่าง
4. การทดสอบหลังเรียนเมื่อสิ้นสุดการเรียนบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 คณะผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทำการทดสอบหลังเรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อพัฒนาการของนักศึกษาและทำแบบสอบถามความพึงพอใจ
5. นำคะแนนจากการทำแบบทดสอบหลังเรียนและคะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน คะแนนความพึงพอใจ มาวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องการพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 พบว่า

1. ผลการหาประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 ตามเกณฑ์เมกุยแกนส์พบว่า มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 1.02 ถือว่าบทเรียนคอมพิวเตอร์มีประสิทธิภาพ
2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 ผู้เรียนมีคะแนนก่อนเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 12.04 และคะแนนหลังเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 21.81 เมื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนของผู้เรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. ผลการประเมินความพึงพอใจผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 จำนวน 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเตรียมความพร้อมก่อนเรียน 2) ด้านการออกแบบเนื้อหาบทเรียน 3) ด้านเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ 4) ด้านเนื้อหาและทรัพยากรการเรียนรู้ 5) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ 6) ด้านการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน และ 7) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผล พบว่าทุกด้านมีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = 4.61)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการบเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 ได้ผลสรุปการศึกษา คือ

1. ได้บเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์เมกุยแกนส์ เท่ากับ 1.02 ซึ่งมีค่ามากกว่า 1 ถือว่าบเรียนคอมพิวเตอร์ดังกล่าวมีประสิทธิภาพ
2. ผลสัมฤทธิ์ทางเรียนของผู้เรียนที่เรียนด้วยบเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ในช่วงการระบาดของโควิด-19 สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนของผู้เรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อบเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 พบว่า ทุกด้านมีความพึงพอใจในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาบเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 พบว่า

1. บเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ของเมกุยแกนส์ เนื่องจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ได้ผ่านการสังเคราะห์จากคณะผู้วิจัยตามหลักการทฤษฎีในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนและผ่านการประเมินความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนนำไปเป็นต้นแบบในการพัฒนาบเรียนคอมพิวเตอร์และที่สำคัญยังได้ออกแบบและพัฒนาบเรียนคอมพิวเตอร์ตามรูปแบบการสอนของ ADDIE สอดคล้องกับมณฑชัย เทียนทอง (2554) กล่าวว่า รูปแบบการสอนของ ADDIE เป็นที่ยอมรับในระดับสากล สามารถนำไปใช้ในการออกแบบและพัฒนาบเรียนคอมพิวเตอร์ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับสนธิ ติเมืองชัย (2552) กล่าวว่า การวิเคราะห์และออกแบบคอร์สแวร์ต้องผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมและสอดคล้องกันกับผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและการสอน สอดคล้องกับ Khan (2008) ที่ได้นำเสนอแนวคิดการออกแบบบเรียนออนไลน์ที่เหมาะสมและน่าสนใจ (Look and Feel) และสอดคล้องกับ อุดมเดช ทาระหอม (2559) ที่ได้พัฒนาบเรียนคอมพิวเตอร์ตามรูปแบบการเรียนรู้แบบควอนตัมออนไลน์ตามสไตล์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่มีค่าประสิทธิภาพ 1.04 ตามเกณฑ์เมกุยแกนส์

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของผู้เรียนที่เรียนด้วยบเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนของผู้เรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับเมชิญ กิจระการ สุทธิพงศ์ หกสุวรรณ มานิตย์ อาษานอก และเหมราช ธนปัทม์ (2554) ที่ได้พัฒนาบเรียนแบบเว็บควิสต์ (WebQuest) สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พบว่า นิสิตที่เรียนด้วยบเรียนแบบเว็บควิสต์ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับ กันตภณ พริ้วโรสง (2559) ที่ได้นำบเรียนออนไลน์มาใช้เป็นเครื่องมือช่วยสอน ทำให้การเรียนการสอนมีความน่าสนใจขึ้น นักศึกษาสามารถทบทวนความรู้ได้ตลอดเวลา อีกทั้งยังสามารถอ่านบเรียนก่อนล่วงหน้าเพื่อเตรียมตัวในการเข้าชั้นเรียนต่อไป และการเรียนด้วยบเรียนออนไลน์นี้อย่างสม่ำเสมอและทำแบบฝึกหัดหลังเรียนทุกครั้งจะช่วยส่งเสริมให้มีผลการเรียนที่ดีขึ้น และสอดคล้องกับ Fleming and Baume (2006) ที่ได้ศึกษาผลการจัดการสื่อการสอนหรือกิจกรรม

ที่ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน พบว่าผู้เรียนที่ได้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายและเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในสิ่งที่ตนเองสนใจ จะช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนเพิ่มขึ้น

3. ผลการประเมินความพึงพอใจผู้เรียนที่มีต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ พบว่า ทุกด้านมีความพึงพอใจในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากบทเรียนคอมพิวเตอร์เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ตลอดเวลาผ่านอินเทอร์เน็ต โดยผู้เรียนและผู้สอนสามารถมีปฏิสัมพันธ์กันผ่านโปรแกรมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ เช่น Microsoft Teams, Google Meet, Zoom หรือ Line เป็นต้น สอดคล้องกับเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 38 แห่ง (2564) ที่ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอนจำแนกตามมาตรการการควบคุม พบว่า พื้นที่ควบคุมสูงสุด ร้อยละ 88.06 ใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ โดยใช้โปรแกรม Zoom ร้อยละ 68.38 Google Classroom ร้อยละ 65.57 หรือ Line ร้อยละ 33.84 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับสุนทร สืบคำ (2553) ที่ได้เปรียบเทียบลักษณะส่วนบุคคลของผู้เรียนกับการจัดการเรียนการสอนผ่านโปรแกรม Moodle พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมากในด้านการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดเตรียมไว้ ซึ่งทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้งาน

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 ซึ่งได้ศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการและเครื่องมือสนับสนุนในการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ภายใต้บริบทของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ดังนั้น บทเรียนคอมพิวเตอร์ที่ได้จะเหมาะสมสำหรับนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี หากสถาบันการศึกษาอื่นนำไปใช้อาจจะต้องปรับหรือประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งนี้ ได้พัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 จำนวน 2 หน่วย ซึ่งยังไม่ครบทุกหน่วยเรียน เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย การวิจัยครั้งต่อไปควรนำไปทดลองใช้ให้ครบทุกหน่วยการเรียน เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ครอบคลุมทุกด้านมากขึ้น

ตารางที่ 1 ผลการหาประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	ค่าประสิทธิภาพ
ก่อนเรียน	30	325	12.04	1.22	1.02
หลังเรียน	30	589	21.81	1.86	

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 ตามเกณฑ์เมกุยแกนส์พบว่า มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 1.02 จึงสรุปได้ว่า บทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 ในช่วงการระบาดของโควิด-19 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์เมกุยแกนส์

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง	N	คะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน (30 คะแนน)				
		\bar{X}	S.D.	df	t	Sig.
ก่อนเรียน	27	12.04	1.22	26	26.63*	0.0000
หลังเรียน	27	21.81	1.86			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 ผู้เรียนที่เรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 ในช่วงการระบาดของโควิด-19 มีคะแนนก่อนเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 12.04 และคะแนนหลังเรียนเฉลี่ยเท่ากับ 21.81 เมื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนของผู้เรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19

รายการประเมิน	ผลการประเมิน		ระดับความพึงพอใจ
	\bar{X}	S.D.	
1. ด้านการเตรียมความพร้อมก่อนเรียน	4.38	0.62	มาก
2. ด้านการออกแบบเนื้อหาบทเรียน	4.31	0.50	มาก
3. ด้านเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้	4.36	0.60	มาก
4. ด้านเนื้อหาและทรัพยากรการเรียนรู้	4.30	0.64	มาก
5. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้	4.30	0.64	มาก
6. ด้านการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน	4.21	0.62	มาก
7. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผล	4.30	0.65	มาก
รวม	4.31	0.61	มาก

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้คลาวด์เป็นฐาน ในสถานการณ์ New Normal Covid-19 ในช่วงการระบาดของโควิด-19 พบว่า ทุกด้านมีความพึงพอใจในระดับมาก

ภาพที่ 1 หน้าจอตัวอย่างการเตรียมความพร้อมด้านผู้เรียน

ภาพที่ 2 หน้าจอตัวอย่างการเตรียมความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ขอขอบคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ ที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยเรื่องนี้จนสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค. (2563). *โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.
- กันตภณ พลิวโรสง. (2559). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาวิศวกรรมเมคคาทรอนิกส์ ผ่านบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ออนไลน์ ในรายวิชาฟิสิกส์ลอจิก. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*. ปีที่ 10 ฉบับที่ 22 (พ.ค.-ส.ค.): 22-27.
- คณะครุศาสตร์. (2563). *ประกาศ มาตรการ แนวปฏิบัติ ป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อโรค COVID-19*. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

- เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 38 แห่ง. (2564). *การสำรวจความคิดเห็นต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 “การเรียนการสอนออนไลน์ ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19”*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- ถนอมพร เลหาจรัสแสง. (2541). *คอมพิวเตอร์ช่วยสอน*. กรุงเทพฯ: ดวงกมล โปตักซัน.
- เผชญิ กิจระการ สุทธิพงศ์ หกสุวรรณ มานิตย์ อาชานอก และเหมราช ธนปัทม์. (2554). *การพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงโดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนแบบเว็บเควสท์ (WebQuest) สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. *Journal of Administration and Development, Mahasarakham University*, 3(1): 47-62.
- ภาณุพงศ์ บุญรัมย์. (2560). *การพัฒนาระบบการสร้างความรู้แบบ SECI Model บนสภาพแวดล้อมแบบ U-Learning*. *วารสารคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 7(2): 216-233.
- มนต์ชัย เทียนทอง. (2554). *การออกแบบและพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. (2563). *ประกาศ มาตรการ แนวปฏิบัติ ป้องกันการแพร่ระบาดเชื้อโรค COVID-19*. อุบลราชธานี: งานประชาสัมพันธ์และสื่อสารองค์กร.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2563). *กฎกระทรวง กำหนดโรคต้องห้ามสำหรับคนต่างด้าวซึ่งเข้ามาในราชอาณาจักร หรือเข้ามามีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563*. เล่ม 137 ตอนที่ 105 ก ราชกิจจานุเบกษา 25 ธันวาคม 2563. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- สนิท ตีเมืองซ้าย. (2552). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้ปัญหาเป็นหลักที่มีการช่วยเสริมศักยภาพทางการเรียนผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาคอมพิวเตอร์ศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- สุนทร สืบคำ. (2553). *ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการเรียนการสอนผ่านเว็บด้วยโปรแกรมมูเดิล*. เชียงใหม่: คณะวิศวกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- อุดมเดช ทาระหอม. (2559). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบควอนตัมออนไลน์ตามสไตล์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาคอมพิวเตอร์ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- Fleming, N., & Baume, D. (2006). *Learning Styles Again: VARKing up the Right Tree! Educational Developments*, 7, 4-7. (Online). Available from: http://www.johnsilverio.com/EDUI6702/Fleming_VARK_learningstyles.pdf.
- Khan, Badrul H. (1997). *Web-based Instruction*. Englewood Cliffs. New Jersey: Education Technology Publication.

ความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมบนสื่อสังคมออนไลน์ต่อการซื้อสินค้า
ในร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา

The Relationship of Social Media Engagement toward Purchasing
Merchandises in Convenience Stores (7-11) in Pattaya

ทัชชกร สัมมะสุต^{1*} ปิยะดา อุกะโชค² วารุณี ตันติวงศ์วานิช³ วราภรณ์ ด่านศิริ⁴
ภานุภาค จารุสมบัติ⁵

Touchakorn Sammasut^{1*} Piyada Ukachoke² Warunee Tuntiwongwanich³
Warapon Dasiri⁴

¹²³⁴คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา

¹²³⁴Faculty of Management Sciences, Kasetsart University Sriracha Campus

*Corresponding Author; E-mail : ajgolfmk@hotmail.com , Piyada.uk@ku.th, warunee.tu@ku.th,
warapon.d@ku.th, phanuphak.j@ku.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้บริโภคในเมืองพัทยาที่มีผลต่อการรับรู้การสื่อสารการส่งเสริมการขายผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ(7-11) ในเมืองพัทยา 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการรับรู้การสื่อสารการส่งเสริมการขายผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ (7-11) ของผู้บริโภคในเมืองพัทยา และ 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้บริโภคกับการรับรู้การสื่อสารการส่งเสริมการขายผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ (7-11) ของผู้บริโภคในเมืองพัทยา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีวิจัยแบบสำรวจ กลุ่มตัวอย่างแบบไม่ทราบจำนวนประชากรโดยกำหนดความเชื่อมั่นที่ 95% ความผิดพลาดไม่เกิน 5% และสัดส่วนของประชากร เท่ากับ 0.50 ของ Cochran, Mosteller, and Tukey (1953) กำหนดกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 290 คน คิดเป็นร้อยละ 72.50 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 18-22 ปี จำนวน 229 คน คิดเป็นร้อยละ 57.3 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 231 คน คิดเป็นร้อยละ 57.8 เป็นนักศึกษา จำนวน 288 คน คิดเป็นร้อยละ 72.0 มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 15,000 บาท จำนวน 303 คน คิดเป็นร้อยละ 75.8 ได้รับข้อมูลข่าวสารใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ผ่านช่องทาง เพชบุ๊ก จำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 37.8

2) พฤติกรรมการรับรู้การสื่อสารการส่งเสริมการขายผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ (7-11) ของผู้บริโภคในเมืองพัทยา พฤติกรรมการสื่อสารบนสื่อออนไลน์ร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยามีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X} = 3.66$, S.D. = 0.949) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือการบอกต่อข้อมูลเกี่ยวกับร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา ผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยบุคคลที่เคยมีประสบการณ์ในการร้านสะดวกซื้อ (7-11) มีผลต่อผู้ที่ตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา มีเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = 0.888) รองลงมาการได้รับการบอกต่อถึงข้อดี ข้อเสียของร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยามีเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.923) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การบอกต่อข้อมูลเกี่ยวกับร้าน

สะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา ผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยบุคคลใกล้ชิด เช่นเพื่อนหรือญาติพี่น้อง สามารถดึงดูดความสนใจจากผู้ที่จะร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = 1.035)

3) ความสัมพันธ์ของปัจจัยพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้บริโภคกับการรับรู้การสื่อสารการตลาดส่งเสริมการขายผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ(7-11) ของผู้บริโภคในเมืองพัทยา มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการรับรู้การสื่อสารการตลาดบนสื่อออนไลน์ โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ทุกขั้นตอน ตลอดจนข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถาม การซื้อสินค้าในร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยาผ่านระบบออนไลน์ ยังมีปัญหาอยู่ในระดับหนึ่งในการให้บริการลูกค้า โดยเฉพาะระบบซอฟต์แวร์ กับของที่มีในร้านไม่มีความสัมพันธ์กัน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, สื่อสังคมออนไลน์, ร้านสะดวกซื้อ

ABSTRACT

The purposes of this research were to study: 1) the demographic characteristics of the consumers of Pattaya city on the perception of online promotion communication of convenience stores (7-11) in Pattaya; 2) the perception behaviors of consumers in Pattaya convenience stores (7-11) on promotional communication; and 3) the relationship of behavior factors of consumers' use of online media and perceptions of sales promotion through online communication of convenience stores (7-11) of consumers in Pattaya. This research was a quantitative study using a survey method. The samples were 400 people selected from unknown number of population in Pattaya city by convenient method with reliability of 95%, the error of not more than 5%, and the population proportion was 0.50 (Cochran, Mosteller, and Turkey, 1953). The tool for data collection was a questionnaire. The statistics for quantitative data analysis were percentage, mean, standard deviation and Pearson Correlation.

The result of the study were: 1) the majority of the samples were 290 females (72.50%), most of whom aged between 18-22 years old with a total of 229 of them or 57.30%, 231 samples or 57.80% graduated with a bachelor' degree, 288 of them or 72.00% were students, 303 of them had or 75.80% had a salary lower than 15,000 baht per month, 151 of them or 37.80% received information from the convenience stores through Facebook channel; 2) the perceived behaviors of online promotion communication of the convenience store (7-11) of the consumers in Pattaya was at a high level ($\bar{X} = 3.66$, S.D. = 0.949). Considering individual aspects, the highest average was word of mouth on the convenience store (7-11) in Pattaya through social networks by those having experience with the convenience stores and had effect on decision to use the convenience store services in Pattaya with an average at a high level ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = 1.035) ; 3) the relationship of behavior factors pf consumers' use of online and perception of sales promotion through online communication of the convenience stores (7-11) of consumers in Pattaya had a positive correlation with the perception behaviors of online marketing communication with statistical significance level of 0.01 at every step. However, based on the respondents' suggestions and feedbacks on

purchasing merchandises at the convenience stores, there problems in customer services at a certain level, especially the software system There was no relationship with the items in the stores.

Keywords: Engagement, Social Media, Convenience Stores

บทนำ

จากสถานการณ์ในปัจจุบันพบว่าผู้คนหลายพันล้านคนทั่วโลกใช้สื่อสังคมออนไลน์ และกลายเป็นหนึ่งในเทคโนโลยีที่กำหนดในยุคของโลกที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ตัวอย่างเช่น Facebook รายงานว่ามีผู้ใช้งาน 2.38 พันล้านคนต่อเดือนและ 1.56 พันล้านผู้ใช้งานต่อวัน ณ วันที่ 31 มีนาคม 2019 (Facebook 2019) จำนวนผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ทั่วโลกคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 3.29 พันล้าน ผู้ใช้ในปี 2022 จะเป็น 42.3% ของประชากรโลก ด้วยจำนวนผู้ชมที่มีศักยภาพจำนวนมากซึ่งใช้เวลาหลายชั่วโมงต่อวันในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในแพลตฟอร์มต่าง ๆ จึงไม่น่าแปลกใจที่นักการตลาดใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางการตลาด ในทางวิชาการสื่อสังคมออนไลน์ได้รับการยอมรับและมีการพัฒนางานวิจัยเกี่ยวกับการตลาดสื่อสังคมออนไลน์ (eMarketer, 2018) สื่อสังคมออนไลน์อาจแสดงถึงนวัตกรรมการปฏิวัติทางสังคมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์การสื่อสารโดยพื้นฐานแล้วการเปลี่ยนแปลงวิธีการสื่อสารของมนุษย์และการปฏิบัติของการประชาสัมพันธ์การสื่อสารมวลชน การโฆษณาการตลาดและธุรกิจ ทฤษฎีและแนวคิดมากมาย อย่างไรก็ตามสิ่งที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในบริบทของสื่อสังคมออนไลน์และการประชาสัมพันธ์คือการนำเข้าและการประยุกต์ใช้ทฤษฎีและแนวคิดอื่น ๆ สื่อสังคมออนไลน์เป็นตัวแทนของกระบวนการสื่อสารใหม่ การสร้างทฤษฎีสื่อสังคมออนไลน์เพื่อการประชาสัมพันธ์โดยระบุคุณลักษณะต่าง ๆ ของสื่อสังคมออนไลน์ที่เกิดจากงานวิจัยที่มีอยู่เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจสื่อสังคมออนไลน์ทำที่สุุดก็จะถูกพัฒนาขึ้นเป็นทฤษฎีของสื่อสังคมออนไลน์เพื่อการประชาสัมพันธ์ (Kent, & Li, 2020) การสื่อสารการตลาดมีความสำคัญยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นองค์กรธุรกิจใด หากสามารถสื่อสารการตลาดได้สมบูรณ์ก็จะทำให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน เกิดภาพลักษณ์ที่ดี ความน่าเชื่อถือ รายได้ที่เพิ่มขึ้นและส่งผลต่อกำไรที่เพิ่มขึ้นขององค์กรธุรกิจ การสื่อสารการตลาด คือ การแจ้งรายละเอียดข่าวสาร จูงใจให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตามข่าวสารนั้น ซึ่งการที่จะให้จุดมุ่งหมายดังกล่าวสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหวัง นอกจากผู้ประกอบการจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการออกแบบข่าวสาร การเลือกผู้สื่อสาร และช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมแล้ว ยังจำเป็นจะต้องศึกษาเกี่ยวกับผู้บริโภคที่เป็นผู้รับสารอย่างลึกซึ้งเพราะผู้บริโภคคือเป้าหมายหลักสำคัญของการสื่อสารการตลาด (สุทธิชัย ปัญญาโรจน์, 2556)

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือ Electronic Transactions Development Agency (ETDA) (เอ็ตด้า) กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เผยผลสำรวจมูลค่าพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ปี 2564 หรือ Value of e-Commerce Survey in Thailand 2021 พบว่า ในปี 2563 ธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์หรืออีคอมเมิร์ซในประเทศไทยมีมูลค่าเท่ากับ 3.78 ล้านล้านบาท โดยมีสัดส่วนของมูลค่าอีคอมเมิร์ซในรูปแบบ B2C มากที่สุด คิดเป็นมูลค่ากว่า 2.17 ล้านล้านบาท B2B มีมูลค่ากว่า 0.84 ล้านล้านบาท และ B2G มีมูลค่า 0.77 ล้านล้านบาท โดยคาดการณ์ว่ามูลค่าอีคอมเมิร์ซในประเทศไทยในปี 2564 เดิมโตอยู่ที่ 4.01 ล้านล้านบาท ในปี 2564 นี้ นับเป็นปีที่ 7 ที่ ETDA ยังคงเดินทางสำรวจมูลค่าอีคอมเมิร์ซเพื่อให้ประเทศไทยมีข้อมูลที่สะท้อนสถานการณ์ และทิศทางการส่งเสริมการทำธุรกิจอีคอมเมิร์ซของประเทศ ซึ่งข้อมูลนี้จะเป็นประโยชน์ต่อภาครัฐและผู้ประกอบการ ทั้งรายเล็กและรายใหญ่ที่สามารถนำข้อมูลสำคัญนี้ไปใช้วางแผนธุรกิจ กำหนดกลยุทธ์ทางการตลาด รวมถึงจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญของประเทศ อันจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจไทยให้ทัดเทียมระดับสากล (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, ออนไลน์, 2564)

อย่างไรก็ตาม การสื่อสารการตลาดรูปแบบสื่อสังคมออนไลน์ได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากในการเป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการตัดสินใจการซื้อของผู้บริโภค มีบทบาทต่อการดำรงชีวิต ทักษะคิด ความคิด ค่านิยม การประเมินคุณค่าต่อสินค้าและบริการต่าง ๆ ซึ่งสื่อสังคมออนไลน์เป็นกิจกรรมการสื่อสารผ่านเครือข่ายแบบโต้ตอบโดยการใช้อินเทอร์เน็ต สามารถตอบโต้หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันได้ทันที ซึ่งเป็นการทำการตลาดที่ในปัจจุบันโดยการใช้โปรแกรมที่ออกแบบเพื่อเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคทั้งทางตรงและทางอ้อมในการที่จะสร้างการรับรู้การปรับปรุงภาพลักษณ์หรือการสร้างยอดขายสินค้าหรือบริการให้เพิ่มขึ้น (ปวันรัตน์ ตรีพจนานา, ฉัตรชัย อินทสังข์ และ ปิยะมาภรณ์ เทียมจิตร, 2563) สื่อสังคมออนไลน์ในการตลาดถือเป็นเครื่องมือสื่อสารที่จะทำให้องค์กรเข้าถึงได้ทั้งลูกค้าลูกค้าที่สนใจผลิตภัณฑ์ของตน และเปิดโอกาสให้คนที่ไม่รู้จักรับรู้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ เครื่องมือที่ใช้สร้างภาพลักษณ์เบื้องหลังผลิตภัณฑ์ บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในการตลาดเป็นปัจจัยสำคัญอย่างมากและเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแจ้งข้อมูลลูกค้าเกี่ยวกับบริการขององค์กร (Heinonen & Strandvik, 2020) สื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพอย่างรวดเร็วสำหรับการมีส่วนร่วมของลูกค้ามีหลายองค์กรนำกลยุทธ์ต่าง ๆ ของสื่อสังคมออนไลน์มาใช้สำหรับการตลาด องค์กรส่วนใหญ่ใช้สื่อสังคมออนไลน์พูดคุยกับลูกค้าตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงการขายสินค้า พบว่าธุรกิจประสบความสำเร็จเนื่องจากการสื่อสารทางตรงไปยังลูกค้า เนื่องจากลูกค้ามองเห็นสภาพแวดล้อมแบบออนไลน์ในเชิงพาณิชย์ เป็นการพัฒนาการดำเนินงานออนไลน์ และเปลี่ยนการรับรู้ของลูกค้า เปลี่ยนวิธีที่ลูกค้าและนักการตลาดสื่อสารกัน ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคและการประเมินผลิตภัณฑ์ สร้างข้อมูลผ่านการสื่อสารกับลูกค้า และอาจมีอิทธิพลต่อผู้ซื้อรายอื่นผ่านการตรวจสอบผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ใช้ (Ioanas & Stoica, 2020)

สำหรับการทำการตลาดในปัจจุบันนี้การสื่อสารทาง สื่อสังคมออนไลน์ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญอย่างยิ่ง ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการเลือกใช้สื่อสารในลักษณะต่าง ๆ เพื่อนำเสนอสินค้าต่อผู้บริโภค โดยเฉพาะในช่วงที่สถานการณ์ทางการตลาดมีการแข่งขันกันอย่างเข้มข้นรุนแรง ปัจจุบันสื่อที่ได้รับความสนใจจากผู้ประกอบการและผู้บริโภคเป็นอย่างมากก็คือ สื่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ทางการสื่อสารสมัยใหม่ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และมีอิทธิพลกับวิถีชีวิตของคนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ การใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ผ่านทางเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ จะช่วยเพิ่มช่องทางการรับรู้ให้แก่ผู้บริโภค เผยแพร่กิจกรรมทางการตลาด สร้างภาพลักษณ์ให้กับสินค้าและองค์กร และมีความสะดวกรวดเร็วในการซื้อขาย (Bornoï, 2013) การซื้อขายสินค้าผ่านระบบออนไลน์นับเป็นช่องทางการสื่อสารการตลาดที่องค์กรหรือผู้ประกอบการส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ เนื่องจากช่องทางดังกล่าวมีต้นทุนในโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์สินค้าหรือบริการต่ำ รวมทั้งพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปโดยนิยมเปิดรับข้อมูลข่าวสารและซื้อสินค้าผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Line, Twitter, Instagram, Google+, Youtube ฯลฯ เนื่องจากสื่อสังคมออนไลน์ดังกล่าวสามารถเข้าถึงได้ง่ายในทุกที่ ทุกเวลา มีสินค้าให้เลือกหลากหลาย และสามารถทำการซื้อสินค้าได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นองค์กรต่าง ๆ จำเป็นต้องการกระตุ้นการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านสังคมออนไลน์ของผู้บริโภค เพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน (Wongtip, 2018) สิ่งสำคัญคือต้องพิจารณาขนาดของสื่อสังคมออนไลน์ในบริบทของพฤติกรรมผู้บริโภคและการตลาดเนื่องจากสื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นช่องทางการตลาดและการสื่อสารที่สำคัญสำหรับธุรกิจองค์กรและสถาบันต่าง ๆ รวมถึงในแวดวงการเมืองด้วย ยิ่งไปกว่านั้นสื่อสังคมออนไลน์ยังมีความสำคัญทางวัฒนธรรมเนื่องจากได้กลายเป็นโดเมนหลักสำหรับหลาย ๆ คนที่ได้รับข้อมูลจำนวนมากแบ่งปันเนื้อหาและแง่มุมของชีวิตกับผู้อื่นและรับข้อมูลเกี่ยวกับโลกรอบตัว สื่อสังคมออนไลน์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สื่อสังคมออนไลน์ที่เรารู้จักในปัจจุบันนั้นแตกต่างจากที่ผ่านมา และสื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบันและอนาคตจะแตกต่างจากที่ผ่านมาเนื่องจากนวัตกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านเทคโนโลยี เพราะแพลตฟอร์มหลัก ๆ เพิ่มคุณสมบัติและบริการใหม่ ๆ ในมิติผู้ใช้ บริการในสื่อสังคมออนไลน์อยู่ตลอดเวลา รูปแบบธุรกิจที่โดดเด่นทั่วทั้ง

แพลตฟอร์มทั้งในอดีตและปัจจุบันเกี่ยวข้องกับการสร้างรายได้จากผู้ใช้ (ผู้ชม) ด้วยการนำเสนอบริการโฆษณาให้กับทุกคนที่ต้องการเข้าถึงผู้ชมเหล่านั้นด้วยเนื้อหาดิจิทัลและการสื่อสารการตลาด แสดงให้เห็นว่าปฏิสัมพันธ์ทางสังคมบางประเภทที่เกิดขึ้นบนโซเชียลมีเดีย อาจส่งผลในเชิงบวกต่อผลลัพธ์ทางการตลาดที่สำคัญเช่นการได้ลูกค้าใหม่และการขาย เมื่อเร็ว ๆ นี้มูลค่าของการโฆษณาบนโซเชียลมีเดียยังคงได้รับการสำรวจอย่างต่อเนื่อง (Sehic & Pestek, 2020)

การใช้อินเทอร์เน็ต และสื่อสังคมออนไลน์ทำให้พฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนไป และวิธีการที่องค์กรต่าง ๆ ดำเนินธุรกิจการตลาด และดิจิทัลทำให้องค์กรมีต้นทุนต่ำลง (Dwivedi, et al., 2020) การซื้อขายสินค้าผ่านระบบออนไลน์นับเป็นช่องทางการสื่อสารการตลาดที่องค์การส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ เนื่องจากช่องทางดังกล่าวมีต้นทุนในโฆษณา หรือประชาสัมพันธ์สินค้า หรือบริการต่ำ รวมทั้งพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปโดยนิยมเปิดรับข้อมูลข่าวสาร และซื้อสินค้าผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Line, Twitter, Instagram, Google+, YouTube เป็นต้น เนื่องจากสื่อสังคมออนไลน์ดังกล่าวสามารถเข้าถึงได้ง่ายในทุกที่ ทุกเวลา มีสินค้าให้เลือกหลากหลาย และสามารถทำการซื้อสินค้าได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นองค์กรต่าง ๆ จำเป็นต้องการกระตุ้นการตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภค เพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน (Wongtip, 2018) การใช้วิธีการสื่อสารที่หลากหลาย การแบ่งปันความรู้ ความคิดเห็น และข้อมูลข่าวสาร การแนะนำสินค้า การบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับองค์การ และการเชิญชวนให้ร่วมดำเนินการ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการส่งเสริมการตลาดขององค์กรต่าง ๆ ในยุคปัจจุบันต้นทุนในการประชาสัมพันธ์ต่ำ แต่สามารถเพิ่มช่องทางการรับรู้ให้แก่ผู้บริโภค เผยแพร่กิจกรรมทางการตลาด สร้างภาพลักษณ์ให้กับสินค้าและองค์การ และมีความสะดวกรวดเร็วในการซื้อขายได้มากขึ้น (ชัยภัทร คำวิจิตรธนาภา, อำไพ ยงกุล วณิช และ ชมพูนุท โมราชาติธนาภา, 2563)

บริษัทซีพี ออลล์ ได้นำแนวคิด ซีพี ออลล์ 4.0 เข้ามาปรับใช้กับการดำเนินธุรกิจเพื่อตอบสนองทุกไลฟ์สไตล์ โดยเปิดให้บริการแบงกิ้งเอเยนต์ ฝากเงินที่ร้านเซเว่นอีเลฟเว่นทุกสาขาทั่วประเทศ บริการรับ ส่งพัสดุ ทั่วประเทศ ในชื่อสปีดดี การให้บริการรับชำระบิล ซื้อตั๋วคอนเสิร์ต ผ่านแคปเตอร์เซอร์วิส การขยายตู้จัดจำหน่ายสินค้าอัตโนมัติ (Vending Machine) ตามชุมชนต่าง ๆ อาทิ ที่พักอาศัย อาคารสำนักงาน มหาวิทยาลัย โรงเรียน สนามบิน สถานีขนส่ง โรงงาน ศูนย์แสดงสินค้า รวมถึงโรงพยาบาลขนาดใหญ่ที่มี 200 เตียงขึ้นไป ยอดขายชิ้นต่ำประมาณ 1,600 บาท/เครื่อง/วัน ในปี 2562 มีจำนวนตู้จัดจำหน่ายสินค้าอัตโนมัติ 761 ตู้ นอกจากนี้บริษัทพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัล เวย์เปิดตัวแอปพลิเคชันบริการส่งซื้อสินค้าชื่อ “7-Eleven Delivery” บริการส่งตรงหน้าบ้าน ส่งฟรีแค่มียอดสั่งซื้อ 100 บาทขึ้นไป โดยพนักงานร้านเซเว่นอีเลฟเว่นจะทำหน้าที่จัดส่งให้ผู้ส่งโดยตรง ในปี 2562 บริษัททดลองให้บริการเฉพาะพื้นที่ชุมชน ที่อยู่อาศัย ประมาณ 100 สาขา จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมบนสื่อสังคมออนไลน์ที่มีผลต่อการซื้อสินค้าในร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้บริโภคในเมืองพัทยาที่มีผลต่อการรับรู้การสื่อสารการตลาดส่งเสริมการขายผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ(7-11) ในเมืองพัทยา
- 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการรับรู้การสื่อสารการตลาดส่งเสริมการขายผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ (7-11) ของผู้บริโภคในเมืองพัทยา

3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้บริโภคกับการรับรู้การสื่อสาร การส่งเสริมการขายผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ (7-11) ของผู้บริโภคในเมืองพัทยา

ประโยชน์ของการวิจัย

- 1) ทราบถึงลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้บริโภคในเมืองพัทยาที่มีผลต่อการรับรู้การสื่อสาร การส่งเสริมการขายผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ
- 2) ทราบถึงระดับการรับรู้การสื่อสารการส่งเสริมการขายผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อของผู้บริโภคในเมืองพัทยา
- 3) ทราบถึงพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้บริโภคในเมืองพัทยาที่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้การสื่อสารการส่งเสริมการขายผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ

สมมติฐานของการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรับรู้การสื่อสารการตลาดผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ(7-11) ในเมืองพัทยา
2. การรับรู้การสื่อสารการตลาดผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ(7-11) ในเมืองพัทยามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรได้แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองพัทยา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองพัทยา ใช้วิธีการสุ่มตามสะดวกโดยไม่ทราบจำนวนประชากร

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มตามสะดวกโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็น คือผู้ใช้บริการบนสื่อสังคมออนไลน์ต่อการซื้อสินค้า ในร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา คำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ทราบจำนวนประชากรโดยกำหนดความเชื่อมั่นที่ 95% ความผิดพลาดไม่เกิน 5% และสัดส่วนของประชากร เท่ากับ 0.50 ดังสูตรการคำนวณกลุ่มตัวอย่างของ Cochran, Mosteller, and Tukey (1953) ดังนี้

$$n = \frac{p(1 - p)z^2}{d^2}$$

- เมื่อ
- n** = จำนวนตัวอย่างที่ต้องการ
 - p** = สัดส่วนประชากรที่ผู้วิจัยต้องการ
 - z** = ความมั่นใจที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 มีค่าเท่ากับ 1.96 (มั่นใจ 95%)
 - d** = สัดส่วนของความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

แทนค่าในสูตร ดังนี้

$$n = \frac{0.5(1 - 0.5)(1.96)^2}{0.05^2}$$

$$n = 384$$

ขนาดของตัวอย่างที่ได้เท่ากับ 384 ตัวอย่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและความสมบูรณ์ของข้อมูล ผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 400 ตัวอย่าง

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามออนไลน์ โดยได้รับแบบสอบถามทั้งหมด 400 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ โดยการดำเนินการผ่าน Google Form ซึ่งแบบสอบถามออนไลน์จะนำไปโพสต์บน Social Media มีดังนี้ 1) Facebook จำนวน 80 ชุด 2) Page จำนวน 80 ชุด 3) line จำนวน 80 ชุด 4) Twitter จำนวน 80 ชุด และ 5) Intergram จำนวน 80 ชุด รวมทั้งสิ้น 400 ชุดวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทั่วไป พฤติกรรมการรับรู้การสื่อสารการตลาดบนสื่อออนไลน์การตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ด้วยสถิติเชิงอนุมาน ด้วยค่าสหสัมพันธ์ Pearson Correlation

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ได้รับการออกแบบให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย และสอดคล้องกับแนวคิดในการวิจัย โดยมีขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้

- 1) ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่กำหนดไว้ในการศึกษาวิจัย
- 2) ศึกษาวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดในการวิจัย
- 3) นิยามศัพท์ตัวแปรที่กำหนดไว้ในกรอบแนวคิด
- 4) สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมตัวแปรที่กำหนดไว้ในการศึกษาวิจัย เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องทั้งด้านโครงสร้าง เนื้อหา และภาษาที่ใช้
- 5) นำแบบสอบถามที่ผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยใช้เกณฑ์ในการเลือกผู้เชี่ยวชาญ 2 ข้อ คือ 1) มีคุณวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโท หรือ 2) มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการบริหารธุรกิจไม่ต่ำกว่า 3 ปี การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามโดยการหาค่าดัชนีชี้วัดความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC)

สรุปผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 290 คน คิดเป็นร้อยละ 72.50 มีอายุระหว่าง 18-22 ปี จำนวน 229 คน คิดเป็นร้อยละ 57.3 รองลงมาอายุน้อยกว่า 18 ปี จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 16.3 และท้ายสุด มีอายุมากกว่า 32 ปี คิดเป็นร้อยละ 4.3 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 231 คน คิดเป็นร้อยละ 57.8 รองลงมาจบการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 และท้ายสุดจบการศึกษาระดับปริญญาโทหรือสูงกว่า จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 17.3 เป็นนักศึกษา จำนวน 288 คน คิดเป็นร้อยละ 72.0 รองลงมาเป็นพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 9.5 และท้ายสุด เป็นแม่บ้าน/

พ่อบ้านจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 15,000 บาท จำนวน 303 คน คิดเป็นร้อยละ 75.8 รองลงมา มีรายได้ต่อเดือนช่วง 25,001 - 35,000 บาท จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 16.0 และท้ายสุดมีรายได้ต่อเดือน 55,001 บาท ขึ้นไป จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.3 ได้รับข้อมูลข่าวสารใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ผ่านช่องทางเฟซบุ๊ก (Facebook) จำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 37.8 รองลงมาผ่านทางไลน์ (Line) จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 24.5 และท้ายสุดผ่านทาง บล็อก (Blog) จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5

พฤติกรรมการสื่อสารบนสื่อออนไลน์ร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยามีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X} = 3.66$, S.D. = 0.949) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือการบอกต่อข้อมูลเกี่ยวกับร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา ผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยบุคคลที่เคยมีประสบการณ์ในการร้านสะดวกซื้อ (7-11) มีผลต่อผู้ที่ตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา มีเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = 0.888) รองลงมาการได้รับการบอกต่อถึงข้อดี ข้อเสียของร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา มีเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.923) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การบอกต่อข้อมูลเกี่ยวกับร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา ผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยบุคคลใกล้ชิด เช่นเพื่อนหรือญาติพี่น้อง สามารถดึงดูดความสนใจจากผู้ที่จะร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = 1.035)

ตารางที่ 1 การตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา

ข้อ	การตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา	ค่าสถิติ		ระดับความคิดเห็น	อันดับ
		\bar{X}	S.D.		
ขั้นตอนการรับรู้ความต้องการ					
1	การมีสื่อออนไลน์ทำให้ท่านมีความต้องการใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา	3.68	1.058		
2	การติดตามข่าวสารออนไลน์ ทำให้ท่านต้องการใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา	3.98	1.039		
	ภาพรวม	3.83	1.048	มาก	5
ขั้นตอนการค้นหาข้อมูล					
1	การสอบถามข้อมูลร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยาจากเพื่อนหรือคนรู้จักทางสื่อออนไลน์	4.39	0.788		
2	การสืบค้นขอร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยาจากสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ด้วยตัวท่านเอง	4.51	0.729		
	ภาพรวม	4.45	0.758	มาก	1

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อ	การตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา	ค่าสถิติ		ระดับความคิดเห็น	อันดับ
		\bar{X}	S.D.		
ขั้นตอนการประเมินผลทางเลือก					
1	การเลือกใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา โดยเปรียบเทียบ หลาย ๆ แห่ง ทางสื่อออนไลน์ทั้งในด้าน เมนู อาหารและราคา	4.53	0.671		
	การเลือกใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยาที่มีบริการด้านอื่น ๆ ไว้คอยรองรับลูกค้าตรงตามที่ต้องการ ไว้บริการลูกค้า	4.34	0.911		
	ภาพรวม	4.43	0.791	มาก	3
ขั้นการตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา					
1	การใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา ตามที่ท่านได้เลือกสินค้าไว้จากสื่อออนไลน์	4.38	0.795		
2	การใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา จากการ Share หรือกด Like และ Comment	4.51	0.841		
	ภาพรวม	4.44	0.818	มาก	2
ขั้นการประเมินภายหลังการใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา					
1	การได้รับความพึงพอใจต่อการมาใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยาที่ท่านเลือกไว้จากสื่อออนไลน์	4.31	1.015		
2	การจะแนะนำเพื่อนหรือคนรู้จักหรือคนใกล้ชิดมาร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา โดยใช้สื่อออนไลน์	4.28	.879		
	ภาพรวม	4.29	0.947	มาก	4
	ภาพรวมทั้ง 5 ชั้น	4.28	0.872	มาก	

จากตารางที่ 1 ภาพรวมทั้ง 5 ชั้นในการตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยามีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$, S.D.= 0.872) เมื่อพิจารณาแต่ละชั้น เรียงลำดับจากมากไปน้อย พบว่า ขั้นตอนการค้นหาข้อมูล มีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$, S.D.= 0.758) ชั้นการตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา มีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, S.D.= 0.818) ขั้นตอนการประเมินผลทางเลือก มีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$, S.D.= 0.791) ชั้นการประเมินภายหลังการใช้บริการร้านสะดวกซื้อ มีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$, S.D.= 0.947) และ ขั้นตอนการรับรู้ความต้องการ มีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 1.048)

ตารางที่ 2 การรับรู้การสื่อสารการตลาดผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ(7-11) ในเมืองพัทยามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ โดย Pearson Correlation

		B	C	D	E	F	A
B	Pearson Correlation	1					
	Sig. (2-tailed)						
	N	400					
C	Pearson Correlation	.258**	1				
	Sig. (2-tailed)	.000					
	N	400	400				
D	Pearson Correlation	.202**	.261**	1			
	Sig. (2-tailed)	.000	.000				
	N	400	400	400			
E	Pearson Correlation	.149**	.392**	.672**	1		
	Sig. (2-tailed)	.003	.000	.000			
	N	400	400	400	400		
F	Pearson Correlation	.170**	.040	.088	.010	1	
	Sig. (2-tailed)	.001	.430	.079	.838		
	N	400	400	400	400	400	
A	Pearson Correlation	.384**	.021	.151**	.086	.064	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.670	.002	.087	.198	
	N	400	400	400	400	400	400

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

A หมายถึง พฤติกรรมกรรับรู้การสื่อสารการตลาดบนสื่อออนไลน์

B หมายถึง การตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา ขั้นตอนการรับรู้ความต้องการ

C หมายถึง การตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา ขั้นตอนการค้นหาข้อมูล

D หมายถึง การตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา ขั้นตอนการประเมินผลทางเลือก

E หมายถึง การตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา ชั้นการตัดสินใจใช้บริการ

F หมายถึง การตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา ชั้นการประเมินภายหลังการใช้

บริการ

ผลการวิเคราะห์ตามสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ขั้นตอนการรับรู้การสื่อสารการตลาดผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ(7-11) ในเมืองพัทยาที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรับรู้การสื่อสารการตลาดผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ(7-11) ในเมืองพัทยาวเคราะห์ค่า Pearson Correlation พบว่า ทุกขั้นตอนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการรับรู้การสื่อสารการตลาดบนสื่อออนไลน์ โดยรายได้เฉลี่ยต่อเดือนโดยมีระดับนัยสำคัญที่ 0.01 และ วิเคราะห์การตัดสินใจใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา ทั้ง 5 ขั้นตอน มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรับรู้การสื่อสารการตลาดบนสื่อออนไลน์ วิเคราะห์ค่า Pearson Correlation พบว่า ทั้ง 5 ขั้นตอนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการรับรู้การสื่อสารการตลาดบนสื่อออนไลน์ โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ทุกขั้นตอน ตลอดจนข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถาม การซื้อสินค้าในร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยาผ่านระบบออนไลน์ ยังมีปัญหาอยู่ในระดับหนึ่งในการให้บริการลูกค้าโดยเฉพาะระบบซอฟต์แวร์ กับของที่มีในร้านไม่มีความสัมพันธ์กัน

การอภิปรายผล

ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้บริโภคในเมืองพัทยาที่มีผลต่อการรับรู้การสื่อสารการตลาดผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ(7-11) ในเมืองพัทยา จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 18-22 ปี จำนวน 229 คน คิดเป็นร้อยละ 57.3 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 231 คน คิดเป็นร้อยละ 57.8 เป็นนักศึกษา จำนวน 288 คน คิดเป็นร้อยละ 72.0 มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 15,000 บาท จำนวน 303 คน คิดเป็นร้อยละ 75.8 ได้รับข้อมูลข่าวสารใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ผ่านช่องทางเฟซบุ๊ก (Facebook) จำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 37.8 ระดับการรับรู้การสื่อสารการตลาดผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ(7-11) ของผู้บริโภคในเมืองพัทยา ภาพรวมพฤติกรรมการรับรู้การสื่อสารบนสื่อออนไลน์ร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยามีค่าเฉลี่ยระดับมาก สอดคล้องกับ ชัยภัทร คำวิจิตรธนาภา, อำไพ ยงกุลวณิช และชมพูนุท โมราชาติธนาภา (2563) ได้ศึกษารูปแบบการส่งเสริมการตลาดโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ของสหกรณ์การเกษตร ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการตลาดโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ประกอบด้วย การใช้ Facebook โดยการสนทนากับลูกค้าบ่อยครั้ง สื่อสารผ่านทาง Facebook Page เชื่อมโยงไปยังหน้าอีคอมเมิร์ซ และลงโฆษณาบน Facebook Ads การใช้ Line โดยการรวมสมาชิกตั้งกลุ่ม ส่งเสริมการตลาดบน Timeline และใช้ Line Ads ส่งเสริมการขาย การใช้ Instagram โดยตั้งชื่อให้จำง่าย เผยแพร่ภาพที่ดึงดูดใจ การบอกรายละเอียดสินค้าอย่างชัดเจน ใช้ Hashtag ช่วยส่งเสริมการขาย โฆษณาผ่าน Instagram Ads และการใช้วีวีสร้างที่น่าเชื่อถือ การใช้ Twitter โดยการใช้ Hashtag ที่ค้นหาได้ง่าย ติดตามผลตอบรับของผู้ใช้งาน เลือกใช้ภาษาให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย ส่งข้อความตามสิ่งที่เป็นกระแส และการใช้ YouTube โดยการส่งเสริมการตลาดในวิดีโอ แบ่งปันความรู้ ความเห็น และข้อมูลข่าวสาร แนะนำสินค้า และเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ อาจเป็นเพราะ การริเริ่มด้านสื่อสังคมออนไลน์ ความสามารถด้านข้อมูล และความได้เปรียบในการแข่งขันในสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การใช้ความรู้แบบเดิมเดิม ๆ ได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการที่คุ้นเคยไปสู่ความสามารถแบบพลวัต (Kankanhalli, Tan, & Wei, 2005) องค์การที่สามารถใช้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลภายนอก และภายในมีแนวโน้มที่จะได้เปรียบเหนือคู่แข่ง สื่อสังคมออนไลน์ที่เสริมพลังการสื่อสารหลายทางระหว่างองค์การและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างมีประสิทธิภาพและวิธีการที่คุ้มค่า (Chua & Banerjee, 2013) ถือเป็นแนวทางเชิงกลยุทธ์ในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคคลและองค์การ การพัฒนาการเรียนรู้ในองค์การและการจัดการความรู้จึงทำให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน (Thomas & Akdere, 2013)

ปัจจัยพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้บริโภคในเมืองพัทยาที่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้การสื่อสาร การส่งเสริมการขายผ่านระบบออนไลน์ของร้านสะดวกซื้อ (7-11) จากผลการวิจัยผู้ตอบแบบสอบถามได้รับข้อมูล ข่าวสารใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ผ่านช่องทางเฟซบุ๊ก (Facebook) มากที่สุด สอดคล้องกับ มาลินี คำเครือ และ ธีระพันธ์ โชคอุดมชัย (2562) ได้ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารการตลาดออนไลน์ที่มีผลต่อพฤติกรรมซื้อสินค้า โอท็อปผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในจังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัย พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้รับการสื่อสาร/ประชาสัมพันธ์การซื้อสินค้าโอท็อปในสื่อสังคมออนไลน์ และทราบถึงแหล่งสินค้าโอท็อปผ่าน สื่อสังคมออนไลน์ที่รู้จักเป็นครั้งแรกจาก Facebook มากที่สุด เหตุผลการเลือกซื้อสินค้าโอท็อปผ่านสื่อสังคม ออนไลน์เพราะขั้นตอนการซื้อไม่ยุ่งยาก นิยมเลือกซื้อเสื้อผ้า/เครื่องแต่งกาย ความถี่ในการชื้อนาน ๆ ครั้ง แต่ละครั้ง มีค่าใช้จ่ายในการซื้อมากที่สุด คือ 500-1,000 บาท นิยมเข้าไปเลือกซื้อสินค้าโอท็อป มากที่สุด จาก Facebook และชำระค่าสินค้าโดยการโอนผ่านธนาคาร/M/Internet Banking ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างกลยุทธ์การ สื่อสารการตลาดออนไลน์ โดยรวมทั้ง 6 ด้าน พบว่า มีผลต่อพฤติกรรมซื้อสินค้าโอท็อปผ่านสื่อสังคมออนไลน์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับ นงนุช พิมูล (2562) ได้ศึกษาพฤติกรรมผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ของประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์ : กรณีศึกษา Facebook ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศ หญิง มีอายุ 16-20 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี มีสถานภาพโสด ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นนักเรียน/นักศึกษา มี พฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ติดต่อกับบุคคลที่รู้จัก เข้าใช้บริการที่บ้าน ใช้งาน Facebook ทุกวัน มากกว่า 5 ชั่วโมงต่อวัน เข้าใช้เวลา 18.01 – 23.00 น. ส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์มือถือ และมีเพื่อนใน Facebook 2,000 คนขึ้นไป ใช้งานมากกว่า 4 ปี มีการเพิ่มเพื่อนที่รู้จักกันอยู่แล้วในชีวิตจริง (เรียน/ทำงาน/ครอบครัว) ตอบรับ เฉพาะเพื่อนที่รู้จักในชีวิตจริง หรือที่คุ้นเคยอยู่แล้ว เพศไม่มีผลใด ๆ ในการยอมรับเป็นเพื่อน ทักษะคิดในการใช้งาน เครือข่ายสังคมออนไลน์มีความสำคัญอยู่ในระดับมาก ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติในการใช้งาน เครือข่ายสังคมออนไลน์ และพฤติกรรมผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์ : กรณีศึกษา Facebook มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับ Dahnil, Marzuki, Langgat, and Fabeil (2014) ให้คำจำกัดความของการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ไว้ว่า เป็นช่องทางการทำธุรกิจรูปแบบใหม่ โดย เป็นการทำการตลาดกับสินค้า บริการ ข้อมูลและแนวคิด ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ และ ปวันรัตน์ ตรีพจนาน, ฉัตร ชัย อินทสังข์ และ ปิยะมาภรณ์ เทียมจิตร (2563) ได้ศึกษาอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อความพึงพอใจของ ลูกค้าตลาดนัดเซฟวันจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสื่อสังคมออนไลน์ และ ความพึงพอใจของลูกค้าที่มาใช้บริการตลาดนัดเซฟวัน จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัย พบว่า สื่อสังคมออนไลน์ (Facebook และ YouTube) มีอิทธิพลสำคัญและส่งผลกระทบเชิงบวก ต่อความพึงพอใจของลูกค้า การศึกษา ชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารกิจการสามารถดำเนินงานและควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์เพื่อสามารถสื่อสารได้ อย่างมีประสิทธิภาพและช่วยเติมเต็มความต้องการของลูกค้า ดังนั้น ผู้บริหารต้องจัดการปรับปรุงข้อมูลให้ตรงกับสิ่งที่ลูกค้าสนใจ การเสนอแคมเปญที่ได้เปรียบ และการเสนอเนื้อหาที่นิยมแพร่หลาย ในขณะเดียวกัน Duffett (2017) ได้กล่าวว่าการทำการตลาดบนสื่อสังคมออนไลน์สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ หรือบริการ ใช้เป็นช่องทาง สื่อสาร และสอบถามความคิดเห็นของผู้ซื้อได้ นอกจากนี้ ยังสามารถใช้เป็นช่องทางการจัดกิจกรรมทางการตลาด และการส่งเสริมการขาย เพื่อดึงดูดความสนใจของกลุ่มเป้าหมายซึ่งจะทำให้ยอดขายเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ปัจจุบัน Facebook มีฟังก์ชันในการสร้างกิจกรรมทางการตลาดให้นักการตลาดจำนวนมาก แต่การใช้ฟังก์ชันที่มากเกินไป อาจทำให้ไม่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับข้อเสนอแนะที่กล่าวว่าการซื้อสินค้าในร้าน สะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยาผ่านระบบออนไลน์ ยังมีปัญหาอยู่ในระดับหนึ่งในการให้บริการลูกค้าโดยเฉพาะ ระบบซอฟต์แวร์ กับของที่มีในร้านไม่มีความสัมพันธ์กัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การซื้อสินค้าในร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยาผ่านระบบออนไลน์ ยังมีปัญหาอยู่ในระดับหนึ่งในการให้บริการลูกค้าโดยเฉพาะระบบซอฟต์แวร์ กับของที่มีในร้านไม่มีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นควรมีการปรับปรุงระบบซอฟต์แวร์ให้มีประสิทธิภาพ
2. ผู้ใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) เมืองพัทยาได้รับข้อมูลข่าวสารใช้บริการร้านสะดวกซื้อ (7-11) ผ่านช่องทางเฟซบุ๊ก (Facebook) ดังนั้นควรมีการสื่อสารผ่านช่องทางดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพเพื่อเพิ่มยอดขายให้กับร้านสะดวกซื้อ (7-11) เมืองพัทยา

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรเพิ่มตัวแปรอื่น ๆ ในการศึกษาให้มากกว่านี้เพราะอาจเห็นความสัมพันธ์ของตัวแปรที่มากขึ้นที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมบนสื่อสังคมออนไลน์ต่อการซื้อสินค้า ในร้านสะดวกซื้อ (7-11) ในเมืองพัทยา
2. ควรมีการดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพราะอาจได้รับข้อมูลที่เพิ่มขึ้นสนับสนุนการวิจัยเชิงปริมาณ

เอกสารอ้างอิง

- ชัยภัทร คำวิชิตธนาภา,อำไพ ยงกุลวณิช และ ชมพูนุท โมราชาด (2563). รูปแบบการส่งเสริมการตลาดโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ของสหกรณ์การเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 8(5), 1987-2000.
- นงนุช พิมูล (2562). *การศึกษาพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์ :กรณีศึกษา Facebook*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถิติประยุกต์. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ปวันรัตน์ ตรีพจนา, ฉัตรชัย อินทสังข์ และ ปิยะมาภรณ์ เทียมจิตร. (2563). อิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อความพึงพอใจของลูกค้าตลาดนัดเซฟวันจังหวัดนครราชสีมา. *วารสารศิลปะศาสตร์ และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 7(1), 1-12.
- มาลินี คำเครือ และธีระพันธ์ โชคอุดมชัย. (2562). กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดออนไลน์ที่มีผลต่อพฤติกรรมการซื้อสินค้าโอท็อปผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในจังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ*, 6(1), 1-8.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2564). *ETDA เผยมูลค่าอีคอมเมิร์ซไทย ปี 63 อยู่ที่ 3.78 ล้านล้านบาท คาดปี 64 พุ่งไปที่ 4.01 ล้านล้านบาท*. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2565, จาก <https://www.etda.or.th/th/pr-news/ETDA-Reveals-the-Value-of-e-Commerce-in-2021.aspx>
- สุทธิชัย ปัญญาโรจน์. (2556). *ครบเครื่องเรื่องการสื่อสารการตลาด*. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยพิษณุโลก.
- Bornoi, N. (2013). *The perception of Social Media Users towards social media marketing Communication Network*. (Master's Thesis). Graduate School: Sukhothai Thammathirat Open University. Bangkok.
- Chua, A. Y., & Banerjee, S. (2013). Customer knowledge management via social media: the case of Starbucks. *Journal of Knowledge Management*.

- Cochran, W. G., Mosteller, F., & Tukey, J. W. (1953). Statistical problems of the Kinsey report. *Journal of the American Statistical Association*, 48(264), 673-716.
- Dahnil, M. I., Marzuki, K. M., Langgat, J., & Fabeil, N. F. (2014). Factors influencing SMEs adoption of social media marketing. *Procedia-social and behavioral sciences*, 148, 119-126.
- Duffett, L. (2017). Patient engagement: what partnering with patient in research is all about. *Thrombosis research*, 150, 113-120.
- Dwivedi, Y. K., Hughes, D. L., Coombs, C., Constantiou, I., Duan, Y., Edwards, J. S., ... & Upadhyay, N. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on information management research and practice: Transforming education, work and life. *International Journal of Information Management*, 55, 102211.
- eMarketer (2018). *Data and Research on Digital for Business Professionals*. New York: eMarketer.
- Heinonen, K., & Strandvik, T. (2020). *Customer-dominant service logic*. In the Routledge Handbook of Service Research Insights and Ideas (pp. 69-89). Routledge.
- Kankanhalli, A., Tan, B. C., & Wei, K. K. (2005). Contributing knowledge to electronic knowledge repositories: *An empirical investigation*. *MIS quarterly*, 113-143.
- Kent, M. L., & Li, C. (2020). Toward a normative social media theory for public relations. *Public Relations Review*, 46(1), 101857.
- Ioanas, E., & Stoica, I. (2020). Social Media and its Impact on Consumers Behavior Part 2. *Journal Kesehatan Prima*, 1(1), 1-5.
- Sehic, L., & Pestek, A. (2020). The effects of digital media buying on advertisers. *Management: Journal of Contemporary Management Issues*, 25(1), 279-291.
- Thomas, K. J., & Akdere, M. (2013). Social media as collaborative media in workplace learning. *Human Resource Development Review*, 12(3), 329-344.
- Wongtip, S. (2018). Social Networks: the online Marketing Communication Strategies for Attracting Customers in the Digital Age. *MUT Journal of Business Administration*, 15(1), 21-36.

หุ่นหลวง

Thai Royal Puppets.

สุรัตน์ จงดา

Surat Jongda

วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ 119/19 ม.3 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170
 The College of Dramatic Arts BUNDIPATNASILPA INSTITUTE
 119/19 Moo 3 ,Salaya Sub-district, Phutthamonthon District, Nakhon Pathom 73170
 Corresponding author; E-mail : Surat_jongda@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องหุ่นหลวง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของการแสดงหุ่นหลวง 2. ศึกษาองค์ประกอบในการแสดงหุ่นหลวง 3. ทดลองสร้างหุ่นหลวงต้นแบบเพื่อใช้ในการแสดง โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลักฐานเอกสารที่เกี่ยวข้อง หลักฐานทางศิลปกรรม ได้แก่ ศิลปวัตถุหุ่นหลวงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จิตรกรรมฝาผนังสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ สัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ไทย ผู้เชี่ยวชาญด้านช่างศิลป์ไทยและผู้ที่เคยชมหุ่นหลวงเพื่อจัดแสดง ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า การแสดงหุ่นหลวงปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น ทั้งหลักฐานในวรรณกรรม เช่น บทพากย์รามเกียรติ์ครั้งกรุงเก่า บทพากย์หนังเรื่องอนิรุทธิ์คำฉันท์ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ และบันทึกจดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศส จดหมายเหตุบาทหลวงตาซาร์ค นอกจากนี้ ยังปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง ปุณโณวาทคำฉันท์ ของพระมหานาควัดท่าทรายในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ในสมัยกรุงธนบุรี ได้มีการแสดงหุ่นหลวงในงานสมโภชพระแก้วมรกต ในปี พ.ศ. 2322 ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ทรงให้สร้างหุ่นหลวงขึ้นแสดงทั้งวังหลวงและวังหน้าในงานสมโภชพระอิฐพระปูนบรมชนกในปี พ.ศ. 2339 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ทรงแกะหน้าหุ่นหลวงหน้าพระยารักน้อย พระยารักใหญ่ ปัจจุบันแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงให้สร้างหุ่นหลวงขึ้นมาใหม่โดยมอบหมายให้กรมหลวงสีหนาทราชดรุรงค์ฤทธิเป็นผู้สร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ยกเลิกการแสดงในงานพระเมรุมาศ ทำให้การแสดงหุ่นหลวงถูกยกเลิกไปด้วย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ได้โอนตัวหุ่นมาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร และในสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล อุดยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 นายจักรพันธ์ โปษยกฤต ได้ซ่อมหุ่นหลวงจำนวน 5 ตัว เป็นต้นแบบ จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร โดยใช้ศิลปกรรมสกุลช่างแบบจักรพันธ์ โปษยกฤต ที่ปรับปรุงขึ้นใหม่

องค์ประกอบของหุ่นหลวง ประกอบด้วย ตัวหุ่นที่สร้างด้วยไม้ เลียนแบบตัวละครโขน มีขนาดประมาณสูง 80 - 100 เซนติเมตร มีอวัยวะเหมือนคนจริง ใช้สายเชือกร้อยไปในตัวหุ่นให้เคลื่อนไหวได้ เรื่องที่แสดง ได้แก่ รามเกียรติ์ โสวัต สังข์สินไชย ไชยทัต ลั่นทอง เป็นต้น เครื่องแต่งกายเลียนแบบการแสดงโขนละคร ศีรษะหุ่น มีทั้งที่เป็นไม้แกะทั้งศีรษะประดับลวดลายปิดทองเขียนหน้า และแบบทำด้วยกระดาษแบบหัวโขน เวทีและโรง มักปลูกเป็น

เวทีขนาดใหญ่ มีฉากเขียนรูปเขาและวิมาน มีประตูเข้าออก 2 ทาง วงดนตรีใช้วงปี่พาทย์ 2 วง มีคนพากย์เจรจา และนักร้อง เหมือนการแสดงโขนละคร

การทดลองสร้างหุ่นหลวงขึ้นมาใหม่ นำเอาโครงสร้างจากหุ่นหลวงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร เป็นต้นแบบในการสร้างและคิดค้นกลไก โดยอาศัยหลักการทางนาฏศิลป์ไทยมาใช้ในการออกแบบทำรำ สามารถสร้างทำรำพื้นฐานให้หุ่นรำได้ เช่น ทำตั้งวงล่าง วงบน วงหน้า วงกลาง มือจับคว่ำ จับหงาย จับส่งหลัง จับปรกข้าง จับหงายแขนตั้ง ทำบัวบาน บัวชูฝัก เป็นต้น ส่วนขาใช้ ทำยกขา ทำตั้งเหลี่ยม ทำชอยเท้า หน้าหันซ้ายขวา และหน้าตรง และส่วนตัวเอียงซ้ายขวาได้ และนำทำรำพื้นฐานมาประกอบเป็นทำรำตามท่าแม่บทใหญ่ได้ เช่น ทำพิสมัยเรียงหมอน ทำสอดสร้อยมาลา ทำชักแบ่งผัดหน้า ทำแผลงอิทธิฤทธิ์ เป็นต้น ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาการแสดงหุ่นในโอกาสต่อไป

คำสำคัญ หุ่นหลวง , ศิลปกรรม , องค์ประกอบ

ABSTRACT

The objectives of the Thai Royal Puppets research were: 1. to study the history of the royal puppet performances; 2. to study the elements of the royal puppet performances; 3. to experiment with creating a prototype of a royal puppet that could be used in a performance. The methodology used for this research was a qualitative research approach. The researcher collected data from relevant documents, artistic evidences including art objects of royal puppetry from the National Museum of Bangkok and from murals of the early Rattanakosin period. There were interviews conducted with knowledgeable people in the field of Thai performing arts, specialists in Thai arts and crafts, and people who used to repair royal puppets to display at the National Museum of Bangkok. The interviews were semi-structured or guided and the data were analyzed by content analysis.

The results of the study found that we can trace royal puppet performances since the early Ayutthaya period. There are evidences from the literature, such as in the narration texts from the Ramakien and from the narration script of the old city Anirut Khamchan from the reign of King Narai and the memorandum of Simon de la Loubère, a French ambassador, and the letters from the archbishop Tashark. It also appeared in the literature of Punnowat Khamchan of Phra Maha Naga of Wat Tha Sai in the reign of King Bromkhot. During the Thonburi period, there was a performance of royal puppets during the celebration of the Emerald Buddha in 1779. During the Rattanakosin period, in the reign of King Rama I, His Majesty had royal puppet performances both at the Royal Palace and the Wang Na Palace for the commemoration of Phra Pathom Boromchanok's ashes in the year B.E. 1796. King Phra Phutthaloetla Naphalai, Rama II, carved the face of the Royal Puppets in front of Phraya Rak Noi, Phraya Rak Yai, which are currently on display at the National Museum of Bangkok. In the reign of King Mongkut, Rama IV ordered to create new royal puppets by entrusting Krom Luang Sihanatharat Durongrit to be the maker. Although, in the reign of King Chulalongkorn, His Majesty ordered to cancel the performance at the crematorium causing the royal puppet performance to be canceled. Then, in the reign of King Rama VII, the royal

puppets were transferred to the National Museum and during the reign of King Bhumibol Adulyadej the Great, King Rama IX, Mr. Chakphan Posayakrit repaired 5 royal puppets as prototypes and displayed them at the National Museum of Bangkok.

The composition of a royal puppet consists of a puppet made of wood imitating the Khon and Lakhon characters. Puppets are about 80-100 centimeters tall, with limbs looking like real people and strings put inside the body to make the puppet move. Performances include stories from the Ramakien, Sowat, Sang Sinchai, Chaitat, and Linthong, etc. The costumes imitate the Khon and Lakhon styles. The head of the puppets are found in two styles: carved wood with the head decorated with gold-plated and lines painted on the face or paper-made models using the same technique as khon masks. The stage and theatre are often constructed as large stage. There is usually a set depicting a mountain and the abode of angels. There are 2 entrances and exits. There are 2 Piphat music ensembles, with singers and narrators, like in a khon performance. The experiment to create a new royal puppet by adapting the stringing mechanism based on the principles of Thai dance allows to recreate the movements and positions of Thai classical dance such as the lower Tangwong, the upper Wong, the front Wong, the middle Wong, the hands in a Jib Khwam, Jib Ngai, Jib Song Lhang, Jib Prokkhang, Jib Ngai with straight arms, Buabat position, Buachufak position, etc. As for the legs, Yok Kha position, Tang Liem position, Soi Thao position, the face can move from left to right or straight and can tilt to the left and right. It is also possible to recreate the basic dance positions from Mae Bot Yai, such as Phisamai Rieng Mhon position, Sodsoy Mala position, Sakpaeng Phadnha position, Phlaeng Itthirid position, etc.

Keywords: Royal Puppets , Fine Arts , Component

บทนำ

การแสดงหุ่นมีการแสดงอยู่ทั่วไปในภูมิภาคและวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลก ในภาษาอังกฤษมีคำที่หมายถึง “หุ่น” อยู่ 2 คำ คือ พับเพ็ต (Puppet) และ แมริโอเนตต์ (Marionette) โดยมีความหมายที่แตกต่างกัน คือ พับเพ็ต เป็นหุ่นที่เชิดโดยใช้มือจับแกนลำตัวหุ่นแล้วเชิดจากด้านล่าง ส่วนแมริโอเนตต์เป็นหุ่นที่เชิดโดยการชักสายที่โยงจากส่วนต่าง ๆ ของหุ่นแล้วเชิดจากด้านบน หุ่นหลวงเป็นการแสดงหุ่นของไทยประเภทหนึ่ง ที่อยู่ในหุ่นประเภทชักสายเชิด (String - puppetหรือMarionette) แต่มีความแปลกกว่าหุ่นชาติอื่น ๆ คือ เป็นสายที่ชักจากด้านล่างที่บังคับกลไกหุ่นให้เคลื่อนไหวได้อย่างการแสดงการร่ายรำของโขนละคร หุ่นหลวงหรือหุ่นใหญ่ เป็นศิลปะการแสดงหุ่นที่เก่าแก่ที่สุดของไทย เกิดขึ้นราว พ.ศ. 2228 นิยมจัดเป็นมหรสพในงานพระราชพิธีสำคัญของหลวง ลักษณะตัวหุ่น เป็นการสร้างเลียนแบบโขน และละคร แต่งกายด้วยเครื่องละคร มีแขนขาเหมือนตัวละครจริง สันนิษฐานว่าหุ่นหลวงแสดงแต่เรื่องรามเกียรติ์เพียงเรื่องเดียวเท่านั้น ใช้คนเชิด 1 คน ต่อหุ่น 1 ตัว (สน สีมাত্রัง, เยาวนุช เวศร์ภาดา และพัชรี ศกศวัตมิตร, 2540, หน้า 14-15) ความสูงของตัวหุ่นอยู่ประมาณ 1 เมตร มีแขนขาเหมือนคนจริง ๆ และมีกลไกภายในตัวหุ่น มีเชือกโยงใยภายในตัวหุ่นมากมาย เพื่อให้สามารถบังคับหุ่นให้เคลื่อนไหว ขยับนิ้วมือ ปาก แขน ขา ได้ (ผกามาศ จิรจรรุภัทร, 2543, หน้า 2) หุ่นหลวง เป็นหุ่นที่ปรากฏมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยเฉพาะในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ในบันทึกของราชทูตลาอูแบร์ จากราชสำนักพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ได้เข้ากรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2230 ได้กล่าวถึงการแสดงหุ่นไว้ดังนี้ “หุ่นในประเทศสยามเป็นไปไม่ออกเสียง หุ่น

ที่มาจากประเทศลาวนั้นยังมีคนชอบดูมากกว่าของประเทศสยามเองเสียอีก แต่ไม่ว่าจะเป็นหุ่นของชาติไหนในสองประเทศนี้ ก็เป็นมหรสพพื้น ๆ ไม่ขึ้นหน้าขึ้นตาในประเทศด้วยกันทั้งคู่” (ลาอุแบร์, 2552, 211) ยังปรากฏหลักฐานการแสดงหุ่นเป็นมหรสพมาถึงสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศในวรรณกรรมเรื่องปุณโณวาทคำฉันท์ ของพระมหานาควัดท่าทราย ที่เดินทางไปนมัสการพระพุทธบาท แต่งขึ้นราวปี พ.ศ. 2295 ได้กล่าวถึงการแสดงหุ่น เรื่องไชยทัต (จักรพันธ์ โปษยกฤต, 2529, 12)

ภายหลังเมื่อเสียกรุงครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2310 พระเจ้าตากสินมหาราชได้สร้างกรุงธนบุรีเป็นราชธานีใหม่ ในปี พ.ศ. 2322 ได้พระแก้วมรกตมาจากเวียงจันทน์ ได้จัดการมหรสพสมโภชต่าง ๆ ให้มีการแสดงหุ่นด้วยทั้งหุ่นลาวและหุ่นมอญ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ได้ตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ทรงโปรดให้ฟื้นฟูศิลปะวิทยาต่าง ๆ ให้เป็นมหรสพประจำพระนคร ทั้งหนัง โขน ละคร หุ่น และการละเล่นต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหรสพสมโภชครั้งใหญ่ในงานสมโภชพระบรมอัฐิ สมเด็จพระชนกาธิเบศร ในปี พ.ศ. 2339 ปรากฏในโคลงถวายพระเพลิงพระบรมอัฐิของกรมหมื่นศรีสุเรนทร์ ว่ามีโขน ละคร หุ่น และจิ้งวประชันกัน โดยหุ่นที่เล่นในครั้งนั้นเล่นเรื่อง โสวัตและไชยทัต (จักรพันธ์ โปษยกฤต, 2529, 19) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นยุคทองแห่งศิลปะวิทยาการ ที่ทรงให้ปรับปรุงฟื้นฟูให้ประณีตงดงามขึ้น ทั้งการแสดง หนัง โขน ละคร และหุ่น โดยทรงแกะหน้า หุ่นหลวงด้วยฝีพระหัตถ์ของพระองค์ โดยทรงแกะจากไม้รัก เป็นหน้าพระราม พระลักษณ์ จึงเรียกกันว่าพระยารักน้อยรักใหญ่ (นริศรานวัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา และดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมมหาราชวัง, 2505, 36-37) ในสมัยรัชกาลที่ 4 หุ่นหลวง ที่สร้างมาแต่ครั้งรัชกาลที่ 2 ชำรุดเสียหายหมด เล่นไม่ได้ ในตอนต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏว่าในงานสมโภชพระวิสุตรัตนกริณี ช้างพังเผือกโทใน จ.ศ. 1216 (พ.ศ. 2397) ต้องนำหุ่นส่วนพระองค์ออกเล่น มีหลักฐานปรากฏในหมายรับสั่งส่วนพระองค์ ถึงหมื่นพิทักษ์พลพยุห์ปลัดกรมกับนายเอี่ยมเสมียน ขณะเสด็จฯ ขึ้นไปรับช้างที่กรุงเก่าและคาดว่ากรมมหรสพและกรมหุ่นของหลวงที่กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ (ต้นสกุลกฤษณ) เป็นเจ้ากรมอยู่ คงจะรีบจัดการซ่อมแซมหุ่นหลวงโดยเร่งด่วนและอาจสร้างเพิ่มเติมบ้าง (จักรพันธ์ โปษยกฤต, 2529, 26) ในสมัยรัชกาลที่ 5 ปลายรัชกาลได้มีการให้งดเลิกมหรสพสมโภชงานพระเมรุมาศลงเพื่อลดค่าใช้จ่าย การแสดงหุ่นหลวงจึงต้องเลิกไปด้วย และอีกประการหนึ่งการเกิดของหุ่นชนิดใหม่ เช่น หุ่นกระบอก หุ่นละครเล็ก ที่มีการแสดงที่ง่ายและสะดวกกว่าการแสดงหุ่นหลวงที่มีขนาดใหญ่ และมีกลไกซับซ้อน จึงทำให้การแสดงหุ่นหลวงหายไปที่สุดในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้มีการโอนย้ายข้าวของพัสดุในกรมมหรสพของหลวงที่เคยอยู่ในราชสำนักจึงถูกนำมาจัดแสดงและเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนครไม่มีการแสดงอีกเลย

ในปัจจุบันได้มีการพยายามฟื้นฟูการแสดงหุ่นหลวงขึ้นมาใหม่นับตั้งแต่มีการซ่อมหุ่นหลวง โดยนายจักรพันธ์ โปษยกฤต ในปี พ.ศ.2526 - 2528 มีคณะหุ่นหลวงที่สร้างขึ้นใหม่ ได้แก่ หุ่นหลวงไก่อแก้ว หุ่นหลวงช่างฟ้อน และหุ่นหลวงกรมศิลปากร (กรมศิลปากร 2559, 3) แต่ยังไม่มีการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบและยังไม่มีเอกสารทางวิชาการ เกี่ยวกับเรื่องหุ่นหลวงโดยเฉพาะที่เผยแพร่ ต่อประชาชนเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาและพัฒนาศิลปะการแสดงที่มีมาแต่โบราณของไทยให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของการแสดงหุ่นหลวง
2. ศึกษาองค์ประกอบในการแสดงหุ่นหลวง
3. ทดลองสร้างหุ่นหลวงต้นแบบเพื่อใช้ในการแสดง

ทบทวนวรรณกรรม

ศึกษาประวัติความเป็นมาของหุ่นหลวงจากหนังสือหุ่นไทยของจักรพันธ์ โปษยกฤต (2540) ศึกษาวิธีการแสดงหุ่นหลวงจากหนังสือวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ และอิเหนา บทพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ศึกษาหนังสือ สารสนสมเด็จ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ศึกษาประวัติความเป็นมาของหุ่นหลวงในหนังสือจดหมายเหตุ ลา ลูแบร์

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องหุ่นหลวง เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) ศึกษาความเป็นมาจากเอกสาร ตำรางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดงหุ่นหลวง
- 2) ศึกษาศิลปวัตถุหุ่นหลวงที่จัดแสดงและเก็บไว้ในคลัง ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร กรมศิลปากร

ศิลปากร

3) ศึกษางานศิลปกรรมอื่น ๆ เช่น ภาพจิตรกรรม งานประติมากรรม ที่สามารถนำมาเทียบเคียงศึกษาในเชิงช่างศิลปกรรมเพื่อกำหนดยุคสมัยของการสร้างหุ่นหลวง

การสัมภาษณ์

ศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ โดยแบ่งกลุ่มผู้สัมภาษณ์ดังนี้

- 1) นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ศิลปการแสดง
- 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปการแสดง
- 3) ผู้เชี่ยวชาญงานศิลปกรรมช่างศิลป์ไทย

เครื่องมือในการสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi - structured or guided interviews)

วัสดุอุปกรณ์ในการศึกษาข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้อุปกรณ์ในการเก็บข้อมูล คือ โทรศัพท์มือถือ เครื่องบันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพนิ่ง สมุด ปากกา ดินสอ เพื่อให้ได้รายละเอียดมากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลทั้งหมด สรุปวิเคราะห์ ในเรื่อง ประวัติความเป็นมาของการแสดงหุ่นหลวง งานศิลปกรรมที่ปรากฏในงานหุ่นหลวง วิธีการแสดงหุ่นหลวง และองค์ประกอบของการแสดง

การทดลอง

ทดลองสร้างหุ่นหลวง ตามแบบที่อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาการแสดง

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องหุ่นหลวง จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารตำราต่าง ๆ การสัมภาษณ์และการทดลองสร้างหุ่นหลวง พบว่า

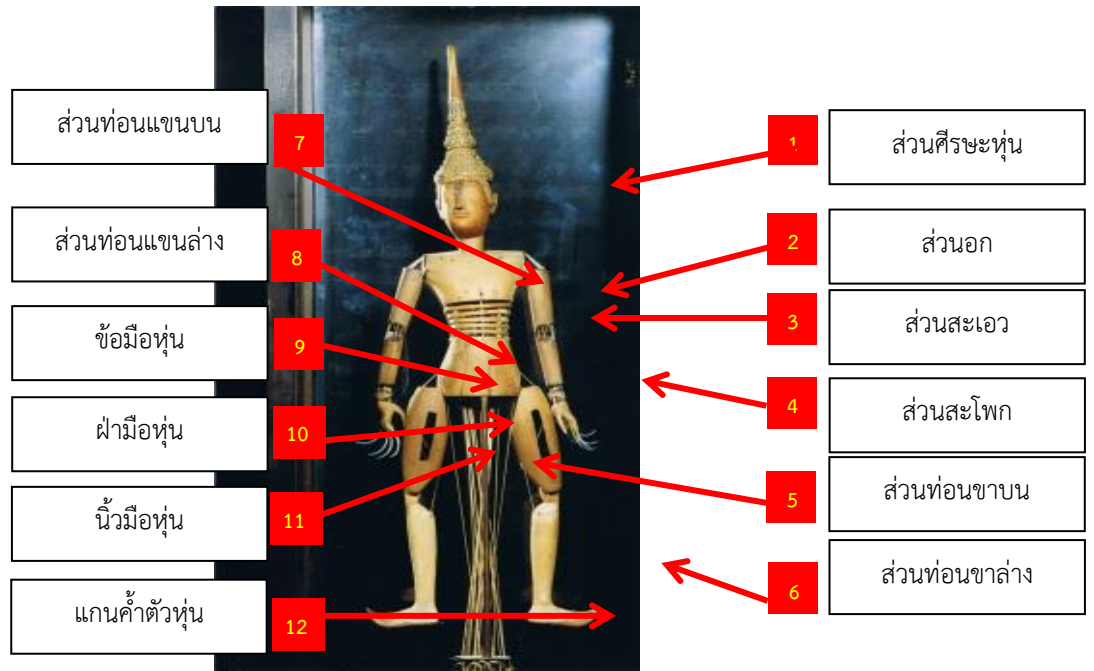
1. ประวัติความเป็นมา หุ่นหลวงเป็นหุ่นที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ปรากฏหลักฐานทั้งเอกสารไทย ในบทวรรณกรรม วรรณคดี เช่น ในสมัยพระนารายณ์ปรากฏใน บทพากย์หนังใหญ่คำเบิกหน้าพระ เป็นต้น และบันทึกของชาวต่างชาติ เช่น ลาลูแบร์ บาทหลวงตาซาร์ด และปรากฏในวรรณกรรมเรื่องปุลโนวาทาคำฉันท์ ของพระมหานาค วัดท่าทรายในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ และในสมัยกรุงธนบุรีปรากฏการแสดงหุ่นหลวงในวรรณกรรมกลอนสวด และจดหมายเหตุการสมโภชพระแก้วมรกต ในสมัยรัชกาลที่ 1 ปรากฏหลักฐานการแสดงหุ่นหลวงในงานสมโภชพระอัฐิพระปฐมบรมชนก งานสมโภชพระนคร และแสดงในงานพระเมรุ สมัยรัชกาลที่ 2 ทรงสร้างหน้าหุ่นหลวงด้วยฝีพระหัตถ์ ได้แก่ หน้าพระยารักใหญ่ พระยารักน้อย จนเป็นต้นแบบหน้าตัวพระที่นั่งดงาม เป็นที่มาของสกุลช่าง การปั้นพระพุทธรูปที่เรียกว่าหน้าหุ่น ในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงให้สร้างหุ่นหลวงใหม่อีกโรงหนึ่ง เพื่อสมโภชข้างเผือก หุ่นหลวงแสดงในงานพระราชพิธีต่าง ๆ เรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 จึงยกเลิกและหายสาบสูญไปเหลือเพียงตัวหุ่นและศีรษะหุ่นที่จัดแสดงไว้ที่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จนถึงสมัยรัชกาลที่ 9 พ.ศ. 2526 - 2528 ได้ซ่อมและสร้างเครื่องแต่งกายหุ่นหลวงใหม่ 5 ตัว เพื่อจัดแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จนมีการฟื้นฟูหุ่นหลวงใหม่อีกครั้ง ทั้งของคณะเอกชน ได้แก่ คณะหุ่นหลวงไก่อ๊ว คณะหุ่นหลวงกรมศิลปากร คณะหุ่นหลวงช่างพ็อน เพื่อแสดงในวาระต่าง ๆ

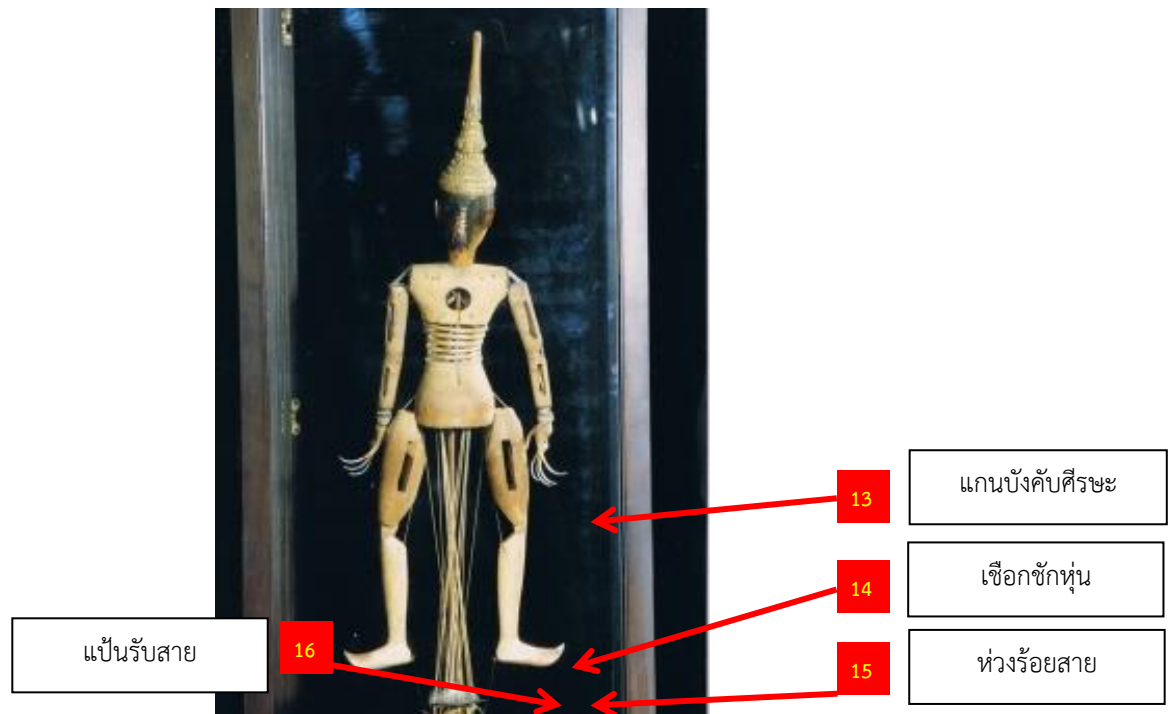
ภาพที่ 1 ภาพถ่ายหุ่นหลวงในสมัยรัชกาลที่ 7

2. องค์ประกอบของหุ่นหลวง

2.1 โครงสร้างหุ่นหลวง เป็นหุ่นขนาดใหญ่สูงประมาณหนึ่งเมตรแกะด้วยไม้เนื้อเบาและอาศัยอุปกรณ์อื่น ๆ ประกอบกัน เช่น ไม้ไผ่สีสุก ไม้ไผ่รวก ไม้ทลวาชะโอน กะลามะพร้าว เชือก ห่วงทองเหลืองในการชักเชิดกลไกหุ่น โดยเลียนแบบโครงสร้างมาจากมนุษย์ โครงสร้างหุ่นหลวงประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ 14 ส่วน ได้แก่ ส่วนศีรษะหุ่น ส่วนอก ส่วนสะเอว ส่วนสะโพก ส่วนท่อนขาบน ส่วนท่อนขาล่าง ส่วนท่อนแขนบน ส่วนท่อนแขนล่าง ฝ่ามือหุ่น แขนบังคับตัว แขนบังคับศีรษะ เชือกชักหุ่น แป้นรับสาย ห่วงร้อยสายซึ่งในแต่ละส่วนต้องอาศัยฝีมือเชิงช่างที่ทําอย่างประณีตเพื่อให้หุ่นสามารถยับร่างกาย และส่วนต่าง ๆ จะสามารถประกบกันได้อย่างสนิทให้เกิดทําทางต่าง ๆ ได้

ภาพที่ 2 ลักษณะโครงสร้างหุ่นหลวงตัวพระด้านหน้าในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

ภาพที่ 3 โครงสร้างหุ่นหลวงตัวพระด้านหลัง ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

2.2 ส่วนศีรษะหุ่น เป็นส่วนสำคัญที่ระบุตัวละครของหุ่น มีลักษณะรายละเอียดตามจินตนาการและสอดคล้องกับสัญลักษณ์หัวโขนที่ใช้แสดงโขนและละคร ส่วนศีรษะหุ่นประกอบด้วย 3 ส่วนหรือส่วนใบหน้า ส่วนคอ และส่วนศิราภรณ์หรือเครื่องประดับศีรษะ (รายละเอียดของศีรษะหุ่นหลวงจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป) ศีรษะหุ่นมักแกะด้วยไม้เนื้อเบา ดังที่กล่าวมา หรือบางศีรษะจะทำแบบหัวโขนทำด้วยกระดาษผสม ลงไปบนคอหุ่น

ภาพที่ 4 ศิระษะหุ่นหลวงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

2.3 เครื่องแต่งกายหุ่นหลวง พบว่า เครื่องแต่งกายหุ่นหลวงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่เก่าแก่ที่สุดคือ เครื่องแต่งกายแบบ ปักหักทองขวางที่ปรากฏมีหลักฐานร่วมสมัยกับวรรณกรรมการแสดงในสมัยรัชกาลที่ 2 ทั้งปรากฏในวรรณกรรม เครื่องแต่งกายโขนละครและเครื่องใช้เครื่องราชอิสริยยศเครื่องสูงใน ราชสำนัก เครื่องแต่งกายหุ่นแบบการปักนมสาวเลื่อมปรากฏหลักฐานที่สัมพันธ์กันระหว่างเครื่องแต่งกายโขนละครในสมัยรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 ที่หุ่นหลวงนำวิธีการปักสร้างเครื่องแต่งกายหุ่นหลวงเลียนแบบเครื่องแต่งกายโขนละครร่วมสมัยในยุคเดียวกัน ส่วนเครื่องแต่งกายหุ่นหลวงที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในปัจจุบัน เป็นหุ่นหลวงที่นายจักรพันธ์ โปษยกฤต และคณะ ซ่อมสร้างขึ้นใหม่ โดยหุ่นตัวพระตัวนาง ใช้วิธีการสร้างเครื่องแต่งกายแบบปักนมสาวและเลื่อมแบบโบราณ แต่หุ่นหลวงตัวพระพิราพ และพาลี เป็นการออกแบบสร้างเครื่องแต่งกายใหม่โดยใช้วิธีการปักที่ได้รับวิธีการและเทคนิคการปักเครื่องแต่งกายมาจากครูเอื้อน ภาณุทัต (เอื้อน พานูทัต, 2529 หน้า 42) และได้ออกแบบลวดลาย สีของเครื่องแต่งกายใหม่ตามแนวคิดของผู้สร้างเป็นศิลปกรรมสกุลช่างแบบจักรพันธ์ โปษยกฤต การปักเครื่องแต่งกายแบบปักทองขวางภายหลังจึงไม่พบการปักชนิดนี้ในเครื่องแต่งกายโขนละคร และหุ่นหลวงอีกเลย (สุรัตน์ จงดา, 2556 หน้า 328)

ภาพที่ 5 หุ่นหลวงที่ซ่อมโดยนายจักรพันธ์ โปษยกฤตและคณะ

ภาพที่ 6 ชิ้นส่วนเครื่องแต่งกายหุ่นหลวงปักหักทองขวาง ที่เคยจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร ได้แก่ 1 ปิดกัน 2 และ3ขอบสนับเพลา 4 กรองคอ 5 รัตสะเอว 6.ห้อยหน้า

2.4 เครื่องประดับ เครื่องประดับหุ่นจะประกอบด้วย ทับทรวง สั้งवाल ตาบทิศ เข็มขัดและหัวเข็มขัด กำไลข้อมือ พบว่าเครื่องประดับที่เป็นทับทรวงตาบทิศ หัวเข็มขัดมักทำด้วยหนังกระแหะลายด้วยรักแล้วปิดทองคำเปลวประดับกระจก สั้งवाल สายเข็มขัด กำไลข้อมือทำด้วยผ้าเย็บเป็นเส้นประดับตัวหุ่น ลักษณะพิเศษต่างจากโขนละครคือหุ่นไม้ใส่กำไลข้อเท้า

2.5 วิธีการแสดงหุ่นหลวง เป็นการเชิดหุ่นที่ชูหุ่นให้สูงเหนือศีรษะคนเชิด โดยมีแผงหน้ากั้นคนเชิดไว้ คนเชิดใช้นิ้ว ชักสายกลไกให้หุ่นร้ายรำทำตามที่ต้องการ ซึ่งอาจเชิดคนเดียว หรือมีคนช่วยอีกคนก็ได้ ลักษณะวิธีการแสดงใช้การแสดงแบบละครนอกที่ใช้ทำรำน้อย ใช้การเคลื่อนไหวของหุ่นน้อยกว่า การร้ายรำของคน ไม่แสดงเรื่องที่มาจกละครในที่ต้องใช้ทำรำมากกว่าและบทการแสดงหุ่นหลวงมักเป็นเรื่องละครนอกที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา บทกลอนจึงไม่วิจิตรแบบบทละครสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (เสาวนิต วิงวอน, 2564) และอีกประการหนึ่งหุ่นหลวงนิยมแสดงเรื่องรามเกียรติ์ด้วย วิธีการแสดงหุ่นหลวงเรื่องรามเกียรติ์คงเป็นการแสดงที่เลียนแบบการแสดงโขนคือไม่มีบทร้อง เน้นบทบาทและเจรจาเป็นหลัก (ประเมษฐ์ บุญยะชัย, 2564)

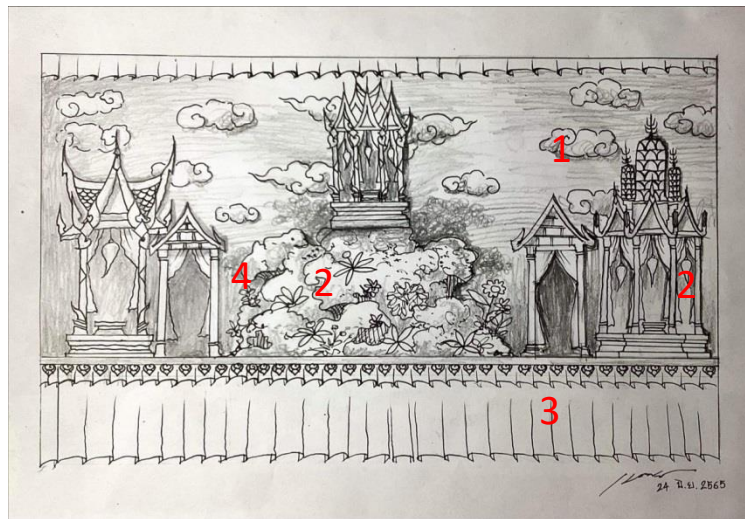

ภาพที่ 7 วิธีการเซ็ดหุ่นหลวงในปัจจุบัน คณะหุ่นหลวงไก่อแก้ว

2.6 ลักษณะโรงและฉากหุ่นหลวง ลักษณะโรงและฉากหุ่นหลวง พบว่า โรงและฉากเป็นลักษณะโรงแบบโบราณที่ผูกหลังคัจวัตรงสูงและมีขนาดใหญ่ มีช่อฟ้า ใบระกา และมีปีกนกหรือฝ้ายยื่นมาบังแดดหน้าโรง มีส่วนสำคัญในภาพจิตรกรรม คือ รั้วที่วางปีพาทย์ที่อยู่ในระดับสูงเท่าตัวหุ่น แต่คนเซ็ดนำจะยื่นเซ็ดบนพื้นดิน ส่วนประกอบสำคัญของโรงหุ่นหลวง ได้แก่ ฉากหลัง เป็นการกั้นระหว่างหน้าโรงและหลังโรง คงไม่มีการเปลี่ยนฉากอย่างมหรสพในยุคหลัง ยื่นฉากเดียวเป็นจิตนาการ โดยมีลักษณะการเขียนจิตรกรรมเป็นโขดเขา วิมาน และตึกศาลายื่นมาจากเขา แผงกั้นหน้าเป็นที่กั้นบังคนเซ็ดหุ่น แผงกั้นหน้านี้จะเชื่อมต่อกับพลับพลาและปราสาท ที่ตั้งไว้บนแผงบังคนเซ็ด ซึ่งพลับพลา และปราสาท ด้านข้างของฉากจะมี ด้านขวาทำเป็นพลับพลา (สมมุติเป็นฝั่งพระรามในเรื่องรามเกียรติ์) และด้านซ้ายทำเป็นปราสาท (สมมุติเป็นฝั่งเมืองลงกา) ซึ่งถ้าเป็นการแสดงในหุ่นเรื่องอื่น ๆ อาจหมายถึง เมือง และกลางป่า เพราะวรรณคดีไทยที่ใช้ในการแสดงมักมีบทสำหรับเดินป่าพักพลับพลาด้วย การเขียนพลับพลาและปราสาทยังคงเป็นประเพณีเขียนฉากโขงหน้าจอมจนถึงปัจจุบันนี้ ชุมประตู่ทางเข้าออก มี 2 ข้าง เป็นทางเข้าออกของตัวหุ่นจากหลังเวทีมาหน้าเวที

ภาพที่ 8 จิตรกรรมการแสดงหุ่นหลวงวัดมัชฌิมาวาส จังหวัดสงขลา

ภาพที่ 9 ภาพวาดโรงหุ่นหลวง

(1 ฉากหลัง 2 ซุ้มประตู 3 แผงบังหน้าบังคนเข็ด 4 ปลับพลาด้านขวาของโรงหุ่น 5 ปราสาทด้านซ้าย)

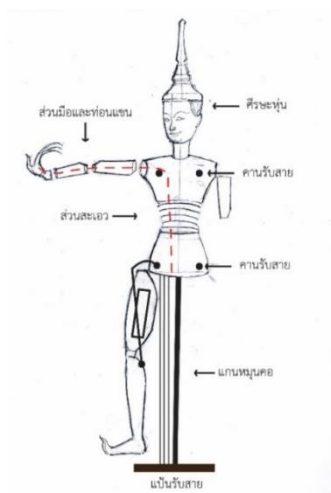
2.7 วงดนตรีที่ใช้แสดงหุ่นหลวง เป็นเช่นเดียวกับวงดนตรีที่แสดงโขนละคร คือ การใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้า แบบโบราณ ประกอบไปด้วย ระนาดเอก ซอวงใหญ่ ปี่ ตะโพน กลองทัด และฉิ่ง มีกล่าวถึงการใช้วงดนตรี 2 วง เช่นเดียวกับการแสดงโขนที่เรียกว่าวงหัวโรงท้ายโรง แต่มีเครื่องดนตรีพิเศษที่ประกอบจังหวะอีกอย่างหนึ่งคือ “ส้าว” ไม้ไผ่ที่กระทุ้งให้เกิดจังหวะ แต่ในสมัยต่อมาไม่ปรากฏการใช้ส้าว อาจเปลี่ยนเป็นโกร่งหรือกรับไม้ไผ่แทน (ประเมษฐ์ บุญยะชัย, สัมภาษณ์ 2564)

2.8 เรื่องที่ใช้แสดงหุ่นหลวง เรื่องที่ใช้แสดงหุ่นหลวง พบว่า ตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ได้แก่ เรื่องไชยทัต โสวัต สังคิลปชัย สุวรรณสังข์ (สังข์ทอง) ลินทอง พระรถ(เมรี)รามเกียรติ์ และต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการนำเรื่องพระอภัยมณีของสุนทร (ภู) มาเล่นเป็นการแสดงหุ่นหลวงด้วย แต่ภายหลังหุ่นหลวงในยุคปัจจุบันมักนิยมนำเรื่องรามเกียรติ์มาแสดงมากกว่า ทำให้เรื่องที่เล่นหุ่นหลวงที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เช่น ไชยทัต โสวัต ลินทอง พระรถ สังคิลปชัย ไม่นิยมนำมาแสดงและบทละครเหล่านี้ได้หายไปมากที่สุด

2.9 โอกาสที่แสดงหุ่นหลวง โอกาสที่แสดงหุ่นหลวง สามารถแสดงในงานเฉลิมฉลองได้ทุกโอกาสทั้ง งาน มงคล และงานอวมงคล เช่น งานบรมราชาภิเษก งานสมโภชวัด พระอาราม งานสมโภชข้างเผือก งานอวมงคล เช่นงานพระเมรุมาศ งานศพ งานฉลองพระอัฐิ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันมีงานในการส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม เข้ามาอีกประเภทหนึ่ง (จักรพันธ์ โปษยกฤต, หุ่นไทย, 2540, 60)

3. การทดลองสร้างหุ่นหลวงขึ้นมาใหม่ โดยเฉพาะทดลองเรื่องกลไก และวิธีการชักเชือกหุ่นให้ร้ายรา โดยอาศัยหลักการทางนาฏศิลป์ไทย โดยกำหนดหลักของการสร้างหุ่นหลวงไว้ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

- โครงสร้างส่วนต่าง ๆ ของหุ่นหลวง
- กลไกในการเชิดหุ่นหลวง
- การออกแบบท่ารำของตัวหุ่นหลวง

ภาพที่ 10 การออกแบบโครงสร้างและสายชักหุ่น

โครงสร้างเป็นส่วนสำคัญในการสร้างหุ่น เพราะเป็นการกำหนดสัดส่วนและ ส่วนต่าง ๆ ของตัวหุ่นที่เป็นท่อน ๆ การสร้างโครงสร้างหุ่น ประกอบด้วย วัสดุอุปกรณ์ คือ กระจาดเขียนแบบ ไม้แกะตัวหุ่น ไม้เนื้อเบา โบราณใช้ไม้ทองหลาง ไม้สัก ปัจจุบันใช้ไม้อย่างพารา ไม้สัก หวาย ทำคอเอว ไม้ไผ่ เหล้าเป็นไม้แกนตัว และต่อศีรษะหุ่น เหล้ากลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 เซนติเมตร ยาว 1 เซนติเมตร ยาว 20 เซนติเมตร กระจาดมะพร้าว เรซินหล่อศีรษะหุ่น ลวดเส้นใหญ่ เชือกเอ็นตกลา (แต่เดิมในการซ่อมหุ่นหลวงของ จักรพันธ์ โปษยกฤต และคณะ ใช้เชือกไหมซอหรือสายซอในการเป็นเชือกร้อยกลไก ผู้วิจัยเปลี่ยนเป็นเอ็นตกลาซึ่งมีคุณสมบัติเส้นเล็กและเหนียวมีราคาถูกลง) ห่วงหุ้มแบบทองเหลืองและนอตสกรู

วิธีการสร้างทำรำ จากกลไกของทำมือ ทำเท้า ศีรษะ ลำตัว นำส่วนประกอบต่าง ๆ มาประกอบเป็นทำรำหลักได้ตามแบบโครงสร้างทำรำนาฏศิลป์ไทย ได้ทำต่าง ๆ โดยผู้วิจัยแบ่งส่วนของร่างกายหุ่น ดังนี้คือ การใช้หน้าหุ่น การใช้ลำตัว การใช้ขา การใช้แขนและมือ

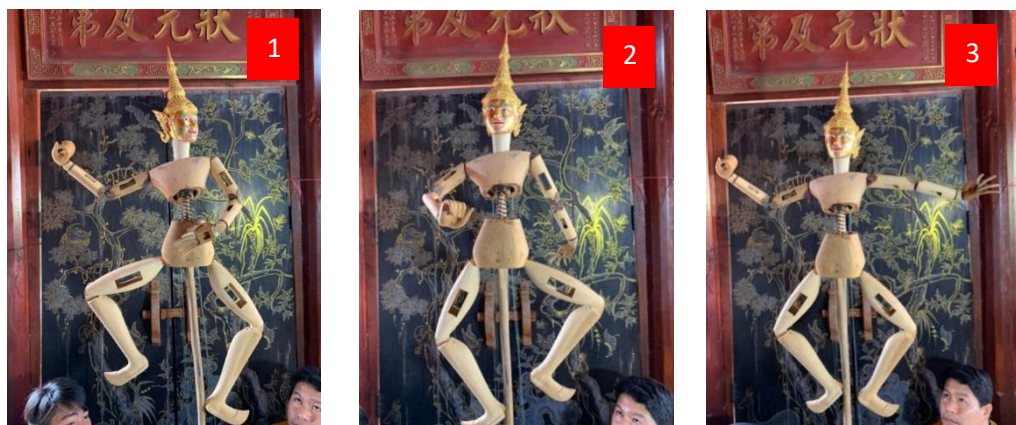
การใช้หน้าสามารถหันหน้าซ้ายขวาและหน้าตรง การใช้ลำตัวเอียงซ้ายขวา ใช้ขา เช่นยกขา ซอยเท้า ยืนตรง การใช้แขนและมือเช่นมือตั้งวง จีบคว่ำจีบหงาย แขนงอแขนตั้ง

ภาพที่ 11 การใช้หน้าและลำตัว

หมายเลข 1 การใช้หน้า หมายเลข 2 การใช้ขา หมายเลข 3 การใช้มือและแขน

การสร้างท่ารำ นำท่าของส่วนต่างๆมาผสมกันเป็นท่ารำโดยอาศัยท่ารำตามหลักนาฏศิลป์ไทยทั้งในท่ารำพื้นฐานเพลงช้า และท่ารำแม่บทใหญ่ ได้ท่ารำดังนี้ คือ ท่าพิสมัยเรียงหมอน ท่าเพลงอิทธิฤทธิ์ ท่าสอดสร้อยมาลา ท่ารำยั่ว ท่ารำร้ายหรือท่าขึ้นต่อจากรำร้าย ท่ากระบี่สีท่า ท่ากัณฑ์ร่อน ท่าสอดสร้อยวงหน้า ท่าซึกแบ่งผัดหน้า ท่าประลัยवादหรือท่าแผลงศร ท่าพรหมสีหน้า ท่าฤทธิ ท่าเฉิดฉิน ท่าสอดสูงหรือท่าตะเวนเวหา นอกจากนี้ท่าทางเหล่านี้ ที่จะใช้ในการทำให้หุ่นรำแล้ว ยังอาศัยเคลื่อนไหวของตัวหุ่นให้มีชีวิต เช่น การชักขาให้เดินก้าว การหันหน้าหุ่นมอง การโยกตัว เป็นต้น ซึ่งท่ารำที่ได้สามารถนำมาพัฒนาเป็นการแสดงในบทบาทต่าง ๆ ได้

ภาพที่ 12 การประกอบท่ารำตามหลักนาฏศิลป์ไทย

เช่น หมายเลข 1 ท่าสอดสร้อย ยกเท้าขวา หมายเลข 2 ท่ารำยั่วยกเท้าซ้าย หมายเลข 3 ท่ารำกระบี่สีท่า ผสมเท้า

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษางานวิจัยหุ่นหลวง พบว่า หุ่นหลวงเป็นหุ่นสายชนิดหนึ่งของไทยที่เชิดชักจากข้างล่าง โดยการชักสายให้หุ่นเคลื่อนไหวต่างจากหุ่นกระบอกและหุ่นละครเล็กที่จับแกนไม้หรือแกนลวดบังคับมือให้เคลื่อนไหว ลักษณะหุ่นสายนี้ มีความสอดคล้องกับหนังสือสารานุกรมสำหรับเยาวชน (2512) ที่กล่าวว่า เป็นหุ่นแบบใช้เส้นเชือกชักเชิด ในภาษาอังกฤษมักเรียกว่า String-puppet แต่คำ Marionette ซึ่งมาจากภาษาฝรั่งเศส ได้รับความนิยมนมากกว่า เพราะเหตุว่าหุ่นชนิดนี้ เป็นที่นิยมแพร่หลายมากในประเทศฝรั่งเศส ตามหลักฐานที่ค้นพบ มีการเชิดแสดงหุ่นชนิดนี้มานานตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 แล้ว และในฝั่งของทางตะวันออกหุ่นหลวงก็ปรากฏตัวขึ้นในช่วงใกล้เคียงกัน คือ ในสังคมไทย ช่วงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งครองราชย์ในปี พ.ศ. 2199-2231 (ค.ศ. 1656-1688) และเล่นสืบทอดมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ในกรุงรัตนโกสินทร์ และการแสดงหุ่นหลวงได้หายสาบสูญไปพบเพียงตัวหุ่นที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ต่อมานายจักรพันธ์ โปษยกฤษณ์ ได้ซ่อมหุ่นหลวงขึ้นมาใหม่จำนวน 5 ตัว องค์ประกอบหุ่นหลวงได้แก่ โครงสร้างหุ่นทำด้วยไม้เนื้อเบาแก่เป็นรูปตัวละครเลียนแบบโขนละคร ได้แก่ตัวพระนางยักษ์ลิงและตัวเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ สูงประมาณ 80 -100 เซนติเมตร มีสายเชือกร้อยกลไกให้ชักหุ่นร้ายรำ ศีรษะหุ่นทำด้วยไม้แกะและกระดาษแบบหัวโขน เครื่องแต่งกาย ปักด้วยดินเหนียวม้วนสาวไหมทองแบบหักทองขวางเหมือนการแสดงโขนมีเครื่องระดับทำด้วยรักกระหนะลายปิดทองคำเปลวประดับกระจกเงา วิธีการแสดงหุ่นหลวงใช้คนชักสายให้หุ่นร้ายรำ โดยใช้คนเชิด 1หรือ2คน บังคับตัวหุ่นให้แสดงท่าทางต่างๆเลียนแบบท่าโขนละคร ใช้บทร้องบทพากย์เจรจาเป็นการดำเนินเรื่องลักษณะโรงหุ่นเป็นโรงขนาดใหญ่มีฉากบังข้างหลังและฉากบังข้างหน้าเพื่อบังคนเชิด มีประตูเข้าออกสองทาง มีวงปี่พาทย์เครื่องห้าประกอบการแสดง ในสมัยโบราณมีวงปี่พาทย์ 2วง และมีการกระทุ้งเส้าเป็นจังหวะ เรื่องที่แสดงเป็นวรรณกรรมที่มาจากการแสดงโขนละครเช่น เรื่องรามเกียรติ์ ไชยทัต ลิ่นทอง สังข์ศิลป์ชัย เป็นต้นซึ่งมักเป็นวรรณกรรมจากละครนอก โอกาสที่แสดงใช้ในงานพระราชพิธีต่างๆเช่นงานบรมราชาภิเษก งานพระเมรุ งานสมโภชพระอารามและปัจจุบันสามารถใช้ในงานแสดงทางศิลปวัฒนธรรม การทดลองสร้างหุ่นหลวงขึ้นมาใหม่ โดยเลียนแบบโครงสร้างจากหุ่นหลวงดั้งเดิม ใช้ไม้เนื้อเบา และใช้หลักการนาฏศิลป์ออกแบบท่ารำสามารถบังคับให้หุ่นร้ายรำได้ เช่นการหันหน้าซ้ายขวา ท่ามือจีบคว่ำ จีบหงาย ท่าตั้งวงบวงล่าง แขนตั้ง ท่ายกเท้า ซอยเท้า และนำเอาท่าทำต่างๆเหล่านี้มาประกอบเป็นท่าตามหลักนาฏศิลป์ไทย ท่าพิสมัยเรียงหมอน ท่าแผลงอิทธิฤทธิ์ ท่าสอดสร้อยมาลา ท่ารำยั่ว ท่ารำร้ายหรือท่าขึ้นต่อจากรำร้าย ท่ากระปี่สีท่า ท่ากัณฑ์ร่อน ท่าสอดสร้อยวงหน้า ท่าชักแบ่งผัดหน้า ท่าประลัยวาทหรือท่าแผลงศร ท่าพรหมสีหน้า ท่าเฉิดฉิน ท่าสอดสูงหรือท่าตะเวนเวหา นอกจากนี้ท่าทางเหล่านี้ที่จะใช้ในการทำให้หุ่นร้ายรำแล้ว ยังอาศัยเคลื่อนไหวของตัวหุ่นให้มีชีวิตอีกด้วย

วิจัยหุ่นหลวงที่เป็นการแสดงหุ่นสายนี้ยังสัมพันธ์สอดคล้องกับการกำเนิดหุ่นสายโลกจากฝั่งตะวันตก จากงานวิจัยของนิมิต พิพิธกุล และคณะ (2558) โครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาและการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ หุ่นตะวันออกและตะวันตก เสนอจุดเริ่มต้นการก่อเกิด พึงแสดงความหมายของคำว่า “หุ่นสาย” ให้ชัดเจนก่อนในเบื้องต้น คำว่า “หุ่นสาย” เป็นคำที่ถูกบัญญัติใช้เรียกในช่วงระยะแรกของการก่อเกิดคณะหุ่นสายในประเทศไทย โดยคำว่า “หุ่นสาย” ถูกใช้เรียกเพื่อเป็นการถอดความภาษาอังกฤษ ที่เรียกหุ่นประเภทนี้ว่า “String Puppet” ซึ่งคำว่า “String” ก็คือ “สาย” และ “Puppet” คือ “หุ่น” โดยชื่อของหุ่นประเภทนี้ ยังถูกเรียกอีกชื่อว่า “Marionette” โดยมาจากคำว่า “Little Mary” ซึ่งเป็นหุ่นแบบหนึ่งของสมัยกลางในยุโรป สมัยนี้ผู้คนจำนวนมากอ่านหนังสือไม่ออกเขียนไม่ได้ นักบวชจึงใช้หุ่นมารีเล็ก ๆ สอนเรื่องราวต่าง ๆ ในพระคัมภีร์ ซึ่งมารี ก็คือพระแม่มาเรียนนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม คำเรียกขานว่า หุ่นสายนี้ เดิมจะเรียกหุ่นประเภทนี้ว่า “หุ่นชัก” โดยตั้งชื่อตามวิธีในการเล่น คือ ต้องใช้เชือกชักในขณะที่หุ่นโดยทั่วไป เราจะใช้ว่า “เชิด” ซึ่งมาจากเชิดชูหรือบงกชวิธีการเล่นว่าเชิดขึ้นสูง ซึ่งหุ่นหลวงของไทยใช้วิธีการเชิดหรือชูหุ่นขึ้นให้สูงเหนือศีรษะ และคนไทยเชื่อว่าหุ่นหลวงที่ทำเป็นรูปต่าง ๆ นั้นเป็นครูเป็นของสูงที่ต้องเชิดชูไว้บูชา ทั้งการแสดงหุ่นหลวงในเรื่องที่นำมาแสดงยังมีความเกี่ยวข้องในศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ คือ ที่มีแนวคิดในการเผยแพร่ศาสนาซึ่งหุ่นหลวงของไทยก็นำเอาชาดกนอกนิบาตที่ใช้เป็นนิทานสั่งสอนธรรมะ จากศาสนาพุทธและเรื่องรามายณะที่มีอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์มาใช้แสดงด้วย และการแสดงหุ่นหลวงยังมีความสอดคล้องกับ ประภาศรี คำสะอาด (2542) ที่ได้กล่าวว่าการแสดงหุ่นในตะวันออกมักจะเชิดจากข้างล่างเช่นหุ่นชาวจีน หุ่นกระบอกจีน หุ่นหลวงของไทย หุ่นละครเล็ก

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องหุ่นหลวงยังมีสิ่งที่น่าสนใจศึกษาต่อไปอีกหลายประการ เช่น การฟื้นฟู การแสดงหุ่นหลวงให้เต็มรูปแบบแบบโบราณ หรือการทดลองสร้างหุ่นตามแนวทางศิลปกรรมหุ่นหลวงแบบโบราณ ซึ่งหุ่นหลวงเป็นที่รวมศิลปกรรมหลายแขนงมารวมกันนับเป็นสิ่งที่น่าสนใจจะศึกษาอย่างลึกซึ้งและหางบประมาณในการศึกษาสร้างงานขึ้นให้สมเป็นมรดกที่สำคัญของชาติสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2559). *หุ่นหลวงกรมศิลปากร* (เอกสารเผยแพร่). กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- จักรพันธ์ โปษยกฤต. (2540). *หุ่นวังหน้า*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ.
- จักรพันธ์ โปษยกฤต. (2529). *หุ่นไทย*. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์.
- จักรพันธ์ โปษยกฤต. (2530). *ศิลปวัฒนธรรม คอลัมน์ “จดหมายเหตุบรรณาธิการ”*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- นริศราวุธดิวงส์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา และดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระพระยา (2505). *สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร*. กรุงเทพฯ : สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- นิมิตร พิพิธกุล และคณะ. (2558). *การเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ หุ่นตะวันออกและตะวันตก* (งานวิจัย). สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย, กระทรวงวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ.
- ประภาศรี คำสะอาด. (2542). *หุ่นกระบอกพม่า* (งานวิจัย). สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- ผกามาศ จิราจุลภัทร. (2543). *การละเล่นของหลวง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). ภาควิชา นาฏยศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เย็น พานุกัต. (2529). *ผู้ให้คำแนะนำอันอุดมด้วยประโยชน์ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ ณ เมรุวัด โสมนัสวรวิหาร วันเสาร์ที่ 5 เมษายน 2529*. กรุงเทพฯ : บริษัทการพิมพ์.
- ลาอุแบร์, ซีมอง เดอ. (2552). *จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม แปลโดย ลันด์ โทมัสบุตร* (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.
- สน สีมাত্রัง, เยวณูช เวศร์ภาดา และพัชรี ศกศวัตมินทร์. (2540). *หุ่นละครเล็ก : ลีลาลีลาศิลป์สืบทอดจิตวิญญาณไทย*. กรุงเทพฯ : แพลนโมทิฟ.
- สุรัตน์ จงดา. (2556). *ศิลปกรรมพัสตราภรณ์ชิ้นละคร* (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). สาขาวิชาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

สัมภาษณ์

ประเมษฐ์ บุญยะชัย. (2564). ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงปี พ.ศ.2553 ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย สถาบัน
บัณฑิตพัฒนศิลป์. [บทสัมภาษณ์].

เสาวณิต วิงวอน. (2564). นักวิชาการด้านวรรณกรรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.[บทสัมภาษณ์].

การตลาดเพื่อการแข่งขันสำหรับธุรกิจนวดไทยในยุค “New Normal”

Marketing for Competitiveness of Thai Massage Business during New Normal

ภูซงค์ เมณะสินธุ์¹, นฤมล โสภารัตนกุล²

Puchong Manasin¹, Naruemol Soparattanakul²

¹สาขาวิชาการจัดการธุรกิจค้าปลีก คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Program in Retail Business Management, Faculty of Management Sciences,
Suan Dusit University

*Corresponding author; E-mail: oho_puchong@hotmail.com

บทคัดย่อ

การตลาดของธุรกิจนวดไทยในปัจจุบันมีทิศทางของการตลาดที่ค่อนข้างเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากมีภาวะการณ์ของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ส่งผลกระทบต่อโดยวงกว้างไปทั่วโลก ทั้งในด้านสุขภาพและการตลาด ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการตลาดสำหรับธุรกิจนวดไทยตามไปด้วย ดังนั้นจึงทำให้ต้องมีการปรับตัวเพื่อให้เท่าทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในทุกธุรกิจ รวมไปถึงธุรกิจนวดไทยด้วย เพราะสังคมทั่วโลกจะต้องมีการปรับตัวและใช้ชีวิตสำหรับยุค “New Normal” ยุคสมัยที่ต้องมีการดูแลตัวเองกันมากขึ้น ทั้งในด้านสุขภาพและการใช้มาตรการเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ด้วย ดังนั้นธุรกิจนวดไทยจะต้องมีการปรับตัวอย่างรวดเร็ว ตลอดจนการปรับส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) สำหรับยุค “New Normal” ประกอบด้วย (1) ผลิตภัณฑ์ “การให้บริการนวดไทย” จะต้องมีการปรับตัว เพื่อยกระดับการให้บริการที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในยุค New Normal ที่จะต้องเป็นไปตามมาตรการการควบคุม กำกับดูแลของภาครัฐ ในเรื่องสุขอนามัยที่ดีและถูกต้อง และควรมีการให้บริการที่ตอบโจทย์ลูกค้าได้ดียิ่งขึ้น (2) ราคา ผู้ประกอบการควรปรับลดราคาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์การหยุดชะงักของเศรษฐกิจในขณะนี้ เพื่อเป็นการเชิญชวนให้ลูกค้าเข้ารับบริการ และเกิดการตัดสินใจเข้ารับบริการได้รวดเร็วกว่าการให้บริการในราคาเดิม (3) ช่องทางการจัดจำหน่าย ควรมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของยุค New Normal ซึ่งถือว่าเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญในมิติของการทำการตลาดธุรกิจนวดไทย เนื่องจากการจัดสถานที่ให้มีความเหมาะสม ปลอดภัย ตามมาตรการของรัฐ จะทำให้ลูกค้าเกิดความเชื่อมั่นและวางใจในการเข้ารับบริการ อันก่อให้เกิดการตัดสินใจเลือกซื้อได้ง่ายขึ้นด้วย (4) การส่งเสริมการตลาด ผู้ประกอบการสามารถวางแผนการตลาดด้วยการจัดทำโปรโมชั่นส่งเสริมการตลาดสำหรับบริการนวดไทยต่าง ๆ ซึ่งการทำโปรโมชั่นส่งเสริมการตลาดในยุค New Normal สำหรับธุรกิจนวดไทยจะสามารถช่วยกระตุ้นให้ลูกค้าหันมาเลือกใช้บริการและตัดสินใจได้ง่ายขึ้น (5) บุคคล พนักงานนวดไทยและพนักงานทุกคนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ ควรได้รับการฝึกอบรม เพื่อการให้บริการที่สอดคล้องและเป็นไปตามมาตรการของรัฐ และที่สำคัญพนักงานนวดซึ่งถือว่าเป็นผู้ให้บริการที่ใกล้ชิดกับลูกค้า จำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและมีความชำนาญในงานบริการนั้นด้วย (6) หลักฐานทางกายภาพ สถานที่และสิ่งแวดล้อม รวมถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ต้องตอบโจทย์การให้บริการในยุค New Normal ได้เป็นอย่างดี เช่น พื้นที่ต้อนรับและรอรับบริการ พื้นที่ให้บริการนวด และพื้นที่เก็บอุปกรณ์ และด้วยการปรับเปลี่ยนสถานที่ภายในร้าน เพื่อให้สอดคล้องกับการรองรับมาตรการของรัฐในการให้บริการนวดไทย สามารถ

สร้างความเชื่อมั่นให้กับลูกค้าและเกิดการตัดสินใจซื้อได้ง่ายขึ้น และ (7) กระบวนการในการให้บริการ เป็นวิธีระหว่าง การนัดหรือการให้บริการ ควรสร้างความเชื่อมั่นและความผ่อนคลายให้กับลูกค้ามากที่สุด เพื่อตอบสนองความต้องการ ของลูกค้าและกระตุ้นเตือนให้เกิดการบริการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

คำสำคัญ : นวดไทย, การตลาดนวดไทย, New Normal

ABSTRAC

Nowadays the marketing of the Thai massage business has some changes in directions. Due to the situation of the 2019 coronavirus disease that has to widespread impact all over the world both in health and marketing. This caused changes in marketing for the Thai massage business as well. Therefore, it has to be adjusted to keep up with this changing including Thai massage business, because societies around the world have to adapt and live for the "New Normal" era, that requires more careness both of health and taking prevention method for the 2019 corona virus. Hence, Thai massage businesses must be adjusted quickly. as well as the marketing mix (7Ps) for the "New Normal" era, which consists of : (1) Product : "Thai massage service" must be adjusted in order to upgrade the level of service to be in line with the situation in the New Normal era. It must comply with the prevention measure and contral of the government sector in terms of sanitation and there should be a service that meets the needs of customers. (2) Price : Entrepreneurs should adjust the price to be in line with the current economic disruption to invite customers to make decision to have the service faster than the service at the original price. (3) Place : should be adjusted to be in line with the circumstances of the New Normal era, which is an important factor in the dimension of Thai massage business marketing because the arrangement of the suitable and safe place according to the government measure will result in customers confidence and trust in the services which cause decision to buy easier (4) Promotion: Entrepreneurs can plan marketing by creating promotions for various Thai massages. Promotion of marketing in the New Normal era for Thai massage businesses can encourage customers to choose the service and make easier decisions. (5) People : Thai massage workers and all employees related to the business should be trained to provide services in accordance with the government measure. Most importantly, massage therapists, that are close to customers must have knowledge, expertise and skills in that service as well. (6) Physical Evidence : Location ,and Environment, including various elements must well meet the needs of service in the New Normal era such as reception and waiting areas, massage service area , and equipment storage area. The modifying of the store location should be in accordance with the government measure for providing Thai massage services can create confidence to customers and make decisions to buy easiest. (7) Process : a method during the massage or service should create confidence and relaxation for customers as much as possible to meet the customers, needs and motivate them to provide the most efficient service.

Keywords : Thai Massage, Marketing for Thai Massage, New Normal

บทนำ

“การนวดไทย” คือ การให้บริการศาสตร์การนวดในการบำบัดอาการปวดเมื่อยร่างกาย ซึ่งเป็นศาสตร์ที่มีมาอย่างยาวนาน และนำเข้าสู่ธุรกิจการ “นวดไทย” ซึ่งธุรกิจนี้ถือว่ามีมาอย่างยาวนานในประเทศไทย จวบจนมีการขยายธุรกิจ “นวดไทย” ไปยังต่างประเทศทั่วโลก เนื่องจากการนวดไทย หรือนวดแผนไทย จัดเป็นศาสตร์ของการบำบัดอาการปวดเมื่อย การรักษาร่างกายด้วยการกระตุ้นให้เกิดการไหลเวียนของโลหิตอย่างถูกต้อง และในปัจจุบันการนวดไทยได้ขึ้นทะเบียนเป็นศาสตร์ของแพทย์ทางเลือกที่มีการให้บริการนวดไทยยังสถานที่ให้บริการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาลของรัฐหรือของเอกชน

กระทั่งเมื่อมีการให้บริการ “การนวดไทย” ผ่านผู้ประกอบการรายย่อย และมีการขยายฐานการเจริญเติบโตให้ มีขนาดใหญ่ขึ้น จนกระทั่งในปัจจุบันมีทั้งธุรกิจนวดไทยขนาดเล็ก ขนาดกลาง ไปจนถึงธุรกิจ SMEs ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไป เพราะธุรกิจนวดไทยในปัจจุบันสามารถต่อยอดการประยุกต์การให้บริการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบำบัด รักษาอาการปวดเมื่อยร่างกาย การปรนนิบัติ ดูแลและบำรุงผิวพรรณ ทำให้ธุรกิจนวดไทยสามารถเติบโตในตลาดได้อย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว อีกทั้งยังเป็นธุรกิจที่ชาวต่างชาติให้การยอมรับ จากที่การนวดไทยมีจุดเริ่มต้นสำหรับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จนกลายมาเป็นอีกหนึ่งธุรกิจที่สามารถสร้างชื่อทางการตลาดให้กับการท่องเที่ยวในประเทศไทยได้มากขึ้น

การตลาดของธุรกิจนวดไทยในปัจจุบันมีทิศทางของการตลาดที่ค่อนข้างเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากมีภาวะการณ์ของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ที่ส่งผลกระทบต่อวงกว้างไปทั่วโลก ทั้งในด้านสุขภาพและการตลาด ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการตลาดสำหรับธุรกิจนวดไทยตามไปด้วย ดังนั้นจึงทำให้ต้องมีการปรับตัวเพื่อให้เท่าทันต่อสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในทุกธุรกิจ รวมไปถึงธุรกิจนวดไทย เพราะสังคมทั่วโลกจะต้องมีการปรับตัวและใช้ชีวิตสำหรับยุค “New Normal” ยุคสมัยที่ต้องมีการดูแลตัวเองกันมากขึ้น ทั้งในด้านสุขภาพและการใช้มาตรการเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งธุรกิจนวดไทยถือว่าเป็นธุรกิจบริการ ดังนั้นการนำเอาหลักการทางการตลาด ส่วนประสมทางการตลาดบริการ (7Ps) ประกอบด้วยผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) บุคคล (People) หลักฐานทางกายภาพ (Physical Evidence) และกระบวนการในการให้บริการ (Process) มาประยุกต์ใช้ในการแข่งขันทางการตลาด ตลอดจนการสร้างแผนการตลาดให้กับธุรกิจนวดไทยในยุค “New Normal” จะสามารถช่วยยกระดับการดำเนินงานของธุรกิจนวดไทยในภาวะของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ได้ อีกทั้งยังเป็นช่วงเวลาที่ต้องเกิดการเรียนรู้ และปรับตัวในการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมตามสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ธุรกิจนวดไทย

การนวดไทยหรือการนวดแผนไทย

การนวดไทยเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่มีมาแต่โบราณ เกิดจากสัญชาตญาณเบื้องต้นของการอยู่รอด เมื่อมีอาการปวดเมื่อยหรือเจ็บป่วยตนเองหรือผู้ที่อยู่ใกล้เคียงมักจะลูบไล้บิบนวดบริเวณดังกล่าว ทำให้อาการปวดเมื่อยลดลงเริ่มแรก ๆ ก็เป็นไปโดยมิได้ตั้งใจ ต่อมาเริ่มสังเกตเห็นผลของการบิบนวดในบางจุด หรือบางวิธีที่ได้ผลจึง เก็บไว้เป็นประสบการณ์ และกลายเป็นความรู้ที่สืบทอดกันต่อ ๆ มา จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ความรู้ที่ได้จึงสะสมจากลักษณะ

ง่าย ๆ ไปสู่ความสลับซับซ้อน จนสามารถสร้างเป็นทฤษฎีการนวด จึงกลายมาเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีบทบาทบำบัดรักษาอาการและโรคบางอย่าง (กองการประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ม.ป.ป.)

การนวดไทย หรือ นวดแผนโบราณ เป็นการนวดชนิดหนึ่งในแบบไทย ซึ่งเป็นศาสตร์บำบัดและรักษาโรคแขนงหนึ่งของการแพทย์แผนไทย โดยจะเน้นในลักษณะการกด การคลึง การบีบ การตัด การดึง และการอบ ประคบ ซึ่งรู้จักกันโดยทั่วไปในชื่อ “นวดแผนโบราณ” โดยมีหลักฐานว่านวดแผนไทยนั้นมีประวัติมาจากประเทศอินเดีย โดยเชื่อว่าน่าจะมีการนำการนวดเข้ามาพร้อมกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา และมีการนำเข้ามาในประเทศไทยเมื่อใดนั้นไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน (ศูนย์พัฒนาตำราการแพทย์แผนไทย, 2548) จากนั้นได้ถูกพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขให้เข้ากับวัฒนธรรมของสังคมไทย จนเป็นรูปแบบแผนที่เป็นมาตรฐานของไทยและส่งทอดมาจนถึงปัจจุบัน

จนในปัจจุบัน มีการให้บริการนวดแผนไทยเป็นอีกหนึ่งศาสตร์ของแพทย์ทางเลือก เพื่อช่วยบำบัดอาการปวดเมื่อย หรือการบรรเทาอาการป่วยต่าง ๆ จากการนวดไทย จนกระทั่งการนวดแผนไทยกลายเป็นธุรกิจที่มีการแข่งขันทางการตลาดสืบต่อมา เนื่องจากมีการเปิดให้บริการนวดแผนไทยหรือนวดไทยกันอย่างมากมาย โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เพราะนักท่องเที่ยวเหล่านี้นิยมใช้บริการนวดแผนไทยซึ่งถือว่าเป็นศาสตร์แห่งการนวดที่ได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ ทำให้มีการขยายตัวของธุรกิจนวดไทยอย่างต่อเนื่อง

อุตสาหกรรมสปาและนวดแผนไทย

อุตสาหกรรมสปาและนวดแผนไทย สามารถแบ่งลักษณะธุรกิจออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ธุรกิจประเภทสปา เน้นการให้บริการบำบัดดูแลสุขภาพและความงามแบบองค์รวม
 2. ธุรกิจประเภทนวดเพื่อสุขภาพ เน้นเรื่องการบำบัดและผ่อนคลายกล้ามเนื้อด้วยวิธีการนวดเพียงอย่างเดียว
- โดยปัจจุบันธุรกิจทั้งหลายอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ (สบส.) กระทรวงสาธารณสุข ทั้งนี้อุตสาหกรรมมีความเกี่ยวข้องกับแรงงานไทยเป็นจำนวนมาก โดยจากค่าบอกเล่าในงานเสวนา Industry transformation คาดว่ามีการจ้างงานจากทั้งในและนอกระบบสูงถึงกว่า 6.5 แสนราย

เมื่อเกิดวิกฤตโควิด-19 ตั้งแต่การระบาดในระยะแรก ผู้ประกอบการทุกขนาดในอุตสาหกรรมได้รับผลกระทบอย่างหนัก แม้จะได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐและสถาบันการเงินไปบางส่วนแล้ว เช่น มาตรการชดเชยรายได้ 5,000 บาทเป็นระยะเวลา 3 เดือน ซึ่งบรรเทาความเดือดร้อนได้ในระดับหนึ่ง ผู้ประกอบการรายใหญ่ที่เน้นให้บริการลูกค้าชาวต่างชาติ เป็นผู้ได้รับผลกระทบมากที่สุด ขณะที่ผู้ประกอบการรายเล็กที่มีสายป่านยาวพอ ยังสามารถระดมทุนประกอบธุรกิจอยู่ได้บ้าง ทั้งนี้ ธุรกิจปรับตัวโดยธุรกิจขนาดใหญ่หลายแห่งลดจำนวนสาขาย่อยลง เพื่อควบคุมต้นทุน ขณะที่ผู้ประกอบการรายเล็กมีความพยายามปรับตัวที่หลากหลาย เช่น การให้บริการนวดตามบ้าน เป็นต้น (สุพริศร์ สุวรรณิก, 2564)

จากเหตุการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ในทุกระลอกที่ประเทศไทยได้ประสบมานับว่าสร้างผลเสียหายให้แก่การตลาดธุรกิจนวดแผนไทยเป็นอย่างมาก โดยในปัจจุบันเป็นการแพร่ระบาดในระยะที่ 3 ซึ่งถือว่าธุรกิจนี้ได้รับผลกระทบที่ชัดเจน ส่งผลให้การตลาดนวดแผนไทยมีการปรับเปลี่ยนไปอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อให้ธุรกิจนวดแผนไทยยังคงดำรงอยู่ได้ในอนาคตต่อไปและลดปริมาณการเคลื่อนย้ายแรงงาน หรือการเปลี่ยนประเภทธุรกิจ กลยุทธ์ทางการตลาดจึงนับว่าเป็นหัวใจหลักที่สำคัญที่สามารถช่วยให้ธุรกิจนวดแผนไทยดำเนินไปได้ ภายใต้สภาวะวิกฤติโควิด-19 นี้

ยุค New Normal

ในช่วงเหตุการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) นี้ มีการพูดคำขึ้นใหม่ซึ่งเป็นที่นิยมนกันอย่างแพร่หลายทั่วโลกคือ “New Normal” เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่ให้มีความเป็นปกติสอดคล้องกับการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 นี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2563) บัญญัติศัพท์ "New normal" หมายถึง ความปรกติใหม่ หรือฐานวิถีชีวิตใหม่ โดยเขียนทับศัพท์ว่า "นิวนอร์มัล"

ผลกระทบของโควิด-19 ส่งผลโดยตรงต่อคนในเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจน เมื่อมีการปิดธุรกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะภาคบริการ ภาคแรงงานต่าง ๆ คนที่ตกงานจากภาคอุตสาหกรรมก็กลับไปสู่ภาคเกษตรกรรมในชนบท คนในเมืองมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ เมื่อเผชิญกับภาวะวิกฤตแทบจะไม่มีใครรอข้างมาช่วยเหลือ ในขณะที่คนในชนบทจะมีระบบที่ดีกว่าในเมือง เช่น มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านไปเยี่ยมตามบ้าน แต่ละพื้นที่จะมีการดูแลกันเป็นอย่างดี คนในชนบทยังมีพื้นที่ในการกักตัว แต่ในกรุงเทพฯ มีพื้นที่จำกัด ทำให้ไม่สามารถรักษาระยะห่างทางสังคมได้ กลุ่มอาชีพแรงงานไม่ใช่เสี่ยงจากโรคอย่างเดียว แต่ยังเสี่ยงตายจากการอดอยากเพราะไม่มีเงิน (วิพรรณ ประจวบเหมาะ, 2563)

การกล่าวถึงยุค “New Normal” เกิดจากการผันตัวของผู้คนในสังคมที่มีการปรับตัวการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันให้เป็นระเบียบแบบแผนและเป็นปกติวิถีมากที่สุด ซึ่งมีปัจจัยหลักในการรักษาระยะห่างทางสังคม การใส่หน้ากากอนามัย รวมไปถึงการดูแลและป้องกันตัวเองให้ห่างไกลจากเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ตลอดเวลา เพื่อลดความเสี่ยงในการติดเชื้อและส่งผลต่าง ๆ ในระดับประเทศตามมา จึงเกิดการใช้ชีวิตในรูปแบบใหม่โดยกระทำให้เกิดเป็นการดำเนินชีวิตแบบปกติ และกลมกลืนไปกับสภาวะการณที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน

ภาคเอกชนเรียนรู้ที่จะอยู่กับวิถีชีวิตใหม่ New Normal และกำลังพร้อมจะก้าวไปสู่ชีวิตวิถีถัดไป Next Normal แล้ว รายงานล่าสุดโดย Global Managing Partner หรือ ผู้บริหารสูงสุดของ McKinsey ได้หยิบยกตัวอย่างความสำเร็จในการปรับตัวของภาคธุรกิจทั่วโลกในช่วงปีที่ผ่านมา อาทิ อัตราการใช้ e-Commerce ของร้านค้าปลีกของสหรัฐฯ ที่เคยคาดว่าจะต้องใช้เวลาอีกห้าปีจึงจะแตะระดับ 24% แต่กลับพุ่งสูงถึง 33% ได้สำเร็จตั้งแต่กลางปีก่อน สำหรับประเทศยุโรปที่การใช้งานดิจิทัล หรือ digital adoption ในภาพรวมสูงอยู่แล้วถึง 81% ก่อนโควิด ทะยานขึ้นไปถึง 95% ขณะที่ห่วงโซ่การผลิตได้ก้าวเข้าไปสู่ยุคอุตสาหกรรม 4.0 อย่างเต็มที่ ทั้งการวิเคราะห์ที่ใช้ข้อมูลประกอบการดำเนินธุรกิจ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และเครื่องจักร การใช้หุ่นยนต์ขั้นสูง รวมถึงการใช้เครื่องมือพิมพ์สามมิติ ซึ่งล้วนแต่ได้รับการกระตุ้นจากการดำเนินการภายใต้วิกฤตการแพร่ระบาดของโควิดทั้งสิ้น พัฒนาการเหล่านี้ช่วยลดต้นทุนการผลิตในประเทศพัฒนาแล้ว และชดเชยได้มากกว่าครึ่งหนึ่งของส่วนต่างต้นทุนแรงงานระหว่างการเลือกผลิตในสหรัฐฯ และจีน จึงช่วยสร้างความยืดหยุ่นให้บริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่สามารถบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานการผลิตของตนที่ตั้งอยู่ในแต่ละประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (นครินทร์ อมเรศ, 2564)

ส่วนประสมทางการตลาดบริการ

ส่วนประสมทางการตลาด หมายถึง ตัวแปรทางการตลาดที่สามารถควบคุมได้ซึ่งบริษัทนำมาใช้ร่วมกัน เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของลูกค้าเป้าหมาย (Kotler and Keller, 2016) ซึ่งแนวความคิดในเรื่องส่วนประสมทาง

การตลาดนี้จะมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการดำเนินธุรกิจ และในการดำเนินธุรกิจที่มีการบริการเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรมหลักหรือกิจกรรมเสริมของธุรกิจก็ตาม ธุรกิจบริการจำเป็นต้องมีการกำหนดตลาดเป้าหมายเช่นเดียวกับ กับธุรกิจอื่นๆ เพียงแต่มีความแตกต่างกันในขั้นตอนของการให้บริการ แม้ว่ากลยุทธ์ทางการตลาดโดยทั่วไปจะมีส่วน ประสมทางการตลาด คือ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) และการส่งเสริม การตลาด (Promotion) แต่สำหรับธุรกิจบริการนั้นจะมีปัจจัยตัวอื่นๆ เพิ่มเข้ามา คือ บุคคล (People) หลักฐานทาง กายภาพ (Physical Evidence) และกระบวนการในการให้บริการ (Process) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าส่วนประสมทาง การตลาดของธุรกิจบริการจะประกอบไปด้วยทั้งหมด 7Ps ซึ่งปัจจัยทั้ง 7Ps นั้นผู้ใช้บริการสามารถนำมาประเมินและช่วย ในการตัดสินใจได้ว่าจะใช้บริการหรือไม่

ส่วนประสมทางการตลาดบริการ (7Ps) ตามแนวคิดของ ซีริคิตี นวรัตน์ ณ อยุธยา (2563), (Kotler and Keller, 2016) สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผลิตภัณฑ์ หมายถึง สินค้าและบริการอันประกอบด้วยผลิตภัณฑ์หลักและผลิตภัณฑ์เสริม ซึ่งแสดงให้เห็นถึง ผลประโยชน์ที่ลูกค้าต้องการ เพื่อการสร้างข้อได้เปรียบทางการแข่งขัน
2. ราคา หมายถึง มูลค่าของสินค้าหรือบริการที่ลูกค้าจะต้องชำระให้แก่ผู้ขาย เพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าและบริการ ดังกล่าว
3. ช่องทางการจัดจำหน่าย หมายถึง การจัดสถานที่สำหรับให้ลูกค้ามารับบริการ ซึ่งประกอบด้วยงานที่ เกี่ยวข้อง คือ การจัดช่องทางการจัดจำหน่าย และทำเลที่ตั้งสถานที่ให้บริการ
4. การส่งเสริมการตลาด หมายถึง กิจกรรมทางการตลาดที่สำคัญที่ธุรกิจใช้ในการติดต่อสื่อสารกับลูกค้า เพื่อ แจกข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับองค์กรและบริการให้ลูกค้าเกิดการรับรู้และตัดสินใจซื้อในที่สุด กิจกรรมการส่งเสริมการตลาด มีวัตถุประสงค์เพื่อหาลูกค้าใหม่ และรักษาลูกค้ารายเก่า โดยการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้า
5. บุคคล หมายถึง ปัจจัยทางด้านบุคคลทั้งหมดที่มีส่วนร่วมในการส่งมอบบริการ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อกรรับรู้ ของลูกค้าด้วย ซึ่งในที่นี้ได้แก่ ทรัพยากรบุคคลของธุรกิจ ลูกค้า และลูกค้าคนอื่นๆ ที่อยู่ในสถานบริการแห่งนั้นด้วย
6. หลักฐานทางกายภาพ หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับการให้บริการ สถานที่ที่ลูกค้าและธุรกิจมีปฏิสัมพันธ์ กัน และองค์ประกอบต่างๆ ที่จับต้องได้ ซึ่งทำหน้าที่ช่วยอำนวยความสะดวกหรือสื่อสารบริการนั้น
7. กระบวนการในการให้บริการ หมายถึง ขั้นตอนหรือกระบวนการในการให้บริการ รวมถึงวิธีการทำงานซึ่ง เกี่ยวข้องกับการผลิตและนำเสนอบริการให้กับลูกค้า

ส่วนประสมทางการตลาดบริการ คือ เครื่องมือทางการตลาดสำหรับธุรกิจบริการ ที่แตกต่างกับธุรกิจการ ผลิตสินค้า คือเป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่สามารถเก็บรักษาไว้ได้และไม่สามารถควบคุมคุณภาพให้เหมือนกันทุกประการได้ จึง จำเป็นต้องนำเครื่องมือทางการตลาดบริการ (7P's) มาใช้ โดยจะต้องมีการคำนึงถึงความพึงพอใจของลูกค้าเป็นสำคัญ ซึ่งจะต้องมีการเน้นถึง พนักงาน กระบวนการให้บริการ และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ตัวอย่างเช่นธุรกิจร้านอาหาร ร้านอาหารบุฟเฟ่ต์นั้นเป็นการบริการที่มีผลิตภัณฑ์หลักคืออาหารและเครื่องดื่ม ซึ่งในการส่งมอบอาหารและเครื่องดื่มแก่ ผู้มาใช้บริการนั้น ทางร้านจำเป็นต้องนำเครื่องมือทางการตลาดบริการ (7P's) มาใช้เพื่อให้เกิดความพึงพอใจต่อ ผู้ใช้บริการ (อัญธิกา แก้วศิริ, 2560)

ธุรกิจขนาดไทยถือว่าเป็นธุรกิจบริการเช่นเดียวกับธุรกิจร้านอาหาร ดังนั้นการนำกลยุทธ์ทางการตลาดตามหลัก ส่วนประสมทางการตลาด 7Ps มาใช้ในการสร้างแผนการตลาด จะสามารถช่วยยกระดับการดำเนินงานของธุรกิจขนาด ไทยในภาวะของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เกิดการปรับตัว เรียนรู้ การ

ดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมตามสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคใหม่ ซึ่งสามารถนำหลักการนี้มาใช้ในการตลาดเพื่อการแข่งขันสำหรับธุรกิจขนาดไทยในยุค “New Normal” ได้

การทำการตลาดธุรกิจขนาดไทยในยุค New Normal

โดยปกติธุรกิจสปาและธุรกิจนวดเพื่อสุขภาพ จะต้องมีการใบอนุญาตประกอบการแล้วนั้น แต่จากเหตุการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ธุรกิจสปาและธุรกิจนวดเพื่อสุขภาพ จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบต่าง ๆ มาตรฐานด้านความสะอาดและสุขอนามัย ที่ต้องทำเพิ่มเติม ซึ่งถ้าผ่านการประเมินก็จะมีใบรับรองติดที่หน้าร้าน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความมั่นใจในการใช้บริการ

ขณะเดียวกันเพื่อเป็นการรองรับการเติบโตหลังโควิด-19 ซึ่งพบว่าเมดิคัลและเวลเนส ของไทย จะกลายเป็นธุรกิจที่อยู่ในระดับแถวหน้า ซึ่งเป็นจุดแข็งของไทย เพราะพฤติกรรมของคนใส่ใจสุขภาพเพิ่มขึ้น ดังนั้นสมาคมสปาไทย จึงได้ร่วมมือกับสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย นำเสนอยุทธศาสตร์ให้แก่รัฐบาลในการสร้างประเทศไทย ให้เป็นศูนย์กลางการรักษา และดูแลสุขภาพ (เมดิคัล & เวลเนส ฮับ) ของเอเชียโดยพัฒนาพื้นที่ “รอยัล โคสต์” (เพชรบุรี-ประจวบคีรีขันธ์-ชุมพร-ระนอง) เป็นพื้นที่ต้นแบบในการดำเนินโครงการ เวลเนส เจอร์นี ภายใต้แนวคิด “สุขภาพ นำท่องเที่ยว” ที่ผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ วัฒนธรรม และกีฬา การเชื่อมโยงโครงการระหว่างกลุ่ม BCG หรือการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ เชื่อมโยงไปยังกลุ่มด้านอาหาร (อาหาร สมุนไพร) กลุ่มเครื่องมือแพทย์, เกษตร และ Key Drivers ที่จำเป็นสำหรับการขับเคลื่อนการเป็นเมดิคัล & เวลเนส ฮับ เช่น เชื่อมโยงการแพทย์แผนปัจจุบันกับแพทย์แผนไทย และเทคโนโลยี AI มาช่วยในการตัดสินใจรักษา, วิธีการคัดกรองและติดตามการเดินทางท่องเที่ยวในยุค New Normal, การสร้างมาตรฐานด้าน กรีน/เวลเนส ให้ครอบคลุมตลอด Value chain ในการท่องเที่ยว เช่น เวลเนส โฮเทล เป็นต้น (กรต โรจนเสถียร, 2563)

ดังนั้นกลยุทธ์ทางการตลาดสำหรับธุรกิจขนาดไทยในยุค New Normal จะต้องมีการนำเอาหลักการส่วนประสมทางการตลาด 7Ps มาปรับใช้ในทุก ๆ มิติ เพื่อให้เกิดกระบวนการดำเนินธุรกิจที่เป็นระบบยิ่งขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานมีเป้าหมาย ตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมายได้ตรงจุด เพื่อช่วยยกระดับตลาดของธุรกิจขนาดไทยในยุค New Normal ได้ดีที่สุดด้วย

ซึ่งหลักการของส่วนประสมทางการตลาดบริการ 7Ps ที่มี 7 ประการนั้น สามารถนำมาปรับใช้เป็นกลยุทธ์สำหรับการตลาดเพื่อการแข่งขันสำหรับธุรกิจขนาดไทยในยุค “New Normal” ได้ ดังนี้

1. ผลลัพธ์ ในที่นี้หมายถึง “การบริการ” ซึ่งหมายถึง “การให้บริการนวดไทย” โดยจะต้องมีการปรับตัว เพื่อยกระดับการให้บริการที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในยุค New Normal ที่จะต้องเป็นไปตามมาตรการการควบคุม กำกับดูแลของภาครัฐ ในเรื่องสุขอนามัยที่ดีและถูกต้อง และควรมีการให้บริการที่ตอบโจทย์ลูกค้าได้ดียิ่งขึ้น ในด้านมิติการให้บริการ ไม่ว่าจะเป็นการเอาใจใส่ลูกค้าให้มากยิ่งขึ้น การเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการมากยิ่งขึ้น โดยอาจเพิ่มการให้บริการผ่านการนวดไทยสำหรับกรนวดร่างกายต่าง ๆ เพื่อสร้างความผ่อนคลายให้กับลูกค้ามากขึ้น หรืออาจมุ่งเป้าประสงค์ไปที่การให้บริการเพื่อสร้างความพึงพอใจในการบรรเทาอาการปวดให้ลูกค้า มากกว่าการคำนึงถึงเพียงแค่การบริการให้ครบถ้วนชั่วโมงการบริการ เพื่อยกระดับการเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ การเจรจา การต้อนรับลูกค้า รวมไปถึงการให้บริการหลังการขาย เช่น การยินดีให้คำปรึกษาภายหลังการเข้ารับบริการ หรือการเสิร์ฟน้ำ

สมุนไพรมูลค่าสูงหลังการนัดเสร็จเรียบร้อย เป็นต้น โดยแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับการให้บริการ
นัดไทย และยังคงพร้อมลงแข่งขันในตลาดนัดไทยอย่างเป็นทางการ

2. ราคา การนัดไทยในปัจจุบันมักจะมีราคาตลาดในท้องที่สำหรับการให้บริการนั้น ๆ อยู่แล้ว ซึ่งการปรับกล
ยุทธ์ทางการตลาดสำหรับธุรกิจนัดไทย เพื่อให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องในยุค New Normal นี้ได้ ผู้ประกอบการควรปรับลด
ราคาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์การหยุดชะงักของเศรษฐกิจในขณะนี้ เพื่อเป็นการเชิญชวนให้ลูกค้าเข้ารับบริการ
และเกิดการตัดสินใจเข้ารับบริการได้รวดเร็วกว่าการให้บริการในราคาเดิม ในห้วงสถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป
ดังนั้นการปรับลดราคาลงในสัดส่วนที่เหมาะสม จึงเป็นการเชิญชวนให้ลูกค้าเข้ารับบริการอันเกิดจากการตัดสินใจซื้อ
สินค้า/บริการได้ง่ายกว่านั่นเอง

3. ช่องทางการจัดจำหน่าย ซึ่งหมายถึงพื้นที่ในการให้บริการนัดไทย ระยะเวลาในการได้รับการบริการ ซึ่งควร
เหมาะสมและสอดคล้องกับขนาดของธุรกิจ โดยอาจมีผู้ให้บริการนัดไทยในจำนวนที่เหมาะสมกับขนาดของร้าน ทั้งยัง
ต้องมีการรักษามาตรการในเรื่องระยะเวลาตามที่รัฐกำหนดด้วย ทั้งยังควรมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับ
สภาพการณ์ของยุค New Normal ซึ่งถือว่าเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญในมิติของการทำการตลาดธุรกิจนัดไทย เนื่องจาก
การจัดสถานที่ให้มีความเหมาะสม ปลอดภัยตามมาตรการของรัฐ จะทำให้ลูกค้าเกิดความเชื่อมั่นและวางใจในการเข้ารับ
บริการ อันก่อให้เกิดการตัดสินใจเลือกซื้อได้ง่ายขึ้นด้วย

4. การส่งเสริมการตลาด เป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการตัดสินใจเข้ารับบริการของลูกค้า เพื่อดึงดูดให้ใช้
บริการ โดยผู้ประกอบการสามารถวางแผนการตลาดด้วยการจัดทำโปรโมชั่นส่งเสริมการตลาดสำหรับการนัดไทยต่าง ๆ เช่น
จัดโปรโมชั่นนัดตัวแถมนัดเท้า หรือการนัดตัวแถมการขัดผิว เป็นต้น ทั้งนี้เพราะการส่งเสริมการตลาดในช่วงเวลาหนึ่ง
สามารถช่วยกระตุ้นยอดขายในธุรกิจนั้น ๆ หรือสร้างแรงจูงใจให้ธุรกิจอยู่ในภาวะที่ทรงตัวได้ ซึ่งการทำการส่งเสริม
การตลาดในยุค New Normal สำหรับธุรกิจนัดไทยจะสามารถช่วยกระตุ้นให้ลูกค้าหันมาเลือกใช้บริการและตัดสินใจได้
ง่ายขึ้นด้วย

5. บุคคล ไม่ได้หมายถึงเพียงแค่นักงานนัดไทยเท่านั้น หากแต่ยังหมายถึงพนักงานทุกคนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ
ไม่ว่าจะเป็นพนักงานต้อนรับ พนักงานให้คำแนะนำ ฯลฯ ควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อการให้บริการที่สอดคล้องและเป็นไป
ตามมาตรการของรัฐ และที่สำคัญพนักงานนัดซึ่งถือว่าเป็นผู้ให้บริการที่ใกล้ชิดอีกหนึ่งหน่วยกับลูกค้า จำเป็นจะต้องเป็น
ผู้มีความรู้เชี่ยวชาญและต้องสามารถให้บริการในงานที่ตนเองชำนาญได้ด้วย เช่น ควรมีพนักงานนัดเฉพาะจุด หรือนัด
ไทยบางศาสตร์ที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน อันอาจสร้างความประทับใจให้ลูกค้าได้มากกว่า ทำให้เกิดการแข่งขันทาง
การตลาดกับผู้ประกอบการรายอื่นได้ง่ายขึ้น

6. หลักฐานทางกายภาพ คือสถานที่และสิ่งแวดล้อมรวมถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ต้องสามารถตอบโจทย์การ
ให้บริการในยุค New Normal นี้ได้เป็นอย่างดี (ธนิต จึงดำรงกิจ และศรีดาราทิพย์, 2563) ได้เสนอข้อปฏิบัติสำหรับ
แนวทางการปฏิบัติสำหรับร้าน/ธุรกิจนัดไทย เพื่อรองรับการตอบสนองการตลาดในหัวข้อหลักฐานทางกายภาพสำหรับ
แผนธุรกิจในระยะสั้น เกี่ยวกับสถานที่ในการปฏิบัติการนัดไทย ทั้งในส่วนพื้นที่ภายในร้านและพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ที่
เกี่ยวข้องกับสถานที่และสิ่งแวดล้อมรวมถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ของร้านดังนี้

พื้นที่ต้อนรับและรอรับบริการ เป็นพื้นที่บริเวณส่วนหน้าร้าน ประกอบด้วยส่วนต้อนรับ จุดนั่งพักรอรับบริการ ให้คำปรึกษาหรือบริการ แสดงตัวอย่างผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย เคาท์เตอร์ประชาสัมพันธ์ รับชำระเงิน สามารถปรับปรุงได้ โดยแยกสัดส่วนพื้นที่

- สำหรับจุดคัดกรอง พื้นที่รอรับบริการ หากไม่มีพื้นที่ด้านนอกอาคารให้กันพื้นที่ต้อนรับส่วนหนึ่งไว้เป็นจุดคัดกรอง และมีฉากกั้นก่อนเข้าสู่พื้นที่นั่ง

- พื้นที่รอรับบริการ ควรมีไม่เกิน 2 ที่นั่ง และจะต้องเว้นระยะห่างต่อที่นั่ง 1.50 เมตร และควรเป็นที่นั่งเดี่ยว

- พื้นที่ให้คำปรึกษา เคาท์เตอร์ประชาสัมพันธ์ แคชเชียร์ให้วางตำแหน่งของผู้ใช้บริการด้านหน้าเคาท์เตอร์ มีระยะห่าง 1.50 เมตร พร้อมติดตั้งฉากกั้นระหว่างผู้ใช้บริการ และผู้ให้บริการ

พื้นที่ให้บริการนวด

- พื้นที่บริการนวด หากเป็นพื้นที่รวม ให้เว้นระยะห่างระหว่างเตียงนวด อย่างน้อย 1.50 เมตร และติดตั้งฉากกั้นซึ่งเป็นวัสดุที่ทำความสะอาดง่าย แต่ควรใช้ผ้าเนื่องจากเป็นวัสดุที่จับติดกับสิ่งสกปรกและสะสมเชื้อโรคได้ง่าย

- ห้องนวดสปา ควรจัดเป็นห้องเตียงเดี่ยว และมีพื้นที่บริเวณรอบเตียงกว้างพอเหมาะ เหมาะสมกับการเคลื่อนไหวของผู้ใช้งาน

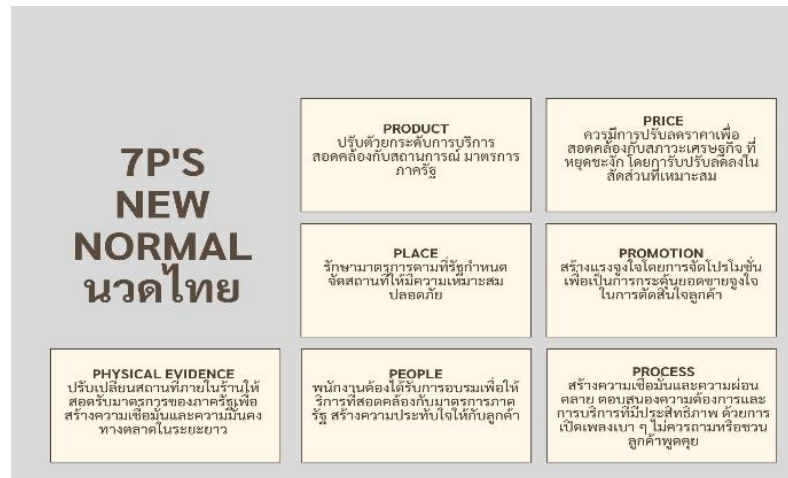
พื้นที่เก็บอุปกรณ์

พื้นที่จัดเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาด 1-2 จุด เพื่อความสะดวกในการหยิบใช้งาน เนื่องจากเป็นข้อกำหนดที่สถานบริการต้องทำความสะอาดทุกครั้ง หลังให้บริการ

พื้นที่เก็บอุปกรณ์ ควรแยกพื้นที่เก็บอุปกรณ์และผ้าที่ยังไม่ได้ใช้และที่ใช้แล้วห่างจากกัน และมิดชิด (ธนิต จิ่งดำรงกิจ และศรีดารารุ ดิเพียร, 2563)

ด้วยการปรับเปลี่ยนสถานที่ภายในร้าน เพื่อให้สอดคล้องรองรับมาตรการของรัฐในการให้บริการนวดไทย สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับลูกค้าและเกิดการตัดสินใจซื้อได้ง่ายขึ้น รวมทั้งยังช่วยให้เกิดความมั่นคงทางการตลาดในระยะยาวได้อีกด้วย

7. กระบวนการในการให้บริการ เป็นวิธีในการทำงาน โดยในระหว่างการนวดไทยหรือการให้บริการ ควรสร้างความเชื่อมั่นและความผ่อนคลายให้กับลูกค้ามากที่สุด เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าและกระตุ้นเตือนให้เกิดการบริการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด เช่น ในระหว่างการนวดไทยนั้นควรมีการสร้างบรรยากาศภายในร้าน เพื่อสร้างความผ่อนคลายไปด้วยเปิดเพลงเบา ๆ หรือหากลูกค้าต้องการความเป็นส่วนตัวในระหว่างการนวด ก็ไม่ควรถามคำถามหรือชวนลูกค้าคุย เพราะอาจขัดต่อความต้องการของลูกค้าในระหว่างการรับบริการนวดได้ เป็นต้น

ภาพที่ 1 7P's New Normal มาตรฐานไทย

ที่มา : ดัดแปลงจากธนิต จึงดำรงกิจ และศรีดาราทิ เพียร, 2563

สรุป

การตลาดเพื่อการแข่งขันสำหรับธุรกิจขนาดไทยในยุค “New Normal” สามารถช่วยยกระดับการให้บริการในธุรกิจขนาดไทยในสภาวะการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปและอิงอยู่บนความผันผวนของตลาดทางธุรกิจได้ ดังนั้นการปรับส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) มาใช้ในการตลาดเพื่อการแข่งขันสำหรับธุรกิจขนาดไทยนั้น จะสามารถตอบสนองความต้องการได้ทั้งของผู้ประกอบการเองให้เกิดการแข่งขันในด้านการตลาดอย่างแท้จริงและเป็นธรรม อีกทั้งยังสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า/ผู้เข้ารับบริการได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ต่อองค์กรหรือธุรกิจขนาดไทยได้

การตลาดเพื่อการแข่งขันสำหรับธุรกิจขนาดไทยในยุค “New Normal” ควรจะต้องมีการปรับเปลี่ยนในทุกๆ มิติของส่วนประสมทางการตลาด ไม่เพียงแต่การปรับหรือเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อให้เกิดกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบและยกระดับการดำเนินการในทุก ๆ ด้าน เพราะการแข่งขันทางการตลาดที่ดี ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้บริการที่มีประสิทธิภาพในทุก ๆ ด้าน ดังนั้นส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) เพื่อการแข่งขันสำหรับธุรกิจขนาดไทยในยุค “New Normal” ประกอบด้วย

1. ผลิตภัณฑ์ “การให้บริการมาตรฐานไทย” จะต้องมีการปรับตัว เพื่อยกระดับการให้บริการที่สอดคล้องกับสถานการณ์ในยุค New Normal ที่จะต้องเป็นไปตามมาตรการการควบคุม กำกับดูแลของภาครัฐ ในเรื่องสุขอนามัยที่ดี และถูกต้อง และควรมีการให้บริการที่ตอบโจทย์ลูกค้าได้ดียิ่งขึ้น

2. ราคา ผู้ประกอบการควรปรับลดราคาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์การหยุดชะงักของเศรษฐกิจในขณะนี้ เพื่อเป็นการเชิญชวนให้ลูกค้าเข้ารับบริการ และเกิดการตัดสินใจเข้ารับบริการได้รวดเร็วกว่าการให้บริการในราคาเดิม ในห้วงสถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการปรับลดราคาลงในสัดส่วนที่เหมาะสม จึงเป็นการเชิญชวนให้ลูกค้าเข้ารับบริการอันเกิดจากการตัดสินใจซื้อสินค้า/บริการได้ง่ายกว่า

3. ช่องทางการจัดจำหน่าย ควรมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ของยุค New Normal ซึ่งถือว่าเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญในมิติของการทำการตลาดธุรกิจขนาดไทย เนื่องจากการจัดสถานที่ให้มีความเหมาะสม

ปลอดภัยตามมาตรการของรัฐ จะทำให้ลูกค้าเกิดความเชื่อมั่นและวางใจในการเข้ารับบริการ อันก่อให้เกิดการตัดสินใจเลือกซื้อได้ง่ายขึ้นด้วย

4. การส่งเสริมการตลาด เป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการตัดสินใจเข้ารับบริการของลูกค้า เพื่อดึงดูดให้ใช้บริการ โดยผู้ประกอบการสามารถวางแผนการตลาดด้วยการจัดทำส่งเสริมการตลาดสำหรับการนัดหมายต่าง ๆ ทั้งนี้ เพราะการส่งเสริมการตลาดในช่วงเวลาหนึ่งสามารถช่วยกระตุ้นยอดขายในธุรกิจนั้น ๆ หรือสร้างแรงจูงใจให้ธุรกิจมีภาวะที่ทรงตัวได้ ซึ่งการทำการส่งเสริมการตลาดในยุค New Normal สำหรับธุรกิจขนาดย่อมจะสามารถช่วยกระตุ้นให้ลูกค้าหันมาเลือกใช้บริการและตัดสินใจได้ง่ายขึ้นด้วย

5. บุคคล พนักงานขนาดย่อมและพนักงานทุกคนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ ควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อให้บริการที่สอดคล้องและเป็นไปตามมาตรการของรัฐ และที่สำคัญพนักงานขนาดย่อมซึ่งถือว่าเป็นผู้ให้บริการที่ใกล้ชิดอีกหนึ่งหน่วยกับลูกค้า จำเป็นจะต้องเป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญและต้องสามารถให้บริการในงานที่ตนเองชำนาญได้ด้วย

6. หลักฐานทางกายภาพ สถานที่และสิ่งแวดล้อม รวมถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ต้องสามารถตอบโจทย์การให้บริการในยุค New Normal ได้เป็นอย่างดี เช่น พื้นที่ต้อนรับและรอรับบริการ พื้นที่ให้บริการขนาด และพื้นที่เก็บอุปกรณ์ และด้วยการปรับเปลี่ยนสถานที่ภายในร้าน เพื่อให้สอดคล้องกับการรองรับมาตรการของรัฐในการให้บริการขนาดย่อม สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับลูกค้าและเกิดการตัดสินใจซื้อได้ง่ายขึ้น

7. กระบวนการในการให้บริการ เป็นวิธีระหว่างกันขนาดย่อมหรือการให้บริการ ควรสร้างความเชื่อมั่นและความผ่อนคลายให้กับลูกค้ามากที่สุด เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าและกระตุ้นเตือนให้เกิดการบริการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กรต โรจนเสถียร. (2563, 18-20 มิถุนายน). *โควิดพลิกธุรกิจสปา วางยุทธศาสตร์ไทยฮับเมดิคัล & เวลเนส*. หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ, น. 21-22
- กองการประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (ม.ป.ป.). *ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเภสัชกรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.
- นครินทร์ อมเรศ. (2564). *จากชีวิตวิถีใหม่ New Normal สู่วิถีวิถีถัดไป Next Normal*. ธนาคารแห่งประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2564, จาก : https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_11Jan2021.aspx.
- ธนิต จึงดำรงกิจ และ ศรีดาราทิ เพียร. (2563) . *ดูโอเดีย การดีไซน์ ร้านขนาด-สปา ยุค New Normal ให้ปลอดภัยห่างไกล โควิด-19*. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2564, จาก : <https://www.reviewyourliving.com/life-style/idea-design-massage-and-spa-shop-new-normal-22062020/>.
- ธีรภักดิ์ นวรัตน์ ณ ออยุธยา. (2563). *การตลาดบริการ แนวคิดและกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ. (2563). *ข่าวสารสุขภาพ นักวิชาการสุขภาพ เสนอแนวทางรับมือ New Normal ภายหลังวิกฤตโควิด-19*. สืบค้นเมื่อ 19 กรกฎาคม 2564, จาก : <https://www.chula.ac.th/news/30432/>.

- ศูนย์พัฒนาตำราการแพทย์แผนไทย. (2548). *คู่มืออบรม การนวดไทยแบบเชลยศักดิ์*. มูลนิธิการแพทย์แผนไทยพัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สามเจริญพาณิชย์.
- สุพริศร์ สุวรรณิก. (2564). *สปาและนวดแผนไทย...จะไปอย่างไรต่อ?*. ธนาคารแห่งประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 19 กรกฎาคม 2564, จาก : [https://www.bot.or.th/ Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_15May2021.aspx](https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_15May2021.aspx).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2563). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- อัญธิกา แก้วศิริ. (2560). *ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีความสัมพันธ์ต่อการใช้บริการร้านอาหารบุฟเฟต์ของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- Kotler, P. and Keller, K. (2016). *Marketing Management* (15th ed.). New Jersey : Pearson Education.

การเรียบเรียงบทเพลงประเภทเพลงนางหงส์ของครูภัทร คมขำ
THE SELECTION PROCESS OF PHLENG NANG HONG BY MASTER
PATTARA KOMKAM

ณัฐฎาพร เขียวมณี^{1*}, ภัทร คมขำ²

Nattaphorn Khieomani, Pattara Komkam

^{1*}นิสิตระดับปริญญาโทบัณฑิต หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{2*}Master's degree students, Master of Arts Program, Thai Music Section, Department of Music, Faculty
of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

*Corresponding author; Email: ying_nk@yahoo.com

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษามูลบทที่เกี่ยวข้องกับวงปี่พาทย์นางหงส์ แนวคิดโครงสร้างบทเพลงและการเรียบเรียงบทเพลงประเภทเพลงนางหงส์ โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัยจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ครูผู้เชี่ยวชาญทางด้านดุริยางคศิลป์ไทย โดยทำการศึกษาข้อมูลในกรณีศึกษาของครูภัทร คมขำ

ผลการวิจัย พบว่า ครูภัทร คมขำมีแนวคิดที่เป็นเอกลักษณ์ในการเรียบเรียงเพลงนางหงส์ เพื่อส่งเสริมกระบวนการการเรียนรู้ในระบบการศึกษาทางด้านดุริยางคศิลป์ไทย โดยมุ่งเน้นหลักวิชาการและการฝึกปฏิบัติเป็นสำคัญ อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์บทเพลงซึ่งมีนัยยะความรู้ของโบราณจารย์ทางด้านดุริยางคศิลป์ไทย

การวิเคราะห์โครงสร้างและวิธีการเรียบเรียงบทเพลงนางหงส์ของครูภัทร คมขำ มีจำนวน 10 เพลง ได้แก่ เพลงอนงค์สุชาดา เพลงมุล่ง เพลงแขกไทโร เพลงเทพบรรทม เพลงกัลยาเยี่ยมห้อง เพลงสาธิตาชมเดือน เพลงวิเวกวเวหา เพลงอาถรรพ์ เพลงการเวกใหญ่และเพลงน้ำค้าง พบว่าการเรียบเรียงเพลงนางหงส์แสดงถึงความสามารถในการสร้างสรรค์รูปแบบของโครงสร้างเพลงนางหงส์ จำนวน 8 รูปแบบ และวิธีการเรียบเรียงมีการเลือกใช้บทเพลงที่มีความสัมพันธ์ขององค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การใช้กลุ่มเสียงปัญญาผล ความเชื่อมโยงของเสียงลูกตก สำนวนเพลงสำเนียงภาษาและนัยยะความหมายของบทเพลงที่มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นไปตามระเบียบแบบแผนทางหลักทฤษฎีดุริยางคศิลป์ไทย

คำสำคัญ: เพลงนางหงส์, โครงสร้างเพลงนางหงส์ และภัทร คมขำ

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to study the concept of theory, Methods and backgrounds related to the Piphat Nang Hong band, song structure, and composition of Nang Hong songs by using a qualitative research methodology. The researcher uses method research from the study that is collecting relevant information including data from interviewing qualified teachers who are experts in Thai music.

The results showed that Master Pattara Komkam had a unique idea in composing Nang Hong songs. His purpose is to promote the learning process in the Thai music education system by focusing on academic principles and practice. Master Pattara Komkam's structure analysis and composing method of Nang Hong song have a 10 songs including: Anongsuchada song, Mulong song, Khanksai song, Thepbanthom song, Gunlayayeamhong song, Salikachomdeuan song, Wiwekwayha song, Arthun song, Garawekyai song and Nhamkhang song. It was found that there was a process 8 types of Nang Hong song structures.

Nang Hong song represents the ability to create the song structure and method of arranging Nang Hong songs. The selection of songs to compile Nang Hong song that are harmoniously related according to the principles of Thai music theory.

Keywords: Phleng Nang Hong, Structures of Nang Hong song and Pattara Komkam

บทนำ

วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมทางชีวิต กล่าวได้ว่ามีความสัมพันธ์กับการดำเนินวิถีชีวิตของชนชาติไทยมาอย่างยาวนาน โดยปรากฏให้พบเห็นทั้งในรูปแบบของการบรรเลงประกอบพิธีในงานมงคลและงานอวมงคล แม้ว่าปัจจุบันจะเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ทางสังคมไปตามยุคสมัย อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้วัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ได้รับความนิยมน้อยลงเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาวัฒนธรรมการบรรเลงหนึ่งคือวงปี่พาทย์นางหงส์ “วงปี่พาทย์นางหงส์เกิดจากนำวงปี่พาทย์ผสมกับวงบัลลอยในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จากหลักฐานต่าง ๆ นั้นทำให้แสดงถึงประวัติความเป็นมาของการเกิดวงปี่พาทย์นางหงส์ เมื่อราวสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ประมาณปลายรัชกาลที่ 3)” (จุฑามาศ ปอประสิทธิ์, 2540: 205)

วงปี่พาทย์นางหงส์ประกอบด้วยเครื่องดนตรีต่าง ๆ ที่ใช้ในการบรรเลงตามประเภทการประสมวงปี่พาทย์นางหงส์ ตัวอย่างเช่น ปี่ชวา ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฉิ่งวงใหญ่ กลองมลายู เป็นต้น กล่าวได้ว่าเป็นวงประโคนศพโดยเฉพาะ ในเวลาต่อมาเนื่องจากความนิยมทางสังคมในการใช้วงปี่พาทย์มอญบรรเลงประกอบงานศพอย่างแพร่หลาย จึงส่งผลให้วงปี่พาทย์นางหงส์ถูกลดบทบาททางสังคมไป ซึ่งในส่วนของวงปี่พาทย์นางหงส์จะบรรเลงเพลงพิเศษที่เรียกว่าเพลงเรื่องนางหงส์และเพลงนางหงส์

“เพลงเรื่องนางหงส์ สองชั้น เป็นเพลงเรื่องประเภทเพลงนางหงส์ รูปแบบเดิมของเพลงเรื่องประเภทเพลงนางหงส์ ประกอบด้วยเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน เพลงสาวสอดแหวน เพลงแสนสุดสวาท เพลงแมลงปอทอง และเพลงแมลงวันทองบรรเลงติดต่อกันโดยใช้กลองทัดตีกำกับจังหวะหน้าทับ” (จุฑามาศ ปอประสิทธิ์, 2540: 205) ต่อมาได้มีการประพันธ์เพลงนางหงส์เพิ่มขึ้นโดยการขยายขึ้นเป็นสามชั้นหรือหกชั้นและเกิดเพลงนางหงส์อีกลักษณะหนึ่งขึ้น ตามค่านิยมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป หลังจากนั้นครูดนตรีไทยท่านอื่น ๆ จึงเริ่มมีการเรียบเรียงบทเพลงประเภทเพลงนางหงส์ต่าง ๆ ขึ้นและหนึ่งในครูดนตรีไทยผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจและได้สั่งสมประสบการณ์เกี่ยวกับการบรรเลงวงปี่พาทย์นางหงส์ รวมถึงการเรียบเรียงบทเพลงประเภทเพลงนางหงส์ ได้แก่ ครูภัทรระ คมขำ

ครูภัทรระ คมขำ มีผลงานในการเรียบเรียงบทเพลงประเภทเพลงนางหงส์ทั้งหมดกว่า 10 เพลง โดยมีลำดับในการเรียบเรียงบทเพลงประเภทเพลงนางหงส์คือ

ในปี พ.ศ. 2556 ได้แก่ เพลงนางหงส์เรื่องอนงค์สุชาดา เพลงนางหงส์เรื่องมุล่ง เพลงนางหงส์ เรื่องแขกไทร เพลงนางหงส์เรื่องเทพบรรทม เพลงนางหงส์เรื่องกัลยาเยี่ยมห้อง เพลงนางหงส์เรื่องสาธิตกาชมเดือน เพลงนางหงส์เรื่องวิเวกเวหาและเพลงนางหงส์ เรื่องอาถรรพ์ ต่อมาในปี พ.ศ.

2558 ครูได้เรียบเรียงเพลงนางหงส์ เรื่องการเวกใหญ่และเพลงนางหงส์เรื่องกาจับปากโลง (ภัทระ คมขำ, 2561: 135-136)

นอกจากนี้ครูภัทระ คมขำก็ยังมีผลงานการเรียบเรียงบทเพลงประเภทเพลงนางหงส์เพิ่มเติมในปัจจุบัน เช่น เพลงนางหงส์เรื่องน้ำค้าง เป็นต้น

กล่าวได้ว่าครูภัทระ คมขำ เป็นครุคณตรีไทยท่านหนึ่งที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ทางด้านดนตรีไทยอย่างมาก จบการศึกษาทางด้านดนตรีไทย ในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันครูได้รับตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากนี้ ครูภัทระ คมขำ ยังมีผลงานวิจัยทางด้านดนตรีไทย การเขียนบทเพลง และผลงานทางวิชาการด้านดนตรีไทยต่าง ๆ มากมาย รวมถึงการประพันธ์เพลง การประพันธ์ทางเดี่ยวและการเรียบเรียงบทเพลงประเภทเพลงนางหงส์ดังกล่าวข้างต้นอีกด้วย

จากการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลและเนื่องด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยมุ่งหวังและสนใจศึกษาในเรื่องการเรียบเรียงบทเพลงประเภทเพลงนางหงส์ของครูภัทระ คมขำ เพื่อสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับเพลงนางหงส์ เพื่อเป็นประโยชน์ทางการศึกษาและเป็นแนวทางสำคัญในการสืบสานอนุรักษ์ไว้ซึ่งภูมิปัญญา ประเพณีและวัฒนธรรมของชาติสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษามูลบทที่เกี่ยวข้องกับเพลงนางหงส์ที่เรียบเรียงโดยครูภัทระ คมขำ
2. เพื่อศึกษาแนวคิดโครงสร้างบทเพลงและวิธีการเรียบเรียงบทเพลงประเภทเพลงนางหงส์

ของครูภัทระ คมขำ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาการเรียบเรียงบทเพลงประเภทเพลงนางหงส์ของครูภัทระ คมขำ จำนวน 10 เพลง โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารสิ่งพิมพ์และได้มีการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ โดยการเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลด้านเอกสารสิ่งพิมพ์ทางวิชาการจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้
 - ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - หอสมุดดนตรีไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - ศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางวัฒนธรรมดนตรีไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย

2. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมูลบทต่าง ๆ ของวงปีพาทย์นางหงส์และบทเพลง ประเภทเพลงนางหงส์ จากการสัมภาษณ์ครูภัทระ คมขำ และครูผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านดุริยางคศิลป์ไทยที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์อันเป็นที่ยอมรับ โดยมีรายชื่อดังนี้

- 2.1 ครูปั๊ม คงลายทอง ศิลปินแห่งชาติ ปี 2563 ข้าราชการบำนาญ สำนักงานการสังคีตกรมศิลปากร

2.2 รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี ข้าราชการบำนาญ สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.3 นาวาโทติเรก กล้าหาญ ข้าราชการบำนาญ อดีตหัวหน้าหมวดดนตรีไทย แผนก
ดนตรี กองดุริยางค์ทหารเรือ

2.4 ครูวิบูลย์ธรรม เพียรพงษ์ ข้าราชการบำนาญ ฝ่ายดนตรี กองสวัสดิการ สำนักงาน
กำลังพล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

2.5 ครูอเนก อาจมั่งกร ข้าราชการบำนาญ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยการถอดเทปบันทึกการสัมภาษณ์และนำวรรณกรรม
ต่าง ๆ มาสังเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์และสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการเรียบเรียงบทเพลงประเภทเพลงนางหงส์ของครูภัทรระ คมขำ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ามุล
บทต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้จำแนกเป็นประเด็นสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ ประวัติของเพลงนางหงส์ โครงสร้าง
ของเพลงนางหงส์และทฤษฎีดุริยางคศิลป์ไทยที่เกี่ยวข้องกับวงปี่พาทย์นางหงส์ดังนี้

ประวัติของเพลงนางหงส์

เพลงนางหงส์เป็นเพลงเรื่องลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับวัฒนธรรม ประเพณีหรือวิถีชีวิตของ
ผู้คนที่ย้ายถิ่นเปลี่ยนผ่านไปตามกาลเวลา ซึ่งเพลงเรื่อง หมายถึง ทำนองเพลงที่บรรเลงต่อเนื่องกันไปเป็นเรื่อง ๆ
โดยไม่มีเนื้อร้อง การเรียกชื่อเพลงนั้นมักจะมีการใช้ชื่อเพลงแรกที้นำมาเรียบเรียงเป็นชื่อของเพลงเรื่องนั้น ๆ หรือ
อาจจะใช้ชื่อเรียกตามหน้าทับที่ใช้ตีประกอบและตามลักษณะของงานพิธีกรรม

ครูภัทรระ คมขำ ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับมูลบทต่าง ๆ ของเพลงนางหงส์ ทั้งในเรื่องของวัฒนธรรมและ
พัฒนาการของเพลงนางหงส์ โดยครูภัทรระ คมขำ ได้อธิบายไว้ความว่า

... เพลงเรื่องชนิดนี้เป็นเพลงเรื่องที่แปลก ไม่เป็นไปตามวัฒนธรรมเพลงเรื่อง โดยปกติ
วัฒนธรรมของเพลงเรื่อง การเริ่มต้นเพลงใหม่มักจะเรียกชื่อตามเพลงที่ใช้เริ่มต้นในเพลงเรื่องนั้น เช่น
เพลงเรื่องพราหมณ์เก็บหัวแหวน เขาขึ้นต้นด้วยเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน แต่ที่ใช้หน้าทับนางหงส์
แต่กลับเรียก เพลงเรื่องนี้ว่า เพลงเรื่องนางหงส์ ก็คือเรียกชื่อตามหน้าทับที่ใช้บรรเลง เป็นต้น

จากการที่วงปี่พาทย์นางหงส์มีพัฒนาการจากการบรรเลงประกอบพิธีกรรมมาเป็นเรื่อง
ของการประชัน จึงส่งผลให้เกิดการขยายเพลงนางหงส์ขึ้น ... บุคคลสำคัญที่ทำการขยายเพลง
นางหงส์ขึ้นเป็นสามชั้นหรือหกชั้น รวมถึงมีการทำเดี่ยวรอบวงไว้และเป็นที่ยอมรับก็คือ ครูหลวง
ประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ... และนอกจากนี้ก็มีบ้านดุริยางค์ประณีต ... เพื่อเป็นการประชันชั้นแข่ง
และแก้ทางกันและเริ่มเกิดวัฒนธรรมที่เป็นการบรรเลงปี่พาทย์นางหงส์เพื่อการประชันกัน

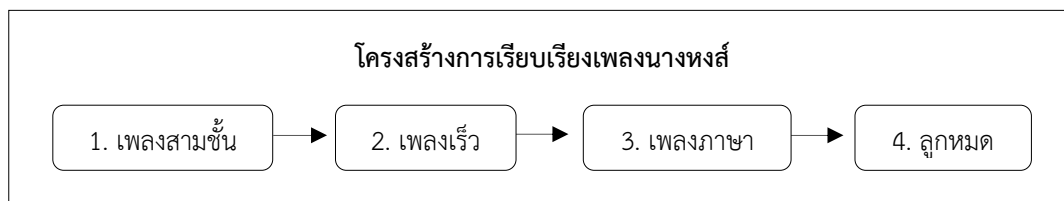
นอกจากนี้ก็มีวัฒนธรรมที่กลายเป็นเพลงเถา เช่น เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน ก็
กลายเป็นเพลงเทพนิมิตมีการขยายเป็นเพลงเถา ... ขยายมาจากเพลงเรื่องนางหงส์ทั้งสิ้น
เพราะฉะนั้นจึงเกิดวัฒนธรรมการผูกเพลงเป็นชุด ๆ คล้าย ๆ เพลงเรื่อง ... ซึ่งแน่นอนเป็นหลักของ
ทางดุริยางคศิลป์ โดยเป็นแบบแผนของครูโบราณที่ท่านได้ทำกันไว้ ก็มักจะตั้งด้วยเพลงนางหงส์และ
ก็จะนำเอาเพลงที่จะประชันมาผูกเข้า เขาเรียกว่าเพลงตั้ง ซึ่งตั้งด้วยเพลงต่าง ๆ ที่มีอัตราจังหวะสาม
ชั้น แล้วจึงออกเพลงเร็ว ออกเพลงฉิ่ง หรืออื่น ๆ ก็แล้วแต่ คราวนี้ก็ต้องไปดูว่า บุคลากรหรือนักดนตรี

ของเรา เราสามารถหรือมีกำลังศักยภาพเพียงไรสามารถบรรเลงได้ใหม่ ถ้าบรรเลงไม่ได้ก็ต้องบรรเลงแบบพิธีกรรม แต่ถ้าเกิดนักดนตรีของเรามีศักยภาพเพียงพอเอาไว้มีกฝน ก็สามารถทำได้ตามกระบวนการที่ต้องการได้เลย (ภัทรระ คมขำ, สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2563)

บทเพลงประเภทเพลงนางหงส์ นับได้ว่าเป็นเพลงเรื่องประเภทหนึ่งที่มีพัฒนาการจากเพลงเรื่อง ซึ่งใช้ในการบรรเลงในงานศพหรืองานอวมงคลมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยมีกระบวนการในการบรรเลง เริ่มต้นจากการบรรเลงเพลงนางหงส์สองชั้น ซึ่งมีการใช้กลองมลายูกำกับจังหวะหน้าทับ ดีหน้าทับนางหน้า และจากนั้นก็มีการพัฒนาการในการขยายขึ้นเป็นเพลงนางหงส์สามชั้น เพลงนางหงส์หกชั้นขึ้นในปัจจุบัน หลังจากนั้นก็บรรเลงเพลงสามชั้นอื่น ๆ เพลงเบ็ดเตล็ด เพลงเร็ว เพลงภาษา (ในโบราณก็จะใช้เพลงภาษาหลัก ๆ 4 ภาษา ได้แก่ จีน เขมร ตะลุง พม่า และเพลงภาษาอื่น ๆ) หลังจากนั้นจึงบรรเลงออกลูกหมด โดยจะมีลำดับการบรรเลงตามรูปแบบโครงสร้างของผู้เรียบเรียงเพลงนางหงส์เรื่องนั้น ๆ

โครงสร้างของเพลงนางหงส์

โครงสร้างของเพลงนางหงส์อาจกล่าวได้ว่าเป็นการกำหนดรูปแบบในการเรียบเรียงบทเพลงนางหงส์ เพื่อให้ผู้เรียบเรียงนั้นสามารถนำไปสร้างสรรค์ต่อยอดได้ตามความเหมาะสมและคงอยู่ในกรอบของวัฒนธรรมทางดุริยางคศิลป์ไทย โดยโครงสร้างการเรียบเรียงเพลงนางหงส์ที่ได้รับการสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ ประกอบด้วยกัน 4 ส่วนดังนี้

แผนผังแสดงโครงสร้างการเรียบเรียงเพลงนางหงส์

ที่มา: ภัทรระ คมขำ

ดังคำสัมภาษณ์ของครูพิชิต ชัยเสรี ที่ได้อธิบายเพลงประเภทเพลงนางหงส์ไว้ความว่า

...เพลงประเภทเพลงนางหงส์ มีความหมายในทางปฏิบัติของนักดนตรี หมายถึง เพลงประเภทนางหงส์ มีเพลงตั้งต้นเป็นเพลงสามชั้น ประเภทที่ใช้บันไดเสียงเพียงออบน ... จากนั้นก็ออกเพลงเร็ว เพลงภาษาแล้วก็ลงลูกหมด ซึ่งในลักษณะแบบนี้คนดนตรีก็จะเรียกกันว่าทำเพลงนางหงส์ เค้าโครงจริง ๆ มาจากเพลงนางหงส์เรื่องนั้นเรื่องนี้ (พิชิต ชัยเสรี, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2563)

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ครูภัทรระ คมขำ เกี่ยวกับโครงสร้างการเรียบเรียงบทเพลงประเภทเพลงนางหงส์ โดยครูได้อธิบายไว้ความว่า

โครงสร้างเพลงนางหงส์มีรูปแบบของโครงสร้างมากมาย ส่วนตัวครูมักจะเล่นกับนัยยะสำคัญความหมายของบทเพลง โดยจะดูว่าเพลงตั้งต้น เพลงสามชั้นของกลุ่มนี้ ว่าด้วยเรื่องอะไร แล้วก็จะต่อยอดด้วยเพลงเร็วกับเพลงฉิ่งก็ควรจะอยู่ในกลุ่ม นั่นด้วย ในความหมายเดียวกัน ซึ่งแน่นอนว่าส่วนมากก็จะผูกเชื่อมโยงกัน แล้วก็เพลงภาษาที่ใช้ก็เช่นกัน ส่วนใหญ่ก็จะอยู่ในกลุ่มเดียวกันกับเพลงตั้ง เช่น ตั้งมาด้วยเพลงจีน ส่วนใหญ่จะออกภาษาที่เป็นสำเนียงจีน หรือตั้งด้วยเพลงแขกก็จะออกด้วยเพลงภาษาแขกแล้วก็ลงลูกหมด (ภัทรระ คมขำ, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2563)

ทฤษฎีดุริยางคศิลป์ไทยที่เกี่ยวข้องกับวงปี่พาทย์นางหงส์

ทฤษฎีทางดุริยางคศิลป์ไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับเพลงนางหงส์อันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญที่จะสามารถใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งผู้วิจัยสามารถจำแนกข้อมูลองค์ประกอบสำคัญทางทฤษฎีดุริยางคศิลป์ไทยที่มีความเกี่ยวข้อง ได้แก่ ทำนอง ทางเสียง (บันไดเสียง) จังหวะสามัญ จังหวะฉิ่งและจังหวะหน้าทับ

เครื่องดนตรีที่ใช้ในวงปี่พาทย์นางหงส์ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่อธิบายประวัติความเป็นมา และลักษณะเฉพาะต่าง ๆ ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดที่ใช้ในวงปี่พาทย์นางหงส์ ได้แก่ ปี่ชวา ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ระนาดเอกเหล็ก ระนาดทุ้มเหล็ก ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก กลองทัด กลองมลายู ฉิ่ง ฉาบ กรับและฆ้องโหม่ง

การประสมวงปี่พาทย์นางหงส์สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและได้วิวัฒนาการตามยุคสมัย จนกระทั่งมีรูปแบบของวงปี่พาทย์นางหงส์ที่เป็นระเบียบแบบแผนสมบูรณ์ที่สุดในสมัยรัชกาลที่ 4 วงปี่พาทย์นางหงส์มีเอกลักษณ์ที่เป็นลักษณะเฉพาะคือความมอญงามของการประสมวงระหว่างปี่พาทย์ไม้แข็งกับวงปี่ชวา กลองแขก ซึ่งวงปี่พาทย์นางหงส์นี้จะใช้บรรเลงในงานพิธีกรรมประเภทอวมงคลมาตั้งแต่สมัยโบราณและจะใช้บรรเลงเฉพาะในงานศพเท่านั้น โดยการประสมวงปี่พาทย์นางหงส์ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ วงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องห้า วงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องคู่และวงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องใหญ่

บทบาทของวงปี่พาทย์นางหงส์มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยวงปี่พาทย์นางหงส์ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมทางชีวิตและสมัยก่อนนั้นนับว่าเป็นการแสดงฐานะของเจ้าภาพอีกนัยหนึ่งด้วย

ครุภัทระ คมขำ

ครุภัทระ คมขำ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งหัวหน้าภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครุภัทระ คมขำ ได้สั่งสมประสบการณ์การเรียนรู้ทางทฤษฎีและการปฏิบัติดนตรีไทยมากมาย จากการรวบรวมข้อมูลชีวประวัติของครุภัทระ คมขำไว้พอสังเขป โดยจำแนกข้อมูลประวัติและผลงานในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ประวัติทางการศึกษา ประวัติการทำงาน ประวัติการศึกษาด้านดนตรีไทย ผลงานทางด้านดนตรีไทยทางด้านวิชาการ ด้านการประพันธ์และเรียบเรียงบทเพลง ซึ่งกล่าวได้ว่าครุภัทระ คมขำ เป็นผู้มีความมุ่งมั่นเพื่อการอนุรักษ์ศาสตร์และศิลป์อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ผ่านบทบาทของครุผู้ถ่ายทอดความรู้ตามกระบวนการทางการศึกษาดนตรีไทย เพื่อการพัฒนาศักยภาพให้แก่บัณฑิตนักศึกษามากมาย

การเรียบเรียงเพลงนางหงส์ของครุภัทระ คมขำ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและบันทึกโน้ตเป็นทางฆ้องวงใหญ่ เพื่อแสดงทำนองหลักของเพลง นางหงส์ของครุภัทระ คมขำ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดการบันทึกโน้ตโดยใช้ระบบเสียงเพียงออบน มีรูปแบบการบันทึกโน้ต ได้แก่ สัญลักษณ์การบันทึกโน้ต สัญลักษณ์แทนเสียงฆ้องวงใหญ่ ตารางการบันทึกโน้ตและสัญลักษณ์แทนการใช้กลวิธีพิเศษ มุลบทของเพลงที่เกี่ยวข้องและโน้ตเพลงนางหงส์ที่เรียบเรียงโดยครุภัทระ คมขำ จำนวนทั้งหมด 10 เพลง ได้แก่ เพลงนางหงส์ เรื่องอนงค์สุชาดา เพลงนางหงส์ เรื่องมุล่ง เพลงนางหงส์ เรื่องแขกไพร เพลงนางหงส์ เรื่องเทพบรรทม เพลงนางหงส์ เรื่องกัลยาเยี่ยมห้อง เพลงนางหงส์ เรื่องสาธิตาชมเดือน เพลงนางหงส์ เรื่องวิเวกเวหา เพลงนางหงส์ เรื่องอาถรรพ์ เพลงนางหงส์ เรื่องการเวกใหญ่ เพลงนางหงส์ เรื่องน้ำค้าง

บทเพลงต่าง ๆ ที่ครุภัทระ คมขำ ได้นำมาใช้ในการเรียบเรียงเพลงนางหงส์นั้นเป็นบทเพลงหลากหลายประเภท อีกทั้งยังเป็นการนำเพลงของโบราณาจารย์มาใช้ในการเรียบเรียงบทเพลงด้วย ซึ่งกล่าวได้ว่าเพลงนางหงส์แต่ละเพลง แต่งไปด้วยนัยยะสำคัญและมีความหมายเฉพาะตามวิธีการเรียบเรียงเพลงนางหงส์ของครุภัทระ คมขำ

แนวคิดในการเรียบเรียงเพลงนางหงส์

การเรียบเรียงเพลงนางหงส์ของโบราณจารย์ได้มีการกำหนดแบบแผนตามหลักทางดุริยางคศิลป์ไทย โดยเป็นต้นแบบสำคัญในการเรียบเรียงเพลงนางหงส์ของครูภัทร คุมขำ ผู้วิจัยจึงได้ทำการสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของแนวคิดในการเรียบเรียงเพลงนางหงส์ โดยครูได้ให้สัมภาษณ์กับผู้วิจัยไว้ความว่า

แนวคิดการเรียบเรียงเพลงต่าง ๆ ของครูกำนั้นถึงระบบการศึกษาทางด้านดุริยางคศิลป์ไทยเป็นสำคัญที่สุด ... เพื่อการส่งเสริมศักยภาพทางปฏิบัติและเพิ่มพูนความรู้ให้แก่บัณฑิตนักศึกษา โดยมุ่งเน้นในเรื่องของกระบวนการเรียนการสอนเกี่ยวกับวิธีการฝึกปฏิบัติของผู้เรียนเป็นสำคัญ ...

ในการเรียบเรียงบทเพลงก็เช่นกัน ครูก็เน้นในเรื่องของระบบหลักทฤษฎี หลักวิชาการ เนื่องจากว่าการที่ครูเป็นคนปี่ก็คือเอกลักษณ์อันสำคัญของครู การเรียบเรียงบทเพลงของครูจึงเป็นไปอย่างมีระบบระเบียบและคำนึงถึงทางเสียงที่เอื้อต่อผู้เป่าปี่สะดวกต่อการใช้กลวิธี ... อีกทั้งคำนึงถึงกระบวนการในการบรรเลงเป็นสำคัญด้วย ...

แนวคิดในการเรียบเรียงเพลงนางหงส์ ... เพื่อให้เด็ก ๆ มีความรู้ได้เรียนรู้ว่าเป็นแบบนี้ ได้เห็นแล้วเข้าใจในหลักการและกระบวนการ ... (ภัทร คุมขำ, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2563)

นอกจากนี้ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับกระบวนการในการเรียบเรียงเพลงนางหงส์ที่เป็นเอกลักษณ์ของครูภัทร คุมขำ โดยครูได้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลไว้ความว่า

ในส่วนของการผูกเพลงหรือเรียบเรียงเพลงนางหงส์ของครู ... เนื่องจากว่าครูเป็นคนปี่ จะรู้กระบวนการของบันไดเสียง ... อันนี้ถือว่าเป็นกระบวนการสำคัญและถือได้ว่าเป็นจุดสำคัญของครู ... นั่นคือเอกลักษณ์และสิ่งที่ครูทำจากประสบการณ์

ประเด็นต่อมาในการจะผูกเพลงก็ต้องคำนึงถึงสำนวนกลอน สำนวนของห้อง สำนวนของบทเพลงนั้น ๆ ...

อีกประเด็นหนึ่งที่ครูจะคำนึงถึงในการผูกเพลง ครูมักจะเล่นกับนัยยะความหมายของบทเพลงเริ่มตั้งแต่ เพลงตั้ง เพลงกลุ่มนี้ว่าด้วยเรื่องของอะไร แล้วก็เพลงเร็วกับเพลงฉิ่งก็ควรจะอยู่ในกลุ่มนั้นด้วย ในความหมายเดียวกัน ซึ่งแน่นอนว่าสำนวนก็จะผูกเชื่อมโยงกัน แล้วก็เพลงภาษาที่ใช้ก็เช่นกัน ... แล้วก็กลอุกหมด โดยส่วนใหญ่วัฒนธรรมในการผูกเพลงของครูก็จะเป็นแบบนี้ ...

ในการเลือกสรรเพลงต่าง ๆ มาใช้ในการผูกเพลงของครู ... ครูก็ได้คัดเลือกเพลงของครูโบราณหรือเพลงที่กำลังจะสูญไปมาผูกไว้ด้วย ... เพลงเร็วที่กำลังจะถูกลืมไปไม่ค่อยได้ใช้ ครูก็จะนำมาผูกไว้ อย่างน้อยเด็กก็ได้บรรเลงได้รู้จักเพลงเหล่านี้ เพลงก็จะไม่สูญไปตามกาลเวลา นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์เพลง ... (ภัทร คุมขำ, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2563)

แนวคิดสำคัญในการเรียบเรียงเพลงนางหงส์ของครูภัทร คุมขำนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมกระบวนการการเรียนรู้ในระบบการศึกษาทางด้านดุริยางคศิลป์ไทย โดยมุ่งเน้นหลักวิชาการและการฝึกปฏิบัติเป็นสำคัญ ทั้งนี้เอกลักษณ์ในการเรียบเรียงเพลงนางหงส์ของครูภัทร คุมขำ เป็นการเรียงร้อยบทเพลงจากประสบการณ์อย่างมีระเบียบแบบแผนตามหลักทฤษฎีและกระบวนการการบรรเลง รวมถึงการอนุรักษ์บทเพลงโบราณไม่ให้สูญหายอีกด้วย ซึ่งนับได้ว่าเป็นหนึ่งในแนวคิดสำคัญของการเป็นครูผู้ถ่ายทอดความรู้ทางด้านดุริยางคศิลป์ไทย

การวิเคราะห์โครงสร้างเพลงนางหงส์

การเรียบเรียงบทเพลงประเภทเพลงนางหงส์นี้ กล่าวได้ว่าเป็นเพลงประเภทหนึ่งที่มีการสืบทอดกันมาหลายยุคสมัย นับตั้งแต่โบราณจารย์ทางด้านดุริยางคศิลป์ไทย ได้นำบทเพลงประเภทต่าง ๆ มาเรียงร้อย โดยนำ

ท่วงทำนองที่มีความสอดคล้องหรือบทเพลงที่มีความสัมพันธ์กันมาเรียบเรียงไว้เป็นบทเพลงหนึ่งตามลำดับโครงสร้างของเพลงนางหงส์

จากที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์โครงสร้างเพลงนางหงส์ จำนวนทั้งหมด 10 เพลง ผู้วิจัยพบว่าครุภัณฑ์ระคมขำ ได้สร้างสรรค์รูปแบบโครงสร้างเพลงนางหงส์ไว้ จำนวน 8 รูปแบบ โดยเรียงลำดับจากความอลังการของเพลง ซึ่งผู้วิจัยทำการสรุปตารางแสดงโครงสร้างเพลงนางหงส์ของครุภัณฑ์ระคมขำ ดังนี้

ตารางที่ 1 โครงสร้างเพลงนางหงส์ของครุภัณฑ์ระคมขำ

เพลงนางหงส์	ประกอบด้วยเพลง	ประเภทของเพลง	โครงสร้าง
เพลงอนงค์สุชาดา	- เพลงอนงค์สุชาดา สามชั้น - เพลงเร็วเงินขายอ้อย - เพลงฉิ่งนอก - เพลงเงินไฉยอ - ลูกหมด	- เพลงตั้งต้น - เพลงเร็ว - เพลงฉิ่ง - เพลงภาษา - ลูกหมด	รูปแบบที่ 1
เพลงมุล่ง	- เพลงมุล่ง - เพลงเร็วเบ็ดเตล็ด - เพลงฉิ่งมุล่ง - เพลงเร็วเขมรใหญ่ - ลูกหมด	- เพลงตั้งต้น - เพลงเร็ว - เพลงฉิ่ง - เพลงภาษา - ลูกหมด	รูปแบบที่ 1
เพลงแขกไท	- เพลงแขกไท สามชั้น - เพลงเร็วไต้คั้ง - เพลงเร็วแขกมัดตีนหมู - เพลงฉิ่งแขกเงาะ - เพลงเร็วแขกเร็ว - เพลงแขกประเทศ ชั้นเดียว - ลูกหมด	- เพลงตั้งต้น - เพลงเร็ว - เพลงเร็ว - เพลงฉิ่ง - เพลงเร็ว - เพลงภาษา - ลูกหมด	รูปแบบที่ 2
เพลงเทพบรรทม	- เพลงนางหงส์หกชั้น - เพลงเทพบรรทม สามชั้น - เพลงลูกวอนแม่ - เพลงคางคกปากสระ - เพลงแม่วอนลูก - เพลงเร็วลูกวอนแม่ - เพลงเร็วคางคกปากสระ - เพลงเร็วมอญแปลง - เพลงลาวครุพริ้ง - ลูกหมด	- เพลงประโคม - เพลงตั้งต้น - เพลงสองชั้น - เพลงสองชั้น - เพลงสองชั้น - เพลงเร็ว - เพลงเร็ว - เพลงเร็ว - เพลงภาษา - ลูกหมด	รูปแบบที่ 7

ตารางที่ 1 (ต่อ)

เพลงนาหงส์	ประกอบด้วยเพลง	ประเภทของเพลง	โครงสร้าง
เพลงกัลยาเยี่ยมห้อง	- เพลงกัลยาเยี่ยมห้อง - เพลงกัลยาเยี่ยมห้อง(ทางเปลี่ยน) - เพลงเร็วคุณพระรอดเหยียบกรวด - เพลงเร็วจินแส - เพลงจีนปั้งหลัง - ลูกหมด	- เพลงตั้งต้น - เพลงสามชั้น - เพลงเร็ว - เพลงเร็ว - เพลงภาษา - ลูกหมด	รูปแบบที่ 3
เพลงสาธิตาชมเดือน	- เพลงสาธิตาชมเดือน - เพลงเร็วกระต่ายเต้น - เพลงฉิ่งแมลงภู่ทอง - เพลงนกขมิ้น ชั้นเดียว - เพลงลาวดอย - ลูกหมด	- เพลงตั้งต้น - เพลงเร็ว - เพลงฉิ่ง - เพลงเร็ว - เพลงภาษา - ลูกหมด	รูปแบบที่ 4
เพลงวิเวกเวหา	- เพลงวิเวกเวหา สามชั้น - เพลงวิเวกเวหา (ทางเปลี่ยน) - เพลงวิเวกเวหา (บรรเลงเดี่ยวทุกเครื่องมือ) - เพลงเร็วในเรื่องแขกไท่ - เพลงเร็วสีนวล (เพลงเร็วในเรื่องเต่ากินผักบุง) - เพลงฉิ่งสามท่อน - ทำนองในเพลงบังใบ สามชั้น - ลูกหมด	- เพลงตั้งต้น - เพลงสามชั้น - การบรรเลงเดี่ยว - เพลงเร็ว - เพลงเร็ว - เพลงฉิ่ง - เพลงภาษา - ลูกหมด	รูปแบบที่ 6
เพลงอาถรรพ์	- เพลงอาถรรพ์ สามชั้น (ทางพระยาประสานดุริยศัพท์) - เพลงเร็วเรื่องปูจวนครน่าน - เพลงฉิ่งกลาง (เพลงเขม่าผ้า) - เพลงภาษาในเพลงแขกโอด - ลูกหมด	- เพลงตั้งต้น - เพลงเร็ว - เพลงฉิ่ง - เพลงภาษา - ลูกหมด	รูปแบบที่ 1

ตารางที่ 1 (ต่อ)

เพลงนางหงส์	ประกอบด้วยเพลง	ประเภทของเพลง	โครงสร้าง
เพลงการเวกใหญ่	- เพลงการเวกใหญ่ สามชั้น - เพลงวิเวกเวหา สามชั้น - เพลงเร็วกาจับปากโลง - เพลงเร็วเรื่องฉิ่งพระฉิ่ง - เพลงหงส์ทอง ชั้นเดียว - เพลงฟ้าน่าน ชั้นเดียว - ลูกหมด	- เพลงตั้งต้น - เพลงสามชั้น - เพลงเร็ว - เพลงฉิ่ง - เพลงเร็ว - เพลงภาษา - ลูกหมด	รูปแบบที่ 5
เพลงน้ำค้าง	- เพลงนางหงส์ทางวัดสระเกษ - เพลงน้ำค้าง สามชั้น - เพลงน้ำค้าง (ทางเปลี่ยน) - เพลงฉิ่งพองน้ำ สองชั้น - เพลงเดือนหงายกลางป่า - เพลงคุตทะราดเหยียบกรวด - เพลงเร็วคุตทะราดเหยียบกรวด - เพลงฉิ่งพองน้ำ ชั้นเดียว - เพลงคู่ธณี ชั้นเดียว - เพลงพม่าเห่ ชั้นเดียว - ลูกหมด	- เพลงประโคม - เพลงตั้งต้น - เพลงสามชั้น - เพลงฉิ่ง - เพลงสองชั้น - เพลงสองชั้น - เพลงเร็ว - เพลงฉิ่ง - เพลงเร็ว - เพลงภาษา - ลูกหมด	รูปแบบที่ 8

จากผลการวิเคราะห์โครงสร้างเพลงนางหงส์ที่พบทั้ง 8 รูปแบบนี้ แสดงให้เห็นถึงความสร้างสรรค์และความสามารถของครุฑัทรุ คมขำในการนำบทเพลงต่าง ๆ มาใช้เรียบเรียงเพลงนางหงส์ ซึ่งประกอบด้วยบทเพลงหลากหลายประเภท อาทิเช่น เพลงประโคม เพลงสามชั้น เพลงฉิ่ง เพลงเร็วและเพลงภาษา เป็นต้น อันเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการสืบสานอนุรักษ์บทเพลงต่าง ๆ ตามแนวทางของครุฑัทรุ คมขำ

การวิเคราะห์เพลงนางหงส์

การวิเคราะห์เพลงนางหงส์ที่เรียบเรียงโดยครุฑัทรุ คมขำ ผู้วิจัยได้กำหนดรายละเอียดของการวิเคราะห์บทเพลงต่าง ๆ ซึ่งมีประเด็นการศึกษาการวิเคราะห์เพลงนางหงส์ประกอบด้วยการวิเคราะห์บันไดเสียงของเพลง อัตราจังหวะ สำนวนเพลง กลวิธีการบรรเลง กลวิธีพิเศษต่าง ๆ รวมถึงสำเนียงภาษาของเพลง เพื่อเป็นการศึกษาให้เห็นถึงวิธีการเรียบเรียงเพลงนางหงส์ของครุฑัทรุ คมขำ

เมื่อผู้วิจัยวิเคราะห์บทเพลงต่าง ๆ ที่ประกอบอยู่ในเพลงนางหงส์ ผู้วิจัยจะทำการสรุปการวิเคราะห์เพลงนางหงส์แต่ละเพลง เพื่อทำการอภิปรายผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันตามประเด็นการวิเคราะห์เพลงนางหงส์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ข้างต้น จากการศึกษาวิธีการเรียบเรียงเพลงนางหงส์ ผู้วิจัยพบว่าเพลงนางหงส์แต่ละเพลงก็จะมีวิธีการเรียบเรียงที่เป็นไปตามจุดประสงค์การนำเสนอเพลงนั้น ๆ ทั้งนี้กล่าวได้ว่าในวิธีการเรียบเรียง

บทเพลงของครูภัทร คมขำ ได้คำนึงถึงกระบวนการในการบรรเลงเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้บรรเลงสามารถบรรเลงได้อย่างสะดวกและมีความไพเราะกลมกลืนกันอีกด้วย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

เพลงนางหงส์นั้นมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน โดยเพลงนางหงส์เป็นเพลงเรื่องประเภทหนึ่งที่มีพัฒนาการจากโครงสร้างของเพลงเรื่อง นับได้ว่าเพลงนางหงส์เป็นเพลงเรื่องลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของคนไทย ซึ่งมูลบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเพลงนางหงส์รวมถึงวงปี่พาทย์นางหงส์นั้นมีวิวัฒนาการจากองค์ประกอบสำคัญทางทฤษฎีดุริยางคศิลป์ไทยประกอบกับบทบาทที่มีต่อวิถีชีวิตและสังคมในบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

แนวคิดสำคัญในการเรียบเรียงเพลงนางหงส์ของครูภัทร คมขำ มีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในระบบการศึกษาทางด้านดุริยางคศิลป์ไทย โดยมุ่งเน้นหลักวิชาการและการฝึกปฏิบัติเป็นสำคัญ ซึ่งมีการเรียบเรียงบทเพลงจากประสบการณ์ตามระเบียบแบบแผนที่ตกผลึกจากโบราณจารย์ ประกอบกับวิธีการเรียบเรียงที่มีความคิดสร้างสรรค์และเป็นเอกลักษณ์ของครูภัทร คมขำ

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลโครงสร้างและวิธีการเรียบเรียงบทเพลงนางหงส์ของครูภัทร คมขำ ผู้วิจัยพบว่ามีการสร้างสรรค์รูปแบบโครงสร้างเพลงนางหงส์ จำนวน 8 รูปแบบ โดยโครงสร้างหลักอันเป็นหัวใจของเพลงเรื่องนางหงส์ คือเพลงสามชั้น (เพลงตั้งต้น) เพลงเร็ว เพลงภาษาและลูกหมัดตามลำดับ ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการสร้างสรรค์ความอลังการของโครงสร้างเพลงนางหงส์ที่หลากหลายรวมถึงการเลือกใช้บทเพลงประเภทต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกันด้วยองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืน อีกทั้งยังมีเอกลักษณ์ในการอนุรักษ์บทเพลงโบราณ มิให้สูญหายไปตามกาลเวลา

ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าเอกลักษณ์ของครูภัทร คมขำ คือมีความรอบรู้เรื่องบทเพลงเป็นจำนวนมาก มีความรอบรู้เรื่องสำนวนของบทเพลงอย่างทะลุปรุโปร่ง และมีการนำเพลงที่แฝงไปด้วยองค์ความรู้ต่าง ๆ สอดแทรกไว้ใน การเรียบเรียงเพลงนางหงส์อีกด้วย

นับได้ว่าครูภัทร คมขำนั้นเป็นครูผู้มีแนวคิดและแนวทางที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อการส่งเสริมองค์ความรู้อันทรงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ในการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมทางด้านดุริยางคศิลป์ไทยให้คงอยู่สืบไปในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทร คมขำ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และคณาจารย์ทุกท่านในสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอกราบขอบพระคุณ คุณครูผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านดุริยางคศิลป์ไทย ได้แก่ รองศาสตราจารย์พิชิตชัยเสรี คุณครูปิ๊บ คงลายทอง คุณครูวิบูลย์ธรรม เพียรพงษ์ คุณครูดิเรก กล้าหาญ และคุณครูเอนก อาจมั่งกร ที่กรุณาและเมตตาให้คำสัมภาษณ์ข้อมูลความรู้ต่าง ๆ แก่ผู้วิจัย

เอกสารอ้างอิง

จุฑามาศ ปอประสิทธิ์. (2540), “*ปีพาทย์นางหงส์: ประวัติและระเบียบวิธีบรรเลง*”. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภัทระ คมขำ. (2561), *เพลงระบำ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภัทระ คมขำ, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2563.

ภัทระ คมขำ, สัมภาษณ์, 25 ตุลาคม 2563.

พิชิต ชัยเสรี, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2563.

**การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ถั่วทอดสมุนไพร
ภายใต้ตราสินค้าถั่วแช่บ้านชีทวน
อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี**

**Product and Packaging Development of Fried Bean with Herbs,
under the Brand of Toa Zap Bann Chee Thuan,
Khueng Nai District, Ubon Ratchathani Province**

**อนันต์ สุนทรามาธากุล^{1*}, หทัยรัตน์ ควรรัฐดี², นวลปราง ชันเงิน³, ปิยกนิษฐ โชติวานิช⁴
Anan Suntramethakul^{1*}, Hathairat Khuanrudee², Nuanprang Khan-ngern³,
Piyakanit Chotivanich⁴**

¹สาขาวิชาการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000

²สาขาวิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี อำเภอเมือง จังหวัด
อุบลราชธานี 34000

³สาขาวิชาการตลาด คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี อำเภอเมือง จังหวัด
อุบลราชธานี 34000

⁴สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี อำเภอ
เมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000

¹International Business Management Program, Faculty of Business Administration and
Management, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Amphoe Muang, Ubon Ratchathani 34000

²Accountancy Program, Faculty of Business Administration and Management, Ubon Ratchathani
Rajabhat University, Amphoe Muang, Ubon Ratchathani 34000

³Marketing Program, Faculty of Business Administration and Management, Ubon Ratchathani
Rajabhat University, Amphoe Muang, Ubon Ratchathani 34000

⁴Human Resource Management Program, Faculty of Business Administration and Management,
Ubon Ratchathani Rajabhat University, Amphoe Muang, Ubon Ratchathani 34000

*Corresponding author, E-mail: ananwooo@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพและพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ของชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมระหว่างทีมนักวิจัยและสมาชิกชุมชน ผู้ให้ข้อมูลหลักสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านชีทวน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 15 คน นักพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร 2 คน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบ่อ จำนวน 2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำมาวิเคราะห์ด้วย SWOT Analysis และ TOW'S Matrix สำหรับแบบสอบถาม เก็บจากกลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคจำนวน 400 คน ใช้สถิติ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่าศักยภาพของชุมชนบ้านชีทวน อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจที่มีผู้นิยมมาเยี่ยมชม เช่น ชวน้อยบ้านชีทวน ธรรมาสสังห์เทินบุษบก เรือโบราณ พระพุทธรูปเศษวัดทุ่งศรีวิไล และพระธาตุสวนตาล ลินค้าและของที่ระลึกของตำบลชีทวน คือ ผลิตภัณฑ์โอท็อประดับห้าดาว “ผ้าลายปลาอืด” จากวิถีชีวิตชาวชีทวนกับการหาปลา กลายมาเป็นลายผ้าเอกลักษณ์ตำบลชีทวน อาชีพหลักคือทำการเกษตร ทำนาตามฤดูกาล โดยในช่วงนอกฤดูกาลปลูกข้าวสมาชิกในชุมชนมีการปลูกถั่ว และแม่บ้านมีความสามารถในการปรุงอาหาร ทำให้ได้มาซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ถั่วทอดสมุนไพรภายใต้ตราสินค้า “ผลิตภัณฑ์ถั่วแช่บ้านชีทวน” ซึ่งเป็นถั่วทอดสมุนไพรทรงเครื่อง มี 4 รสชาติ คือ รสดั้งเดิม รสต้มยำ รสบาร์บีคิว และรสหมากล่า ซึ่งจัดจำหน่ายทางร้านค้า แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และออนไลน์ กระบวนการผลิตมีการทอดวัตถุดิบ คือ ถั่ว ใบมะกรูด พริกแห้ง หอม กระเทียม แล้วนำมาอบในตู้อบลมร้อนเพื่อไล่น้ำมันและยืดอายุการเก็บรักษาให้นานมากขึ้น หลังจากนั้นนำมาคลุกเข้ากันพร้อมผงปรุงรส ไล้โค้ดตราผลิตภัณฑ์ถั่วแช่บ้านชีทวนเป็นรูปพระธาตุสวนตาล ซึ่งอยู่ในวัดพระธาตุสวนตาล อันเป็นสถานที่ตั้งของกลุ่มทอผ้าบ้านชีทวนและศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านชีทวน อีกทั้งเป็นสถานที่สักการบูชาของคนในและนอกชุมชน ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ของชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ผู้บริโภคมีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากรายด้านจากระดับมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ดังนี้ ด้านรสชาติ ด้านวัตถุดิบ ด้านบรรจุภัณฑ์

คำสำคัญ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์, การพัฒนาบรรจุภัณฑ์, ถั่วทอดสมุนไพร

ABSTRACT

This research aimed to study the potential and develop products and packaging of Ban Chi Tuan community, Khueang Nai District, Ubon Ratchathani Province. This study was a participatory research between a team of researchers and community members. Key informants: 15 members of Ban Chi Tuan Weaving Group, Khueng Nai District, Ubon Ratchathani Province, 2 food product developers and representatives of Nong Bo Subdistrict Administrative Organization, 2 persons. The research tool was focus group and in-depth interviews, it was analyzed by SWOT Analysis and TOW'S Matrix. The questionnaire was collected from a sample of 400 consumers using frequency, percentage, mean and standard deviation statistics.

The research results showed that the potential of Ban Chi Tuan community, Khueang Nai District, Ubon Ratchathani Province. There are tourist attractions that have been popularly visited, such as Khua Noi Ban Chi Thuan, Thammas Singthen Busabok, Ancient Boat, Wiset Buddha, Thung Si Wilai Temple and Phra That Suan Tan. Cheetuan products and souvenirs are five-star OTOP products, "Eid pattern cloth". From the Chi Tuan lifestyle to fishing became a unique fabric pattern in Chi Thuan Subdistrict. The main occupation is agriculture, farming according to the season. In the off-season rice cultivation, members of the community grow beans and the housewife has the ability to cook. This has resulted in product development and packaging of fried nuts, herbs under the brand. "Zabb Ban Cheetuan Bean Products". These are fried beans, Thai herbs, 4 flavors: Original flavor, Tom Yum flavor, BBQ flavor and Mala flavor, which is distributed through shops, tourist attractions in the community and online. The production process is fried, raw materials are beans, kaffir lime leaves, dried chili, onion, garlic. Then baked in a hot air incubator to repel the oil and

extend the shelf life for a longer time, after that, mix together with seasoning powder. Zab Ban Cheetuan Bean brand logo is a picture of Phra That Suan Tan, which is in Wat Phra That Suan Tan that is the location of Ban Chi Tuan weaving group and Ban Chi Thuan community product distribution center. It is also a place of worship for people in and outside the community. The results of satisfaction analysis on potential and develop products and packaging of Ban Chi Tuan community, Khueang Nai District, Ubon Ratchathani Province. found that the overall consumer satisfaction was at a high level. Ranking from side to side, from high to low level, the first 3 levels are as follows: taste, raw material, packaging

Keywords: Product Development, Packaging Development, Fried Bean with Herbs

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) อยู่ในช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศและสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกัน โดยได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน บนพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” โดยเตรียมความพร้อมคน สังคม และ ระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำให้มีความสำคัญกับการจัดบริการของรัฐที่มีคุณภาพทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข ให้กับผู้ที่ด้อยโอกาสและผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ห่างไกล การจัดสรรที่ดินทำกิน สนับสนุนในเรื่องการสร้างอาชีพ รายได้ และสนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพ ผู้ด้อยโอกาส สตรี และผู้สูงอายุ รวมทั้งกระจายการจัดบริการภาครัฐให้มีความครอบคลุมและทั่วถึงทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ตลอดจนสร้างชุมชนเข้มแข็งให้เป็นพลังร่วมทางสังคมเพื่อสนับสนุนการพัฒนาและพร้อมรับ โดยส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน การสนับสนุน ศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนจัดสวัสดิการและบริการในชุมชน โดยมุ่งบรรลุเป้าหมายสำคัญในการยกระดับรายได้ประชากรกลุ่ม ร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด การพัฒนาวิสาหกิจขนาดย่อย ขนาดเล็กและขนาดกลาง วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อขยายฐานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความครอบคลุมมากขึ้น เป็นการสร้าง โอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับกลุ่มต่างๆ ในสังคม โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาและส่งเสริมสังคม ผู้ประกอบการเพื่อส่งเสริมผู้ประกอบการที่ผลิตได้และขายเป็น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

ยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี (พ.ศ. 2560–2564) กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นมหาวิทยาลัยที่ดีและเหมาะสมภายใต้บริบทของการเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน (Good University and Appropriated in Context of University for Local Development to Sustainability: G4) มีกลยุทธ์ในการสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการบริการวิชาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงรุก โดยกำหนดชุมชนหรือหมู่บ้านเป้าหมายในการให้บริการวิชาการอย่างต่อเนื่องเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ความสอดคล้องกับ ประเด็นยุทธศาสตร์การบริการวิชาการโดยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างคณะฯ ชุมชนท้องถิ่น

และเครือข่าย อีกทั้งกลยุทธ์จัดกิจกรรมบริการวิชาการแก่สังคมตามแผน (งานยุทธศาสตร์และประเมินองค์กร, 2562)

จากการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ที่ผ่านมา มีการศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ชุมชน อรณุตภูมิ สุธาคำ และตรีชฎา สมพงษ์ (2563) โดยศึกษาปัญหาและศักยภาพของชุมชนเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ (กรณีการ สายเทพ และพิชญา เพิ่มไทย, 2560) การผลิตโดยคำนึงถึงการใช้วัตถุดิบในชุมชนเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ (พรพิมล ศักดา และบวร เครือรัตน์, 2561) การสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ด้วยการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มีความหลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้บริโภค การการเพิ่มคุณค่าของตราสินค้าโดยการให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ (ปิยกนิษฐ์ โชติวณิช, ธวรินทร์ เครือโสม, นิภา ชูณหิทธิโยกุล และมาลินี ศรีไมตรี, 2560) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพื่อห่อหุ้มและให้ข้อมูลผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชน (สุภัทณี เปี่ยมสุวรรณกิจ และสุทธิพร เปี่ยมสุวรรณกิจ, 2562) และการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ควรพัฒนาด้านการจัดวางสินค้าบนชั้นวางให้มีความโดดเด่น และมีศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน (ประสิทธิ์ รัตนพันธ์, มณีรัตน์ รัตนพันธ์ และจาริณี แซ่ว่อง, 2561) นอกจากนี้การใช้ระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จะช่วยกระจายสินค้าในวงกว้างได้มากขึ้น (นริศรา ลอยฟ้า, เสาวลักษณ์ รักชอบ และปาริชาติ รื่นพงษ์พันธ์, 2563) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ของชุมชนจึงควรใช้วัตถุดิบและแรงงานในท้องถิ่น สะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชนผ่านตราผลิตภัณฑ์อันนำไปสู่การจัดจำหน่ายทั้งในและนอกชุมชน

จากนโยบายในการพัฒนาประเทศและตามแนวทางการพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นมหาวิทยาลัยที่ดีและเหมาะสมภายใต้บริบทของการเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ในการสนับสนุน และส่งเสริมให้มีการบริการวิชาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงรุก โดยกำหนดชุมชนหรือหมู่บ้านเป้าหมายในการให้บริการวิชาการอย่างต่อเนื่องเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนมีผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ที่สอดคล้องกับทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งตอบสนองต้องการของผู้บริโภค คณะบริหารธุรกิจและการจัดการมีภารกิจด้านการบริการวิชาการด้านการบริหารธุรกิจบนพื้นฐานความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นได้รับการพัฒนาและยกระดับ จึงได้ทำการศึกษาศักยภาพและการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ของชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ของชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ของชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

อุบลราชธานี

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยศึกษาวิจัย แบ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งลักษณะการวิจัยเป็นแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ระหว่างทีมนักวิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ และการวิจัยเชิงปริมาณด้วยการเก็บแบบสอบถามจากผู้บริโภค

ผู้ให้ข้อมูลหลักสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านชีทวน อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี จำนวน 15 คน นักพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร 2 คน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบ่อ จำนวน 2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำมาวิเคราะห์ด้วย SWOT Analysis และ TOW'S Matrix ตรวจสอบความน่าเชื่อถือ

ของข้อมูลด้วยวิธีตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ในรูปแบบการให้บุคคลต่างกลุ่มให้ข้อมูลและการเปรียบเทียบ และตรวจสอบความแน่นอนของข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบ (Data Triangulation) (สุภางค์ จันทวานิช, 2554) เครื่องมือในการวิจัยคือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ดำเนินการสำรวจสภาพทั่วไปและบริบทของชุมชน รวบรวมจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาวิจัย โดยเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหาบทสรุปร่วมกัน และวิเคราะห์ SWOT Analysis และ TOW'S Matrix เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ในประเด็นภายใต้กระบวนการในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ (1) ศึกษาบริบทกลุ่มและตัวผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม (2) วิเคราะห์หาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมต่อการพัฒนา (3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (4) พัฒนาตัวผลิตภัณฑ์ เพื่อหาต้นแบบของการพัฒนา (5) ศึกษาแนวทางของการพัฒนาตราผลิตภัณฑ์ (5) ศึกษาแนวทางของการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ (6) สรุปผลการศึกษา

การวิจัยเชิงปริมาณ สร้างแบบสอบถามและพัฒนาคุณภาพเครื่องมือให้มีความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability) เป็นคุณลักษณะของเครื่องมือที่แสดงถึงความสามารถในการวัดในสิ่งที่ต้องการวัดได้อย่างถูกต้องแม่นยำ โดยมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ .96 แล้วเก็บแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคนจำนวน 400 คน ใช้สถิติ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ศักยภาพของชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี

สภาพเดิมของชุมชนก่อนดำเนินโครงการ ตำบลชีทวน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี มีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีผู้มาเที่ยวเป็นครั้งคราวและมีงานประเพณีรวมกันในพื้นที่ทางวัฒนธรรม ซึ่งทางศูนย์บริการการท่องเที่ยวตำบลชีทวนได้จัดทำโบรชัวร์ไว้ คือ (1) ชั่วน้อยบ้านชีทวน “ข้าว” เป็นภาษาท้องถิ่น หมายถึง สะพานแต่เดิมถูกสร้างขึ้นจากไม้ ด้วยแรงศรัทธาของชาวบ้าน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านชีทวน และบ้านหนองแคน ซึ่งอยู่คนละฟากฝั่งสะพาน เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์และสามเณรได้เดินข้ามมาบิณฑบาตได้สะดวก ไม่เหยียบต้นข้าว และชาวบ้านเดินทางไปมาหาสู่กันได้ง่าย เมื่อใช้มาได้ระยะหนึ่งสะพานเกิดชำรุดพังไปตามกาลเวลา ชาวบ้านจึงรวบรวมเงินก่อสร้างสะพานคอนกรีตมาให้แทนจนถึงปัจจุบัน โดยตัวสะพานมีขนาดความกว้าง 1.40 เมตร ความยาว 401 เมตร และความสูง 1.5 เมตร จะมีความสวยงามมากที่สุดในเดือนตุลาคม เนื่องจากต้นข้าวที่ชาวบ้านปลูกไว้บริเวณสองฝั่งสะพานเจริญเติบโตสีเขียวสดใสสวยงามเป็นทุ่งกว้าง และอีกช่วงหนึ่งคือเดือนพฤศจิกายน ต้นข้าวออกรวงสีเหลืองอร่าม ประกอบกับเข้าสู่ฤดูหนาวอากาศจะเย็นสบาย (2) พระพุทธรูปพิเศษ ณ วัดทุ่งศรีวิไล ความเป็นมาจากหลวงพ่พุทธรูปพิเศษ ณ วัดทุ่งศรีวิไล บ้านชีทวน เป็นพระพุทธรูปสลักจากศิลาแดง ปางสมาธิขนาดปรก ขนาดหน้าตักกว้าง 45 เซนติเมตร สูง 90 เซนติเมตร ยุคทวารวดี มีอายุกว่า 1,000 ปี หรือราวพุทธศตวรรษที่ 17-18 เป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ เชื่อกันว่ามีปาฏิหาริย์มาก และยังเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวตำบลชีทวน หลวงพ่พุทธรูปพิเศษเป็นศิลาแดงโบราณ สร้างในยุคทวารวดี ละโว้ พุทธคุณบันดาลให้ตามคำบนบาน อธิษฐานจิต ประวัตินิเวศน์ หม่อมเจียงคำ (ในกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์) นำดอกไม้ธูปเทียนไปสักการบูชา บนบานศาลกล่าวขอพระโอรสและพระธิดาจากพระพุทธรูปพิเศษ ต่อมาไม่นานหม่อมเจียงคำก็มีประสูติพระโอรส 2 องค์ คือ หม่อมเจ้าอุปสีสานและหม่อมเจ้ากมลสีสาน จนทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปพิเศษเลื่องลือไปไกลจนถึงปัจจุบัน (3) ธรรมมาสถิต์เทินบุษบก สร้างประมาณ ปี พ.ศ. 2468-2470 ตั้งอยู่ในศาลาการเปรียญวัดศรีนวลแสงสว่างอารมณ์ เป็นงานศิลปกรรมที่เกิดจากการผสมผสานความคิดแบบไทย คือ พระอุโบสถทรงพุ่มสนโร (เจ้าอาวาสวัดศรีนวลในสมัยนั้น) ซึ่งเป็นผู้กำกับการก่อสร้างจนแล้วเสร็จ ผสมผสานกับฝีมือของช่างชาวจีน หรือเรียกว่า “แกวเจียง” รูปแบบการก่อสร้างจะก่อด้วยปูนเขียนสี ยอดปราสาทเป็นเครื่องไม้แกะสลัก เป็นธรรมมาสน์ที่แปลกและมีอยู่หลังเดียวในประเทศไทย (4) วัดศรีธาตุเจริญสุข เป็นวัดที่สำคัญวัดหนึ่ง เดิมใช้ชื่อว่า “วัดศรีทาส” ต่อมาจึงเปลี่ยนชื่อมาเป็น “ศรีธาตุ” ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน ซึ่งภายในวัดมีพระพุทธรูปไม้แกะสลัก และพิพิธภัณฑสถานโบราณอีสาน

มากมายที่ชาวบ้านนำมาจัดแสดงให้ลูกหลานได้ศึกษาเครื่องมือเครื่องใช้โบราณ ประวัติพระพุทธรูปธาตุมงคลนครมิต เป็นพระพุทธรูปแกะสลักด้วยไม้ตะเคียนทอง (ไม้แคน) ซึ่งไม้ตะเคียนทอง 3 ต้น อยู่กลางหนองแคน เป็นหนองปุตา (หรืออ้ายบ้าน) เมื่อ พ.ศ. 2210 มีพระเกจิอาจารย์อุปฌาย์เป็นเจ้าอาวาสวัดศรีธาตุเจริญสุข ได้นำชาวบ้านไป อัญเชิญต้นตะเคียนทอง 3 ต้น อยู่กลางหนองน้ำ เพื่อมาแกะสลักสร้างเป็นพระพุทธรูปไม้ 3 องค์ และประดิษฐาน ไว้ในสิมหลังเก่า (โบสถ์) เพื่อสักการบูชา วันหนึ่งได้เกิดสิ่งอัศจรรย์หมอกควันไหลวนเวียนอยู่เศียรพระพุทธรูป ทั้ง 3 องค์ ทำให้เกจิอาจารย์และชาวบ้านเห็นความอัศจรรย์ ชาวบ้านจึงเลื่อมใสศรัทธาจวบจนปัจจุบัน (5) พระธาตุ สวนตาล เป็นสถูปหรือเจดีย์ประธานของวัด ก่อด้วยอิฐฉาบด้วยพระทวย (การนำหินมาบดหรือตำให้ละเอียด ผสม กับอ้อย ยางบง หนังกวายเป็นผงแล้วตำผสมกันในหลุมดินให้ละเอียดเป็นเนื้อเดียวกัน จะมีคุณภาพคล้ายกับ ปูนซีเมนต์) พระธาตุมีรูปทรงเลียนแบบพระธาตุพนม ฐานกว้าง 30 ฟุต สูง 60 ฟุต สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 22-23 เป็นเวลาใกล้เคียงกับการสร้างพระธาตุพนม ส่วนการพังทลายขององค์พระธาตุ ก็ใกล้เคียงกันกับการล้มของ พระธาตุพนม กล่าวคือ องค์พระธาตุสวนตาล พังทลายลง เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2518 (วันอาสาฬหบูชา) และพระธาตุสวนตาลได้รับการบูรณะซ่อมแซม โดยการสร้างพระธาตุองค์ใหม่ครอบองค์เดิมไว้ และพระธาตุองค์เดิม ก็ยังสามารถเข้าไปกราบสักการบูชาเพื่อเป็นสิริมงคลได้อีกด้วย (6) เรือโบราณ ณ วัดธาตุสวนตาล เป็นเรือขุดขนาด ใหญ่ทำจากไม้ตะเคียนหินต้นเดียว ยาว 24 เมตร กว้าง 2.70 พบที่ลำน้ำชี ขณะนี้นำมาจัดแสดงที่วัดธาตุสวนตาล คาดว่าเรือลำนี้มีอายุประมาณ 300 ปี และเป็นเรือที่ใช้ในการขนส่งสินค้าของคนในสมัยก่อน เช่น ข้าว น้ำอ้อย เป็นต้น โดยสามารถบรรทุกสินค้าต่อเที่ยวได้ถึง 3 ต้น หรือ 3,000 กิโลกรัม (7) สินค้าและที่ระลึกของตำบลชีทวน เป็นผลิตภัณฑ์โอท็อประดับ 5 ดาว คือ ผ้าลายปลาอืด เนื่องจากชาวชีทวนมีวิถีชีวิตเกี่ยวกับการหาปลา จึงนำมา ประยุกต์เป็นลายผ้า ซึ่งเป็นลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของตำบลชีทวน โดยสามารถเลือกซื้อหรือแวะชมการทอผ้าได้ที่ ศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้าตำบลชีทวน (วัดธาตุสวนตาล) “ปลาอืด” เป็นปลาตัวเล็กๆ ลำตัวเรียวยาวมีลายเล็ก ตามตัว อาศัยอยู่ในน้ำจืด ชอบอยู่กันเป็นฝูง นิยมนำมาทำเป็นอาหารประเภทอ่อม หรือ ห่อหมก ภาษาถิ่นทางอีสาน บางคน เรียกว่า “ปลาอืด” ซึ่งสามารถเรียกได้ความหมายเหมือนกัน ผ้าลายปลาอืด บรรพบุรุษได้แนวคิดลายผ้า มาจากลายของตัวปลาอืด ดังนั้น จึงเรียกชื่อลายผ้าว่า “ผ้าลายปลาอืด” ผ้าลายปลาอืดเป็นผ้าที่นิยมมาตัดเป็นเสื้อ กระโปรง หรือตัดเป็นชุดเสื้อที่มหมุ่คณะ ซึ่งอำเภอเชิงइनและองค์การบริหารส่วนตำบล ได้ตัดเป็นเสื้อหมุ่คณะ ประจำอำเภอและตำบล

สมาชิกแม่บ้านกลุ่มทอผ้าบ้านชีทวนมีการรวมกลุ่มเพื่อทอผ้าฝ้ายลายปลาอืด ซึ่งอุปกรณ์หลักคือก๊ทอผ้า ช่องทางการขายหลัก คือ กลุ่มทอผ้าบ้านชีทวน อำเภอเชิงइन จังหวัดอุบลราชธานี และฝากไปขายกับผู้ไปร่วมงาน แสดงสินค้านอกชุมชน ปัญหาคือการใช้เวลานานและอาศัยอุปกรณ์ที่สามารถทำได้จำกัด หนึ่งคนต่อก๊ทอผ้า หนึ่งก๊ที่ไม่มีก๊ทอผ้าไม่สามารถผลิตได้

ภาพที่ 1 กลุ่มทอผ้าบ้านชีทวน

ภาพที่ 2 ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านชีทวน

ภาพที่ 3 ทอผ้า

ภาพที่ 4 พระธาตุสวนตาล

ศึกษาภาพหรือต้นทุนเดิมของชุมชนก่อนดำเนินโครงการ สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านบ้านชีทวนรวมกลุ่มเพื่อทอผ้าฝ้าย อาชีพหลักในชุมชน คือ ทำการเกษตร โดยปลูกข้าวเป็นหลัก นอกจากนี้ในช่วงนอกฤดูการปลูกข้าว สมาชิกในชุมชนมีการปลูกถั่ว และแม่บ้านมีความสามารถในการปรุงอาหาร เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตถั่วแล้วจะนำถั่วมาคั่วทรายแล้วจัดจำหน่ายในชุมชนเป็นรายได้เสริม ความต้องการของชุมชนในการพัฒนา คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ถั่วให้เป็นไปตามความต้องการของภายในและภายนอกชุมชน จัดจำหน่ายในร้านค้าปลีกในและนอกชุมชน รวมถึงการขายช่องทางออนไลน์เพื่อขยายฐานผู้บริโภคให้กว้างขึ้น

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis และ TOW'S Matrix การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์

SWOT Analysis	
จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
S1: ชุมชนมีศักยภาพปลูกถั่วเป็นจำนวนมาก S2: แม่บ้านมีความสามารถในการปรุงอาหาร S3: มีการปลูกถั่วนอกฤดูการทำนาในชุมชน S4: สถานที่ท่องเที่ยวและแหล่งวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของท้องถิ่นคือพระธาตุสวนตาล	W1: จำหน่ายถั่วสดไม่ได้ราคา W2: การแปรรูปถั่วเดิมเป็นแบบง่าย มูลค่าเพิ่มน้อย
โอกาส (Opportunity)	อุปสรรค (Threat)
O1: นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวในตำบลชีทวนต้องการซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน และของที่ระลึกประจำถิ่น O2: ความต้องการของลูกค้าต้องการสิ่งใหม่ O3: เทคโนโลยีด้านการขายออนไลน์ต้นทุนน้อย แต่สื่อสารได้กว้าง	T1: ความต้องการของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไป ลูกค้าย้ายมีจำกัด T2: นักท่องเที่ยวที่มาตำบลชีทวนตามเทศกาลและความถี่ไม่มากนัก
TOW'S MATRIX	
กลยุทธ์เชิงรุก (SO)	กลยุทธ์เชิงรับ (WO)
S2 S3 O1 O2 สมาชิกชุมชนบ้านชีทวนมีความสามารถในการปรุงอาหาร ในท้องถิ่นมีการปลูกถั่ว เอกลักษณ์เด่นคือพระธาตุสวนตาล นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม มีความต้องการซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนและของที่ระลึกประจำถิ่น ต้องการสิ่งใหม่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารจากวัตถุดิบในท้องถิ่นให้มีความแปลกใหม่ด้านสมุนไพรและรสชาติ ได้มาเป็นผลิตภัณฑ์ถั่วแช่บ้านชีทวน ที่มีตราผลิตภัณฑ์เป็นรูปพระธาตุและชื่อตำบลที่สะท้อนเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น	W1 W2 O2 ผลิตภัณฑ์ฝ้ายใช้ระยะเวลาการผลิตนาน การทอผ้าฝ้ายใช้ก็ทอมือ ซึ่งผู้ทอต้องมีก็ของตนเอง และทอได้ฝืนละคน ตามจำนวนที่มี ประกอบกับลูกค้ามีความต้องการสิ่งใหม่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จะทำให้ผู้มาเยี่ยมชมสถานที่ที่มีทางเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีความหลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้มีผ้าทอลายปลาอืด ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์โอท็อปห้าดาวแล้วยังมีถั่วแช่บ้านชีทวนเป็นของที่ระลึกประจำถิ่นด้วย

กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)	กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WT)
S4 T2 ผลิตภัณฑ์สบู่ “รังไหม-ใบหม่อน” เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่นำเอาสายที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและจังหวัดอุบล คือ “สายจกดาว” นำมาเป็นโลโก้ของผลิตภัณฑ์ รวมทั้งกลิ่นสบู่จะเป็นกลิ่นดอกบัว ซึ่งมีกลิ่นหอมอ่อนและเป็นกลิ่นแทนจังหวัดอุบลราชธานี เมืองดอกบัว เพื่อตอบรับนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมวิถีชุมชนบ้านหนองบ่อส่วนหนึ่งมีรายได้ปานกลาง มีกำลังซื้อน้อย ทำให้ไม่มีกำลังในการซื้อผ้าไหมเป็นของฝากหรือของที่ระลึก	W1 T1 T2 การที่จุดอ่อนของผลิตภัณฑ์เดิมคือผ้าฝ้ายใช้เวลาผลิตนาน ประกอบกับความต้องการของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไป ลูกค้าผ้าฝ้ายมีจำกัด นักท่องเที่ยวที่มาตำบลชีทวนตามเทศกาลและความถี่ไม่มากนัก การพัฒนาผลิตภัณฑ์ถั่วแช่บ้านชีทวนใช้เวลาผลิตสั้นและสามารถนำไปจำหน่ายยังร้านค้าปลีกในและนอกท้องถิ่นได้

จากการวิเคราะห์ข้างต้นทำให้ได้มาซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ถั่วทอดสมุนไพรภายใต้ตราสินค้า “ผลิตภัณฑ์ถั่วแช่บ้านชีทวน” ซึ่งเป็นถั่วทอดสมุนไพรทรงเครื่อง มี 4 รสชาติ คือ รสดั้งเดิม รสตั้มยำ รสบาร์บีคิว และรสหมอลำ ซึ่งจัดจำหน่ายทางร้านค้า/แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และออนไลน์ กระบวนการผลิตมีการทอดวัตถุดิบ คือ ถั่ว ใบมะกรูด พริกแห้ง หอม กระเทียม แล้วนำมาอบในตู้อบลมร้อนเพื่อไล่น้ำมันและยืดอายุการเก็บรักษาให้นานมากขึ้น หลังจากนั้นนำมาคลุกเข้ากันพร้อมผงปรุงรส ตราสินค้าถั่วแช่บ้านชีทวน เป็นรูปพระธาตุสวนตาล ซึ่งอยู่ในวัดพระธาตุสวนตาลอันเป็นสถานที่ตั้งของกลุ่มทอผ้าบ้านชีทวนและศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านชีทวน อีกทั้งเป็นสถานที่ทางวัฒนธรรมมีความผูกพันกับชุมชนและเป็นสักการะบูชาของคนทั้งในและนอกชุมชน

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ถั่วทอดสมุนไพร ภายใต้ตราผลิตภัณฑ์ถั่วแช่บ้านชีทวน ตำบลชีทวน อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์มีดังนี้

2.1 สนทนากลุ่มเพื่อค้นหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และให้คำปรึกษาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ กลุ่มทอผ้าบ้านชีทวน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพที่ 5 การสนทนากลุ่ม

2.2 ประชุมผู้เชี่ยวชาญด้านอาหารและทดลองทำถั่วทอดสมุนไพร

ภาพที่ 6 การประชุมทีมผู้เชี่ยวชาญ

ภาพที่ 7 ทดลองทำถั่วทอดสมุนไพร

2.3 การอบรมเชิงปฏิบัติการ เรียนรู้ และให้คำปรึกษาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถั่วทอดสมุนไพร หอ้งแลบอาหาร คณะเกษตรศาสตร์

ภาพที่ 8 การอบรมเชิงปฏิบัติการ เรียนรู้ และให้คำปรึกษาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถั่วทอดสมุนไพร

2.4 การพัฒนาตราผลิตภัณฑ์ถั่วทอดสมุนไพรจากการสนทนากลุ่มได้ชื่อตราผลิตภัณฑ์ “ถั่วแช่บ้านชีทวน” และโลโก้รูปพระธาตุ เพื่อสะท้อนความเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านชีทวนและเอกลักษณ์พระธาตุสวนตาล วัดพระธาตุสวนตาลอันเป็นแหล่งที่ตั้งของสถานที่ผลิตและจำหน่าย รวมถึงเป็นสถานที่ตั้งของกลุ่มทอผ้าบ้านชีทวน และศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านชีทวน

ภาพที่ 9 ตราผลิตภัณฑ์

2.5 รูปแบบสินค้าและกระบวนการผลิต

2.5.1 วัตถุประสงค์ในการผลิตถั่วทอดสมุนไพร ประกอบด้วย ถั่ว กระเทียม หอม พริกแห้ง ใบมะกรูด น้ำมัน และเครื่องปรุงรส

วิธีทำ เริ่มจากนำถั่ว กระเทียม หอม พริกแห้ง และใบมะกรูด มาทอดในน้ำมัน โดยทอดแยกกัน หลังจากนั้นนำเข้าตู้อบไล่ไขมัน แล้วนำส่วนผสมทั้งหมดมาคลุกเข้ากันกับผงปรุงรส โดยมีรสชาติ 4 แบบ คือ รสดั้งเดิม รสต้มยำ รสบาร์บีคิว และรสหมาล่า

2.5.2 แรงงาน จากสมาชิกชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี 15 คน

2.6 การออกแบบบรรจุภัณฑ์

บรรจุภัณฑ์ห่อหุ้มผลิตภัณฑ์เป็นถุงกระดาษสีขาวฟ้าน้ำตาลอ่อน มีฉีบล็อคป้องกันอากาศเข้าในถุง สลากบ่งบอกข้อมูลชื่อผลิตภัณฑ์ ตราผลิตภัณฑ์ ส่วนประกอบสำคัญ และแหล่งผลิต พร้อมสติกเกอร์บอกรสชาติ

ภาพที่ 10 บรรจุภัณฑ์ห่อหุ้มผลิตภัณฑ์ถั่วคั่วชิปส์ค็อกเพื่อกันความชื้น

2.7 การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์

การจัดจำหน่ายแบบออนไลน์และออฟไลน์ โดยการส่งขายร้านค้าชุมชนและนอกชุมชน จัดให้มีชั้นวางสินค้าการจัดบูธแสดงสินค้าใน กลุ่มทอผ้าบ้านชีทวนและศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านชีทวน และนอกสถานที่ซึ่งอุปกรณ์สามารถเคลื่อนย้ายได้

ภาพที่ 11 การจัดบูธแสดงสินค้า

ภาพที่ 12 จัดจำหน่ายร้านค้าปลีก

3. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ของชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเชิงใน จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 400 ราย โดยมีผลการวิจัยดังนี้

3.1 ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามในการศึกษาความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ของชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเชิงใน จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจากจำนวนทั้งหมด 400 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 63.50 รองลงมาเป็นเพศชาย ร้อยละ 36.50 ส่วนใหญ่มีอายุไม่เกิน 25 ปี ร้อยละ 61.50 รองลงมา อายุ 26 – 40 ปี ร้อยละ 20.5 ส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด ร้อยละ 68.50 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 25.00 ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 55.50 รองลงมา มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 42.50 ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นนักเรียน/นักศึกษา ร้อยละ 53.50 รองลงมาเกษตรกร ร้อยละ 13.50 และส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 63.00 รองลงมา มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,000 - 20,000 บาท ร้อยละ 28.00

3.2 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ของชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเชิงใน จังหวัดอุบลราชธานี ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ของชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี

ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ของชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี	ระดับความพึงพอใจ		
	\bar{X}	S.D	ระดับ
ด้านรสชาติ			
1. รสชาติอร่อยถูกปาก	4.53	.625	มากที่สุด
2. ผลิตภัณฑ์มีรสชาติให้เลือกหลากหลาย เช่น รสตั๋มยำ รสบาร์บีคิว รสหม่าล่า รสดั้งเดิม	4.48	.583	มาก
3. รสชาติมีเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร	4.39	.707	มาก
4. สดใหม่ไม่มีกลิ่นเหม็นหืน ไม่อมน้ำมัน	4.34	.738	มาก
รวม	4.43	.531	มาก
ด้านประโยชน์และโภชนาการ			
5. มีประโยชน์ทางโภชนาการ	4.33	.686	มาก
6. ผลิตภัณฑ์ปลอดภัยต่อสุขภาพ	4.27	.715	มาก
7. สะอาดถูกหลักอนามัย	4.34	.682	มาก
รวม	4.31	.607	มาก
ด้านวัตถุดิบ			
8. ใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพในการผลิต	4.44	.623	มาก
9. ใช้วัตถุดิบที่ผู้บริโภครู้จักคุ้นเคย รับประทานได้ง่าย	4.40	.642	มาก
10. วัตถุดิบยังคงสภาพเดิมเหมือนตอนทำเสร็จใหม่	4.33	.702	มาก
รวม	4.39	.536	มาก
ด้านอัตลักษณ์			
11. ผลิตภัณฑ์มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการผลิต	4.33	.723	มาก
12. ผลิตภัณฑ์มีเอกลักษณ์เฉพาะ แตกต่างจากคู่แข่ง	4.18	.772	มาก
13. ผลิตภัณฑ์แสดงให้เห็นเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน	4.24	.712	มาก
รวม	4.25	.639	มาก

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ของชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี	ระดับความพึงพอใจ		
	\bar{X}	S.D	ระดับ
ด้านตราสินค้า			
14. มีเอกลักษณ์ สร้างความแตกต่าง โดดเด่น น่าสนใจ	4.16	.692	มาก
15. ตราสินค้ามีความสวยงาม มีความเป็นสากล เป็นที่ยอมรับ	4.15	.699	มาก
16. ตราสินค้าสื่อถึงตัวสินค้าได้อย่างชัดเจน	4.24	.695	มาก
17. ตราสินค้ามีความน่าเชื่อถือ	4.29	.699	มาก
รวม	4.21	.566	มาก
ด้านฉลาก			
18. ฉลากมีรูปแบบและสีสันสวยงาม น่าสนใจ	4.22	.704	มาก
19. ฉลากแสดงข้อมูลได้อย่างชัดเจน อ่านง่าย	4.34	.681	มาก
20. แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ สร้างความแตกต่าง	4.25	.727	มาก
21. บอกถึงจุดเด่นของผลิตภัณฑ์	4.22	.748	มาก
22. ให้อายุและอายุของข้อมูลสินค้าได้ครบถ้วน	4.26	.764	มาก
รวม	4.25	.572	มาก

ด้านบรรจุกัมภ์

23. บรรจุกัมภ์สามารถปกป้องรักษาสินค้าได้เป็นอย่างดี	4.29	.682	มาก
24. บรรจุกัมภ์มองเห็นตัวสินค้าภายในบรรจุกัมภ์ได้ชัดเจน	4.36	.657	มาก
25. บรรจุกัมภ์ เปิด/ปิดง่าย สะดวกต่อการรับประทานและจัดเก็บส่วนที่เหลือได้	4.41	.658	มาก
26. รูปแบบบรรจุกัมภ์สวยงาม สร้างความประทับใจ	4.31	.676	มาก
27. บรรจุกัมภ์สามารถขนส่งได้สะดวก และประหยัด	4.37	.695	มาก
28. ถนอมอาหารไว้ได้นาน	4.34	.732	มาก
29. บรรจุกัมภ์เหมาะแก่การซื้อไปเป็นของฝาก	4.44	.720	มาก
รวม	4.36	.499	มาก
ภาพรวมทั้งฉบับ	4.32	.412	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ความพึงพอใจของผู้บริโภคของชุมชนบ้านซีทวน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี โดยภาพรวมทั้งฉบับมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.43$) เรียงลำดับจากรายด้านจากระดับมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านรสชาติ ($\bar{X}=4.53$) ด้านวัตถุดิบ ($\bar{X}=4.39$) ด้านบรรจุกัมภ์ ($\bar{X}=4.36$) ด้านประโยชน์และโภชนาการ ($\bar{X}=4.31$) ด้านฉลาก ($\bar{X}=4.25$) ด้านอัตลักษณ์ ($\bar{X}=4.25$) และด้านตราสินค้า ($\bar{X}=4.21$) ตามลำดับ สามารถนำเสนอเป็นแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านรสชาติ โดยภาพรวมแล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.43$) เรียงลำดับจากข้อรายการที่อยู่ในระดับมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ รสชาติอร่อยถูกปาก ($\bar{X}=4.53$) ผลิตภัณฑ์มีรสชาติให้เลือกหลากหลาย เช่น รสตั้มยำ รสบาร์บีคิว รสหม่าล่า รสดั้งเดิม ($\bar{X}=4.48$) และรสชาติมีเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร ($\bar{X}=4.39$) ตามลำดับ

2. ด้านประโยชน์และโภชนาการ โดยภาพรวมแล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.31$) เรียงลำดับจากข้อรายการที่อยู่ในระดับมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ สะอาดถูกหลักอนามัย ($\bar{X}=4.34$) มีประโยชน์ทางโภชนาการ ($\bar{X}=4.33$) และผลิตภัณฑ์ปลอดภัยต่อสุขภาพ ($\bar{X}=4.27$) ตามลำดับ

3. ด้านวัตถุดิบ โดยภาพรวมแล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.39$) เรียงลำดับจากข้อรายการที่อยู่ในระดับมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ ใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพในการผลิต ($\bar{X}=4.44$) ใช้วัตถุดิบที่ผู้บริโภคคุ้นเคยรับประทานได้ง่าย ($\bar{X}=4.40$) วัตถุดิบยังคงสภาพเดิมเหมือนตอนทำเสร็จใหม่ ($\bar{X}=4.33$) ตามลำดับ

4. ด้านอัตลักษณ์ โดยภาพรวมแล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.25$) เรียงลำดับจากข้อรายการที่อยู่ในระดับมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ ผลิตภัณฑ์มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการผลิต ($\bar{X}=4.33$) ผลิตภัณฑ์แสดงให้เห็นเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน ($\bar{X}=4.24$) ผลิตภัณฑ์มีเอกลักษณ์เฉพาะ แตกต่างจากคู่แข่ง ($\bar{X}=4.18$) ตามลำดับ

5. ด้านตราสินค้า โดยภาพรวมแล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.21$) เรียงลำดับจากข้อรายการที่อยู่ในระดับมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ ตราสินค้ามีความน่าเชื่อถือ ($\bar{X}=4.29$) ตราสินค้าสื่อถึงตัวสินค้าได้อย่างชัดเจน ($\bar{X}=4.24$) และมีเอกลักษณ์ สร้างความแตกต่าง โดดเด่น น่าสนใจ ($\bar{X}=4.16$) ตามลำดับ

6. ด้านฉลาก โดยภาพรวมแล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.25$) เรียงลำดับจากข้อรายการที่อยู่ในระดับมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ ฉลากแสดงข้อมูลได้อย่างชัดเจน อ่านง่าย ($\bar{X}=4.34$) ให้รายละเอียดของข้อมูลสินค้าได้ครบถ้วน ($\bar{X}=4.26$) และแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ สร้างความแตกต่าง ($\bar{X}=4.25$) ตามลำดับ

7. ด้านบรรจุกัมภ์ โดยภาพรวมแล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.36$) เรียงลำดับจากข้อรายการที่อยู่ในระดับมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ บรรจุกัมภ์เหมาะแก่การซื้อไปเป็นของฝาก ($\bar{X}=4.44$) บรรจุกัมภ์ เปิด/ปิด

ง่าย สะดวกต่อการรับประทาน และจัดเก็บส่วนที่เหลือได้ ($\bar{X}=4.41$) และบรรจุภัณฑ์สามารถขนส่งได้สะดวกและประหยัด ($\bar{X}=4.37$) ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัย

ศักยภาพของสมาชิกชุมชนบ้านชีทวน อ.เชิงเนิน จ.อุบลราชธานี อาชีพหลักเป็นเกษตรกร โดยส่วนใหญ่ทำนา มีการปลูกถั่วนอกฤดูกลาง มีฝีมือในการทำอาหาร เดิมผลิตภัณฑ์ชุมชนเด่นคือผลิตภัณฑ์โอท็อปห้าดาว ผ้าฝ้ายลายปลาอีต ซึ่งให้กึ่งทอมือและใช้เวลาในการผลิตค่อนข้างนาน กลุ่มแม่บ้านในชุมชนมีความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สอดคล้องกับศักยภาพเดิมที่มี โดยราคาที่ซื้อขายได้สะดวก ไม่แพง และซื้อได้บ่อยครั้ง มีตราผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ชุมชนบ้านชีทวน อ.เชิงเนิน จ.อุบลราชธานี เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ คือ ถั่วทอดสมุนไพร ภายใต้ตราผลิตภัณฑ์ “ถั่วแช่บ้านชีทวน” ที่นำเอาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นคือ พระธาตุสวนตาลมาเป็นโลโก้ผลิตภัณฑ์ ถั่วทอดสมุนไพร ประกอบด้วย ถั่ว กระเทียม หอม พริกแห้ง ใบมะกรูด ซึ่งมีคุณค่าทางอาหารจากถั่วและคุณประโยชน์จากสมุนไพร พร้อมเครื่องปรุงรสตามความต้องการของผู้บริโภค คือ รสจัดเต็ม รสต้มยำ รสบาร์บีคิว และรสหมาล่า การจัดจำหน่ายที่กลุ่มทอผ้าบ้านชีทวน ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านชีทวน ร้านค้าปลีกในชุมชน ร้านค้านอกชุมชน การแสดงสินค้าชุมชน และการขายออนไลน์ ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ของชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเชิงเนิน จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ผู้บริโภคมีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากรายด้านจากระดับมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ดังนี้ ด้านรสชาติ ด้านวัตถุดิบ ด้านบรรจุภัณฑ์

อภิปรายผลการวิจัย

ศักยภาพของชุมชนบ้านชีทวน อำเภอเชิงเนิน จังหวัดอุบลราชธานี ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ คือ ถั่วทอดสมุนไพร มีการใช้วัตถุดิบบางส่วนในท้องถิ่น รวมเข้ากับความสามารถของสมาชิกในชุมชนด้านการปรุงอาหารของ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ จิตพนธ์ ชุมเกต (2560) เรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ได้แก่ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหนังแพะ ชีสนมแพะแปรรูป ผลิตภัณฑ์นมแปรรูป งานศิลปหัตถกรรม โดยวัสดุส่วนใหญ่เป็นวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นและผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ของถั่วทอดสมุนไพร ภายใต้ตราผลิตภัณฑ์ “ถั่วแช่บ้านชีทวน” โลโก้เป็นรูปพระธาตุอันมาจากแหล่งผลิตในกลุ่มทอผ้าตำบลชีทวนและศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งสะท้อนเอกลักษณ์และดึงดูดใจผู้บริโภค นอกจากนี้บรรจุภัณฑ์ถั่วแช่บ้านชีทวนยังมีการแสดงรายละเอียดของส่วนผสมและบอกแหล่งผลิตอย่างชัดเจน สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภัทณี เปี่ยมสุวรรณกิจ และสุทธิพร เปี่ยมสุวรรณกิจ (2562) ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปผลไม้ที่มีบรรจุภัณฑ์สวยงามและมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นทำให้เป็นที่น่าสนใจมากขึ้น และการศึกษาของณฐาพัชร วรพงศ์พัชร, รุ่งทิวา ชูทอง และสุธาทิพย์ ท้าวจบ (2563) ได้พัฒนาบรรจุภัณฑ์ข้าวปลอดสารแปรรูปให้มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ เอกลักษณ์ และวัฒนธรรมของผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น และการศึกษาของณฐาพัชร วรพงศ์พัชร, พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ, กนกอร บัญมี, วสุธิดา นุริตมนต์ และเจนศึก โปธิศาสตร์ (2562) เรื่องการพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ข้าวทอดกระทงทอง ตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี บรรจุภัณฑ์มีความสอดคล้องตรงกับลักษณะความต้องการของผู้บริโภคอย่างมีอัตลักษณ์ รูปลักษณ์ทันสมัย วิจัยเป็นแบบชุมชนมีส่วนร่วมทำให้ได้ซึ่งจุดเด่นเอกลักษณ์ของสินค้าที่มาจากความต้องการของกลุ่มชุมชนเป็นหลัก สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนผู้ผลิต การออกแบบกราฟิกบรรจุภัณฑ์ สี สันสดใสสวยงาม ลวดลายที่ตกแต่งมีความเหมาะสมสวยงาม ตัวอักษรมีความ

สอดคล้องเหมาะสม ข้อมูลแสดงรายละเอียดบรรจุภัณฑ์ที่มีความครบถ้วน บรรจุภัณฑ์สามารถสื่อถึงจุดเด่นเอกลักษณ์ชุมชนได้ดี และเป็นไปในแนวทางเดียวกับส่วนหนึ่งของการศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์ข้าวตังไก่หยองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านศาลาพระนาย อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ของกัญญ์ณิภัฏ สุวรรณอ่อน, มณีรัตน์ รัตนพันธ์, ปทุมวรรณ ทองตราชู, ภัทรินทร์ ทางรัตนสุวรรณ, นพดล ชูเศษ, ชูติมา ทศโร, เขมินต์ธารากรณ์ บัวเพชร และวิลาวัลย์ ช่วยกลับ (2562) โดยบรรจุภัณฑ์ดังกล่าวแสดงรายละเอียดส่วนผสมผลิตภัณฑ์อย่างชัดเจน บรรจุภัณฑ์แสดงรายละเอียดวันที่ผลิตและวันหมดอายุ บรรจุภัณฑ์มีเครื่องหมายรับรองคุณภาพแสดงให้เห็นชัดเจน.บรรจุภัณฑ์แสดงราคาอย่างชัดเจนและบรรจุภัณฑ์บอกแหล่งผลิตอย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม ใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน และสอดคล้องกับศักยภาพของสมาชิกและภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความภาคภูมิใจในตัวผลิตภัณฑ์และสามารถผลิตได้อย่างต่อเนื่องยั่งยืน
2. การสร้างตราผลิตภัณฑ์ควรสะท้อนอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน และสื่อสารกับผู้บริโภคเกี่ยวกับบริบทของชุมชน อันนำไปสู่การสื่อสารเรื่องราวของชุมชน กับผู้บริโภคในชุมชน ผู้บริโภคที่มีเยี่ยมเยียน นักท่องเที่ยว รวมไปถึงผู้บริโภคจากการขายทางตรงและการขายออนไลน์ได้
3. การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ควรพิจารณาต้นทุนที่เป็นไปได้และลักษณะของบรรจุภัณฑ์ที่มีความสวยงามทันสมัยตามความต้องการของผู้บริโภค ให้รายละเอียดของผลิตภัณฑ์ ถนอมรักษาผลิตภัณฑ์ให้ยาวนานขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งนี้ได้พัฒนาถั่วทอดสมุนไพรภายใต้ตราผลิตภัณฑ์ถั่วแช่บ้านชีทวน ซึ่งสอดคล้องกับศักยภาพและวัตถุดิบในชุมชน อย่างไรก็ตามจากความสามารถในการประกอบอาหารของสมาชิกชุมชนยังสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่นได้อีก ได้แก่ ข้าวเกรียบจี่ ข้าวบูนจี่ จึงควรศึกษาความเป็นไปได้ในการผลิตผลิตภัณฑ์อื่นของชุมชน เพื่อให้เกิดความหลากหลายอันเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับผู้บริโภคมากขึ้น
2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ในชุมชนอื่น สามารถนำเอาวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมไปใช้วิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชนท้องถิ่นอื่น เพื่อการเป็นรายได้เสริมให้กับสมาชิกในชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรรณิการ์ สายเทพ และพิชญา เพิ่มไทย. (2560). แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อการส่งออกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดอกไม้ประดิษฐ์ ตำบลแม่ทะ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. *วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่*, 10(2) : 1-11.

กัญญ์ณิภัฏ สุวรรณอ่อน, มณีรัตน์ รัตนพันธ์, ปทุมวรรณ ทองตราชู, ภัทรินทร์ ทางรัตนสุวรรณ, นพดล ชูเศษ, ชูติมา ทศโร, เขมินต์ธารากรณ์ บัวเพชร และวิลาวัลย์ ช่วยกลับ. (2562). *การพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์ข้าวตังไก่หยองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านศาลาพระนาย อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง*. ทศนีย์ ประธาน (บรรณาธิการ) การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 10 วันที่ 12 – 13 กรกฎาคม 2562 ณ ห้องประชุม อาคารคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. 266-268. สงขลา: มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่.

- งานยุทธศาสตร์และประเมินองค์กร. (2562). *กรอบทิศทางและยุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี (พ.ศ. 2560-2564)*. ฝ่ายยุทธศาสตร์ แผน และประกันคุณภาพ, อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- จิตพนธ์ ชุมเกต. (2560). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี*. รายงานการวิจัยสนับสนุนโดยคณะวิทยาการจัดการ, เพชรบุรี : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ณัฐพัชร์ วรพงศ์พัชร์, พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ, กนกอร บุญมี, วสุธิดา นฤตมนต์ และเจนศึก โปธิศาสตร์. (2562). *การพัฒนาแบบบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ข้าวทอดกระหนุงทอง ตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี*. *วารสารวิชาการรับใช้สังคม มทร.ล้านนา*, 3(2) กรกฎาคม - ธันวาคม : 25-32.
- ณัฐพัชร์ วรพงศ์พัชร์, รุ่งทิวา ชูทอง และสุธาทิพย์ ท้วจบ. (2563). *การพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตลาดดิจิทัลผลิตภัณฑ์ข้าวปลอดสารแปรรูป กลุ่มวิสาหกิจข้าวเตาปูน จังหวัดราชบุรี*. *วารสารการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 12(3) กรกฎาคม-กันยายน : 22-34.
- นริศรา ลอยฟ้า, เสาวลักษณ์ รักขอบ และปราริชาติ รื่นพงษ์พันธ์ (2563). *แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการเพิ่มช่องทางการตลาดผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ*. รายงานการวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ประสิทธิ์ รัตนพันธ์, มณีรัตน์ รัตนพันธ์ และจาริณี แซ่ว่อง. (2561). *การพัฒนาช่องทาง จัดจำหน่ายและการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทอาหาร จังหวัดสงขลา*. *วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 11(4), 42-52.
- ปิยนันท์ โชติวนิช, ธาวัณท์ เครือโสม, นิภา ชุณหวิญญูกุล และมาลินี ศรีไมตรี. (2560). *การพัฒนาช่องทางการผลิตและการตลาดผลิตภัณฑ์หัตถ์ข้าวอัญฉริยะของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานเชิง นวัตกรรม*. *วารสาร มทร.อีสาน ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(2) : 1-15.
- พรพิมล ศักดา และบวร เครือรัตน์. (2561). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทของใช้จากวัสดุธรรมชาติของกลุ่มอาชีพบ้านสุขเกษม ตำบลบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม*. รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, นครปฐม : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุภัทณี เปี่ยมสุวรรณกิจ และสุทธิพร เปี่ยมสุวรรณกิจ. (2562). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย*. รัชชพงษ์ ชัชวาล (บรรณาธิการ). *การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ระดับชาติ ครั้งที่ 2 “มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นวัตกรรมสร้างสรรค์สังคม”*, 5-6 สิงหาคม 2562 หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550. 1059-1068. สงขลา : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- สุภาวดี จันทวานิช. (2554). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรนุตธัญ สุคำ และตรีชฎา สมฟอง. (2563). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานเชิงสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์ชุมชน กลุ่มจักสานบ้านป่าจิว ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่*. *วารสารวิจัยเทคโนโลยี นวัตกรรม*, 4(2) กรกฎาคม-ธันวาคม 2563 : 22-38.

สภาพปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร
เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์

The problem condition of the elderly group of Kham Konta
Community Sai Mun District Yasothon Province in order to increase
creative economic competence.

โชตงามาศ พลศรี^{1*} รัตนภรณ์ แซ่ลี² ศุภกัญญา เกษมสุข³

Chottagamart polsri^{1*} Rattanaporn saelee² Suppakanya kasamsuk³

¹ สาขาวิชาการตลาด คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

¹ Marketing Faculty of Business Administration and Management

Ubon Ratchathani Rajabhat University

*Corresponding author; E-mail: chottagamartpolsri@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสนทนากลุ่มจากกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา จำนวน 25 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสนทนากลุ่ม โดยใช้เครื่องมือเป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การจัดการห่วงโซ่คุณค่า และการใช้เครื่องมือกลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์และตลาด

ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร ส่วนใหญ่ กลุ่มผู้สูงอายุมีความรู้และทักษะในเลี้ยงปลาตะเพียนอินทรีย์ แต่ประสบปัญหาขาดการพัฒนาความรู้ทางการตลาด จำเป็นต้องการพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาตลาด และพัฒนากลยุทธ์การขยายผลิตภัณฑ์ โดยพัฒนาจากปลา ส้มอินทรีย์ให้เป็นผลิตภัณฑ์ปลาส้มสมุนไพรพร้อมทานบรรจุภาชนะขนาดพกพา รวมทั้งออกแบบโลโก้ที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ใหม่ในการประกอบอาชีพของกลุ่มผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: สภาพปัญหา, กลุ่มผู้สูงอายุ, เพิ่มขีดความสามารถ

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the problem condition of the elderly group of Kham Konta Community, Sai Mun District, Yasothon Province, in order to increase creative economic competence. The research tools were a focus group and questionnaires. The sample groups selected for this study were 25, Using tools as an SWOT analysis Value Chain analysis And use tools strategies product and market development.

The research found that the problem of the elderly group of Kham Konta Community, Sai Mun District, Yasothon Province was that the most of the elderly groups had knowledge and skills in organic carp's breeding, but they had a lot of problems, including lack of marketing knowledge,

need to develop a market development strategy and product diversification (especially, herb pickled fish), packaging and branding design.

Keywords: The problem condition, Elderly group, Increase competence.

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยมีสถิติประชากรผู้สูงอายุเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี จากสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2561 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2561, หน้า 155) และพบว่า ประชากรผู้สูงอายุไทย ในปี พ.ศ. 2561 มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุ ตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไป 7.6 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 11.5 ของประชากรทั้งหมด และการคาดประมาณประชากรของประเทศไทยอีกประมาณ 15 ปี ข้างหน้า หรือในปี พ.ศ. 2568 จำนวนผู้สูงอายุ จะเพิ่มขึ้นเป็น 14.9 ล้านคนหรือคิดเป็น 2 เท่าของ ประชากรสูงอายุและในปี พ.ศ. 2573 จะเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 17.8 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 25 (ประมาณ 1 ใน 4) ของประชากรไทยทั้งประเทศ ทำให้สังคมไทยเข้าสู่ภาวะ ประชากรสูงอายุ แบบไม่ทันตั้งตัว เพราะในอดีตเมื่อปี พ.ศ. 2543 นั้นมีจำนวนผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 9.5 เท่านั้น แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มขึ้นสูงอย่างต่อเนื่อง (สุรพล ชยภพ, 2552, หน้า 5) โดยเฉพาะภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ในจังหวัดนครราชสีมาจัดอันดับ จำนวนผู้สูงอายุพบว่า มีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของกลุ่มผู้สูงอายุ จากร้อยละ 29.9 ในปี พ.ศ. 2537 เป็นร้อยละ 33.6 ในปี พ.ศ. 2550 ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะประกอบอาชีพ เกษตรกรรม และไม่มีการศึกษา ขาดการเตรียมตัวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ อีกทั้งความเสี่ยงของร่างกาย ทำให้ผู้สูงอายุมี ปัญหาด้านสุขภาพและจิตใจ (ชุตติเดช เจริญดอน และคณะ, 2554, หน้า 230) ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงด้าน เศรษฐกิจการเมือง การศึกษา สังคม และวัฒนธรรมของประเทศที่เปลี่ยนไป ส่งผลให้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งถูกทอดทิ้ง หรือมีภาระต้องดูแลบุตรหลานเนื่องจากผู้ปกครองไปทำงานที่อื่น จึงเกิดปัญหา รายจ่ายที่เพิ่มขึ้น รวมถึงการไม่มี อาชีพรองรับหากไม่ได้ประกอบอาชีพ หลักแล้ว ก็จะว่างงาน ทำให้ไม่มีรายได้เลี้ยงครอบครัวและตนเองเมื่อหลังจาก เกษียณอายุ ฉะนั้น การที่จะให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตในบั้นปลายได้อย่างมีความสุขทั้งภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาผู้สูงอายุที่มีอัตราการเพิ่มอย่างต่อเนื่อง หรือการแก้ปัญหาค่าความยากจน และเพิ่ม ศักยภาพและโอกาสของคนไทยในการพึ่งตนเองให้ได้รับโอกาสในการศึกษา และการบริการทางสังคมอย่างทั่วถึง ตลอดจนการพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุในชุมชนต่าง ๆ สามารถพึ่งตนเองได้

ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร พบว่า ผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีปัญหาการว่างงาน ขาด การส่งเสริมในการศึกษา ไม่ค่อยมีรายได้ และหากมีอาชีพหลักก็จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำไร่ ทำสวน แต่ รายได้ของผู้สูงอายุก็น้อยอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรมีราคาไม่แน่นอน รายได้จึงไม่เพียงพอจาก การประกอบอาชีพ รวมถึงหากหลังจากเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวแล้วผู้สูงอายุส่วนใหญ่ก็จะว่างงาน หรือเลี้ยงหลานอยู่ บ้าน และรับจ้างทั่วไป เพราะไม่มีอาชีพเสริมรองรับ ดังนั้น ในการพัฒนาอาชีพของผู้สูงอายุในชุมชน ผู้ที่นำจะเข้าใจ ถึงบริบทในชุมชนได้มากที่สุด และคงไม่พ้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับภายในชุมชนเอง ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และ 12 ได้มุ่งเน้นการพัฒนาคนโดยแก้ไขปัญหาความยากจน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ ในประเทศ ซึ่งหน่วยงานหรือองค์การที่เกี่ยวข้อง หากจะมีการส่งเสริมพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน จำเป็นที่จะต้องอาศัย ความร่วมมือของผู้นำชุมชน เพื่อสร้างแรงจูงใจนำไปสู่การพัฒนาและการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างเข้มแข็ง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัด ยโสธร ทั้งนี้การศึกษาวิจัยจึงมุ่งไปที่ผู้สูงอายุในชุมชน โดยเป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีอาชีพและรายได้ รวมถึงเป็นผู้สูงอายุที่มี

อาชีพและว่างงานหลังจากเสร็จสิ้น ฤดูเก็บเกี่ยวแล้ว ต้องการที่จะพัฒนาตนเองและการพัฒนาอาชีพเพื่อให้เกิดรายได้มาเลี้ยงครอบครัว โดยที่ไม่เป็นภาระของสังคม ซึ่งผลงานวิจัยครั้งนี้ จะเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนร่วมกันพัฒนากิจกรรมการพัฒนาอาชีพสำหรับผู้สูงอายุให้เกิดรูปแบบที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตเสริมสร้างขีดความสามารถทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของคนในชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาสภาพปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ ได้ทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยต่างๆ ประกอบด้วย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

อัตราการเข้าสู่วัยชราสูงอายุเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลให้มีเวลาในการเตรียมความพร้อมด้านคนน้อยมาก ส่งผลให้ประเทศไทยจำเป็นต้องวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมเพื่อเตรียมประชากรในการเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพ ในทุกภาคส่วน โดยความหมายของผู้สูงอายุ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556, หน้า 347) ให้ความหมายคำว่าชรา ไว้ว่า เป็นการแก่ด้วยอายุขำรดทรุดโทรมแต่คำนี้ไม่เป็นที่นิยมเพราะก่อให้เกิดความหดหู่ใจ และท้อแท้สิ้นหวัง ให้ความหมายดังกล่าวได้ กำหนดคำให้เรียกว่า “ผู้สูงอายุ” แทน ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2512 เป็นต้นมา ซึ่งคำนี้เป็นคำที่มีความหมายยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ที่ชราภาพกว่าเป็นผู้ที่สูงทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ และประสบการณ์มากกว่า ทั้งนี้จากการประชุมวิชาการด้านผู้สูงอายุขององค์การสหประชาชาติในองค์การสหประชาชาติในปี ค.ศ. 1995 United Nation Conference on Aging ใช้คำว่า “Older Person” สำหรับเรียกผู้สูงอายุ และได้ให้ความหมายว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยพิจารณาจากกระบวนการทางชีววิทยาที่เป็นช่วงสุดท้ายของวัฏจักรชีวิตของคนเรา โดยเฉพาะในระยะ 1 ใน 3 หรือ 1 ใน 4 ของช่วงอายุของคนเรา จะมีความสูญเสียทางจิตใจ เศรษฐกิจและสังคมมากที่สุด (United Nation ,1995, pp. 7-8) นอกจากนี้ กริชา วงศ์นาม, (2553, หน้า 4) ได้อธิบายว่าความสูงอายุ หมายถึง การพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในระยะสุดท้ายในช่วงอายุของมนุษย์ และดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจนสิ้นสุดอายุขัยของสิ่งมีชีวิตนั้น ๆ ประเทศไทยกำหนดให้บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ถือเป็นผู้สูงอายุ และถือเป็นเกณฑ์ที่ใช้สำหรับการปลดเกษียณอายุราชการด้วย ความสูงอายุเมื่อเกิดกับผู้ใดจะมีลักษณะดังนี้ สรุปได้ว่าผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจไปในทางที่เสื่อมลง มีบทบาททางสังคมและกิจกรรมทางอาชีพที่ลดลง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพ

ความหมายของการพัฒนาอาชีพ เกรียงศักดิ์ เขียววิ้ง (2550, หน้า 227) ให้ความหมายของการพัฒนาอาชีพ (Career Development) ว่าเป็นแนวทางเพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสม และมีประสบการณ์เพียงพอเมื่อมีความจำเป็น การพัฒนาอาชีพ ได้แก่ กิจกรรมใดๆ หรือทั้งหมดที่เตรียมบุคคลให้เป็นไปตามความต้องการขององค์กรทั้งในปัจจุบันและอนาคต สอดคล้องกับ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553, หน้า 87) ให้ความหมายของการพัฒนาอาชีพว่าเป็นกระบวนการพัฒนาความเชื่อ ค่านิยม ทักษะ ความถนัด ความสนใจ บุคลิกภาพ ตลอดจนความรู้ที่เกี่ยวกับโลกของอาชีพ การพัฒนาการของบุคคลในด้านอาชีพจึงเกี่ยวข้องกับการ

ตัดสินใจเลือกอาชีพ ตลอดจนการตั้งจุดมุ่งหมายของชีวิตและการทำงาน อีกทั้ง ชูชัย สมิทธิไกร (2554, หน้า 298) ให้ความหมายของการพัฒนาอาชีพว่าเป็นวิธีการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรชนิดหนึ่งที่ต้องการสามารถนำมาใช้เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าและพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรได้ จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การพัฒนาอาชีพ หมายถึง กระบวนการที่ส่งเสริมบุคคลให้เกิดการพัฒนาด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านทัศนคติที่ดีสำหรับตน โดยได้รับการศึกษาดูงาน และฝึกอบรม รวมถึงวิธีการอื่นๆ เพื่อให้บุคคลนำสิ่งที่ได้รับไปพัฒนาให้เกิดอาชีพ และความก้าวหน้าในงานที่ตนปฏิบัติอยู่อย่างสมบูรณ์ ส่วนการพัฒนาอาชีพตามทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของทีดแมนและโอฮารา (Tiedeman and O' Hara's Theory of Career Development) ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพ (Tiedeman, D. V. ,1979, pp 35-38) [10] ได้สร้างทฤษฎีการพัฒนาอาชีพขึ้น โดยอาศัยทฤษฎีการพัฒนาบุคลิกภาพของอีริกสัน (Erikson's Theory of Personality Development) เป็นพื้นฐาน นอกจากนี้ทีดแมนและโอฮารายังได้แนวความคิดจากกินซ์เบิร์กและซูเปอร์มาสร้างทฤษฎี จึงทำให้ทฤษฎีของเขาเป็นทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพที่เน้นทั้งด้าน การตัดสินใจเลือกอาชีพและการปรับตัวในอาชีพของบุคคล ทั้งสองได้เห็นว่าพัฒนาการด้านอาชีพเป็นกระบวนการที่ต้องสร้างเอกลักษณ์ด้านอาชีพ เมื่อบุคคลต้องเผชิญกับงาน โดยได้อธิบายว่าประสบการณ์ใหม่ๆ ทำให้บุคคลสร้างเอกลักษณ์ด้านอาชีพขึ้น การสร้างเอกลักษณ์ด้านอาชีวดังกล่าวเป็นการสร้างเอกลักษณ์ในการทำงานของตนเองเพื่อให้ตนเองสามารถอยู่ใน สังคมได้ การสร้างเอกลักษณ์ของตนเองเป็นปรากฏการณ์ทางจิตวิทยาและสังคมวิทยา พัฒนาการด้านอาชีพที่เน้นการตัดสินใจเลือกอาชีพและการปรับตัวในอาชีพประกอบด้วย ขั้นตอนต่างๆ หลายขั้น ซึ่งบางครั้งอาจจะเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าตลอดชีวิตของบุคคลเมื่อบุคคลต้องเปลี่ยนงานใหม่อยู่เสมอ โดยแบ่งออกเป็นระยะใหญ่ ๆ ได้ 2 ระยะ คือ 1) ระยะเตรียมเลือกอาชีพ (Period of Anticipation or Preoccupation) ในระยะนี้แบ่งออกเป็นขั้นตอนย่อย ๆ ได้ 4 ขั้น คือ (1) ขั้นสำรวจ (Exploration stage) (2) ขั้นการก่อตัวของความคิด (Crystallization stage) (3) ขั้นการทดลองเลือกอาชีพ (Choice stage) (4) ขั้นการพิจารณารายละเอียด (Clarification stage) และ 2) ระยะการประกอบอาชีพและการปรับตัว (Period of Implementation and Adjustment) โดยในระยะนี้ซึ่งแบ่งออกเป็นขั้นตอนย่อย ได้ 3 ขั้น (สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคกลาง, 2555, หน้า 1) คือ (1) ขั้นเข้าสู่การศึกษาหรืออาชีพ (Induction stage) (2) ขั้นการปรับปรุง (Reformation stage) และ (3) ขั้นความมั่นคง (Integration stage) จากทฤษฎีที่กล่าวมาทำให้มองเห็นว่าพัฒนาการทางอาชีพนั้น เป็นกระบวนการตัดสินใจที่สลับซับซ้อน เกิดในช่วงเวลายาวนานตลอดชีวิตของบุคคลก็ได้ และการตัดสินใจแต่ละครั้งก็มีผลต่อเนื่องไปถึงการตัดสินใจอื่น ๆ ที่ตามมาในบางครั้ง การตัดสินใจก็อาจจะไม่ได้เกิดตามขั้นตอนลงมาทีละเรื่อง ในชีวิตจริงของเราบ่อยครั้งจะพบว่าเรามีหลายสิ่งที่เราจำเป็นต้องเลือกตัดสินใจในเวลาเดียวกัน ซึ่งอาจทำให้ยากสำหรับบุคคลหลายคนที่จะต้องเลือกตัดสินใจในตัวเลือกที่ดีที่สุดสำหรับเขา เพราะการเลือกแต่ละครั้งนั้น ผลที่ตามมาจะมีอิทธิพลต่ออนาคตของบุคคลเสมอ จากการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพข้างต้น สรุปได้ว่าพัฒนาการด้านอาชีพ จะเริ่มขึ้นเมื่อบุคคลเริ่มตระหนักว่าอาชีพนั้นๆ จะสามารถตอบสนอง ความต้องการของเขาได้ซึ่งพัฒนาการด้านอาชีพที่เน้นการตัดสินใจเลือกอาชีพและการปรับตัวในอาชีพประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ หลายขั้น ซึ่งบางครั้งอาจจะเกิดขึ้นได้หลายครั้ง ตลอดชีวิตของบุคคลเมื่อบุคคลต้องเปลี่ยนงานใหม่อยู่เสมอ ดังนั้นงานวิจัยนี้ต้องมีการพัฒนาอาชีพที่เกิดจากความต้องการของชาวบ้านในชุมชน นำมาซึ่งการนำรายได้ที่เพิ่มขึ้นมาสู่ชุมชนที่ออกมาจากการค้นหาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านในชุมชน โดยในส่วนของพัฒนาอาชีพสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ ได้ทำการศึกษาทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของซูเปอร์ (Super, 1953) กลุ่มผู้สูงอายุอยู่ขั้นของความเสื่อม (Decline Sage) ตั้งแต่อายุ 65 ปี ถึงตาย เป็นช่วงที่ทำงานน้อยและมีความรับผิดชอบน้อย และมีบทบาทในสังคมน้อย ควรการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคง โดยสถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคกลาง คือ การพัฒนากระบวนการผลิต

กระบวนการตลาด การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม/เทคโนโลยี จำเป็นที่ผู้ประกอบการอาชีพต้องศึกษาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้เฉพาะเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการพัฒนาอาชีพ จำเป็นต้องรู้จักเลือกใช้แหล่งที่เอื้อต่อการพัฒนาอาชีพได้แก่ แหล่งเรียนรู้ แหล่งเงินทุน แหล่งวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องจักร แหล่งงาน ตลาดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาปรับใช้ได้อย่างหลากหลาย สำหรับการประกอบอาชีพจำเป็นต้องมีการศึกษา วิเคราะห์ ให้เป็นไปตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผู้ประกอบการอาชีพจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่หาประสบการณ์ เพื่อความสำเร็จในงานอาชีพ แบ่งออก 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1) วิเคราะห์ศักยภาพธุรกิจ ขั้นที่ 2) การจัดทำแผนพัฒนาการตลาดเพื่อพัฒนาธุรกิจ ขั้นที่ 3) การจัดทำแผนพัฒนาการผลิตหรือการบริการ และขั้นที่ 4) การพัฒนาธุรกิจเชิงรุกการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาธุรกิจ โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการแก้ปัญหา การแสวงหาความรู้ การบริหารจัดการทรัพยากร พัฒนาชุมชน และ การจัดทำแผนและ การขับเคลื่อนแผน ด้วยกระบวนการผลิต วิเคราะห์ จนบรรลุความเข้มแข็งยั่งยืนเศรษฐกิจพอเพียง และมีการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมที่ดีการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของแผนพัฒนา โดยบทความวิจัยนี้ผู้เขียนได้ดำเนินวิจัยจากทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของซูเปอร์ โดยศึกษาในส่วนของศักยภาพธุรกิจ เพื่อศึกษาว่า การพัฒนาให้ผู้สูงอายุให้เกิดเป็นชีพ และให้เกิดการพัฒนาได้ต่อ โดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพของธุรกิจ โดยใช้หลักวิเคราะห์ศักยภาพธุรกิจ 3 วิธี ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์สภาพการดำเนินงานทางการตลาด (SWOT Analysis) 2) การวิเคราะห์ห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain Analysis) และ 3) การวิเคราะห์กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์และตลาด ตามแนวคิด Ansoff's matrix ตามลำดับ

วิธีดำเนินการวิจัย

ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร โดยวิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะอาสาสมัครเข้าร่วมกลุ่ม จำนวน 25 คน

ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การสนทนากลุ่ม (Focus Group) นอกจากนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสารวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาสังเคราะห์ และสรุปประเด็นเพื่อบันทึกข้อมูลในแบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสำรวจความคิดเห็น ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ถูกสัมภาษณ์ที่มีต่อสภาพ ปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis)

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ถูกสัมภาษณ์ที่มีต่อสภาพ ปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือการจัดการห่วงโซ่อุปทาน (Value Chain)

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ถูกสัมภาษณ์ที่มีต่อสภาพ ปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือการวิเคราะห์กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์และตลาด (Ansoff's matrix)

ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล

การสรุปความจากประสนทนากลุ่ม เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) วิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทานของ (Value Chain) และการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการพัฒนาตลาด (Ansoff's matrix) โดยแนวการมีส่วน

ร่วมที่สร้างขึ้น จัดกลุ่มความหมายแยกออกเป็นประเด็น (Content Analysis) โดยจัดกลุ่มข้อมูลที่มีลักษณะร่วมหรือที่มีความหมายเหมือนกันไว้ด้วยกัน

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์สภาพและปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร โดยใช้เครื่องมือ SWOT

ตารางที่ 1 ตารางแสดงการวิเคราะห์สภาพและปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร โดยใช้เครื่องมือ SWOT

S:Strengths (จุดแข็ง)	W : Weaknesses (จุดอ่อน)
S1. เกษตรกรมีความรู้และทักษะในเลี้ยงปลาตะเพียนอินทรีย์	W1. ขาดพันธุ์ปลาตะเพียนอินทรีย์ที่มีคุณภาพที่เป็นความต้องการของตลาด
S2. ปลาตะเพียนอินทรีย์เลี้ยงง่าย	W2. ขาดความรู้ในการเพิ่มผลผลิตปลาที่มีปริมาณเพียงพอและมีคุณภาพ
S3. มีปลาจำหน่ายได้ทั้งปี	W3. ขาดการพัฒนาความรู้ทางการตลาดปลาอย่างเป็นระบบตั้งแต่ การเลี้ยง การแปรรูป และการจำหน่าย
S2. สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดของชุมชน	W4. ขาดการพัฒนาการเรียนรู้จากเกษตรกรรุ่นเก่าไปสู่เกษตรกรรุ่นใหม่
	W5. ขาดความรู้และทักษะในการนำเทคโนโลยีมาใช้พัฒนาทางการตลาด
O:Opportunities (โอกาส)	T : Threats (อุปสรรค)
O1. รัฐบาลให้การสนับสนุนสินค้าทางการเกษตรอินทรีย์	T1. ขาดการบูรณาการพัฒนาทางการตลาดระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร กับหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา กลุ่มเกษตรกร และหน่วยงานภาคเอกชน
O3. แนวโน้มคนรักสุขภาพหันมาบริโภคสินค้าปลอดสารพิษมากขึ้น	

ที่มา: ข้อมูลสภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้จากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มภาครัฐ ในวันที่ 11 มีนาคม 2562

จากตารางที่ 1 นำความคิดเห็นของกลุ่มเกษตรกร และกลุ่มภาครัฐ เกี่ยวข้องกับสภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้ทางการตลาด มาเรียงลำดับความสำคัญโดยใช้แนวคิด SWOT มากที่สุด ได้ดังนี้ ด้านจุดแข็งพบว่าเกษตรกรมีความรู้และทักษะในเลี้ยงปลาตะเพียนอินทรีย์ ด้านจุดอ่อนพบว่าขาดการพัฒนาความรู้ทางการตลาดปลาอย่างเป็นระบบตั้งแต่การเลี้ยง การแปรรูป และการจำหน่าย ด้านโอกาสคือ รัฐบาลให้การสนับสนุนสินค้าทางการเกษตร และด้านอุปสรรคพบว่า ขาดการบูรณาการพัฒนาและกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธรของหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา กลุ่มเกษตรกรและหน่วยงานภาคเอกชน

การวิเคราะห์การจัดการห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ในการบูรณาการ การมีส่วนร่วมในการจัดการของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร

1) ผลการวิจัยวิเคราะห์การจัดการห่วงโซ่คุณค่าของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร (Value Chain) ผลการศึกษาพบว่า

1.1) การเลี้ยง ผลการศึกษาพบว่า มีจำนวนครัวเรือนที่เลี้ยงปลา 100 ครัวเรือน มีปริมาณเลี้ยงปลา 45 ไร่ โดยมีพันธุ์ปลาตะเพียนอินทรีให้ 6,000 ตัว ต่อ 1 บ่อ แต่ด้วยความที่มีพื้นที่เยอะลูกปลาไม่พอจึงมีความคิดที่จะเพาะพันธุ์ปลาเอง จึงได้โอกาสจากการเป็นประมงอาสาไปฝึกเรียนรู้วิธีการเพาะพันธุ์ปลาเพิ่มจนตอนนี้สามารถเพาะพันธุ์ปลาได้เอง และสามารถนำองค์ความรู้ไปขยายต่อให้ชาวบ้านได้เพาะเลี้ยงเองด้วย ลงทุนครั้งแรกเพียง 53,000 บาท เท่านั้น บ่อเลี้ยงปลาในนาข้าว 2 บ่อ กว้างบ่อละ 2 ไร่ และมีบ่อเล็กบ่อน้อยอีก 6 บ่อ ขนาดความกว้างแตกต่างกันออกไป เริ่มจากการเตรียมบ่อ เน้นเลี้ยงปลากินพืช ขุดบ่อไม่ต้องลึกมากประมาณ 1.50 เมตร เพราะถ้าขุดลึกเกินไปหรือตื้นเกินไปปลาจะไม่โต ตกบ่อให้แห้งสนิท ถ้าแดดจัดใช้เวลาตากไม่ถึงเดือน สำหรับบ่อใหม่เลี้ยงครั้งแรกให้ใช้ปูนขาวโรยฆ่าเชื้อและใช้ปุ๋ยคอกตากแห้งโรยเข้าไปเป็นอาหารปลา กินพืช ปล่อยน้ำเข้าบ่อ ขึ้นตอนนี้อ่างหากสูบน้ำมาจากห้วยต้องทำการกรองน้ำด้วยมุ้งเขียวก่อน เพื่อป้องกันไม่ให้ไข่ปลาไข่สัตว์น้ำที่อยู่ในคลองเข้ามาปะปน และในระหว่างที่เลี้ยงต้องคอยดูแลเรื่องน้ำหากน้ำขุ่นให้นำปูนขาวละลายน้ำแล้วคน สาดให้ทั่วบ่อ น้ำก็จะใสขึ้น นำลูกปลาที่อนุบาลไว้มาปล่อย บ่อขนาด 1 ไร่ สำหรับทำปลาส้ม ปล่อยลูกปลาไม่เกิน 2,500-3,000 ตัว อัตราการปล่อยแล้วแต่ครั้ง บางครั้งจะปล่อยปลาตะเพียน 2,500 ตัว ปล่อยปลานิล 500 ตัว เพื่อให้ปลานิลเป็นตัวเก็บกวาดขยะกันบ่อ กินขี้ปลาตะเพียน หรือถ้าเลี้ยงสำหรับทำปลาแคดเดียว บ่อขนาด 1 ไร่ เลี้ยงแบบหนาแน่นปล่อยปลาได้ถึง 6,000 ตัว เลี้ยงแบบอินทรี ก็คือการปลูกหญ้าเนเปียร์เสริมเป็นอาหารลดต้นทุน ในสัดส่วน 6 : 4 : 1 ตามสูตรของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ใช้หญ้าเนเปียร์ 6 ส่วน รำ 4 ส่วน และหัวอาหาร 1 ส่วน หรือถ้าฟาร์มไหนที่อยากเลี้ยงแบบอินทรี 100 เปอร์เซ็นต์ ก็ใช้อัตราส่วนเหมือนเดิม 6 : 4 : 1 เพียงแค่เปลี่ยนจากหัวอาหารเป็นปลาปนแทน หรือเก็บผักไชยา ผักบุ้ง ให้ทุกวันเข้าเย็น

1.2) การแปรรูป ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนคำครตามีการแปรรูปปลาตะเพียนให้เป็นปลาส้ม แต่ยังไม่มีการแปรรูปปลาส้มให้มีมูลค่าเพิ่ม ด้วยเหตุผลจากการขาดเงินลงทุน ไม่มีเครื่องจักร และยังขาดความรู้ในการแปรรูปปลาส้มสร้างมูลค่าเพิ่ม

1.3) การจำหน่าย ผลการศึกษาพบว่า การจำหน่ายปลาส้มของชุมชนมีการจัดจำหน่ายทั้งขายปลีกและขายส่ง โดยการขายปลีก ทางชุมชนจะนำปลาส้มบรรจุถุงไปขายที่ตลาดเองและส่งขายตามที่ลูกค้าสั่งที่กรุงเทพฯ ผ่านเครือข่ายลูกหลานของชุมชน โดยขายในราคาต่อกิโลกรัมละ 120 บาท ส่วนการขายส่ง จะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงหมู่บ้าน โดยให้ราคาต่อกิโลกรัมละ 100 บาท

2) ผลการวิเคราะห์การจัดการห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ในการบูรณาการการมีส่วนร่วมในการจัดการของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร มีดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การจัดการห่วงโซ่คุณค่าของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร
(Value Chain)

แนวคิด	หน่วยจัดการเรียนรู้	การดำเนินการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้
Value Chain			
การเลี้ยง/ต้นน้ำ (Upstream)	1. สำนักงานประมงจังหวัดยโสธร	- พัฒนาสายพันธุ์ปลาตะเพียน	การพัฒนา
	2. สำนักงานเกษตรและสหกรณ์- จังหวัดยโสธร	อินทรีย์ - วิเคราะห์ดิน บำรุงดิน	การผลิต
	3. สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี	บำรุงน้ำ - สนับสนุนพันธุ์ปลาตะเพียน อินทรีย์และการเลี้ยง - สนับสนุนเครื่องจักร เพื่อใช้ในการเลี้ยงปลา - พัฒนาการจัดการเรียนรู้ ด้านการเลี้ยง/การผลิต	
การแปรรูป/ กลางน้ำ (Midstream)	4. สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี	- การรวมกลุ่มผู้สูงอายุ - การพัฒนากลุ่ม OTOP	การพัฒนา ผลิตภัณฑ์
	5. กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	- การจดทะเบียน OTOP - การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน - สนับสนุนเครื่องจักร เพื่อใช้ในการแปรรูป	
	6. เครื่องข่ายเกษตรแปรรูปต่างๆ	- สนับสนุนการก่อสร้าง โรงเรือนแปรรูปปลาต้ม มาตรฐาน อย. - การขอรับรองคุณภาพ อาหารและยา หรือ อย. - สนับสนุนการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาแปรรูป ผลิตภัณฑ์ และการพัฒนาตรา สินค้า - พัฒนาเทคโนโลยีและ นวัตกรรมเพื่อการแปรรูป - ให้คำแนะนำความรู้ด้าน การพัฒนาผลิตภัณฑ์	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

แนวคิด	หน่วยจัดการเรียนรู้	การดำเนินการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้
Value Chain			
การจัดจำหน่าย/ ปลายน้ำ (Downstream)	1. สำนักงานพาณิชย์จังหวัดยโสธร	- การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ - การจดทะเบียน เครื่องหมายการค้า (SME) - การจดทะเบียนพาณิชย์	การพัฒนาทาง การตลาด การจัดจำหน่าย และ พัฒนา
	2. สำนักงานการท่องเที่ยวและ กีฬาจังหวัดยโสธร	- การพัฒนาท่องเที่ยวชุมชน เชิงเกษตร	
	3. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	- ส่งเสริมและสนับสนุน ในด้านต่างๆ ในกิจกรรม ของกลุ่มชุมชน	การท่องเที่ยวชุมชน
	4. ชุบเปอร์มาเกตชั้นนำ/ร้านขาย ของฝากประจำจังหวัดและประเทศ	- การจำหน่ายสินค้าจาก ชุมชน	
	5. บริษัทประชารัฐรักสามัคคี ยโสธร	- ส่งเสริมการตลาดสินค้า จากชุมชน - การสนับสนุนแหล่งเงินทุน ให้กลุ่มชุมชน	
	6. สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อม	- พัฒนาการจัดการความรู้ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และการใช้เทคโนโลยีมาใช้	
	7. สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี	ในการพัฒนาช่องทางการจัด จำหน่าย	
	8. เครื่องช่วยเกษตรแปรรูปต่างๆ	- ให้คำแนะนำความรู้ด้าน การจัดจำหน่ายทั้งใน ประเทศ และต่างประเทศ	

ที่มา : ข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มภาครัฐ
ในวันที่ 19 เมษายน 2562

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาการวิเคราะห์การจัดการห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ในการบูรณาการ
การมีส่วนร่วมในการจัดการของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครดา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร พบว่า 1) การเลี้ยงหรือ
ต้นน้ำ (Upstream) ผลด้านการพัฒนาการผลิต ต้องมีหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมบูรณาการความรู้ ประกอบด้วย
สำนักงานประมงจังหวัดยโสธร สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดยโสธร และสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัย
ราชภัฏอุบลราชธานี 2) การแปรรูปหรือกลางน้ำ (Midstream) ผลด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ต้องมีหน่วยงานต่างๆ
เข้าร่วมบูรณาการความรู้ ประกอบด้วย สำนักงานพัฒนาสังคมจังหวัดยโสธร สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด

ยโสธร สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดยโสธร สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และเครื่องข่ายเกษตรแปรรูปต่างๆ และ 3) การจำหน่ายหรือปลายน้ำ (Downstream) ผลด้านการพัฒนาทางการตลาดการจัดจำหน่ายและพัฒนารองเท้าที่วชุมชนต้องมีหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมบูรณาการความรู้ ประกอบด้วย สำนักงานพาณิชย์จังหวัดยโสธร สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดยโสธร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชูปเปอร์มาเกตซ์ชั้นนำ หรือร้านขายของฝากประจำจังหวัดและประเทศ บริษัทประชารัฐรักสามัคคียโสธร (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และเครื่องข่ายเกษตรแปรรูปต่างๆ เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพให้การดำเนินงานของกลุ่ม

การสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร โดยใช้เครื่องมือการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนากลยุทธ์ผลิตภัณฑ์และตลาด ตามแนวทางของ Ansoff's matrix โดยมีผลการศึกษาดังนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์และตลาด โดยใช้เครื่องมือ Ansoff's matrix

ที่มา : ข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มภาครัฐ

ในวันที่ 9 พฤษภาคม 2562

จากภาพที่ 1 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์และตลาด ตามแนวทางของ Ansoff's matrix พบว่า 1) กลยุทธ์การเจาะตลาด (Market penetration) คือ การพัฒนาสินค้าเดิมและตลาดเดิม ได้แก่ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ของปลาต้ม 2) กลยุทธ์การพัฒนาตลาด (Market development) คือ การพัฒนาสินค้าเดิมและตลาดใหม่ ได้แก่ พัฒนาปลาต้มบรรจุแบบสุญญากาศ จำหน่ายในร้านค้าปลีกสมัยใหม่ พัฒนาปลาต้มสมุนไพรอบแห้ง และพัฒนาตราสินค้าให้เหมาะกับตลาดใหม่ 3) กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product development) คือ การพัฒนาสินค้าใหม่และตลาดเดิม ได้แก่ พัฒนาปลาต้มบรรจุแบบพาสเจอร์ไรส์ และพัฒนาปลาต้มบรรจุแบบ

สัญญาภาค และ 4) กลยุทธ์การขยายผลิตภัณฑ์ (Diversification) คือ การพัฒนาสินค้าใหม่และ ตลาดใหม่ ได้แก่ ปลายัสมุนไพรรวมทาน บรรจุขวดขนาดพกพา ซึ่งจากการสนทนากลุ่มชุมชนผู้สูงอายุและผู้เชี่ยวชาญภายนอก และภายใน เห็นควรว่ากลุ่มผู้สูงอายุควรเลือกใช้ 2 กลยุทธ์ คือกลยุทธ์การพัฒนาตลาด (Market development) เพื่อพัฒนาสินค้าเดิมและตลาดใหม่ และกลยุทธ์การขยายผลิตภัณฑ์ (Diversification) เพื่อพัฒนาสินค้าใหม่และ ตลาดใหม่ โดยลงความเห็นที่จะพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ปลายัสมุนไพรรวมทานบรรจุภาชนะขวดขนาดพกพา เพื่อส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์ไปสู่กลุ่มลูกค้าคนทำงาน และวัยรุ่น รับประทานได้ทุกที่ทุกเวลา

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์สภาพปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร มีดังนี้

การวิเคราะห์สภาพปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร โดยใช้เครื่องมือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) พบว่า สภาพและปัญหาทางการตลาด ด้านจุดแข็ง เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้และทักษะในเลี้ยงปลาตะเพียนอินทรีย์ปลาตะเพียนอินทรีย์เลี้ยงง่าย สามารถผลิตปลาสดจำหน่ายได้ ทั้งปี และสามารถชักชวนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการตลาดของชุมชน ด้านจุดอ่อน ชุมชนนี้ขาดพันธุ์ปลา ตะเพียนอินทรีย์ที่มีคุณภาพที่เป็นความต้องการของตลาด ขาดความรู้ในการเพิ่มผลผลิตปลาสดที่มีปริมาณเพียงพอ ที่มีคุณภาพ ขาดการพัฒนาความรู้ทางการตลาดปลาสดอย่างเป็นระบบตั้งแต่ การเลี้ยง การแปรรูป และการจำหน่าย ขาดการพัฒนาการเรียนรู้จากเกษตรกรรุ่นเก่าไปสู่เกษตรกรรุ่นใหม่ และขาดความรู้และทักษะในการนำ เทคโนโลยีมาใช้ในการตลาด ด้านโอกาส รัฐบาลให้การสนับสนุนสินค้าทางการเกษตรอินทรีย์และมีแนวโน้ม คนรักสุขภาพหันมาบริโภคสินค้าปลอดสารพิษมากขึ้น และด้านอุปสรรค ขาดการบูรณาการพัฒนาทางการตลาดระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร กับหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา กลุ่มเกษตรกร และหน่วยงานภาคเอกชน

การวิเคราะห์การจัดการห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร พบว่า ในการบริหารจัดการของกลุ่มต้องมีการบูรณาการการมีส่วนร่วมในการจัดการของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร โดย 1) การเลี้ยงหรือต้นน้ำ (Upstream) มุ่งเป้าไปที่ผลด้านการพัฒนาการผลิต ซึ่งต้องมีหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมบูรณาการความรู้ ประกอบด้วย สำนักงานประมงจังหวัดยโสธร สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดยโสธร และสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี 2) การแปรรูปหรือกลางน้ำ (Midstream) มุ่งเป้าไปที่ผลด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งต้องมีหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมบูรณาการความรู้ ประกอบด้วย สำนักงานพัฒนาสังคมจังหวัดยโสธร สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดยโสธร สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดยโสธร สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และเครื่องข่ายเกษตรแปรรูปต่างๆ และ 3) การจำหน่ายหรือปลายน้ำ (Downstream) มุ่งเป้าไปที่ผลด้านการพัฒนาทางการตลาดการจัดจำหน่ายและพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งต้องมีหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมบูรณาการความรู้ ประกอบด้วย สำนักงานพาณิชย์จังหวัดยโสธร สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดยโสธร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซุปเปอร์มาเก็ตชั้นนำ/ร้านขายของฝากประจำจังหวัดและประเทศ บริษัทประชารัฐรักสามัคคี ยโสธร (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และเครื่องข่ายเกษตรแปรรูปต่างๆ เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพให้กับการดำเนินงานของกลุ่ม

การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนากลยุทธ์ผลิตภัณฑ์และตลาดตามแนวทางของ Ansoff's matrix ของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครดา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร พบว่า 1) กลยุทธ์การเจาะตลาด (Market penetration) คือ การพัฒนาสินค้าเดิมและตลาดเดิม ได้แก่ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ของปลาต้ม 2) กลยุทธ์การพัฒนาตลาด (Market development) คือ การพัฒนาสินค้าเดิมและตลาดใหม่ ได้แก่ พัฒนาปลาต้มบรรจุแบบสุญญากาศ จำหน่ายในร้านค้าปลีกสมัยใหม่ พัฒนาปลาต้มสมุนไพรอบแห้ง และพัฒนาตราสินค้าให้เหมาะกับตลาดใหม่ 3) กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product development) คือ การพัฒนาสินค้าใหม่และตลาดเดิม ได้แก่ พัฒนาปลาต้มบรรจุแบบพาสเจอร์ไรส์ และพัฒนาปลาต้มบรรจุแบบสุญญากาศ และ 4) กลยุทธ์การขยายผลิตภัณฑ์ (Diversification) คือ การพัฒนาสินค้าใหม่และตลาดใหม่ ได้แก่ ปลาต้มสมุนไพรพร้อมทาน บรรจุขวดขนาดพกพา ซึ่งจากการสนทนากลุ่มชุมชนผู้สูงอายุและผู้เชี่ยวชาญภายนอกและภายใน เห็นควรว่ากลุ่มผู้สูงอายุควรเลือกใช้ 2 กลยุทธ์ คือกลยุทธ์การพัฒนาตลาด (Market development) เพื่อพัฒนาสินค้าเดิมและตลาดใหม่ และกลยุทธ์การขยายผลิตภัณฑ์ (Diversification) เพื่อพัฒนาสินค้าใหม่และตลาดใหม่ โดยลงความเห็นที่จะพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ปลาต้มสมุนไพรพร้อมทานบรรจุภาชนะขนาดพกพา เพื่อส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์ไปสู่กลุ่มลูกค้าคนทำงาน และวัยรุ่น รับประทานได้ทุกที่ทุกเวลา

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วม โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์หาสภาพและปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งจากการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือ เครื่องมือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) การวิเคราะห์การจัดการห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) และการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และตลาด ตามแนวทางของ Ansoff's matrix ทำให้ทราบว่ากลุ่มผู้สูงอายุจุดแข็งคือมีวัตถุดิบมีความรู้ในการเลี้ยงปลาตะเพียนอินทรีย์ การทำปลาต้มอินทรีย์ มีโอกาสคือภาครัฐให้การสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ ผู้บริโภคมีความรักสุขภาพมากขึ้น แต่จุดอ่อนคือขาดการพัฒนาการเรียนรู้ทางการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการจัดการห่วงโซ่มูลค่าของกลุ่ม และมีอุปสรรคคือ ขาดการบูรณาการความรู้ด้านต่างๆ จากส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานพาณิชย์จังหวัดยโสธร สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดยโสธร องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมเปอรมาเกตชั้นนำ/ร้านขายของฝากประจำจังหวัดและประเทศ บริษัทประชารัฐรักสามัคคียโสธร (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และเครื่องข่ายเกษตรแปรรูปต่างๆ นอกจากนี้ข้อสรุปจากการสนทนากลุ่มเห็นควรว่ากลุ่มผู้สูงอายุควรเลือกใช้ 2 กลยุทธ์ คือกลยุทธ์การพัฒนาตลาด (Market development) เพื่อพัฒนาสินค้าเดิมและตลาดใหม่ และกลยุทธ์การขยายผลิตภัณฑ์ (Diversification) เพื่อพัฒนาสินค้าใหม่และตลาดใหม่ โดยลงความเห็นที่จะพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ปลาต้มสมุนไพรพร้อมทานบรรจุภาชนะขนาดพกพา และออกแบบโลโก้ที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ใหม่สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนที่จะประกอบอาชีพใหม่ เพื่อส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์ไปสู่กลุ่มลูกค้าคนทำงาน และวัยรุ่น รับประทานได้ทุกที่ทุกเวลา สอดคล้องกับงานวิจัยของดวงพร กิจอาทร (2560) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลมะคามัย อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา การวิจัยพบว่า ความพร้อมของชุมชนท้องถิ่นก่อนดำเนินการ กลุ่มผู้สูงอายุมีศักยภาพในการพัฒนาในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพและเป็นทรัพยากรที่เหมาะสมในพื้นที่ ทักษะการผลิต/ภูมิปัญญาที่มีอาชีพ การประสานงานการสนับสนุนจากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของอบต. ในระหว่างการทำตลาดจะมีการระดมสมองเพื่อสร้างกลุ่มอายุผู้สูงอายุ ขั้นตอนแรกคือการจัดตั้งคณะกรรมการ จากนั้นบวกล้มและแพทชูส์ผลิตโดยวิธีการแบ่งปันความรู้ การประชุมเชิงปฏิบัติการในหมู่สมาชิกที่สนใจ โลโก้ฉลากและบรรจุภัณฑ์ได้รับการพัฒนาขึ้นครั้งแรกโดยนักวิจัยและ

ดำเนินการด้วยตนเองในที่สุด กฎการจัดการและการดำเนินการตามแผนธุรกิจนั้นออกโดยกลุ่มซึ่งได้รับการสนับสนุนจากอบต. ในระดับท้องถิ่น ระยะเวลาการติดตามและประเมินผลพบว่าการผลิตและจำหน่ายในด้านการค้าเนินธุรกิจประสบความสำเร็จและเชื่อมโยงกับการผลิตอย่างต่อเนื่อง คณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นมีความพร้อมและพอใจกับผลการดำเนินงาน การเรียนรู้ในกระบวนการผลิตการตลาดการเงิน การบัญชีและการจัดการโดยกลุ่มเกิดขึ้นเอง ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญของการวิจัยครั้งนี้คือการร่วมมือในการเรียนรู้และการปฏิบัติระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ นักวิจัย และอบต. ตลอดกระบวนการวิจัย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นางลักษณ์ ตั้งปรัชญากุล กตัญญู แก้วทานาม และอิติรัตน์ เหล่าคมพุดาจารย์ (2557) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพชุมชน ขององค์การบริหารส่วนตำบลโพนงาม อำเภอภมมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า กลุ่มอาชีพต้องการระดมทุนของกลุ่มและมีการสนับสนุนเงินทุน จากภายนอกที่เกี่ยวข้อง เพื่อการกู้ยืมในการพัฒนากลุ่มอาชีพ เช่น ขอรับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอภมมลาไสย เกษตรอำเภอภมมลาไสย องค์การบริหารส่วนตำบลโพนงาม หรือเพิ่มหุ้นเพื่อระดมทุนจากสมาชิกในกลุ่มมากที่สุด รองลงมา คือ กลุ่มควรมีแนวทางในการบริหารจัดการความขัดแย้งที่ชัดเจน ผู้บริหารกลุ่มควรเปิดโอกาสให้สมาชิกเสนอแนะแนวทางเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพของตน มีการนำวัสดุที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้ผลิตภัณฑ์ และกลุ่มอาชีพควรแสวงหาตลาดใหม่เพิ่มเติมอยู่เสมอ

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่องนี้เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ประจำปีการศึกษา 2562 ขอขอบคุณกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครดา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร ขอขอบคุณนักวิชาการเครือข่ายเกษตรแปรรูป ผู้เชี่ยวชาญภายนอก นักวิชาการในสถาบันทางการศึกษาผู้เชี่ยวชาญภายในทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการวิจัย ที่ท่านกรุณาเสียสละเวลาการเข้าร่วมและให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์กับโครงการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ต่องานวิจัยให้มีคุณค่ายิ่งต่อการพัฒนาประเทศ คุณความดีหรือประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบเป็นกตเวทิตาแต่บุพการี ครูอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2561). *สถานการณ์ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2561*. กรุงเทพฯ: ทีคิวพี.
- สุรพล ชยภพ. (2552). *การพัฒนารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุโดยมีส่วนร่วมของชุมชน จังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชุตินเดช เจริญดอน และคณะ. (2554). *คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบท อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา*. *วารสารสาธารณสุขศาสตร์*, 41(3), 229 - 239
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2545*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด.
- United Nations. (1995). *Quality of Life in the ESCAPE Region*. Economic and Social Commission for Asia and the Pacific.
- กริชา วงศ์นาม. (2553). *กิจกรรมการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ*. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง. (2550). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์*. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). *การบริหารงานวิชาการ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- ชูชัย สมितिไกร. (2554). *พฤติกรรมผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Tiedeman and O'Hara. (1979). *Career Development Theory*. AW. Rotterdam The Netherlands: Sense Publisher.

สถาบันพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคกลาง. (2555). *รายงานการวิจัย การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนในภาคกลาง*. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, กระทรวงศึกษาธิการ.

Super, Donald E. (1953). A theory of vocational development. *American Psychologist*, 8(5), 185.

ดวงพร กิจอาทรและคณะ. (2560). การพัฒนากลุ่มอาชีพผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ*, 6(2) ประจำเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม 2560, 74-85.

นงลักษณ์ ตั้งปรัชญากุล กตัญญู แก้วหานาม และฉัตรรัตน์ เหล่าคมพุดผาจารย์. (2557). แนวทางการพัฒนา กลุ่มอาชีพชุมชน ขององค์การบริหารส่วนตำบลโพรงนาง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารบัณฑิตศึกษา*, 11(53), 125-132.

ประสิทธิผลของการประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนา
ระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล
Effectiveness of the Application of Participatory Action Research
Concepts to the Development for the Surveillance System of Adverse
Drug Events in Hospitals

สุพัตรา บุญยีน^{1*} กุลชญา ลอยหา^{2*} เด่นดวงดี ศรีสุระ³

Supattra Boonyuen¹ Kulchaya Loiha^{2*} Dendungdee Srisura³

^{1*}บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

^{2,3}คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

^{1*}Graduate school, Ubon Ratchathani Rajabhat University

^{2,3}Faculty of Public Health, Ubon Ratchathani Rajabhat University

*Corresponding author; E-mail: Kulchaya.l@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research Design) แบบสองกลุ่มวัดก่อนและหลังการทดลอง (The Pretest-posttest two group comparison Design) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด paired t-test และ independent t-test ที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัย พบว่า หลังการทดลองกลุ่มทดลองมีระดับคะแนนเฉลี่ยความรู้ ความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง สูงกว่าก่อนทดลอง ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 10.90 คะแนน (S.D. = 1.98) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ P-value <0.05 และหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีระดับการรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ โดยกลุ่มทดลองมีระดับคะแนนเฉลี่ย อยู่ในระดับสูง (คะแนนเฉลี่ย 10.88 , S.D.= 1.89) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ P-value <0.05 สรุปได้ว่าประสิทธิผลของการประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล ร่วมกับการมีส่วนร่วมและแรงสนับสนุนในกิจกรรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลซึ่งจะส่งผลต่อการปฏิบัติงานของเภสัชกรในการปฏิบัติงานที่ป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกรมากที่สุด

คำสำคัญ: ระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ การใช้ยา เภสัชกร

Abstract

This research aimed to study the effectiveness of the application of participatory action research concepts to the development for the surveillance system of adverse drug events in hospitals. It was a Quasi-experimental study, the Pretest-posttest two group comparison design. Data were analyzed by frequency distribution, percentage, mean, standard deviation and minimum, paired t-test and independent t-test at 0.05 level.

The results were shown as follows, after the experiment, the experimental group had a higher mean score of knowledge and understanding of all drug care channels than before (mean score 10.90, S.D. = 1.98) with a statistical significance (p-value <.0.05). And after the experiment, the experimental group had a higher level of perceived benefit from the development of drug use surveillance system than the comparison group. In which the experimental group had an average grade Was high (mean score 10.88, S.D. = 1.89), with a statistical significance (p-value <.0.05). In conclusion, it can be concluded that the effectiveness of the application of participatory action research concepts to the development for the surveillance system of adverse drug events in hospitals with participation and support in the a participatory workshop for the development for the surveillance system of adverse drug events in hospitals that will affect the performance of pharmacists in operations that prevent adverse events from use. Most drugs in the hospital of pharmacists.

Keywords: Surveillance system for adverse events, Drug use, pharmacist

บทนำ

การใช้ยาในการรักษาโรคนั้นมีวัตถุประสงค์ เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดประสิทธิผลและความปลอดภัยจากการใช้ยาสูงสุดเป็นหลัก แต่ในทางปฏิบัติ ได้มีผู้ป่วยจำนวนมากมักเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาร่วมด้วย ทำให้ผู้ป่วยต้องเข้ารับการรักษาหรือนอนรักษาตัวในโรงพยาบาลนานขึ้นกว่าที่ควรจะเป็น รวมถึงอาจเป็นสาเหตุของการเสียชีวิตได้ ซึ่งอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา (Adverse drug reaction ; ADR) หมายถึง ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นโดยมิได้ตั้งใจ และเป็นอันตรายต่อร่างกาย เกิดขึ้นเมื่อใช้ยาในขนาดปกติ โดยไม่รวมถึงการได้รับยาเกินขนาด หรือการจงใจใช้ยาในทางที่ผิดจนเกิดอันตราย (American Family Physician, 2003) โดย ADR จะหมายถึงการแพ้ยาและอาการข้างเคียงจากยา ซึ่ง ADR มีตั้งแต่อาการเพียงเล็กน้อย เช่น ผื่นคันชนิดต่าง ๆ ที่ไม่รุนแรง ไปจนถึงผู้ป่วยเกิดอาการรุนแรงเป็นอันตรายจนถึงแก่ชีวิตได้ เช่น Anaphylactic shock, Stevens-Johnson Syndrome (SJS), Toxic Epidermal Necrolysis (TEN) หรืออาการต่อระบบอื่น ๆ เช่น Agranulocytosis เป็นต้น โดยตามมาตรฐานวิชาชีพเภสัชกรรมโรงพยาบาลจะกำหนดอยู่ในมาตรฐานที่ 3 คือการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุสมผล และข้อที่ 4 เรื่องการติดตามการใช้ยาของผู้ป่วย เภสัชกรจะต้องการันตีด้านความปลอดภัยจากการสั่งใช้ยา โดยมีระบบการเฝ้าระวังติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ทั้งในลักษณะการรายงานเมื่อพบอาการและการเฝ้าระวังเชิงรุก ซึ่งระบบการเฝ้าระวังอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา

และผลิตภัณฑ์สุขภาพของโรงพยาบาลของประเทศไทยส่วนใหญ่ โดยบุคลากรทางการแพทย์ที่ทราบปัญหาหรือสงสัยว่าผู้ป่วยจะเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา (Adverse event) แพทย์หรือพยาบาลจะเป็นผู้แจ้งต่อเภสัชกร เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์ประวัติผู้ป่วย และประเมินความน่าจะเป็นที่เหตุการณ์ไม่พึงประสงค์นั้นจะเกิดจากการใช้ยา ถ้าผลการประเมินความสัมพันธ์พบว่าเป็นอาการไม่พึงประสงค์ที่เกิดจากการใช้ยา (Adverse drug reaction) เภสัชกรจะบันทึกรายงาน และออกบัตรแพทย์พร้อมให้คำแนะนำแก่ผู้ป่วย ซึ่งปัญหาที่สำคัญของระบบการรายงานแบบสมัครใจ คือการรายงานต่ำกว่าความเป็นจริง (Under-reporting) (สมาคมเภสัชกรรมโรงพยาบาล, 2550) ทำให้อาจมีอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาที่ไม่ถูกรายงานเข้าระบบ และไม่มีการประเมิน บันทึกข้อมูล ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ป่วยเกิดการแพ้ยาซ้ำได้ จึงควรมีระบบการเฝ้าระวังแบบอื่นควบคู่ไปด้วย เพื่อให้การเฝ้าระวังอาการไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ยามีประสิทธิภาพมากขึ้น เพิ่มจำนวนการรายงาน และป้องกันการแพ้ยาซ้ำที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ป่วย และในช่วงปี พ.ศ. 2560 – จนถึงปัจจุบัน การดำเนินการติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ยังใช้เพียงระบบการรายงานด้วยความสมัครใจ (Spontaneous reporting system ; SRS) ซึ่งยังมีลักษณะในเชิงตั้งรับพบว่ามีกรรายงานต่ำกว่าความเป็นจริง รวมถึงพบปัญหาการแพ้ยาซ้ำ แม้มีการออกบัตรแพทย์และทำประวัติแพ้ยาแล้วก็ตาม ดังนั้นจึงได้พัฒนาระบบเฝ้าระวังและติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาทั้งเชิงตั้งรับและในเชิงรุกมากขึ้น เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางการป้องกัน แก้อาการหรือ ลดความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นตามมา ทำให้ผู้ป่วยมีความปลอดภัยจากการใช้ยาเพิ่มขึ้น การติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาของโรงพยาบาลในพื้นที่ของจังหวัดอุบลราชธานี ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2550 (ศูนย์ติดตามอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพ, 2449) แต่ก็ยังพบปัญหาหลายๆ ประการ อาทิ ปัญหาการแพ้ยาซ้ำหรือการแพ้ยาในกลุ่มเดียวกัน เกิดได้จากหลายสาเหตุ เช่น เกิดจากบุคลากรทางการแพทย์ไม่ได้สอบถามประวัติแพ้ยาของผู้ป่วย เกิดจากตัวผู้ป่วยเอง ซึ่งผู้ป่วยไม่ได้แจ้งประวัติแพ้ยา ทำบัตรแพทย์หาย ไม่ได้พกบัตรแพทย์ติดตัว จำชื่อยาที่แพ้ไม่ได้ ขาดความตระหนักถึงความสำคัญของการแพ้ยาของตนเอง เกิดจากความผิดพลาดของระบบคอมพิวเตอร์ โดยไม่แจ้งเตือน (Pop up) เมื่อแพทย์สั่งยาที่ผู้ป่วยมีประวัติแพ้ การเปลี่ยน Hospital Number (HN) ของผู้ป่วย แต่ประวัติแพ้ยาเดิมไม่ถูกบันทึกใน HN ใหม่ การทำงานของบุคลากรยังไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ยังไม่มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเมื่อแพทย์สั่งยาที่ผู้ป่วยมีประวัติแพ้ ฯลฯ ดังนั้นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว นักวิจัยจึงได้มีแนวคิดที่จะพัฒนาแนวทางการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลในเชิงรุกด้วยการร่วมมือกันทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะในด้านสาขาวิชาชีพด้วยการประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลเพื่อให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research Design) แบบสองกลุ่มวัดก่อนและหลังการทดลอง (The Pretest-posttest two group comparison Design) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด paired t-test และ independent t-test ที่ระดับ 0.05

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือเภสัชกรปฏิบัติการในโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ (กลุ่มทดลอง) และโรงพยาบาลวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี (กลุ่มเปรียบเทียบ)

กลุ่มตัวอย่าง คือ เป็นเภสัชกรที่ถูกคัดเลือก ด้วยการเลือกตัวอย่างโดยใช้หลักทฤษฎีความน่าจะเป็น (Probability Sampling) เพื่อคัดเลือกโรงพยาบาลในเขตพื้นที่ของจังหวัดอุบลราชธานีที่เป็นกลุ่มทดลองและโรงพยาบาลในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีที่มีระยะทางห่างกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 15-20 กิโลเมตรที่เป็นกลุ่มเปรียบเทียบ ซึ่งการสุ่มตัวอย่างเป็นวิธีการสุ่มแบบง่าย (Sample random sampling) โดยวิธีการจับฉลาก จนได้ชื่อโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ที่เป็นกลุ่มทดลอง และชื่อโรงพยาบาลวารินชำราบที่เป็นกลุ่มเปรียบเทียบ ซึ่งเภสัชกรที่เป็นตัวแทนจากทั้งสองกลุ่ม มีทั้งหมดกลุ่มละ 21 คน ทั้งนี้ได้จากการใช้วิธีคำนวณตัวอย่างแบบตัวอย่างไม่เป็นอิสระ (จับคู่ วัดก่อนและหลังทดลอง) (Related Samples) ต้องใช้ขนาดตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 42 คน (Cohen 1977: 145-153 โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มทดลอง (Experimental Group) เป็นเภสัชกร ในโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 21 คน

2. กลุ่มเปรียบเทียบ (Comparison Group) เป็นเภสัชกรในโรงพยาบาลวารินชำราบ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 21 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ โปรแกรมการประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ต่อการพัฒนากระบวนการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล 4 ขั้นตอนหลัก ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นทำความเข้าใจ

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นกำหนดรูปแบบแนวทางการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นประเมินผล

2. แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 ความรู้ด้านความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง ที่ป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกร

ส่วนที่ 3 การรับรู้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังฯ และการรับรู้ในความสามารถตนเอง ต่อป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกร

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูล แบบสอบถาม ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ส่วนที่ 2 ความรู้ด้านความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง ที่ป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกร ส่วนที่ 3 การรับรู้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังฯ และการรับรู้ในความสามารถตนเอง ต่อป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกร โดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และประเมินผลการใช้โปรแกรมการให้สุขภาพจิตศึกษาต่อพฤติกรรมการใช้ยาตามเกณฑ์การรักษาของผู้ป่วยจิตเภทและความเครียดของผู้ดูแลผู้ป่วยจิตเภทในชุมชนโดยใช้สถิติ paired t-test และ independent t-test ที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของเภสัชกร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปในกลุ่มทดลอง พบว่า จำนวน 21 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 61.9 ส่วนใหญ่ อายุ 31-40 ปี ร้อยละ 38.1 ส่วนใหญ่ประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวกับ Safety Monitoring หรือ ADRs Reporting ร้อยละ 38.1 ส่วนใหญ่ระดับการศึกษาปริญญาโท ร้อยละ 57.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปในกลุ่มควบคุม พบว่า จำนวน 21 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 57.1 ส่วนใหญ่ อายุ 31-40 ปี ร้อยละ 42.9 ส่วนใหญ่ประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวกับ Safety Monitoring หรือ ADRs Reporting ร้อยละ 42.9 ส่วนใหญ่ระดับการศึกษาปริญญาตรี ร้อยละ 52.4 (ดังแสดงในตารางที่ 1)

2. ผลการศึกษาด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับประสบการณ์การรายงานอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับประสบการณ์การรายงานอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ในกลุ่มทดลองและกลุ่มเทียบ พบว่า กลุ่มทดลองส่วนใหญ่เคยรายงานอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาผ่านระบบออนไลน์หรือไม่ (ภายในระยะเวลา 2 ปี) ร้อยละ 85.7 กลุ่มเปรียบเทียบส่วนใหญ่เคยรายงานอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาผ่านระบบออนไลน์หรือไม่ (ภายในระยะเวลา 2 ปี) ร้อยละ 90.5 และทุกคนมีความประสงค์อบรม / ฝึกปฏิบัติในการคีย์รายงานอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา โดยมีข้อเสนอแนะประสงค์อบรม/ฝึกปฏิบัติในหัวข้อ Spontaneous Reporting System (SRS) หลักเกณฑ์ Safety monitoring program (SMP) ระบบประเมินการเกิด ADR และการบันทึก ADR

3. ผลการศึกษาด้านความรู้ ความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง ในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

ผลการวิเคราะห์ความรู้ ความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง ในกลุ่มทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีระดับความรู้ ความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง อยู่ในระดับปานกลาง (คะแนน 4.01 – 8.00) ร้อยละ 52.4 ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 7.39 คะแนน (S.D.=2.34) โดยประเด็นที่ตอบถูกมากที่สุด คือ เภสัชกรสรุปข้อมูลเสนอผู้บริหาร/

คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องและสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ร้อยละ 100.0 ผลการวิเคราะห์ ในกลุ่มเปรียบเทียบ พบว่า กลุ่มเปรียบเทียบมีระดับความรู้ ความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง อยู่ในระดับปานกลาง ปานกลาง (คะแนน 4.01 – 8.00) ร้อยละ 47.6 ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 7.89 คะแนน (S.D.=1.69) โดยประเด็นที่ตอบถูกมากที่สุด คือ เกสัชกรสรุปข้อมูลเสนอผู้บริหาร/คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องและสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ร้อยละ 100.0 (ดังแสดงในตารางที่ 2)

4. ด้านการรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

ผลการวิเคราะห์ระดับการรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในกลุ่มทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีระดับการรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา อยู่ในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.01 – 8.00) ร้อยละ 61.9 ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 6.44 คะแนน (S.D.=1.57) และในกลุ่มเปรียบเทียบ พบว่า กลุ่มเปรียบเทียบมีระดับการรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา อยู่ในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.01 – 8.00) ร้อยละ 57.1 ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 6.78 คะแนน (S.D.=1.85) (ดังแสดงในตารางที่ 3)

5. ด้านการรับรู้ความสามารถตนเองต่อการป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทางในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

ผลการวิเคราะห์ระดับการรับรู้ความสามารถตนเองต่อการป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทางในกลุ่มทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีระดับการรับรู้ความสามารถตนเองต่อการป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง อยู่ในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ยระหว่าง คะแนน 3.34 – 6.67) ร้อยละ 57.1 ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 5.57 คะแนน (S.D.=1.96) และในกลุ่มเปรียบเทียบ พบว่า กลุ่มเปรียบเทียบมีระดับการรับรู้ความสามารถตนเองต่อการป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง อยู่ในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.34 – 6.67) ร้อยละ 52.4 ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 5.12 คะแนน (S.D.=1.78) (ดังแสดงในตารางที่ 4)

6. เปรียบเทียบระดับความรู้ด้านความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง ที่ป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกรของกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง

ผลการวิเคราะห์ระดับความรู้ด้านความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง ที่ป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกรของกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง ด้วยสถิติ Paired t-test พบว่า กลุ่มทดลองมีระดับความรู้ด้านความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง ที่ป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกรก่อนการทดลองอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 7.39 (S.D. = 2.34) และหลังการทดลองอยู่ในระดับสูง ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 10.90 (S.D. = 1.98) ซึ่งค่าคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ P-value <0.05 (ดังแสดงในตารางที่ 5)

7. เปรียบเทียบการรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาและการรับรู้ในความสามารถตนเองต่อการป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกร หลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มเปรียบเทียบ

ผลการวิเคราะห์ระดับการรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาก่อนและหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ พบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมการประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ มีระดับการรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาเฉลี่ย ไม่มีความแตกต่าง โดยมีคะแนนระดับปานกลาง แต่หลังการเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า กลุ่มทดลองมีระดับคะแนนเฉลี่ย อยู่ในระดับสูง (คะแนนเฉลี่ย 10.88 , S.D.= 1.89) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ P-value <0.05 และผลการวิเคราะห์ระดับการรับรู้ในความสามารถตนเอง ต่อป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกรหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ พบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมการประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ มีระดับคะแนนการรับรู้ในความสามารถตนเอง ต่อป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกร ไม่มีความแตกต่าง โดยมีคะแนนระดับปานกลาง แต่หลังการเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า กลุ่มทดลองมีระดับคะแนนเฉลี่ย อยู่ในระดับสูง (คะแนนเฉลี่ย 9.12, S.D.= 1.76) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ P-value <0.05 (ดังแสดงในตารางที่ 6)

สรุปผลการศึกษา

สรุปได้ว่าประสิทธิผลของการประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล ผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้ทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ โดยประยุกต์ใช้ด้านความรู้ด้านความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทางที่ป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกร การรับรู้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวัง และการรับรู้ในความสามารถตนเอง ต่อป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกร ร่วมกับการมีส่วนร่วมและแรงสนับสนุนในกิจกรรมเชิง ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลโดยมีคู่มือกิจกรรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง ที่ป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกร ทั้งนี้ได้มีการสนับสนุนความรู้ทางวิชาการเพื่อให้เภสัชกรเกิดความรู้ด้านความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทางที่ป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกรและการรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาและการรับรู้ในความสามารถตนเอง ต่อป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกร ซึ่งจะส่งผลต่อการปฏิบัติงานของเภสัชกรในการปฏิบัติงานที่ป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกรมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลงานวิจัยเรื่องประสิทธิผลของการประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล พบว่า ผลการวิเคราะห์ความรู้ ความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง ในกลุ่มทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีระดับความรู้ ความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง อยู่ในระดับปานกลาง (คะแนน 4.01 – 8.00) ร้อยละ 52.4 ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 7.39 คะแนน (S.D.= 2.34) และในกลุ่มเปรียบเทียบ พบว่า กลุ่มเปรียบเทียบมีระดับความรู้ ความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง อยู่ในระดับปานกลาง (คะแนน 4.01 – 8.00) ร้อยละ 47.6 ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 7.89 คะแนน (S.D.=1.69) กลุ่มทดลองมีระดับความรู้ด้านความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง ที่ป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกรก่อนการทดลองอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 7.39 (S.D. = 2.34) และหลังการทดลองอยู่ในระดับสูง ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 10.90 (S.D. = 1.98) ซึ่งค่าคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ P-value <0.05 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาความรู้และความคิดเห็นของเภสัชกรโรงพยาบาลที่ต้องอาศัยชีวิตและไปโอซิมีลาร์ พบว่า เภสัชกรที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลทั่วไปมีความรู้มากกว่าผู้ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลเอกชน OR = 2.96 (1.21-7.25) และเภสัชกรที่ได้รับข้อมูลมาก่อนมีความรู้มากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับข้อมูล OR = 1.29 (1.64-2.60) โดยเภสัชกรโรงพยาบาลส่วนใหญ่มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับยาชีวิต แต่ยังขาดความรู้เรื่องไปโอซิมีลาร์ ทั้งนี้ผลการศึกษายังพบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมทำให้เภสัชกรมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานมากขึ้นซึ่งทำให้เภสัชกรที่เป็นกลุ่มทดลองมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นหลังการทดลอง

ผลการวิเคราะห์ระดับการรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในกลุ่มทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีระดับการรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาอยู่ในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.01 – 8.00) ร้อยละ 61.9 ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 6.44 คะแนน (S.D.=1.57) สอดคล้องกับการศึกษาสาเหตุของปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาจากการใช้ยาของผู้ป่วยในการเยี่ยมบ้านโดยเภสัชกร พบปัญหาด้านยา (Medication) มากที่สุด โดยมักเกิดจากความเชื่อตามทฤษฎีแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ (Health belief model) ที่ผู้ป่วยเห็นประโยชน์จากการรักษาน้อย เนื่องจากการรับรู้ประโยชน์ของการใช้ยาน้อย จึงไม่ให้ความร่วมมือและแสวงหาแหล่งอื่นในการรักษาตนเอง มักพบการใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรคเรื้อรังเพียงอย่างเดียว ปัญหาการใช้ผลิตภัณฑ์เสริมอาหารซึ่งอาจเกิดปฏิกิริยากับยาที่ผู้ป่วยใช้อยู่ประจำ หรือปัญหาด้านการโฆษณาชวนเชื่อเกินจริง ทำให้ผู้ป่วยหลงเชื่อและใช้ผลิตภัณฑ์ไม่ถูกต้อง ซึ่งถ้าหากผู้ป่วยมีการรับรู้ประโยชน์จากการใช้ยามากขึ้น การให้ความร่วมมือก็จะมีระดับมากขึ้นเช่นกัน

ผลการวิเคราะห์ระดับความรู้ด้านความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง ที่ป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกรของกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง ด้วยสถิติ Paired t-test พบว่า กลุ่มทดลองมีระดับความรู้ด้านความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง ที่ป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกรก่อนการทดลองอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 7.39 (S.D. = 2.34) และหลังการทดลองอยู่ในระดับสูง ค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 10.90 (S.D. = 1.98) ซึ่งค่าคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ P-value <0.05 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สู่ความสำเร็จการเปลี่ยนแปลงนโยบายในระบบสุขภาพ ซึ่งพบว่าการใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมนำมาใช้ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงนโยบายสุขภาพ ทำให้บุคลากรมีระดับความรู้ความเข้าใจที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

ผลการวิเคราะห์ระดับการรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ก่อนและหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ พบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมการประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ มีระดับการรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาเฉลี่ย ไม่มีความแตกต่าง โดยมีคะแนนระดับปานกลาง แต่หลังการเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า กลุ่มทดลองมีระดับคะแนนเฉลี่ย อยู่ในระดับสูง (คะแนนเฉลี่ย 10.88 , S.D.= 1.89) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $P\text{-value} < 0.05$ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาการศึกษาในโรงพยาบาลทั่วไป ในงานบริการจ่ายยาผู้ป่วยนอก และการศึกษาการศึกษาในโรงพยาบาลทั่วไป ในงานบริการจ่ายยาผู้ป่วยใน พบว่า การรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ลดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา และยังลดความคลาดเคลื่อนก่อนการจ่ายยาเป็นความคลาดเคลื่อนที่เกิดมากที่สุด ดังนั้นแนวทางแก้ไขระบบการจัดการระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จึงมีความจำเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาระบบเฝ้าระวังทางยา เช่น ความคลาดเคลื่อนทางยา ซึ่งหน่วยงานควรนำข้อมูลไปทบทวนการปฏิบัติงาน วางระบบและติดตามประเมินผลเพื่อป้องกันและลดการเกิดความคลาดเคลื่อนทางยา ที่มีการปรับปรุงระเบียบปฏิบัติและขั้นตอนการปฏิบัติงานหลังจากการวิเคราะห์สาเหตุ ระดมความคิดเห็น และหากกลยุทธ์ในการทำให้เจ้าหน้าที่ทุกระดับปฏิบัติตามแนวทางการป้องกันความคลาดเคลื่อนทางยาอย่างเคร่งครัดนำไปสู่การพัฒนากระบวนการป้องกันความคลาดเคลื่อนก่อนการจ่ายยา

ผลการวิเคราะห์ระดับการรับรู้ในความสามารถตนเอง ต่อป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกรหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ พบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมการประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ มีระดับคะแนนการรับรู้ในความสามารถตนเอง ต่อป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกร ไม่มีความแตกต่าง โดยมีคะแนนระดับปานกลาง แต่หลังการเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า กลุ่มทดลองมีระดับคะแนนเฉลี่ย อยู่ในระดับสูง (คะแนนเฉลี่ย 9.12, S.D.= 1.76) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $P\text{-value} < 0.05$ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาความคลาดเคลื่อนทางยาเพื่อประเมินระบบการจัดการความคลาดเคลื่อนทางยาผู้ป่วยในของโรงพยาบาลหลวงพ่อกวีศักดิ์ ชูตินธโร อุทิศ พบว่าการรับรู้ในความสามารถตนเองช่วยลดความคลาดเคลื่อนที่เกิดมากที่สุด คือ ความคลาดเคลื่อน ก่อนการจ่ายยา

การประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล เป็นการสร้างระบบให้เป็นที่ยอมรับต่อเภสัชกรและเจ้าหน้าที่ทุกคนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงดัง เช่นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในเภสัชกรที่เข้าร่วมการทดลอง หลังจากนั้นนำมาวิเคราะห์และอภิปรายผลเพิ่มเติมเพื่อกำหนดเป็นนโยบายของหน่วยงานเภสัชกรรมในการสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อนำผลที่ได้ไปปฏิบัติเพื่อลดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล และลดความคลาดเคลื่อนก่อนการจ่ายยาในกระบวนการต่างๆ ทั้งนี้การพัฒนากระบวนการค้นหาเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ที่นำมาบูรณาการร่วมกับงานประจำของเภสัชกรห้องจ่ายยาที่ทำหน้าที่คัดกรองคำสั่งแพทย์ในใบสั่งยา และเภสัชกรที่ทำงานบริหารเภสัชกรรมบนหอผู้ป่วย ร่วมกับการพัฒนาระบบรายงานของโปรแกรมต่างๆ เพื่อให้แสดงผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการและตัวส่งสัญญาณที่สัมพันธ์กับยาที่อาจเป็นสาเหตุการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ในใบบันทึกการจ่ายยารายบุคคลและใบรายงานแยกตามหอผู้ป่วยตามรายการที่กำหนด ช่วยเพิ่มความสามารถในการค้นหา ADEs ที่ไม่ได้รับรายงานตามระบบเดิมได้เพิ่มขึ้นเป็นปัจจุบัน อีกทั้งทำให้ผู้ป่วยได้รับการเฝ้าระวังติดตามอย่างใกล้ชิดและสามารถป้องกันหรือลดความรุนแรงของภาวะแทรกซ้อนได้อย่าง

ทันทั่วทั้งที่ จะทำให้เพิ่มความจำเพาะในการค้นหาเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาได้แม่นยำมากขึ้น นอกจากนี้การรวบรวมปัญหาวิเคราะห์หาสาเหตุรากของการเกิดและนำมากำหนดเป็นแนวทางในการจัดการและป้องกันแก้ไขเชิงระบบ จะช่วยเพิ่มความปลอดภัยจากการใช้ยาให้กับผู้ป่วยต่อไป

ทั้งนี้ผลสำเร็จของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นประโยชน์กับผู้กำหนดนโยบาย ประชาชนผู้มีส่วนร่วม นักวิจัยที่สามารถตอบคำถาม ทำความเข้าใจและแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อระบบสุขภาพ ด้วยการเชื่อมโยงช่องว่างระหว่างความรู้และการปฏิบัติผ่านการสอดแทรกทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย และเชื่อมั่นผลการวิจัยจากความร่วมมือและการสนับสนุนความสามารถของผู้มีส่วนร่วม นำไปสู่การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงนำไปสู่นโยบายหรือการพัฒนากระบวนการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลได้ การศึกษาครั้งนี้ ช่วยให้ผู้ใช้วิจัย เกสซ์ชกร และเจ้าหน้าที่ของกลุ่มงานเภสัชกรรมได้มีโอกาสเรียนรู้จากความผิดพลาดที่เกิดขึ้น มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และพัฒนากระบวนการทางความคิด โดยมุ่งเน้นที่การบริหารจัดการปัจจัยเชิงระบบ เพื่อพัฒนากระบวนการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลได้ ส่งเสริมให้เกิดความปลอดภัย ลดโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดความคลาดเคลื่อนนำไปสู่กระบวนการพัฒนาคุณภาพที่ต่อเนื่องและยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ควรนำกิจกรรมในการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในการในการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล และการทดลองใช้กิจกรรมในโรงพยาบาลระดับชุมชนต่อไป โดยจัดทำเป็นโครงการระดับโรงพยาบาลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เภสัชกรหรือผู้ปฏิบัติงานห้องเภสัชกรรมเห็นความสำคัญและมีการปฏิบัติในการปฏิบัติส่งเสริมให้เกิดความปลอดภัย ลดโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดความคลาดเคลื่อนนำไปสู่กระบวนการพัฒนาคุณภาพที่ต่อเนื่องและยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ข้อเสนอแนะคือ มีนโยบายเพิ่มการสนับสนุนจากองค์กรด้านต่างๆ และเพิ่มปัจจัยจูงใจในการทำงาน โดยเฉพาะการพัฒนาวิธีการทำงาน วิธีการแก้ไขปัญหาในการทำงานด้านการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลและการจัดให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานเข้ารับการอบรม ประชุม สัมมนา เพื่อพัฒนาศักยภาพการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล รวมถึงการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือให้ทุกคนนำเสนอผลการจัดการ มอบโล่รางวัลเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่เภสัชกรและเจ้าหน้าที่

3) ควรสนับสนุนให้มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในห้องจ่ายยาให้เพียงพอต่อภาระงานที่เพิ่มขึ้น และเพื่อพัฒนางานให้เกิดคุณภาพอย่างต่อเนื่องควรพิจารณาปรับปรุงกรอบอัตรากำลังของหน่วยงานเภสัชกรรมเพื่อรองรับกับปริมาณงานที่มากขึ้นจากการทำงานด้วยกระบวนการพัฒนาคุณภาพซึ่งมีระบบ และรายละเอียดของการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้นมาก

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาการพัฒนาระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล โดยเน้นการมีส่วนร่วมของกระบวนการ Participatory Action Research (PAR) ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในโรงพยาบาลเพื่อนำไปสู่ระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลที่ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับ

2) การศึกษาวิจัยควรมีระบบการติดตามอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีกระบวนการปรับปรุงระบบการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาล ระบบการจัดการความคลาดเคลื่อนก่อนการจ่ายยาเพื่อลดความคลาดเคลื่อนก่อนการจ่ายยา หรืออาการไม่พึงประสงค์จากยานั้นๆ ได้

3) ศึกษากระบวนการเฝ้าระวังทางยาด้านอื่นๆ ทั้งระบบ เช่น ความคลาดเคลื่อนในการสั่งใช้ยา ความคลาดเคลื่อนในการจ่ายยา ที่อาจจะส่งผลต่อเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลได้

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละข้อมูลทั่วไปของเภสัชกรที่เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

ข้อมูลทั่วไป	กลุ่มทดลอง (n=21)		กลุ่มเปรียบเทียบ (n=21)		Total (N=42)
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน
เพศ					
ชาย	8	38.1	9	42.9	17
หญิง	13	61.9	12	57.1	25
อายุปัจจุบัน (ปี)					
20-30	6	28.6	6	28.6	12
31-40	8	38.1	9	42.9	17
41-50	5	23.8	4	19.0	9
51 ปีขึ้นไป	2	9.5	2	9.5	4
	Mean 39.16, S.D. = 2.72		Mean 40.24, S.D. = 2.86		
ประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องกับ Safety Monitoring หรือ ADRs Reporting					
1 - 2 ปี	6	28.6	6	28.6	12
3 - 5 ปี	8	38.1	9	42.9	17
มากกว่า 5 ปี	7	33.3	6	28.6	13
ระดับการศึกษา					
ปริญญาตรี	9	42.9	11	52.4	22
ปริญญาโท	12	57.1	10	47.6	20

ตารางที่ 2 ระดับความรู้ ความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง ในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

ระดับความรู้ ความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง	กลุ่มทดลอง (n=21)		กลุ่มเปรียบเทียบ (n=21)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สูง (คะแนน 8.01 – 12.00)	8	38.5	9	42.8
ปานกลาง (คะแนน 4.01 – 8.00)	11	52.4	10	46.7
ต่ำ (คะแนน 0 – 4.00)	2	9.5	2	9.5
	Mean =7.39, S.D.=2.34		Mean =7.89 S.D.=1.69	

ตารางที่ 3 ระดับด้านการรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

ด้านการรับรู้ประโยชน์ที่จะได้รับจาก กระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ไม่ พึงประสงค์จากการใช้ยา	กลุ่มทดลอง (n=21)		กลุ่มเปรียบเทียบ (n=21)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สูง (คะแนน 8.01 – 12.00)	5	23.8	6	28.6
ปานกลาง (คะแนน 4.01 – 8.00)	13	61.9	12	57.1
ต่ำ (คะแนน 0 – 4.00)	3	14.3	2	9.5
	Mean =6.44, S.D.=1.57		Mean =6.78 S.D.=1.85	

ตารางที่ 4 ระดับการรับรู้ความสามารถตนเองต่อการป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง ในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

ด้านการรับรู้ความสามารถตนเองต่อการ ป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จาก การใช้ยาในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง	กลุ่มทดลอง (n=21)		กลุ่มเปรียบเทียบ (n=21)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สูง (คะแนน 6.68 – 10.00)	8	38.1	9	42.8
ปานกลาง (คะแนน 3.34 – 6.67)	12	57.1	11	52.4
ต่ำ (คะแนน 0 – 3.33)	1	4.7	1	4.7
	Mean =5.57, S.D.=1.96		Mean =5.12 S.D.=1.78	

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบความแตกต่างระดับคะแนนค่าเฉลี่ยความรู้ด้านความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง ที่ป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกรของกลุ่มทดลอง ก่อนทดลองและหลังทดลอง

เกณฑ์ที่ประเมิน	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	p-value
	Mean	S.D.	Mean	S.D.		
ความรู้ ความเข้าใจในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง	7.39	2.34	10.90	1.98	-1.336	<0.001*

*p-value <0.05

ตารางที่ 6 ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ความสามารถตนเองต่อการป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในการบริหารการใช้ยาทุกช่องทาง และการรับรู้ในความสามารถตนเอง ต่อป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกร หลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มเปรียบเทียบ

การเปรียบเทียบ	n	\bar{x}	S.D.	ระดับ	t	p-value
การรับรู้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการพัฒนาระบบเฝ้าระวังฯ						
กลุ่มทดลอง	21	10.88	1.89	สูง	2.46g	<0.001*
กลุ่มเปรียบเทียบ	21	7.14	2.12	ปานกลาง		
การรับรู้ในความสามารถตนเองต่อการป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาในโรงพยาบาลของเภสัชกร						
กลุ่มทดลอง	21	9.12	1.76	สูง	1.832	0.027*
กลุ่มเปรียบเทียบ	21	5.68	1.94	ปานกลาง		

*p-value <0.05

เอกสารอ้างอิง

- พิมพ์วิณ เพชรวงศ, บัณฑิต ศรีชัยกุล และกฤษณา วุฒิสินธ. (2558). การพัฒนาการบริการทางเภสัชกรรมแก่ผู้ป่วยจิตเภทโรงพยาบาล 50 พรรษามหาชราลงกรณ ตำบลไทรน้อย อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. 34(9).
- ศูนย์ข้อมูลโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์. (2560). *ข้อมูลผู้รับบริการผู้ป่วยในและนอกโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์*.
- สมถวิล คำมาบุตรและภัทริกา ทศนวิจิตร. (2551). การศึกษาความคลาดเคลื่อนทางยาในโรงพยาบาลห้างฉัตร. *วารสารเภสัชกรรมคลินิก*. 15(4): 407-419.
- สัญญา ยี่อราน และ ศิวไลซ์ วรรณวิจิตร. (2561). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สู่ความสำเร็จการเปลี่ยนแปลงนโยบายในระบบสุขภาพ. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้*. 5(2): 288-300.
- สายชล ขำปฎิ. (2560). สาเหตุของปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาจากการใช้ยาของผู้ป่วยในการเยี่ยมบ้านโดยเภสัชกร. *วารสารเภสัชกรรมคลินิก*. 23(2): 1-9.
- สุนทรา เอกอนันต์กุล, ชญานิศ แก้วบุญเสริม, นวลชนก วงศ์สัมพันธ์ และพัชร์วิภา สุวรรณพรหม. (2558). ความรู้และความคิดเห็นของเภสัชกรโรงพยาบาลที่มีต่อยาชีววัตถุและไบโอซิมิลาร์. *วารสารเภสัชกรรม*. 7(1): 112-120.
- สุภาวดี ศรีสุขศิริพันธ์และวัลลภา ชูราศรีเวช. (2554). ความคลาดเคลื่อนก่อนการจ่ายยาผู้ป่วยในโรงพยาบาลศรีสังวรสุโขทัย. *วารสารเภสัชกรรม*. 18(2): 97-108.
- สุพร ศุภโรจนอุดม, บัณฑิต ศรีชัยกุล และสังัด เชื้อลิ้นฟ้า. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารทางเภสัชกรรมที่บ้านสำหรับผู้ป่วยเบาหวานที่มีภาวะแทรกซ้อนโรคไตเรื้อรัง ในเขตตำบลหนองแสง อำเภอบางบาล จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารการพยาบาลการสาธารณสุขและการศึกษา*. 18: 10.
- สุริรัตน์ ลำเลา และ ระพีพรรณ ฉลองสุข. (2560). การศึกษาความคลาดเคลื่อนทางยาเพื่อประเมินระบบการจัดการความคลาดเคลื่อนทางยาผู้ป่วยในของโรงพยาบาลหลวงพ่อกี้ อุตุนิโร อุทิศ. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยศิลปากร*. 4(3): 116-137.

อนวัณน์ ศุภชติกุล. (2544). *เส้นทางสู่โรงพยาบาลคุณภาพ (ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาและรับรองคุณภาพโรงพยาบาล.

Norgaard, L.S. and E.W. Sorensen. (2016). Action research methodology in clinical pharmacy: how to involve and change. *International Journal of Clinical Pharmacy*. 38(3): 739-745.

**ปัจจัยเสี่ยงที่มีความเกี่ยวข้องกับการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง
ในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่มีภาวะเสี่ยงสูงในพื้นที่จังหวัดยโสธร**
**Risk factors involved in hypertension Patients at high risk of stroke
in Yasothon Province.**

มงคล อาตวงศ์^{1*} กุลชญา ลอยหา² เदनดวงดี ศรีสุระ³
Mongkol Aswong^{1*} Kulchaya Loiha^{2*} Dendungdee Srisura³

^{1*}บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

^{2,3}คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

¹Graduate school, Ubon Ratchathani Rajabhat University

^{2,3}Faculty of Public Health, Ubon Ratchathani Rajabhat University

*Corresponding author; E-mail: Kulchaya.l@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยเสี่ยงที่มีความเกี่ยวข้องกับการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่มีภาวะเสี่ยงสูง ในพื้นที่จังหวัดยโสธร เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์รูปแบบตัดขวาง (Cross-sectional analysis research) กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่มาใช้บริการที่คลินิกโรคความดันโลหิตสูง กลุ่มตัวอย่าง 200 คน เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างปี 2563 – 2564 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด นำเสนอค่า RR_{adj} ที่ช่วงความเชื่อมั่น 95%CI

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีภาวะเสี่ยงของการเกิดโรคหลอดเลือดสมองโดยมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ร้อยละ 56.5 เป็นเพศชาย ร้อยละ 63.0 ส่วนใหญ่เพศหญิงมีภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ร้อยละ 62.8 อายุปัจจุบัน 61-70 ปี ร้อยละ 37.5 อายุเฉลี่ยในกลุ่มเสี่ยง 64.12 ปี (S.D.= 6.139) ระยะเวลาที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูงเฉลี่ยในกลุ่มเสี่ยง 8.56 ปี (S.D.= 5.226) โดยมีปัจจัยเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง คือ เพศชาย ($RR_{adj} = 1.17$, 95%CI = 1.02-1.35) สถานภาพมีคู่ (สมรส) ($RR_{adj} = 1.17$, 95%CI = 1.02-1.35) รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน $\leq 10,000$ บาท ($RR_{adj} = 1.18$, 95%CI = 1.06-1.30) ญาติสายตรงของท่าน เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง เจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง / โรคเบาหวาน / โรคหลอดเลือดหัวใจ / โรคหลอดเลือดสมอง / โรคเส้นเลือดในสมองตีบตัน ($RR_{adj} = 1.21$, 95%CI = 1.11-1.33) ไม่มีความรู้เกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ($RR_{adj} = 1.23$, 95%CI = 1.13-1.34) และทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองระดับต่ำ ($RR_{adj} = 1.28$, 95%CI = 1.18-1.39) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุปได้ว่า โรคความดันโลหิตสูงเป็นสาเหตุหลักของการเกิดโรคหลอดเลือดสมองซึ่งเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ดังนั้นการดูแล รักษา และควบคุมระดับความดันโลหิตสูงร่วมกับลดพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงจึงมีความสำคัญเพื่อเป็นการป้องกันการเกิดโรคหลอดเลือดสมองต่อไป

คำสำคัญ: โรคความดันโลหิตสูง, โรคหลอดเลือดสมอง, ภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง

ABSTRACT

This research aimed to study the risk factors involved in hypertension Patients at high risk of stroke in Yasothon Province. It was a Cross-sectional analysis research. The sample consisted of 200 hypertensive patients attending a hypertension clinic. Collected data between the years 2020 – 2021. Data were analyzed by frequency distribution, percentage, mean, standard deviation and minimum, and RR (95% CI).

The results were showed that a samples had a 56.5 percent risk of developing a cerebrovascular disease with a behavioral risk of stroke. They were 63.0% male and mostly female had a 62.8% risk of cerebrovascular disease. Current age 61-70 years old (37.5%), mean age in the risk group 64.12 years old (S.D. = 6.139). The duration of the median hypertension was 8.56 years old in the risk group (S.D. = 5.226). The risk factor associated with cerebrovascular disease in hypertensive patients is male ($RR_{adj} = 1.17$, 95%CI = 1.02-1.35), married status ($RR_{adj} = 1.17$, 95%CI = 1.02-1.35), average family income per month $\leq 10,000$ baht ($RR_{adj} = 1.18$, 95%CI = 1.06-1.30), direct relatives such as parents, siblings with high blood pressure / diabetes / coronary heart disease / cerebrovascular disease / ischemic stroke. ($RR_{adj} = 1.21$, 95%CI = 1.11-1.33) No knowledge of disease and cerebrovascular disease risk behaviors ($RR_{adj} = 1.23$, 95%CI = 1.13-1.34). And attitudes about low cerebrovascular disease risk behaviors. ($RR_{adj} = 1.28$, 95%CI = 1.18-1.39) significance.

Keywords: Hypertension, Cerebrovascular disease, Cerebrovascular disease risk

บทนำ

โรคหลอดเลือดสมอง (Stroke) เป็นปัญหาที่สำคัญและเป็นสาเหตุการเสียชีวิตของประชากรทั่วโลก องค์การอนามัยโลก (World Stroke Organization : WSO) รายงานสาเหตุการตายจากโรคหลอดเลือดสมองเป็นอันดับ 2 ของประชากรอายุมากกว่า 60 ปีทั่วโลก ในช่วง 4 – 5 ปีที่ผ่านมาทั่วโลกมีผู้ป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 15 ล้านคน และในแต่ละปีคนทั่วโลกเสียชีวิตด้วยโรคนี้ประมาณ 6 ล้านคน ในจำนวนนี้มีผู้พิการถาวร (อัมพาต) มากถึง 5 ล้านคน คาดการณ์ว่าในอนาคตปริมาณผู้ป่วยที่เสียชีวิตด้วยโรคหลอดเลือดสมอง จะมากขึ้นถึง 2 เท่าเมื่อเทียบระหว่าง ปี ค.ศ. 1990 – 2020 จากบทความ WSO applauds new scientific finding in stent thrombectomy for treating acute ischemic stroke with large vessel occlusion วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2558 ขององค์การอนามัยโลกยังสรุปสถานการณ์ระดับโลก ว่า 1 คน ใน 6 คนของประชากรทั้งโลกมีโอกาสที่จะป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมอง โรคนี้จึงก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจสูงมาก ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่าโรคหลอดเลือดสมองเป็นสาเหตุหลักของความพิการในระยะยาว โดยเป็นสาเหตุการตายอันดับ 3 และมีความเสียหายทางเศรษฐกิจถึง 68,9000 ล้านดอลลาร์

สำหรับสถานการณ์โรคหลอดเลือดสมองในประเทศไทยประชาชนไทยป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองมากกว่า 2.4 แสนคน และมีความเสี่ยงที่จะเป็นโรคประมาณ 10 ล้านคนโดยเฉพาะผู้ที่เป็โรคความดันโลหิตสูงและเบาหวาน ผู้ที่รอดชีวิตจะมีอาการอัมพาตถึงปีละประมาณ 84,000 คน มีค่าใช้จ่ายในการรักษา 100,000–1,000,000 บาทต่อคนต่อปี ข้อมูลจากสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขรายงานสถิติสาธารณสุขในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2544 – 2555) พบว่าอัตราการตายด้วยโรคหลอดเลือดสมองต่อประชากรแสนคน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆสอดคล้องกับการรายงานอัตราการตายด้วยโรคไม่ติดต่อที่สำคัญ (ปี พ.ศ. 2545 - 2557) ของประเทศไทย พบว่าโรคหลอดเลือดสมองมีอัตราการตายสูงสุด และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆโดยในปี พ.ศ. 2552 มีอัตราการตายด้วยโรคหลอดเลือดสมองเท่ากับ 21.04 และในปี พ.ศ. 2557 เพิ่มขึ้นเป็น 38.66 ซึ่งคิดเป็นอัตราการตายต่อประชากรแสนคนเพิ่มขึ้น 1.8 เท่าในรอบ 5 ปี โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2557 มีจำนวนตายด้วยโรคหลอดเลือดสมอง 25,114 คน คิดโดยเฉลี่ยคือ ในทุกๆ 1 ชั่วโมง จะมีคนตายด้วยโรคหลอดเลือดสมองประมาณ 3 คน จากสถานการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าอัตราป่วยอัตราการตาย มีแนวโน้มความรุนแรงที่สูงขึ้น และผู้รอดชีวิตมักจะมีอาการหลงเหลืออยู่ปัจจุบันจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญที่สุดของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองไทย นั่นคือความดันโลหิตสูงสอดคล้องกับข้อมูลในปัจจุบันจากโรงพยาบาลโสธรที่พบว่าผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองตีบชั่วคราวและถาวร พบโรคความดันโลหิตสูงเป็นโรคร่วมสูงถึงร้อยละ 55 ดังนั้นจึงมีการให้ความสำคัญกับการป้องกันการเกิดโรคหลอดเลือดสมองมากขึ้น โดยพบว่าแบบแผนการดำเนินชีวิตอันได้แก่ อาหารการออกกำลังกาย และการสูบบุหรี่ เป็นปัจจัยที่สามารถป้องกันการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในผู้มีภาวะความดันโลหิตสูงได้

โรคความดันโลหิตสูงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ก่อให้เกิดโรคหลอดเลือดสมอง ระบบหลอดเลือดแดงในสมองนั้นเป็นระบบท่อหลอดเลือดแดง ที่มีคุณสมบัติต่างไปจากระบบหลอดเลือดแดงที่อวัยวะอื่น คือหลอดเลือดแดงในสมองจะมีแรงต้านทานการไหลเวียนต่ำ และกระแสไหลเวียนจะดำรงอยู่ตลอดช่วงการเต้นของหัวใจ โดยกระแสเลือดจะมีทิศทางไหลเข้าสู่สมองตลอดเวลา ไม่ว่าหัวใจจะบีบตัวหรือคลายตัว แต่ในสภาวะที่มีความดันโลหิตสูงอยู่นานๆ ควบคุมระดับความดันเลือดได้ไม่ดีติดต่อกันหลายปี เราจะพบว่ากลไกในการควบคุมระดับแรงดันเลือด เริ่มเสื่อมการทำงานมากขึ้นๆ หลอดเลือดแดงขนาดเล็กในเนื้อสมองส่วนลึก ผนังหลอดเลือดแดงจะเริ่มเกิดการกรอบแข็ง และไม่อาจจะปรับเปลี่ยน

หรือลดแรงดันเลือดที่ไหลเข้ามาสมองได้ดีเท่าที่ควร จนเกิดปัญหาเส้นเลือดสมองขนาดเล็กนี้ เกิดการตีตันหรือแตกได้ในที่สุด แต่อย่างไรในการศึกษาปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเกิดโรคหลอดเลือดสมองที่ผ่านมาพบว่า ส่วนใหญ่ทำการศึกษาในกลุ่มผู้ป่วยที่เป็นโรคความดันโลหิตสูงนั้นได้ทำการศึกษาปัจจัยเสี่ยงในแง่ของพฤติกรรมสุขภาพด้านอาหารและการดูแลตนเองทั่วไป ยังไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาในด้านความคิดเห็นและความเชื่อต่างๆ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงในด้านความคิดเห็นและความเชื่อต่างๆที่เกี่ยวข้องและอาจจะส่งผลต่อความเสี่ยงของผู้ป่วยต่อการเกิดโรคหลอดเลือดในสมองดังกล่าว เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในพฤติกรรมสุขภาพด้านความรู้ ความเชื่อ และการปฏิบัติตัว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการป้องกันควบคุมการโรคหลอดเลือดสมองต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพ (ความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติตัว) ที่สัมพันธ์กับการเกิดโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ในพื้นที่จังหวัดยโสธร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์ รูปแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional analysis research) กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นกลุ่มผู้ป่วยที่มีความดันโลหิตสูงระดับที่เริ่มเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดในสมอง ที่ระดับความดันโลหิตสูงระดับ 1 (140-159mm/Hg/ 90-99mm/Hg) ขึ้นไป โดยวิเคราะห์ข้อมูลแบบ Regression ปัจจัยเสี่ยงถูกวัดออกมาในรูปของ RR (Relative risk) มีวัตถุประสงค์เพื่อปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพ (ความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติตัว) ที่สัมพันธ์กับการเกิดโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ในพื้นที่จังหวัดยโสธร กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ป่วยความดันโลหิตสูงระดับที่ 1 ขึ้นไป ที่มารับบริการที่คลินิกโรคความดันโลหิตสูงแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลพื้นที่จังหวัดยโสธร ที่ไม่เคยมีประวัติการป่วยเป็นโรคหลอดเลือดสมองมาก่อน โดยศึกษาในช่วงระยะเวลาระหว่างปี 2563 – 2564

การวิจัยเชิงวิเคราะห์รูปแบบตัดขวาง (Cross-sectional analysis research) กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ป่วยความดันโลหิตสูงที่ระดับ 1 ขึ้นไปที่มารับบริการที่คลินิกโรคความดันโลหิต จำนวน 200 คน เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างปี 2563 – 2564 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด นำเสนอค่า RR_{adj} ที่ช่วงความเชื่อมั่น 95%CI

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ยโสธร กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ป่วยความดันโลหิตสูงที่ระดับ 1 ขึ้นไปที่มารับบริการที่คลินิกโรคความดันโลหิตสูงแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลพื้นที่ จังหวัดยโสธร ที่ไม่เคยมีประวัติการป่วยเป็นโรคหลอดเลือดสมองมาก่อน รวมทั้งสิ้น จำนวน 200 คน โดยศึกษาในช่วงระยะเวลาระหว่างปี 2563 – 2564

กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยการคำนวณหาขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นการคำนวณ จากจำนวนผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงชนิดไม่ทราบสาเหตุที่ระดับ 1 ขึ้นไป ที่มารับบริการแผนกผู้ป่วยนอก คลินิกโรคเรื้อรังโรงพยาบาลในพื้นที่จังหวัดยโสธร ในระหว่างเดือน ตุลาคม 2562 – กันยายน 2563 โดยใช้สูตรในการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบการประมาณค่าสัดส่วนประชากรขนาดเล็ก การศึกษาแบบตัดขวาง Cross-sectional analysis research

ปัจจัยเสี่ยงถูกวัดออกมาในรูปของ RR Relative risk ซึ่งใช้ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากรและกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากรเท่ากับ 0.5 ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% และระดับความเชื่อมั่น 95% ดังสูตรต่อไปนี้

1. คนปกติของประชากรเป้าหมาย จะได้รับองค์ประกอบมากน้อยเพียงใด (Relative frequency) โดยกำหนดให้ = P_0

2. ตั้งสมมติฐานและกำหนดให้การเสี่ยงต่อการเกิดโรคลงได้รับองค์ประกอบแล้ว = R

3. ตั้งระดับความเชื่อมั่น = α (Two - sided)

4. กำหนดความคลาดเคลื่อนชนิดที่ 2 (Type II error) = β

$$\text{สูตร I } n = \left[Z_\alpha \sqrt{2pq} + Z_\beta \sqrt{p_1q_1 + p_0q_0} \right]^2 / (p_1 - p_0)^2 \text{ (two - sided)}$$

$$\text{โดย } P_1 = p_0.R / [1 + p_0(R - 1)]$$

$$\bar{P} = \frac{1}{2} (P_1 + P_0), \bar{q} = 1 - p$$

$$q_1 = 1 - p_1 \quad q_0 = 1 - p_0$$

สูตร II (Two - sided)

$$n = 2 \frac{\bar{p}\bar{q}}{(p_1 - p_0)^2} (Z_\alpha + Z_\beta)^2$$

โดยกำหนด $\alpha = .05$ (Two-sided), $\beta = .01$

$$Z = 1.96, Z_\beta = 1.28$$

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการศึกษาครั้งนี้ แบบสอบถามประกอบด้วย 4 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูล แบบสอบถาม ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ส่วนที่ 3 แบบสอบถามทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ส่วนที่ 4 แบบสอบถามพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐาน และค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงทางด้านบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงในพื้นที่จังหวัดยโสธร นำเสนอค่า RR_{adj} ที่ช่วงความเชื่อมั่น 95%CI

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลภาวะเสี่ยงของการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

ผลการศึกษาข้อมูลภาวะเสี่ยงของการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในกลุ่มตัวอย่างผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงระดับ 1 ขึ้นไป ในพื้นที่จังหวัดยโสธรจำนวน 200 คน พบว่า มีภาวะเสี่ยงระดับสูง ต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง โดยมีพฤติกรรมเสี่ยง (การปฏิบัติตัว) ต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง (คะแนนระหว่าง 35-51 คะแนน) จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 56.5 และมีพฤติกรรมเสี่ยงระดับต่ำต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง (คะแนนระหว่าง 17-34 คะแนน) จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 43.5 (ดังแสดงในตารางที่ 1)

2. ผลการศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 200 คน เป็นเพศชาย จำนวน 126 คน ร้อยละ 63.0 ส่วนใหญ่เพศหญิงมีภาวะเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ร้อยละ 62.8 ส่วนใหญ่อายุปัจจุบัน 61-70 ปี จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 อายุเฉลี่ยในกลุ่มเสี่ยงสูง 64.12 ปี (S.D.= 6.139) และอายุเฉลี่ยในกลุ่มเสี่ยงต่ำ 63.32 ปี (S.D.= 5.225) ส่วนใหญ่สถานภาพสมรส จำนวน 86 คิดเป็นร้อยละ 43.0 มีงานทำ จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 53.5 ไม่ได้เรียนหนังสือ จำนวน 64 คน ร้อยละ 32.0 รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน 10,001-15,000 บาท จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 34.0 ระยะเวลาที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง 6-10 ปี จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 59.0 ระยะเวลาที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูงเฉลี่ยในกลุ่มเสี่ยงสูง 8.56 ปี (S.D.= 5.226) และระยะเวลาที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูงเฉลี่ยในกลุ่มเสี่ยงต่ำ 7.59 ปี (S.D.= 5.115) ส่วนใหญ่ไม่มีญาติสายตรงของท่าน เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง เจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง / โรคเบาหวาน / โรคหลอดเลือดหัวใจ / โรคหลอดเลือดสมอง / โรคเส้นเลือดในสมองตีบตัน จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 52.0 โดยในกลุ่มเสี่ยงสูงมีญาติสายตรงของท่าน เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง เจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง / โรคเบาหวาน / โรคหลอดเลือดหัวใจ / โรคหลอดเลือดสมอง / โรคเส้นเลือดในสมองตีบตัน จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 61.1 ของกลุ่มเสี่ยงสูงทั้งหมด (ดังแสดงในตารางที่ 2)

3. ผลการศึกษาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 200 คน ส่วนใหญ่มีระดับความรู้เกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในระดับปรับปรุง (คะแนน 0-6) จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 48.5 โดยกลุ่มเสี่ยงสูงมีระดับความรู้เกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองเฉลี่ยอยู่ในระดับพอใช้ (คะแนน 0-6) คะแนนเฉลี่ย 7.43 คะแนน (S.D.=2.33) กลุ่มเสี่ยงต่ำมีระดับความรู้เกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองเฉลี่ยอยู่ในระดับดี (คะแนน 10-12) คะแนนเฉลี่ย 10.46 คะแนน (S.D.=3.67) โดยกลุ่มเสี่ยงสูงตอบถูกมากที่สุดในการสอบถาม คนที่เป็นโรคหลอดเลือดสมองมีผลกระทบต่อการทำงาน ร้อยละ 49.6 และตอบผิดมากที่สุดในการสอบถาม คนพอมไม่มีโอกาสเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ร้อยละ 80.5 และในกลุ่มเสี่ยงต่ำตอบถูกมากที่สุด

ในข้อคำถาม การควบคุมความดันโลหิตให้อยู่ในเกณฑ์ปกติจะช่วยลดความเสี่ยงในการเกิดโรคหลอดเลือดสมองได้ ร้อยละ 79.3 และตอบผิดมากที่สุดในข้อคำถาม คนผมผมไม่มีโอกาสเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ร้อยละ 81.6 (ดังแสดงในตารางที่ 3)

4. ผลการศึกษาข้อมูลทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 200 คน ส่วนใหญ่มีระดับทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงสูงต่อการโรคหลอดเลือดสมอง ในการดูแลพฤติกรรมตนเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงอยู่ในระดับต่ำ (คะแนน 9-16) จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 48.5 โดยกลุ่มเสี่ยงสูงมีระดับทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการโรคหลอดเลือดสมอง ในการดูแลพฤติกรรมตนเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำ (คะแนน 9-16) คะแนนเฉลี่ย 15.44 คะแนน (S.D.=6.36) กลุ่มเสี่ยงต่ำมีระดับทัศนคติเกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (คะแนน 17-21) คะแนนเฉลี่ย 19.48 คะแนน (S.D.=7.69) (ดังแสดงในตารางที่ 4)

5. ผลการศึกษาข้อมูลพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 200 คน ส่วนใหญ่มีระดับการปฏิบัติตัวที่เสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง คือมีคะแนนด้านการปฏิบัติตัวอยู่ในระดับต่ำ (คะแนน 17-28) จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 47.5 และอยู่ในระดับปานกลาง (คะแนน 29-40) คะแนนเฉลี่ย 34.44 คะแนน (S.D.=6.39) ตามลำดับ (ดังแสดงในตารางที่ 5)

6. ผลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์สหกลุ่ม (Multinomial logistic regression analysis) ด้วยสถิติ Multiple logistic regression ระหว่างปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง

ผลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์สหกลุ่ม (Multinomial logistic regression analysis) ด้วยสถิติ Multiple logistic regression พบว่า ในกลุ่มตัวอย่างเพศชาย มีโอกาสเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองมากกว่าเพศหญิง 1.17 เท่า ($RR_{adj} = 1.17, 95\%CI = 1.02-1.35$) ในกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุปัจจุบัน 40-60 ปี มีโอกาสเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุปัจจุบัน 61 ปีขึ้นไป 1.16 เท่า ($RR_{adj} = 1.16, 95\%CI = 1.01-1.33$) ในกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพมีคู่ (สมรส) มีโอกาสเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่าในกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพไม่มีคู่ (โสด/หม้าย/หย่า/แยก) 1.17 เท่า ($RR_{adj} = 1.17, 95\%CI = 1.02-1.35$) ในกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เรียนหนังสือ มีโอกาสเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่าในกลุ่มตัวอย่างที่เรียนหนังสือ 1.13 เท่า ($RR_{adj} = 1.13, 95\%CI = 1.01-1.26$) กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน $\leq 10,000$ บาท มีโอกาสเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่าในกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน 10,001 บาทขึ้นไป 1.18 เท่า ($RR_{adj} = 1.18, 95\%CI = 1.06-1.30$) กลุ่มตัวอย่างที่มีระยะเวลาที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง 6 ปีขึ้นไป มีโอกาสเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่าในกลุ่มตัวอย่างที่มีระยะเวลาที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง ≤ 5 ปี 1.15 เท่า ($RR_{adj} = 1.15, 95\%CI = 1.05-1.26$) ในกลุ่มตัวอย่างที่มีญาติสายตรงของท่าน เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง เจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง / โรคเบาหวาน / โรคหลอดเลือดหัวใจ / โรคหลอดเลือดสมอง / โรคเส้นเลือดในสมองตีบตัน มีโอกาสเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่าในกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีญาติสายตรงของท่าน เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง

เจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง / โรคเบาหวาน /โรคหลอดเลือดหัวใจ / โรคหลอดเลือดสมอง / โรคเส้นเลือดในสมอง ตีบตัน 1.21 เท่า ($RR_{adj} = 1.21, 95\%CI = 1.11-1.33$) ในกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับความรู้เกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในระดับปรับปรุงมีโอกาเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่าในกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับความรู้เกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในระดับพอใช้และดี 1.23 เท่า ($RR_{adj} = 1.23, 95\%CI = 1.13-1.34$) และในกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับระดับทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการโรคหลอดเลือดสมอง ในการดูแลพฤติกรรมตนเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงในระดับต่ำมีโอกาเสี่ยงสูงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่าในกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับระดับทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการโรคหลอดเลือดสมอง ในการดูแลพฤติกรรมตนเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงระดับปานกลางและสูง 1.28 เท่า ($RR_{adj} = 1.28, 95\%CI = 1.18-1.39$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนปัจจัยด้านอาชีพ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์ (ดังแสดงในตารางที่ 6)

สรุปผลการศึกษา

สรุปได้ว่า โรคความดันโลหิตสูงเป็นสาเหตุหลักของการเกิดโรคหลอดเลือดสมองซึ่งเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง โดยมีสาเหตุหลักมาจากโรคความดันโลหิตสูงร่วมกับการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพ เช่น การไม่รับประทานยาอย่างต่อเนื่อง ขาดการออกกำลังกาย บริโภคอาหารหวานมัน เค็มจัด การดื่มสุรา และสูบบุหรี่เมื่อไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าวได้อาจทำให้เกิดโรคหลอดเลือดสมองได้ ผู้ป่วยส่วนใหญ่ภายหลังการเจ็บป่วยมักจะมีคุณภาพการหลงเหลืออยู่ มีการสูญเสียการทรงตัวตามปกติและเคลื่อนไหวลำบากหรือมีการสูญเสียการรับรู้ความรู้สึกของร่างกายในส่วนที่เป็นอัมพาตเป็นปัญหาระยะยาวที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจผู้ป่วยและการดูแลจากครอบครัว ดังนั้นการดูแลรักษา และควบคุมระดับความดันโลหิตสูงร่วมกับลดพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงจึงมีความสำคัญ เพื่อเป็นการป้องกันการเกิดโรคหลอดเลือดสมองต่อไป จะเห็นได้ว่า การเจ็บป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมองนอกจากมีผลกระทบต่อตัวผู้ป่วยและครอบครัวแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก ดังนั้นการป้องกันการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง หรือการรักษาผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองอย่างมีประสิทธิภาพจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อจะช่วยให้ลดอัตราการเสียชีวิต ลดอัตราการเกิดความพิการ ลดภาระการดูแลและค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่เป็นโรคเรื้อรังในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลงานวิจัยเรื่อง ปัจจัยเสี่ยงที่มีความเกี่ยวข้องกับการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่มีภาวะเสี่ยงสูงในพื้นที่จังหวัดยโสธร พบว่า ผลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์พหุกลุ่ม (Multinomial logistic regression analysis) ด้วยสถิติ Multiple logistic regression พบว่า

เพศ ในกลุ่มตัวอย่างเพศชาย มีโอกาเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่าเพศหญิง 1.17 เท่า ($RR_{adj} = 1.17, 95\%CI = 1.02-1.35$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ที่พบว่า เพศ ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่เป็นเพศชายมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองมากกว่าเพศหญิง จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงซึ่งในสังคมและวัฒนธรรมไทยเพศหญิงจะมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการดูแลสุขภาพของบุคคลในครอบครัว ซึ่งอาจส่งผลให้เพศหญิงมีพฤติกรรมดูแลสุขภาพดีกว่าเพศชาย ทั้งนี้ในผู้ชายยังพบที่อ้วนแบบลงพุงโดยมีสัดส่วนระหว่างรอบเอวกับ

รอบสะโพกมากกว่าปกติจะมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองมากกว่าคนที่มีส่วนปกติในกลุ่มอายุเดียวกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่าในกลุ่มประชาชนทั่วไป ในเพศชายจะมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองมากกว่าเพศหญิง เป็น 1.67 เท่า จากผลการวิจัยผู้ป่วยเพศชายควรได้รับการจัดการลดความเสี่ยงโดยเน้นการควบคุมความดันโลหิตสูง เบาหวาน และไขมันในเลือดทั้งด้วยการใช้ยา ควบคู่กับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพและวิถีการดำเนินชีวิต การจัดการเพื่อลดการสูบบุหรี่และการดื่มแอลกอฮอล์ควบคู่กับการจัดการปัจจัยร่วมอื่นๆ ของแต่ละบุคคล

อายุ ในกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุปัจจุบัน 40-60 ปี มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุปัจจุบัน 61 ปีขึ้นไป 1.16 เท่า ($RR_{adj} = 1.16$, 95%CI = 1.01-1.33) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่าอายุเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ชัดเจนที่สุดโดยเป็นปัจจัยเสี่ยงทั้งภาวะโรคหลอดเลือดสมองตีบตัน (Ischemic Stroke) และโรคหลอดเลือดสมองแตก (hemorrhagic stroke) แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัย โดยพบว่าเมื่ออายุเพิ่มสูงขึ้น อุบัติการณ์ของโรคหลอดเลือด สมองก็จะเพิ่มสูงขึ้น โดยพบว่าผู้ที่มีอายุมากกว่าหรือเท่ากับ 55 ปีมีความเสี่ยงมากกว่ากลุ่มที่มีอายุน้อย 55 ปีเป็น 2.94 เท่า และส่วนใหญ่พบในช่วงอายุระหว่าง 55-85 ปีแต่โรคหลอดเลือดสมองยังสามารถเกิดขึ้นได้ในวัยเด็ก และวัยรุ่นซึ่งพบว่ามีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคได้ตั้งแต่ทารกหลังคลอดสัปดาห์แรก

ระดับการศึกษา ในกลุ่มตัวอย่างที่มีไม่ได้เรียนหนังสือ มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่าในกลุ่มตัวอย่างที่เรียนหนังสือ 1.13 เท่า ($RR_{adj} = 1.13$, 95%CI = 1.01-1.26) กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน $\leq 10,000$ บาท มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่าในกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน 10,001 บาทขึ้นไป 1.18 เท่า ($RR_{adj} = 1.18$, 95%CI = 1.06-1.30) ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมมารดาตนเองของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองโรงพยาบาลบึงกาฬ อำเภอบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ พบว่า อายุ เพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะเวลาในการป่วย และการเดินได้หรือเดินไม่ได้ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมมารดา ตนเองของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง

ระยะเวลาที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง กลุ่มตัวอย่างที่มีระยะเวลาที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง 6 ปีขึ้นไป มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่าในกลุ่มตัวอย่างที่มีระยะเวลาที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง ≤ 5 ปี 1.15 เท่า ($RR_{adj} = 1.15$, 95%CI = 1.05-1.26) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ที่พบว่า ระยะเวลาที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปมีโอกาสรักษาโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่าในกลุ่มตัวอย่างที่มีระยะเวลาที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูงน้อยกว่า 5 ปี เนื่องจาก ในผู้ป่วยที่มีระยะเวลาในการป่วยเป็นเวลานาน พยาธิสภาพของโรคโรคความดันโลหิตสูง ซึ่ง เป็นปัจจัยเสี่ยงด้านโรคที่สำคัญที่สุดของการเกิดโรคหลอดเลือดสมองทั้งโรคหลอดเลือดสมองแตก (hemorrhagic stroke) และโรคสมองขาดเลือด (ischemic stroke) ดังนั้นกลุ่มผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง จึงเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่สำคัญที่ต้องได้รับความรู้เกี่ยวกับโรคหลอดเลือดสมอง โดยเฉพาะโรคความดันโลหิตสูงและโรคเบาหวาน รวมทั้งใส่ใจกับพฤติกรรมบริโภคอาหาร การออกกำลังกาย การสูบบุหรี่ และการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จากผลการวิจัยระยะเวลาเวลาป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง ผู้ป่วยอาจจะมีโรคแทรกซ้อนหลายๆ เรื่อง มีการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ อย่าง เช่น การปรับยาหรือวิธีการรักษาที่เหมาะสมกับผู้ป่วย การปรับตัวยอมรับเป็นโรคความดันโลหิตสูงและการเป็นโรคแทรกซ้อนอื่นๆ การรับการรักษาที่ถูกต้อง และส่วนของผู้คนที่ไม่ยอมรับการรักษาหรือทานยาไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากอาจเกิดความเบื่อหน่ายการรับประทานยา ไม่ดูแลสุขภาพตัวเอง และมีพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสม เช่น ไม่ทานยาตามที่แพทย์สั่ง ไม่ออกกำลังกาย รับประทานอาหารรสหวานจัด มันจัด เค็มจัด มีความเครียด ความวิตกกังวล จนส่งผลกระทบต่อจิตใจ ซึ่งอาจส่งผลให้มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองมากขึ้น

ประวัติการป่วยของคนในครอบครัว ในกลุ่มตัวอย่างที่มีญาติสายตรงของท่าน เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง เจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง / โรคเบาหวาน /โรคหลอดเลือดหัวใจ / โรคหลอดเลือดสมอง / โรคเส้นเลือดในสมองตีบตัน มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่าในกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีญาติสายตรงของท่าน เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง เจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง / โรคเบาหวาน /โรคหลอดเลือดหัวใจ / โรคหลอดเลือดสมอง / โรคเส้นเลือดในสมองตีบตัน 1.21 เท่า ($RR_{adj} = 1.21, 95\%CI = 1.11-1.33$) สอดคล้องกับงานรายงานของ สำนักโรคไม่ติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข พบว่าการมีประวัติบุคคลในครอบครัวเป็นโรคหลอดเลือดสมอง ผู้ที่มีพ่อแม่/ พี่น้องที่เป็นญาติสายตรง มีประวัติเป็นโรคหลอดเลือดสมองมาก่อนจะมีโอกาสเสี่ยงสูงที่จะเป็นโรคหลอดเลือดสมอง และพบว่าผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ที่มีประวัติทางพันธุกรรมป่วยเป็นโรคหลอดเลือดสมอง มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองมากกว่ากลุ่มอื่น 32.6 เท่า

ความรู้เกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ในกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับความรู้เกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในระดับปรับปรุงมีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่าในกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับความรู้เกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในระดับพอใช้และดี 1.23 เท่า ($RR_{adj} = 1.23, 95\%CI = 1.13-1.34$) สอดคล้องกับผลการศึกษา พบว่า ความรู้เรื่องโรคหลอดเลือดสมองมีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ในส่วนอายุ เพศ สถานภาพ สมรส รายได้ ประสบการณ์การทำงาน ตำแหน่งงานในระดับหัวหน้างาน และระดับปฏิบัติการ ไม่มีความสัมพันธ์กับความเสี่ยงการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง

ทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการโรคหลอดเลือดสมองในการดูแลพฤติกรรมตนเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ในกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับระดับทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการโรคหลอดเลือดสมองในการดูแลพฤติกรรมตนเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงในระดับต่ำมีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง มากกว่าในกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับระดับทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการโรคหลอดเลือดสมอง ในการดูแลพฤติกรรมตนเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงระดับปานกลางและสูง 1.28 เท่า ($RR_{adj} = 1.28, 95\%CI = 1.18-1.39$) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ การรับรู้ อุปสรรคต่อการเกิดโรค การรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันการเกิดโรค และทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมดูแลตัวเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมดูแลตนเองเพื่อป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง อาจอธิบายได้จาก การรับรู้อาการเตือน เป็นการรับรู้สัญญาณเตือนของโรคหลอดเลือดสมอง ที่บุคคลรับรู้ได้ว่าเป็นสัญญาณอันตรายที่บ่งบอกถึงการเกิดโรค เป็นภาวะคุกคามของชีวิต ทำให้บุคคลมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติตัวและนำไปสู่การปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคได้ จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Rosenstock and Becker ที่กล่าวว่า การรับรู้ภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรคและการรับรู้ความรุนแรงของโรค ทำให้บุคคลเกิดการรับรู้ภาวะคุกคามของโรค (Perceived Threat) ซึ่งภาวะคุกคามนี้เป็นสิ่งที่บุคคลไม่ปรารถนาและมีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงซึ่งเป็นแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมป้องกันการโรค ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและภาคีเครือข่ายในการวางแผนงานนโยบายด้านสุขภาพในการควบคุมและป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในชุมชน ควรให้ความสำคัญในการดูแลกลุ่มผู้ป่วยที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง ไม่เกิน 5

ปี โดยให้สุศึกษาเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพให้เหมาะสม เช่น การออกกำลังกาย การรับประทานอาหาร งดพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การดื่มสุราการสูบบุหรี่ เพื่อป้องกันการเกิดโรคหลอดเลือดสมองในผู้ป่วยความดันโลหิตสูงต่อไป

2) การป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในกลุ่มผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงโดยแนะนำให้ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงโดยเฉพาะผู้ป่วยที่เป็นเพศชายในเรื่องการรับประทานอย่างต่อเนื่องรับประทานอาหารที่เหมาะสม ออกกำลังกายสม่ำเสมอ ไม่ดื่มสุราและไม่สูบบุหรี่จึงมีความสำคัญในการป้องกันการเกิดโรคหลอดเลือดสมองที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาการพัฒนาารูปแบบการส่งเสริมการให้สุศึกษาในการควบคุมและป้องกันโรคหลอดเลือดสมองในชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของกระบวนการ Participatory Action Research (PAR) ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเพื่อนำไปสู่การมีมาตรการในการป้องกันการเกิดโรคหลอดเลือดสมองให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) ควรนำผลการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบหรือโปรแกรมเสริมสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวเพื่อลดภาระในการดูแลผู้ป่วยความดันโลหิตสูงและผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองต่อไป

3) จากผลการศึกษาในครั้งนี้ควรมีการออกไปให้ความรู้กับผู้ป่วยและญาติในชุมชนมากขึ้น เพื่อให้ผู้ป่วยและญาติมีความรู้ในเรื่องโรคความดันโลหิตสูงและโรคหลอดเลือดสมองมากขึ้น และผู้ป่วยและญาติจะได้มีทัศนคติที่ดีมากขึ้นเกี่ยวกับเรื่องโรคหลอดเลือดสมอง และให้ความสำคัญกับการเข้าถึงบริการสุขภาพมากขึ้นและควรเพิ่มบทบาทหน้าที่มากขึ้นกว่าเดิมในการดูแลผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง

ตารางที่ 1 ภาวะเสี่ยงของการเกิดโรคหลอดเลือดสมองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง (N=200)

ภาวะเสี่ยงของการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง	จำนวน	ร้อยละ
พฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง (การปฏิบัติตัว)		
เสี่ยงระดับสูง Severe (คะแนนระหว่าง 35-51 คะแนน)	113	56.5
เสี่ยงระดับต่ำ Mild (คะแนนระหว่าง 17-34 คะแนน)	87	43.5

ตารางที่ 2 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง จำแนกตามภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง (N=200)

ข้อมูลทั่วไป	ภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง				Total (N=200)
	เสี่ยงสูง (n=113)		เสี่ยงต่ำ (n=87)		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน
เพศ					
ชาย	42	37.2	32	36.8	74
หญิง	71	62.8	55	63.2	126

ข้อมูลทั่วไป	ภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง				Total (N=200)
	เสี่ยงสูง (n=113)		เสี่ยงต่ำ (n=87)		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน
อายุปัจจุบัน (ปี)					
40-50	10	8.8	9	10.3	19
51-60	27	23.9	20	23.0	27
61-70	43	38.0	32	36.8	75
71-80	23	20.1	20	23.0	43
81 ปีขึ้นไป	10	8.8	6	6.9	16
Mean; S.D.	64.12 ; 6.139		63.32 ; 5.225		
สถานภาพ					
โสด	30	26.5	14	16.1	44
สมรส	45	38.8	41	47.1	86
หม้าย / หย่าร้าง / แยกกันอยู่	38	33.6	32	36.8	70
อาชีพ					
ว่างงาน	52	46.0	41	47.1	93
มีงานทำ	61	54.0	46	52.9	107
1. รับราชการ / พนักงาน	7	11.5	6	13.0	13
รัฐวิสาหกิจ					
2. ค้าขาย	12	19.7	8	17.4	20
3. รับจ้าง	6	9.8	5	10.9	11
4. ธุรกิจส่วนตัว	11	18.0	7	15.2	18
5. แม่บ้าน / พ่อบ้าน	16	26.2	14	30.4	20
6. ทำงาน/ทำไร่/ทำสวน	7	11.5	4	8.7	11
7. อื่นๆ	2	3.3	2	4.3	4
ระดับการศึกษา					
ไม่ได้เรียนหนังสือ	41	36.3	23	26.4	64
ประถมศึกษา	32	28.3	20	23.0	52

ข้อมูลทั่วไป	ภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง				Total (N=200)
	เสี่ยงสูง (n=113)		เสี่ยงต่ำ (n=87)		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน
มัธยมศึกษา	19	16.8	25	28.7	44
อาชีวศึกษาหรืออนุปริญญา	8	7.1	7	8.0	15
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	13	11.5	12	13.8	25
รายได้เฉลี่ยของครอบครัวท่านต่อเดือน					
น้อยกว่า 5,000 บาท	23	20.4	12	13.8	35
5,001 – 10,000 บาท	42	37.2	20	23.0	62
10,001 – 15,000 บาท	33	29.2	35	40.2	68
มากกว่า 15,000 บาท	15	13.3	20	23.0	35
ระยะเวลาที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง (ปี)					
1-5	20	17.7	13	14.9	33
6-10	69	61.1	49	56.3	118
11-15	19	16.8	22	25.3	41
16 ปีขึ้นไป	5	4.4	3	3.4	8
Mean; S.D.	8.56 ; 5.226		7.59 ; 5.115		
ท่านมีญาติสายตรงของท่าน เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง เจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง / โรคเบาหวาน /โรคหลอดเลือดหัวใจ / โรคหลอดเลือดสมอง / โรคเส้นเลือดในสมองตีบตันหรือไม่					
มี	69	61.1	27	31.0	96
ไม่มี	44	38.9	60	69.0	104

ตารางที่ 3 ระดับความรู้เกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง จำแนกตามภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง (N=200)

ระดับความรู้เกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง	ภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง				Total (N=200)
	เสี่ยงสูง (n=113)		เสี่ยงต่ำ (n=87)		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ปรับปรุง (คะแนน 0-6)	64	56.3	33	37.9	97
พอใช้ (คะแนน 7-9)	27	23.9	29	33.3	56
ดี (คะแนน 10-12)	22	19.5	25	28.7	47
	Mean =7.43, S.D.=2.33		Mean =10.46 S.D.=3.67		

ตารางที่ 4 ระดับทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ในการดูแลพฤติกรรมตนเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง จำแนกตามภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง (N=200)

ระดับทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ในการดูแลพฤติกรรมตนเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง	เสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง				Total (N=200)
	เสี่ยงสูง (n=113)		เสี่ยงต่ำ (n=87)		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ต่ำ (คะแนน 9-16)	63	55.8	32	36.8	95
ปานกลาง (คะแนน 17-21)	26	23.0	30	34.5	56
สูง (คะแนน 22-27)	24	21.2	25	28.7	49
	Mean =15.44, S.D.=6.36		Mean =19.48 S.D.=7.69		

ตารางที่ 5 ระดับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง (N=200)

ระดับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ (คะแนน 17-28)	95	47.5
ปานกลาง (คะแนน 29-40)	56	28.0
สูง (คะแนน 41-51)	49	24.5
	Mean =34.44, S.D.=6.39	

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์สำหรับกลุ่มระหว่างปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง ของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงในพื้นที่จังหวัดยโสธร

ตัวแปร	เสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง (n=113)	RR	RR _{adj}	95%CI Adjusted of RR	p-value
เพศ					
ชาย	42	1.01	1.17	1.02-1.35	0.031*
หญิง	71		1.00		
อายุปัจจุบัน (ปี)					
40-60 ปี	37	0.98	1.16	1.01-1.33	0.046*
61 ปีขึ้นไป	76		1.00		
สถานภาพ					
มีคู่ (สมรส)	45	1.58	1.17	1.02-1.35	0.031*
ไม่มีคู่ (โสด/ หม้าย/หย่า/แยก)	68		1.00		
อาชีพ					
ว่างงาน	52	0.98	1.11	0.98-1.25	0.106
มีงานทำ	61		1.00		
ระดับการศึกษา					
ไม่ได้เรียนหนังสือ	65	1.21	1.13	1.01-1.26	0.036*
เรียนหนังสือ	48		1.00		
รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน					
≤10,000 บาท	65	1.44	1.18	1.06-1.30	0.002*
10,000 บาทขึ้นไป	48		1.00		
ระยะเวลาที่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง					
6 ปีขึ้นไป	93	0.92	1.15	1.05-1.26	0.005*
≤ 5 ปี	20		1.00		

ตัวแปร	เสี่ยงต่อการเกิดโรค หลอดเลือดสมอง (n=113)	RR	RR _{adj}	95%CI Adjusted of RR	p-value
ท่านมีญาติสายตรงของท่าน เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง เจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง / โรคเบาหวาน /โรคหลอดเลือดหัวใจ / โรคหลอดเลือดสมอง / โรคเส้นเลือดในสมองตีบตันหรือไม่					
มี	69	1.70	1.21	1.11-1.33	<0.001*
ไม่มี	44		1.00		
ระดับความรู้เกี่ยวกับโรคและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมอง					
ปรับปรุง	64	1.39	1.23	1.13-1.34	0.001*
พอใช้และดี	49		1.00		
ระดับทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการโรคหลอดเลือดสมอง ในการดูแลพฤติกรรมตนเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง					
ต่ำ	63	1.39	1.28	1.18-1.39	0.001*
ปานกลางและสูง	50		1.00		

*p-value <0.05

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา จอดนอก และ นิติชาธร ภาโนมัย. (2561). ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมดูแลตนเองของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองโรงพยาบาลบึงกาฬ อำเภอบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ. *วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ*. 7(2): 39-55.
- กิตติพันธุ์ ฤกษ์เกษม. (2552). *ตำราพยาธิสรีรวิทยาและการรักษาโรคหลอดเลือดแดงคาโรติดตีบตัน*. เชียงใหม่: ภาควิชา ศัลยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เต็มศรี ชำนิจารกิจ. (2544). *สถิติประยุกต์ทางการแพทย์*. พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพวรรณ ประสานสอน. (2556). *ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้การเกิดโรคและพฤติกรรมการป้องกันโรคในบุคคลที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดสมองเฉียบพลัน*. พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นิจศรี ชาญนรงค์. (2550). *การจัดระบบดูแลผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองเฉียบพลันและต่อเนื่องใน สถานพยาบาล*. คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย/สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นิตยา พันธุเวทย์ และณัฐสุดา แสงสุวรรณโต. (2559). *ประเด็นสารวันรณรงค์อัมพาตโลกปี พ.ศ. 2558 (ปีงบประมาณ 2559)*. สำนักโรคไม่ติดต่อ.
- นิตยา พันธุเวทย์ และลินดา จำปาแก้ว. (2557). *เอกสารประกอบการประชุมประเด็นสารวันรณรงค์อัมพาตโลก ปี พ.ศ. 2557*. สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค.

- สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค. (2556). นนทบุรี : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- อุมาพร ปุณณโสพรรณ. (2554). การรับรู้โอกาสคู่มือการปฏิบัติงานป้องกันควบคุมโรคไม่ติดต่อเรื้อรังของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.). เสี่ยงต่อการเกิดโรคและพฤติกรรมป้องกันโรคความดันโลหิตสูงของสตรีวัยทองในตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*. 3(1): 47-60.
- Grinnon S.T. et al. (2012). National Institute of Neurological Disorders and Stroke Common Data Element Project—approach and methods. *Clinical Trials (London, England)*, 9(3), 322-329.
- Hornsten C. et al. (2016). High Blood Pressure as a Risk Factor for Incident Stroke Among very Old People: a Population-based Cohort Study. *Journal of Hypertension*, 34(10), 2059-2065.
- Phutthawong W. At al. (2514). Factors Associated with Stroke in Hypertensive Patients, Payao Province. *Journal of Public Health*, 44(1), 30-45.
- Satirapanya C., Sathiranya P. & TraiChan C. (2014). Prevalence of Risk Factors for Stroke and Depression after Stroke in Phatthalung Province: Cross-sectional study. *Songkhla Nakarin Vejsam Journal*, 32(5), 275-282.
- World Health Organization. (2013). *Hypertension Day 2013 brochure the World Hypertension League*. [online]. Available from: <http://www.worldhypertensionleague.org/Documents/WHD/2013/WHD%202013%20brochure.pdf> [accessed 17 May 2020].